

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN İHRACAT ÜZERİNE
ETKİLERİ İLE TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜ
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

DOKTORA TEZİ

Coşkun ŞENOL

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Güven SAYILGAN**

**Ankara
Haziran 2008**

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN İHRACAT ÜZERİNE ETKİLERİ İLE
TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

DOKTORA TEZİ

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Güven SAYILGAN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Ercan BAYAZITLI

.....

Doç. Dr. Güven SAYILGAN

.....

Doç. Dr. Hasan ŞAHİN

.....

Doç. Dr. Kadir GÜRDAL

.....

Yrd. Doç. Dr. Yasemin Keskin BENLİ

.....

Tez Sınavı Tarihi: 25.11.2008

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TABLolar DİZİNİ	vii
GRAFİKLER DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
ANKET TABLOLARI DİZİNİ	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM- TÜRKİYE’DE İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİ	4
1. İHRACAT KAVRAMI	4
2. TÜRKİYE’DE DIŞ TİCARET VE İHRACATIN SEYRİ	7
3. İHRACAT TEŞVİKLERİNİN ÖNEMİ	11
4. TÜRKİYE’DE İHRACATA YÖNELİK TEŞVİK UYGULAMALARI	14
II. BÖLÜM- DAHİLDE İŞLEME REJİMİ	19
1. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN TANIMI VE REJİMİN AMACI	19
2. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ UYGULAMASININ GEREKLİLİĞİ VE ÖNEMİ	22
3. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN ANA ŞARTLARI	23
3.1. İşlem Görmüş Ürünlerin Yurt Dışına İhraç Edilme Niyeti	23
3.2. İşlem Görmüş Ürünler İçerisindeki İthal Eşyasının Tanımlanabilmesi	23
3.3. Serbest Bölgeler Hariç Olmak Üzere Türkiye Gümrük Bölgesindeki Üreticilerin Temel Ekonomik Çıkarları İle Türk Malı İmajının Olumsuz Etkilenmemesi	23
3.4. Ülke İçerisinde İşleme Faaliyetlerinin Oluşturulması	26
3.5. Firmaların DİR Kapsamındaki Performansları	26
4. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN SAĞLADIĞI AVANTAJLAR VE REJİME YÖNELİK ELEŞTİRİLER	26
5. TÜRKİYE’DE DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN GELİŞİM SÜRECİ	27

5.1. KYOTO SÖZLEMESİ	27
5.2 TÜRKİYE İLE AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDA GÜMRÜK BİRLİĞİNİ TESİS EDEN 1/95 SAYILI ORTAKLIK KONSEY KARARI	29
5.3. 1/95 SAYILI KARAR'IN TEMEL İLKELERİ	31
5.4. TÜRKİYE'DE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ'NİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ	32
6. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ İLE İLGİLİ BAKANLAR KURULU KARARLARI VE DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI'NCA YAYIMLANAN TEBLİĞLER	34
6.1. 2005/8391 SAYILI DAHİLDE İŞLEME REJİM KARARI	36
6.2. 2005/1 SAYILI DAHİLDE İŞLEME TEBLİĞİ	36
6.3. 2006/12 SAYILI DAHİLDE İŞLEME TEBLİĞİ	37
6.4. 2007/2 SAYILI DAHİLDE İŞLEME REJİMİNE İLİŞKİN İŞLEMLERİN BİLGİSAYAR VERİ İŞLEME TEKNİĞİ YOLUYLA YAPILMASINA DAİR TEBLİĞ	37
7. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ TEDBİRLERİ	37
7.1. ŞARTLI MUAFİYET SİSTEMİ	38
7.1.1. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNDE ÖNCEDEN İHRACAT UYGULAMASI	39
7.1.1.1. EŞ DEĞER EŞYA KULLANIMI	41
7.1.1.2. ŞEKER FABRİKALARINDAN VE TOPRAK MAHSULLERİ OFİSİNDEN YAPILAN YURTİÇİ ALIMLAR	43
7.1.2. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNDE KDV TECİL-TERKİN SİSTEMİ	49
7.2. GERİ ÖDEME SİSTEMİ	54
8. DAHİLDE İŞLEME İZİNİ	55
III. BÖLÜM- TÜRKİYE'DE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ UYGULAMALARININ SONUÇLARI	57
1. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN TÜRKİYE DIŞ TİCARETİ İÇERİSİNDEKİ YERİ VE İHRACAT ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	57

2. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN TÜRKİYE’NİN AB İLE OLAN TİCARETİNDEKİ YERİ	59
3. 1996-2007 ARASINDA DÜZENLENEN DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGELERİ	61
3.1 VERİLEN VE KAPATILAN DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGELERİ	62
3.2. İPTAL EDİLEN BELGE SAYISI	63
3.3. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNDEN YARARLANAN FİRMALAR	64
3.4. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN İTHALAT VE İHRACAT	65
3.5. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN VE GERÇEKLEŞEN İHRACAT	66
3.6. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN VE GERÇEKLEŞEN İTHALAT	66
3.7. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN NET İHRACAT	67
3.8. ÖNGÖRÜLEN VE GERÇEKLEŞEN DÖVİZ KULLANIM ORANI	68
4. 2007 YILINDA SEKTÖRLER İTİBARIYLA DAHİLDE İŞLEME REJİMİ	69
4.1 ÖNGÖRÜLEN İHRACAT	69
4.2. ÖNGÖRÜLEN NET İHRACAT	70
4.3. VERİLEN BELGE SAYISI	71
IV. BÖLÜM- AVRUPA BİRLİĞİNDE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ	72
1. AVRUPA BİRLİĞİ GÜMRÜK KODU VE UYGULAMA YÖNETMELİĞİ	72
2. MODERNİZE GÜMRÜK KODU	74
3. AB ÜLKELERİ İLE TÜRKİYE’DEKİ DAHİLDE İŞLEME REJİMİ UYGULAMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI	75
V. BÖLÜM- AVRUPA BİRLİĞİ’NDE DAHİLDE İŞLEME UYGULAMALARI SONUÇLARI	78
1. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN TOPLULUK İÇİ VE DIŞI GENEL DIŞ TİCARETİ	78

2. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA YAPILAN İTHALATIN GENEL İTHALAT İÇİNDEKİ YERİ	79
3. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA YAPILAN İHRACATIN GENEL İHRACAT İÇİNDEKİ YERİ	82
4. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA YAPILAN İHRACAT VE İTHALAT	84
5. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ SİSTEMLERİNİN KULLANIM ORANLARI	85
6. DÖVİZ KULLANIM ORANI	86
7. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN TÜRKİYE’DEN DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRDİĞİ İTHALAT VE İHRACAT	88
VI. BÖLÜM- TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜ	90
1. DÜNYADA TEKSTİL VE HAZIR GİYİM TİCARETİ	90
1.1. DÜNYADA GENEL MAL TİCARETİ İLE TEKSTİL VE HAZIR GİYİM TİCARETİNİN İZLEDİĞİ SEYİR	90
1.2. TEKSTİL VE HAZIR GİYİM ANLAŞMASI VE SÖZ KONUSU ANLAŞMA SONRASI DÖNEMDE DÜNYADA TEKSTİL VE GİYİM TİCARETİ	98
1.3. AVRUPA BİRLİĞİ’NDE TEKSTİL VE HAZIR GİYİM TİCARETİ	101
2. TÜRKİYE’DE TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜ	103
2.1. TÜRKİYE’DE TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ	103
3. TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNDE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ	105
3.1. TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNDE VERİLEN VE KAPATILAN DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGE SAYILARI	109
3.2. TEKSTİL SEKTÖRÜNDE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN İTHALAT VE İHRACAT	110
3.3. TEKSTİL SEKTÖRÜNDE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN VE GERÇEKLEŞEN İHRACAT	111
3.4. TEKSTİL SEKTÖRÜNDE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN VE GERÇEKLEŞEN İTHALAT	111

3.5. TEKSTİL SEKTÖRÜNDE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN NET İHRACAT	112
3.6. 2007 YILI TEKSTİL VE HAZIR GİYİM İHRACAT VE İTHALATI	113
VII. BÖLÜM- TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNDE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ UYGULAMALARININ ETKİSİ VE ÖNEMİNİN TESPİTİNE YÖNELİK ANKET ÇALIŞMASI	115
1. ARAŞTIRMANIN AMACI	115
2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE VERİLERİN ANALİZİ	115
2.1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	115
2.2. VERİLERİN ANALİZİ	116
3. ANALİZ SONUÇLARI	117
3.1. ŞEHİRLERE GÖRE DAĞILIM	117
3.2. PERSONEL SAYISI	118
3.3. 2007 YILINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İHRACAT MİKTARI	119
3.4. 2007 YILINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İTHALAT MİKTARI	120
3.5. TEKSTİL İHRACATÇILARIN SORUNLARI VE ÖNEM DERECESİ	121
3.6. GÜMRÜKLERDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR	124
3.7. İHTACATI TEŞVİK TEDBİRLERİNDEN YARARLANMA	124
3.8. YARARLANILAN İHRACATI TEŞVİK TEDBİR TÜRLERİ	125
3.9. TEŞVİK TEDBİRLERİNİN ÖNEM DERECESİ	126
3.10. DAHİLDE İŞLEME İZİNİNDEN YARARLANMA	129
3.11. DAHİLDE İŞLEME İZİNİ İŞLEM TÜRLERİ	130
3.12. ONAYLANMIŞ KİŞİ STATÜ BELGESİNE SAHİP OLMA	131
3.13. DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ ALMA	132
3.14. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ SİSTEM VE UYGULAMALARINDAN YARARLANMA	132
3.15. ALINAN VE KAPATILAN DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ	134
3.16. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA YAPILAN İTHALAT	135
3.17. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA YAPILAN İHRACAT	136
3.18. İNDİRİMLİ TEMİNATTAN YARARLANMA	136

3.19. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN AVANTAJLARI	137
3.20. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN DEZAVANTAJLARI	140
3.21. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNE İLİŞKİN İŞLEMLERİN BİLGİSAYAR VERİ İŞLEME YOLUYLA YAPILMASI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER	143
3.22. DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ İLE DAHİLDE İŞLEME İZİNİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	144
3.23. ÇALIŞAN PERSONEL SAYISI İLE GERÇEKLEŞTİRİLEN İHRACAT ARASINDAKİ İLİŞKİ	145
3.24. ÇALIŞAN PERSONEL SAYISI İLE GERÇEKLEŞTİRİLEN İTHALAT ARASINDAKİ İLİŞKİ	146
3.25. ÇALIŞAN PERSONEL SAYISI İLE DAHİLDE İŞLEME REJİMİNDEN YARARLANMA ARASINDAKİ İLİŞKİ	147
3.26. İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİ İLE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	148
3.27. ONAYLANMIŞ KİŞİ STATÜ BELGESİ İLE İNDİRİMLİ TEMİNAT ARASINDAKİ İLİŞKİ	149
3.28. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ İLE GERÇEKLEŞTİRİLEN İHRACAT ARASINDAKİ İLİŞKİ	150
3.29. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ İLE GERÇEKLEŞTİRİLEN İTHALAT ARASINDAKİ İLİŞKİ	151
3.30. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İTHALAT VE İHRACAT ARASINDAKİ İLİŞKİ	152
4. ANKET SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	152
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	155
KAYNAKÇA	161
EK: ANKET FORMU	170
ÖZET	176
ABSTRACT	177

TABLolar DİZİNİ

NO	TABLO	SAYFA
TABLO 1	TÜRKİYE'DE İHRACATIN SEYRİ: 1923-2007 DÖNEMİ TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARET RAKAMLARI	8
TABLO 2	BAKANLAR KURULU'NUN 94/6401 SAYILI İHRACATA YÖNELİK DEVLET YARDIMLARI KARARI KAPSAMINDA YAYIMLANAN TEBLİĞLER	16
TABLO 3	DAHİLDE İŞLEME REJİMİNE İLİŞKİN YAYIMLANAN BAKANLAR KURULU KARARLARI	35
TABLO 4	DAHİLDE İŞLEME REJİMİNE İLİŞKİN DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI'NCA YAYIMLANAN TEBLİĞLER	35
TABLO 5	TÜRKİYE ŞEKER FABRİKALARI A.Ş. TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN SATIŞLAR	46
TABLO 6	TOPRAK MAHSULLERİ OFİSİ TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN SATIŞLAR	48
TABLO 7	GENEL TECİL-TERKİN SİSTEMİ İLE DİİB KAPSAMINDAKİ TESCİL-TERKİN UYGULAMASININ KARŞILAŞTIRILMASI	53
TABLO 8	DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARETİNDEKİ YERİ	58
TABLO 9	DÜZENLENEN DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGELERİ - D1 (1996-2007)	61
TABLO 10	İPTAL EDİLEN DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGELERİ (D1)	63
TABLO 11	DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ (D1) ALAN FİRMA SAYISI	64
TABLO 12	AB'NİN TOPLULUK İÇİ VE DIŞI GENEL DIŞ TİCARETİ	78
TABLO 13	AB ÜLKELERİNİN DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDAKİ İTHALATININ GENEL İTHALAT VE AB DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDAKİ GENEL İTHALATA ORANI (2005)	79
TABLO 14	AB ÜLKELERİNİN DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDAKİ İTHALATININ GENEL İTHALAT VE AB DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDAKİ GENEL İTHALATA ORANI (2006)	80
TABLO 15	AB ÜLKELERİNİN DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDAKİ İHRACATININ GENEL İHRACAT VE AB DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDAKİ GENEL İHRACATA ORANI (2005)	82

TABLO 16	AB ÜLKELERİNİN DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDAKİ İHRACATININ GENEL İHRACAT VE AB DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDAKİ GENEL İHRACATA ORANI (2006)	83
TABLO 17	DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA YAPILAN İHRACAT VE İTHALAT DEĞERLERİ	84
TABLO 18	AB'DE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ SİSTEMLERİNİN KULLANIM ORANLARI	85
TABLO 19	DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN AB ÜLKELERİNE SAĞLADIĞI DÖVİZ GİRDİSİ VE DÖVİZ KULLANIM ORANI (2005)	86
TABLO 20	DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN AB ÜLKELERİNE SAĞLADIĞI DÖVİZ GİRDİSİ VE DÖVİZ KULLANIM ORANI (2006)	87
TABLO 21	AB'NİN TÜRKİYE'DEN DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA YAPMIŞ OLDUĞU İHRACAT VE İTHALAT	88
TABLO 22	İLK 15 TEKSTİL İHRACATÇI ÜLKE	93
TABLO 23	İLK 15 TEKSTİL İTHALATÇI ÜLKE	94
TABLO 24	İLK 15 HAZIR GİYİM İHRACATÇI ÜLKE	95
TABLO 25	İLK 15 HAZIR GİYİM İTHALATÇI ÜLKE	96
TABLO 26	AB'NİN TEKSTİL VE GİYİM İTHALATINDA İLK 30 İHRACATÇI ÜLKE (1995-2007)	102
TABLO 27	TEKSTİL SEKTÖRÜ İLE İLGİLİ 2005 YILINA İLİŞKİN GENEL VERİLER	104
TABLO 28	TEKSTİL SEKTÖRÜNDE DÜZENLENEN DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGELERİ- D1 (1996-2007)	108
TABLO 29	2007 YILI TEKSTİL VE HAZIR GİYİM İHRACAT VE İTHALATI	113

GRAFİKLER DİZİNİ

NO	GRAFİK	SAYFA
GRAFİK 1	1980-2007 DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE DIŞ TİCARETİN SEYRİ	11
GRAFİK 2	TŞFAŞ TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN SATIŞLAR	47
GRAFİK 3	TMO TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN SATIŞLAR	48
GRAFİK 4	YILLAR İTİBARIYLA VERİLEN BELGE VE KAPATILAN BELGE ADEDİ	62
GRAFİK 5	DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ ALAN FİRMA SAYISI VE BELGE ADEDİ	64
GRAFİK 6	DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN İTHALAT VE İHRACAT	65
GRAFİK 7	DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN VE GERÇEKLEŞEN İHRACAT	66
GRAFİK 8	DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN VE GERÇEKLEŞEN İTHALAT	66
GRAFİK 9	DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN NET İHRACAT	67
GRAFİK 10	ÖNGÖRÜLEN VE GERÇEKLEŞEN DÖVİZ KULLANIM ORANI	68
GRAFİK 11	SEKTÖRLER İTİBARIYLA DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN İHRACAT (2007)	69
GRAFİK 12	SEKTÖRLER İTİBARIYLA DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN NET İHRACAT (2007)	70
GRAFİK 13	SEKTÖRLER İTİBARIYLA DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA VERİLEN TOPLAM BELGE (2007)	71
GRAFİK 14	TEKSTİL SEKTÖRÜNDE YILLAR İTİBARIYLA VERİLEN BELGE VE KAPATILAN BELGE ADEDİ	109
GRAFİK 15	TEKSTİL SEKTÖRÜNDE DİR KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN İTHALAT VE İHRACAT	110
GRAFİK 16	TEKSTİL SEKTÖRÜNDE DİR KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN VE GERÇEKLEŞEN İHRACAT	111
GRAFİK 17	TEKSTİL SEKTÖRÜNDE DİR KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN VE GERÇEKLEŞEN İTHALAT	111
GRAFİK 18	TEKSTİL SEKTÖRÜNDE DİR KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN NET İHRACAT	112

ŞEKİLLER DİZİNİ

NO	ŞEKİL	SAYFA
ŞEKİL 1	DAHİLDE İŞLEME REJİMİ	20
ŞEKİL 2	ŞARTLI MUAFİYET SİSTEMİ	39
ŞEKİL 3	EŞDEĞER EŞYA	41
ŞEKİL 4	KDV'DE TECİL-TERKİN SİSTEMİ	51
ŞEKİL 5	GERİ ÖDEME SİSTEMİ	54

ANKET TABLOLARI DİZİNİ

NO	TABLO	SAYFA
TABLO 1	FİRMALARIN ŞEHİRLERE GÖRE DAĞILIMI	117
TABLO 2	'FİRMANIZDA ÇALIŞAN PERSONEL SAYISI NEDİR?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER	118
TABLO 3	'FİRMANIZ TARAFINDAN 2007 YILINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İHRACAT MİKTARI NEDİR?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER	119
TABLO 4	'FİRMANIZ TARAFINDAN 2007 YILINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İTHALAT MİKTARI NEDİR?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER	120
TABLO 5	'TEKSTİL İHRACATÇISININ KARŞI KARŞIYA KALDIĞI SORUNLARI ÖNEM SIRASINA GÖRE NUMARALANDIRINIZ' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER	121
TABLO 6	'TEKSTİL İHRACATÇISININ KARŞI KARŞIYA KALDIĞI SORUNLARI ÖNEM SIRASINA GÖRE NUMARALANDIRINIZ' SORUSUNA İLİŞKİN AĞIRLIKLANDIRMA ÇALIŞMASI	122
TABLO 7	ÖNEM SIRASINA GÖRE TEKSTİL İHRACATÇISININ KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR	123
TABLO 8	'İHRACAT YAPILMASI SIRASINDA GÜMRÜKLERDE YAŞADIĞINIZ SORUNAR NELERDİR?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER	124
TABLO 9	'BUGÜNE KADAR İHRACATA YÖNELİK DEVLET TEŞVİKLERİNDEN YARARLANDINIZ MI?'SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER	124
TABLO 10	'İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİNDEN YARARLANDINIZ MI?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER	125
TABLO 11	'İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİNİ ÖNEM SIRASINA GÖRE NUMARALANDIRINIZ' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER	127
TABLO 12	'İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİNİ ÖNEM SIRASINA GÖRE NUMARALANDIRINIZ' SORUSUNA İLİŞKİN AĞIRLIKLANDIRMA ÇALIŞMASI	128
TABLO 13	ÖNEM SIRASINA GÖRE İLK ON İHRACATI TEŞVİK TEDBİRİ	129
TABLO 14	'DAHİLDE İŞLEME İZİNİNDEN YARARLANDINIZ MI?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER	129

TABLO 15	'HANGİ TÜR DAHİLDE İŞLEME İZİNİNDEN YARARLANDINIZ?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER	130
TABLO 16	'ŞİRKETİNİZİN ONAYLANMIŞ KİŞİ STATÜ BELGESİNE SAHİP OLUP OLMADIĞI İLE VARSA ŞİRKETİNİZ HANGİ SINIF ONAYLANMIŞ KİŞİ STATÜ BELGESİ SAHİBİDİR?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER	131
TABLO 17	'BUGÜNE KADAR DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ ALDINIZ MI?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER	132
TABLO 18	'DAHİLDE İŞLEME REJİMİ SİSTEM VE UYGULAMALARININ HANGİLERİNDEN YARARLANDINIZ?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER	132
TABLO 19	'ŞİMDİYE KADAR KAÇ ADET DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ ALDINIZ VE BUNLARIN KAÇ ADEDİ KAPANDI?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER	134
TABLO 20	'DAHİLDE İŞLEME KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRMİŞ OLDUĞUNUZ TOPLAM İTHALAT MİKTARI NE KADARDIR?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER	135
TABLO 21	'DAHİLDE İŞLEME KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRMİŞ OLDUĞUNUZ TOPLAM İHRACAT MİKTARI NE KADARDIR?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER	136
TABLO 22	'DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA İNDİRİMLİ TEMİNAT UYGULAMASINDAN YARARLANDINIZ MI?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER	136
TABLO 23	'DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN SAĞLADIĞI AVANTAJLARI ÖNEM SIRASINA GÖRE NUMARALANDIRINIZ' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER	137
TABLO 24	'DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN SAĞLADIĞI AVANTAJLARI ÖNEM SIRASINA GÖRE NUMARALANDIRINIZ' SORUSUNA İLİŞKİN AĞIRLIKLANDIRMA ÇALIŞMASI	138
TABLO 25	ÖNEM SIRASINA GÖRE DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN SAĞLADIĞI AVANTAJLAR	139
TABLO 26	'DAHİLDE İŞLEME REJİMİ İLE İLGİLİ DEZAVANTAJLARI ÖNEM SIRASINA GÖRE NUMARALANDIRINIZ' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER	140
TABLO 27	'DAHİLDE İŞLEME REJİMİ İLE İLGİLİ DEZAVANTAJLARI ÖNEM SIRASINA GÖRE NUMARALANDIRINIZ' SORUSUNA İLİŞKİN AĞIRLIKLANDIRMA ÇALIŞMASI	141

TABLO 28	ÖNEM SIRASINA GÖRE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ İLE İLGİLİ DEZAVANTAJLAR	142
TABLO 29	'DAHİLDE İŞLEME REJİMİNE İLİŞKİN İŞLEMLERİN BİLGİSAYAR VERİ İŞLEME YOLUYLA YAPILMASI UYGULAMASI HAKKINDAKİ GÖRÜŞÜNÜZ NEDİR?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER	143
TABLO 30	DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ İLE DAHİLDE İŞLEME İZİNİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	144
TABLO 31	ÇALIŞAN PERSONEL SAYISI İLE GERÇEKLEŞTİRİLEN İHRACAT ARASINDAKİ İLİŞKİ	145
TABLO 32	ÇALIŞAN PERSONEL SAYISI İLE GERÇEKLEŞTİRİLEN İTHALAT ARASINDAKİ İLİŞKİ	146
TABLO 33	ÇALIŞAN PERSONEL SAYISI İLE DAHİLDE İŞLEME REJİMİNDEN YARARLANMA ARASINDAKİ İLİŞKİ	147
TABLO 34	İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİ İLE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	148
TABLO 35	ONAYLANMIŞ KİŞİ STATÜ BELGESİ İLE İNDİRİMLİ TEMİNAT ARASINDAKİ İLİŞKİ	149
TABLO 36	DAHİLDE İŞLEME REJİMİ İLE GERÇEKLEŞTİRİLEN İHRACAT ARASINDAKİ İLİŞKİ	150
TABLO 37	DAHİLDE İŞLEME REJİMİ İLE GERÇEKLEŞTİRİLEN İTHALAT ARASINDAKİ İLİŞKİ	151
TABLO 38	DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İTHALAT İLE İHRACAT ARASINDAKİ İLİŞKİ	152

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AT	Avrupa Topluluğu
BİLGE	Bilgisayarlı Gümrük Etkinlikleri
DGÖ	Dünya Gümrük Örgütü
Diİ	Dahilde İşleme İzni
DiİB	Dahilde İşleme İzin Belgesi
DiR	Dahilde İşleme Rejimi
DKO	Döviz Kullanım Oranı
DTM	Dış Ticaret Müsteşarlığı
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
İBGS	İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği
KDV	Katma Değer Vergisi
KDVK	Katma Değer Vergisi Kanunu
KKDF	Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu
OKK	Ortaklık Konsey Kararı
OKSB	Onaylanmış Kişi Statü Belgesi
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi
ÖTVK	Özel Tüketim Vergisi Kanunu
TKF	Toplu Konut Fonu
TMO	Toprak Mahsulleri Ofisi
TŞFAŞ	Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi

GİRİŞ

Günümüzde küreselleşmenin etkisiyle malların ve sermayenin çok çabuk yer değiştirebildiği yeni dünya düzeninde, içe dönük ve kapalı ekonomi politikaları etkisini tamamen yitirmiştir. Artık tüm dünyada mal, hizmet ve sermaye kavramları global bir anlam kazanmıştır. Buna bağlı olarak da tüm ülkeler, ekonomilerini dünya ekonomilerine bağlı bir şekilde yönlendirmekte, tüm ekonomi politikaları küresel boyutta şekillenmektedir. Keza ülkelerin dünya ekonomisinde yaşanan durgunluklardan en az seviyede etkilenmeleri, fiyat açısından rekabetçi bir üretim yapısına sahip olmaları, katma değeri yüksek teknolojik ürünlere yönelmeleri ve bunlarla birlikte dünya pazarları ile bütünleşmeleri ile mümkün olabilmektedir.

1980 yılında Türkiye’de, 24 Ocak Kararları olarak bilinen bir dizi ekonomik istikrar programının yürürlüğe konulması ile birlikte, piyasa kurallarının işlemeye başlaması ve dünya ekonomisi ile bütünleşmeyi sağlayabilmek amacıyla ihracata dayalı sanayileşme ve bu yolla büyüme stratejisi izlenmeye başlanılmış olup ülke ekonomisini dışı kapalı bir hale getiren ithal ikamesine dayalı sanayileşme stratejisi terk edilmiştir.

Dünya pazarları ile bütünleşmenin ve ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesinin temelinde; amacı, ekonominin piyasa mekanizması kurallarına göre işlemesini sağlamak ve dünya ekonomisi ile bütünleşmeyi gerçekleştirmek olan ihracata dayalı sanayileşme ve büyüme modeli gelmektedir.

Bu modelin işlerlik kazanabilmesinde ve beklenen sonuçların elde edilebilmesinde ihracatı artırmaya yönelik teşvik uygulamaları önemli yer tutmaktadır.

Tüm ülkelerin ihracatı artırmak amacıyla uyguladığı teşvikler, zaman içerisinde haksız rekabetin ortadan kaldırılması ve uluslararası ticaretin serbestleşmesine paralel olarak başta, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ile yapılan çeşitli anlaşmalar ile nakdi teşviklerin ortadan kaldırılarak yerine faaliyetleri teşvik edici tedbirlerin alınması şekline dönüşmüştür.

Türkiye'nin; Avrupa Birliği'ne (AB) tam üyelik sürecinde birlik üyesi ülkelerle 1/95 sayılı Ortaklık Konsey Kararı ile 01.01.1996 tarihi itibari ile gümrük birliğine girmesi ile mevzuatını AB mevzuatı ile uyumlaştırma çabaları yanında, DTÖ'ye üye olunması sebebi ile varılan anlaşmalar çerçevesinde ihracatı teşvik mevzuatında önemli değişikliklere gidilmiştir.

Söz konusu ihracat teşviklerin belki de en önemlisi olan Dahilde İşleme Rejimi (DİR); ihracatçılara, ihraç mallarında kullanmak üzere dünya piyasa fiyatlarından hammadde temin etmek ve ithalatında vergi muafiyeti sağlamak suretiyle ihracatı artırmak, ihraç ürününe uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazandırmak amacıyla oluşturulmuş bir teşvik tedbiridir.

Çalışmanın birinci bölümünde ihracat kavramına değinilerek bu bağlamda ihracat teşvikleri ile ilgili genel bilgiler verilmiş ve Türkiye'de geçmişten günümüze uygulama alanı bulan ihracat teşvik tedbirleri dönemler itibariyle incelenmiştir.

İkinci bölümde; DİR ile ilgili olarak genel bilgilere yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde; elde edilen veriler ışığında söz konusu rejimin uygulama sonuçlarının Türkiye'nin dış ticareti üzerindeki yeri ve önemi ortaya konulmuştur.

Dördüncü bölümde; elde edilen veriler çerçevesinde AB'de DİR mevzuatı, gelişmeler ve dış ticaret üzerindeki yeri irdelenerek Türkiye'deki uygulama ile karşılaştırılması yapılmıştır.

Beşinci bölümde; veriler ışığında DİR'in AB dış ticareti üzerindeki yeri ortaya konulmuştur.

Altıncı bölümde; Türkiye ihracatında lokomotif görevi üstlenen tekstil ve hazır giyim sektörü üzerine genel bir değerlendirme yapılarak, veriler ışığında DİR'in söz konusu sektör üzerindeki yeri irdelenmiştir.

Yedinci bölümde; tekstil ve hazır giyim sektöründe DİR'in işlerliliğinin belirlenebilmesi amacına yönelik gerçekleştirilen anket çalışmasına yer verilmiştir.

Değerlendirme ve sonuç bölümünde ise; elde edilen veriler ve yapılan anket çalışmasından ulaşılan sonuçlar çevresinde, Türkiye'deki uygulama başlangıcından bu güne değin DİR ile ilgili karşılaşılan sorunlar, bunlara ilişkin çözüm önerileri üzerinde durularak söz konusu rejim ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır.

I.BÖLÜM

TÜRKİYE'DE İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİ

1. İHRACAT KAVRAMI

İhracat, bir malın yürürlükteki ihracat mevzuatı ile gümrük mevzuatına uygun şekilde Türkiye Gümrük Bölgesi¹ dışına veya serbest bölgelere çıkarılması veya Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca (DTM) ihracat olarak kabul edilecek sair çıkış işlemleri olarak tanımlanabilmektedir.²

İhracat, ticaret politikası önlemleri ve gerektiği takdirde ihracat vergileri de dahil olmak üzere çıkış işlemlerine ilişkin hükümlerin uygulanmasıyla gerçekleştirilir.

İhracatın makro düzeyde ülke ekonomisine, mikro düzeyde de işletmelere önemli faydaları bulunmaktadır. İhracat yoluyla ülkeye döviz girişi ile birlikte dış ticaretin finansmanın sağlanması ve dış ticaret açığının azaltılması, yeni istihdam olanaklarının elde edilmesi, dış ticarete rekabet üstünlüğünün sağlanması gibi makro faydalar yanında, dış pazarlara açılan işletmeler açısından, iç pazardaki müşterilere olan bağımlılığın azalması ve bu sayede de iç pazarda meydana gelen durgunluklardan ve talep daralmalarından en az etkilenilmesi, üretimin artırılması yoluyla kapasite kullanımının yükseltilmesi, yeni teknoloji, bilgi ve tecrübe edinilmesi gibi faydaları da bulunmaktadır.³

Diğer taraftan üretim yapısının ithalata bağımlı olması, ithalat için gerekli olan döviz tasarrufunun sürekliliğinin sağlanmasını gerekli kılmaktadır. Gerekli döviz temin etmenin yolu ise ihracat performansındaki başarıdan geçmektedir. Böyle bir yapıda, üretim ithalata, ithalat ihracata, ihracat da üretime bağımlılık göstermektedir. Bu

¹ Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesi, Türkiye Cumhuriyeti topraklarını kapsamakta olup, Türkiye kara suları, iç suları ve hava sahası Gümrük Bölgesine dahildir.

² 06.06.2006 günlü, 26190 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan İhracat Yönetmeliği, Madde:4

³ http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/02080101/2328, Erişim: 25.10.2007

ilişkinin kısır döngü oluşturmaması için ithalata bağımlılığın azaltılması ve daha çok iç kaynaklarla gerçekleştirilecek üretimin de ihracata yönlendirilmesi zorunluluğu vardır.⁴

Bir ekonominin en önemli sorunlardan birisi, ekonomik büyüme oranının nasıl artırılacağıdır. Bu sorunun çözümünde en önemli yollardan birisi de ihracatı artırmaktır. Çünkü ihracattaki artış ekonomideki mal ve hizmetlerin üretimini de artırmaktadır. İhracat artışının, üretimin büyümesini pozitif olarak etkilediğine ilişkin düşünce; literatürde, İhracata Dayalı Büyüme Modeli (Hipotezi) olarak isimlendirilmektedir.⁵

Genel olarak gelişmekte olan ülkelerin sanayileşme yolunda dış ticarete bakışları iki ana modele dayanmaktadır. Bunlardan ilki korumacılığa ve ithal malların yerini yerli üretimin ikame ettiği ithal ikamesi politikasıdır. İkincisi ise uluslararası piyasalar ile bütünleşmenin hedeflendiği ve kalkınmanın temelini ihracatın artırılmasının oluşturduğunun görüldüğü ihracata dayalı büyüme modelidir.

Sanayileşme sürecini tamamlamamış ve gelişmekte olan ülkelerde sanayileşme sürecinin başlangıcını genel olarak ithal ikamesi politikaların izlenmesi oluşturmaktadır. Ancak ithal ikamesine dayanan politikalara bağlı olarak ölçek ekonomisinden yararlanamama ve iç pazarın yetersizlikleri nedeniyle, bu politikalar ile yeterli bir sermaye birikimi sağlanması genel olarak mümkün olmamaktadır. Oysa ki, ihracata dayalı büyüme modeli ile ithal ikamesi politikalarının dezavantajlarını ortadan kaldırmak mümkündür. İhracata dayalı büyüme ile birlikte istihdamın artırılması mümkün olabileceği gibi ödemeler dengesinin bir unsuru olan dış ticaret açığının azaltılması da mümkündür.

⁴ Yaşam, ÇİÇEK; “Türkiye’nin İhracat Yapısı ve Potansiyeli”, Gümrükler Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara, 2004, Sayfa: 3

⁵ Muammer, ŞİMŞEK; “İhracata Dayalı Büyüme Hipotezinin Türkiye Ekonomisi Verileri İle Analizi, 1960-2002”, D.E.İ.İ.B.F. Dergisi Cilt: 18 Sayı: 2, İzmir, 2003, Sayfa: 41

İhracatın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini şu şekilde sıralamak mümkündür:⁶

- a. İhracat, rekabeti artırır.
- b. Dış ticaret verimlilik artışının yanı sıra yeni teknolojilerin elde edilmesini ve yayılmasını sağlayarak ekonomik büyüme oranını da artırır.
- c. İhracat rekabet avantajlarından yararlanma imkanları sağlar.
- d. İç pazarı dar olan ekonomilerde ihracat yoluyla ekonomik ölçekte üretim yapma imkanları elde edilir.
- e. İhracat döviz girdilerini artırarak dış ödemelerdeki döviz baskısını azaltır.

İhracatın artırılmasının temel şartlarından birisi ihracatın devletçe teşvik edilmesidir.

OECD tarafından yapılan bir çalışma; kimi gelişme yolundaki ülkelerde hükümetlerin ihracata dönük ve ticareti kolaylaştırıcı politikalar geliştirmesi yoluyla geleneksel olmayan endüstrileri⁷, yüksek büyüme hızlarını sağlayabileceklerini göstermiştir.⁸

Bu ülkelerde çeşitli şekillerde ihracatı teşvik mekanizmaları geliştirilmiş olup bunlarda birisi de ihraç edilecek ürünün üretiminde kullanılacak eşyanın ithalinde tahakkuk eden gümrük vergilerinin sonradan iade edilmesi uygulamasına dayanan iade sistemidir.⁹

⁶ Muammer, ŞİMŞEK; a.g.m., Sayfa: 41,42

⁷ Şili’de gıda, Kenya’da kesme çiçek, Loshoto ve Mayratus’da hazır giyim ve Tayland’da deniz ürünleri

⁸ Jens, ANDERSSON, Federico, BONAGLÍA, Kiichiro, FUKASAKU and Caroline, LESSER, “ Trade and Structural Adjustment Policies in Selected Developing Countries”, OECD Development Centre, Working Paper No:245, July 2005, Sayfa: 9

⁹ Jens, ANDERSSON, Federico, BONAGLÍA, Kiichiro, FUKASAKU and Caroline, LESSER, a.g.m., Sayfa: 15

Hindistan'da 79 adet firmayı kapsayan bir anket çalışmasında da, ihracat teşvikleri ve iç piyasada yaşanan durgunluğun ihracatın artışında önemli faktörler olduğu saptanmıştır.¹⁰

Hindistan'da ihracat teşvikleri kapsamında, gümrük vergilerinin iadesi 1954 yılında ortaya konulmuş olup, bu uygulama ile ihracatçıların ithal girdilerden doğan gümrük vergisinin iadesi amaçlanmıştır.¹¹

2. TÜRKİYE'DE DIŞ TİCARET VE İHRACATIN SEYRİ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile birlikte elde edilen siyasi bağımsızlığı ekonomik bağımsızlığın takip etmesi gerekmektedir.

Verilen kurtuluş mücadelesinin başarı ile sonuçlanması sonrasında sanayisi bulunmayan, ekonomisi ithalata bağlı, ihracatı ise neredeyse tamamı tarım ürünlerinden oluşan Türkiye Cumhuriyeti, korumacılığa dayanan ithal ikamesi politikaları izlemek durumunda kalmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 85 yıllık tarihinde; 51 milyon dolar ihracat ve 87 milyon dolar ithalat ile toplam 138 milyon dolarlık dış ticaret hacmi, 107 milyar dolar ihracat ve 170 milyar dolar ithalat ile yaklaşık 300 milyar dolara ulaşmıştır.

Cumhuriyetin kuruluşundan bu güne kadar geçen süre zarfında dış ticaretin seyri ve gelişimi aşağıda yer alan tabloda gösterilmiştir.

¹⁰ Sangry, KATHURIA; "Export Incentives, The Impact of Recent Policy Changes", The World Bank, Policy Research Working Paper, New Delhi, 1994, Sayfa: 1

¹¹ Sangry, KATHURIA; a.g.e., Sayfa: 4

TABLO 1 : TÜRKİYE’DE İHRACATIN SEYRİ: 1923-2007 DÖNEMİ
TÜRKİYE’NİN DIŞ TİCARET RAKAMLARI (Milyon Dolar)

Milyon Dolar

Yıl	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
1923	51	87	-36	138
1925	103	129	-26	232
1930	71	70	1	141
1935	76	71	5	147
1940	81	50	31	131
1945	168	97	71	265
1950	263	286	-23	549
1955	313	498	-185	811
1960	321	468	-147	789
1965	464	572	-108	1.036
1970	588	948	-360	1.536
1975	1.401	4.739	-3.338	6.140
1980	2.910	7.909	-4.999	10.819
1985	7.958	11.343	-3.385	19.301
1990	12.959	22.302	-9.343	35.261
1995	21.637	35.709	-14.072	57.346
2000	27.774	54.503	-26.729	82.277
2005	73.476	116.773	-43.297	190.249
2006	85.479	138.290	-52.811	223.769
2007	107.184	170.048	-62.864	277.232

Kaynak: DTM

Cumhuriyetin ilk yıllarında dış ticarete ilişkin düzenlemelerle ilgili ilk husus; Lozan Antlaşmasına ek olarak imzalanan Ticaret Sözleşmesi ile konulan engel olarak belirlenebilmektedir. Söz konusu sözleşme hükümleri, 5 yıl süre ile Türkiye’nin dışarıya karşı uygulayabileceği iktisat politikalarını dondurmakta ve bazı istisnalar hariç ithalat ve ihracat yasaklarının kaldırılmasını ve yenilerinin konulmamasını gümrük tarifelerinin ise 5 yıl süre ile değişmemesini öngörmekteydi. Bu hükümler çerçevesinde Türkiye’nin gümrük gelirlerini artırmaya veya sanayiye dış rekabetten korumaya yönelik etkin bir

politika değişikliği de engellenmiş oluyordu. Yeni Türkiye Cumhuriyeti ilk kez 1929 yılında bir gümrük tarifesi uygulamaya başlamıştır.¹²

1923-1929 yılları arasında sanayi ürünlerinin ihracat içerisindeki payı %8,6 iken, tarım ürünlerinin payı %86,3, madencilik ürünlerinin payı ise % 4 dolaylarındaydı. Tütün, kuru üzüm, pamuk, incir, fındık, yn, afyon ve yumurta ihracatı toplam ihracatın % 60-72'sini oluşturmaktaydı. Kuruluş yıllarını takip eden dönemde ihracatın tarım ürünleri ağırlıklı yapısında bir değişiklik olmazken, ithalatta ise ithal ikameci eğilimleri yansıtan ve ithal ikameci politikalara götüren bir süreç yaşanmıştır. 1924 yılında, yatırım mallarının bir göstergesi olarak, madeni eşya ve makine ithalatının toplam ithalat içerisindeki payı %11,8 iken, 1928'de %21,9'a yükselmiştir. Bu durum, Cumhuriyetin kuruluşunu takip eden dönemde, üretim hacmini genişletmek amacıyla yapılan ithalatın arttığına ve ülkenin sanayileşme çabası içerisinde olduğunu işaret etmektedir.¹³

1960'lı yıllar ve sonrasında ithal ikamesine dayalı büyüme stratejisi uygulayan Türkiye, hızlı bir kalkınma sürecine girmiş olsa da, 1974 yılında dünya petrol fiyatlarının ani yükselişi ve petrol krizi, Türkiye'nin dış ticaret hadlerinin bozulmasına neden olmuş ve bu gelişmeler demeler dengesine büyük yük getirmiştir.¹⁴

Türkiye ekonomisi 1962-1976 yılları arasında ithalata bağımlıyken ve ihracatı durgun bir seyir izlerken, istikrarlı ve yüksek oranlı büyümenin gerçekleştirilmesinin temel nedeni, söz konusu dönemde ülkeye giren önemli boyuttaki dış kaynaktır. Bu dönemde dış ticaret açıkları işçi dövizleri, kısa ve uzun vadeli krediler gibi dış kaynaklar yoluyla karşılanmıştır.¹⁵

¹² Müge, VAROL; "Cumhuriyetin 80.Yılında 1923-2003 Türk Dış Ticaretinin Gelişiminin Kısa Tarihçesi"; Dış Ticaret Dergisi, zel Sayı Ekim 2003

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/muge.doc>, Erişim: 12.07.2006

¹³ M.Murat, TAŞKIN; "1923-2003 Döneminde Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Ticaret Politikaları", Dış Ticaret Dergisi zel Sayı Ekim 2003,

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/murat.doc>, Erişim: 12.07.2006

¹⁴ Müge, VAROL; a.g.m.

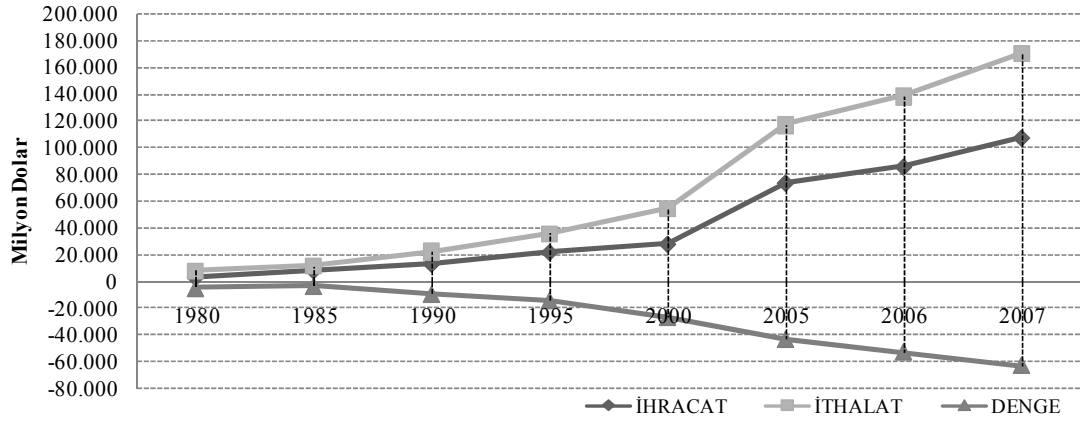
¹⁵ M.Murat, TAŞKIN, a.g.m.

1980 yılı başlarından itibaren ihracata dayalı kalkınma modelinin uygulanmaya başlaması ile birlikte dünya ekonomisi ile entegrasyon süreci başlamış ve dış pazarlara açılma süreci hızlanmıştır. 1980 yılında 2,91 milyar dolar olan ihracat 2007 yılı sonunda yaklaşık 36 kat artış ile 107,18 milyar dolara ulaşırken ihracat yapısında da önemli değişiklikler meydana gelmiştir.

İhracatın sektörel yapısı incelendiğinde, 1980 öncesindeki tarım ürünleri ağırlıklı ihracatın yerini %86'sını sanayi ürünlerinin oluşturduğu bir yapıya bıraktığı görülmektedir. İhracatta ağırlığı en fazla olan sektör ise toplam %30'u aşan payıyla tekstil ve hazır giyim sektörüdür. Bunun yanında son yıllarda gösterdiği hızlı gelişme ile taşıt araçları ve yan sanayi sektörü de ihracat içindeki payını süratle arttırmış ve lokomotif sektörlerden biri haline gelmiştir. Türkiye ihracatında yaşanan sektörel gelişmeler dünya ihracatının sektörel gelişimi ile kıyaslandığında ise üç ana eğilimin ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlardan ilki, ihracatta yüksek paya sahip tekstil ve hazır giyim, demir-çelik gibi sektörlerin dünya ihracatından aldıkları payın düşmesidir. Bir diğer husus ise, dünya ihracatından aldığı payı en hızlı arttıran sektör olan ofis ve büro malzemeleri sektöründe Türkiye'nin dünya gelişmelerinin dışında kalmasıdır. Buna karşın otomotiv, diğer taşıt araçları, yarı mamuller ve kimyasallar gibi sektörlerin son yıllarda gözlenen hızlı ihracat artışları dünya ihracatının gelişimi ile paralellik göstermektedir.¹⁶

1980 yılından günümüze kadar dış ticaretin izlediği seyrin grafiksel görünümü ise aşağıdaki gibidir:

¹⁶ Türkiye İhracatçılar Meclisi ; “İhracatın Görünümü”, İstanbul, 2005, Sayfa: 45

GRAFİK 1: 1980-2007 DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE DIŞ TİCARETİN SEYRİ

Yukarıda yer alan 1980-2007 yılları arasındaki dönemde Türkiye dış ticaretinin izlediği seyre ilişkin grafikte de görüldüğü üzere; dış ticaret hacmi sürekli artış göstermiştir. Ancak ithalatın ihracata nazaran daha hızlı bir artış göstermesi dış ticaret açıklarının da sürekli artması sonucunu doğurmuştur.

Cumhuriyetin kuruluşunu izleyen kimi yıllarda ithal ikameci politikaların etkisi ile dış ticaret fazlası dahi görülürken; özellikle 1980'li yıllarla beraber hızla artan bir dış ticaret açığı ile karşı karşıya kalınmaya başlanılmıştır.

3. İHRACAT TEŞVİKLERİNİN ÖNEMİ

Özellikle üretim yapanların desteklenmesine dayanan ve devletten belirli sektör ve kişilere yönelik aktarımlar olması nedeniyle de bir tür negatif vergi olarak tanımlanabilecek devlet teşvikleri, özellikle ekonomik gelişmişliğini tamamlamamış, gelişme sürecinde olan, sanayi altyapısını oluşturamamış ve yeterli sermaye birikimi olmayan ülkelerde çok önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan söz konusu teşvikler, ekonomik büyümeyi tüm ülkeye yayarak, bölgeler arasındaki gelişmişlik düzeylerinde ortaya çıkan farklılıkların giderilmesindeki etkisi açısından da sosyal devlet olgusunun temel taşlarından birisidir.

Bir ülkenin diğer ülkelerin sanayileri ile rekabet edebilmesi ve teknolojik gelişimini sağlayabilmesi için uluslararası ticarete açılması ve bu ticaret içinde pay sahibi olması gerekmektedir. Dış ticarete ise ülkelerin kendi müteşebbislerini korumaları ve teşvik etmeleri gerekmektedir.

Yine ihraç ürünlerinin ağırlığını geleneksel ürünler -ki bunların başında tarım ürünleri gelmektedir- oluşturuyorsa, bu ağırlığın sanayi ürünleri lehine gelişebilmesinin temelinde de ihracatın teşvik edilmesi yatmaktadır.

Günümüzde gerek gelişmiş ve gerekse gelişme yolunda olan ülkeler, ihracatın artırılması konusunda büyük çabalar harcamaktadır. Gerçekten 1960'lardan sonra dünya ekonomisinde kendini hissettiren işsizlik, dış rekabet ve teknolojik yarış, en ileri ihracatı teşvik önlemlerinin uygulanmasına yol açmıştır. Gelişme yolunda olan ülkelere kalkınmanın bir aracı olarak yararlanılan bu önlemler, Fransa, İngiltere, Japonya gibi gelişmesini tamamlamış ülkelerde başka amaçlar için de kullanılmaktadır. Dünya Bankası'nın sorumluluğu altında gerçekleştirilen bir araştırma, ihracatı teşvik önlemlerinin genel olarak bu önlemleri uygulayan ülkelerin ekonomik kalkınmaları üzerinde olumlu etkiler yarattığını ortaya koymuştur.¹⁷

Gelişmekte olan bir ülke, kalkınma sürecinde karşılaşılabileceği döviz darboğazını gidermek amacıyla ihracatını artırmak isteyecektir. Bunun sağlanabilmesi ancak alınacak bazı tedbirler ile mümkün olabilecektir. Alınacak bu tedbirler ihracatı artırıcı nitelik taşıyorsa, bunlar ihracatı teşvik tedbirleri olarak ifade edilmektedir. Bu kapsamda ihracatı teşvik tedbirleri, maliyeti düşürecek ve gelirleri arttıracak ihracatı karlı kılan tüm tedbirleri kapsamaktadır.¹⁸

İhracata yönelik bir dış ticaret stratejisi ile, hem ihracatta ve hem de ekonomik büyümede daha yüksek bir performans gösterilmektedir. İhracat teşvik tedbirlerinin uygulanmasını takiben ihracatın ve Gayri Safi Milli Hasıla'nın (GSMH) daha yüksek

¹⁷ "İhracat Teşvik Politikaları", http://www.ekodialog.com/Makaleler/ihrac_tesvik.html, Erişim: 28.12.2007

¹⁸ Rıdvan, KARLUK; "Türkiye'de İhracata Yönelik Dış Ticaret Politikası ve İhracatın Yapısal Analizi", Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Yayın No: 237/158, Eskişehir, 1981, Sayfa: 109

hızlarda arttığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda ihracata yönelik strateji, istihdam, kaynakların etkin dağılımı ve gelir bölüşümü üzerinde olumlu etkiler meydana getirmektedir. İhracatta uygulanan teşvik tedbirlerinin etkinliğinden bahsedebilmek için, bu tedbirlerin sonucunda ihracat artmalı, ekonomide optimal bir kaynak dağılımı sağlanmalı ve sosyal karlılığın gerekleri yerine getirilmelidir. Sosyal karlılık, ihracatın teşvikine ve ithal ikamesine aynı teşvikleri ve korumayı amaçlamaktadır.¹⁹

İhracat teşviklerinin verilmesindeki genel amaç ve esaslar ülkelerin iç dinamiklerine ve tespit ettikleri dış ticaret hedeflerine göre değişmekle beraber şu şekilde sıralanabilir.²⁰

- a. İhracatı artırmak
- b. Ödemeler dengesini iyileştirmek
- c. İstihdamı artırmak
- d. İhraç ürünlerine uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazandırmak
- e. Kapasite kullanım oranlarını artırmak
- f. İhracat pazarlarını geliştirmek/genişletmek
- g. Döviz harcamalarını en aza indirmek
- h. Teknolojik düzeyi artırmak

İhracat teşvikleri ihracatçıyı özendirmek yoluyla, üretilen malların ihracatını arttırarak dış ticaret dengesinin sağlanması amacıyla hemen tüm ülkeler tarafından yoğun bir şekilde kullanılmakla birlikte, bu teşviklerin uluslararası ticarete haksız

¹⁹ Bela, BALASSA; “Export Incentives and Export Performance in Developing Countries: A Comparative Analysis”, Review of World Economics, Springer, Vol. 114 (1), 1978, Sayfa:43.

²⁰ Mehmet, MELEMEN; “İhracat Teşviklerinin 1980-94 Yılları Arasında Türkiye Uygulaması ve AB Üyesi Ülkelerdeki Uygulamalar ile Mukayese Edilmesi”, Marmara Üniversitesi S.B.E. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1995, Sayfa: 8

rekabete neden olduğu düşüncesinden hareket eden DTÖ ve Dünya Gümrük Örgütü (DGÖ) gibi organizasyonlar belli sınırlar çizmeye çalışmaktadır.

4. TÜRKİYE'DE İHRACATA YÖNELİK TEŞVİK UYGULAMALARI

Türkiye'nin dışa açık ve ihracata dayalı sanayileşme ve büyüme modelini seçtiği 1980 sonrası dönemde, ihracatın teşvik edilmesi amacıyla; ihracatta vergi iadesi, navlun ödemesi, destekleme fiyat istikrar fonu primi ödemesi, enerji desteği ve kaynak kullanımı destekleme fonu ödemesi gibi doğrudan parasal ödemeler şeklinde teşvik enstrümanları uygulanmıştır. Ancak, ihracatın gerçekleşmesini müteakip yapılan direkt parasal ödeme şeklindeki nakit teşvikler, DTÖ Anlaşmasına taraf olunması ve AB ile Gümrük Birliği sürecine girilmesi ve nihai olarak da 01.01.1996 tarihi itibarıyla gümrük birliğine girilmesi nedeniyle uygulanabilirliğini yitirmiştir.²¹ Bu durumun istisnası olarak Türkiye, DTÖ Tarım Anlaşması çerçevesinde 44 ürün grubundan ihracat sübvansiyonu verme taahhüdünde bulunmuş olup, hali hazırda bütçe kısıtları nedeniyle 16 ürün grubunda ihracat sübvansiyonu verilmektedir.

Bu kapsamda; Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'na üye gelişmiş ülkelerde uygulanan teşvikler, Türkiye'nin yapısına da uyarlanarak yeni bir "İhracat Destekleri Paketi" oluşturulmuştur.

İhracata yönelik devlet yardımları olarak adlandırılmakta olan bu ihracat destek paketi, ihracatın teşvik edilmesi, ihracat pazarlarının geliştirilmesi ve dünya ihracatındaki payın artırılması ile uluslararası piyasalara açılan işletmelerin rekabet güçlerinin artırılması açısından önem taşımaktadır. İhracata yönelik devlet yardımlarının temel amacı ise, ihracatçı firmaların ihracata yönelik faaliyetlerini gerek üretim, gerekse pazarlama aşamalarında destekleyerek, uluslararası pazarlarda karşılaştıkları sorunların giderilmesine yardımcı olmak ve rekabet gücü kazanmalarına olanak sağlamaktır.²²

²¹ Coşkun, ŞENOL; "Türkiye'nin İhracatı Üzerine Bir Değerlendirme", Gümrük Dünyası Dergisi, Sayı 54, Gümrük Kontrolörleri Derneği Yayını, Ankara,2007, Sayfa: 31

²² Ali, YAKAL; "İhracata Yönelik Devlet Yardımları", Made in Turkey Dergisi, Sayı: 1, Ankara, 2002, Sayfa: 24

Bu kapsamda kalkınma planları ve yıllık programlardaki toplumsal ve ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla yapılacak faaliyetlerin, uluslararası kuruluşlara olan yükümlülüklerle aykırılık teşkil etmeyecek yöntemlerle desteklenmesi amacıyla 94/6401 sayılı İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı²³ yayımlanmış olup, söz konusu karar, bölgelerarası farklılıklardan kaynaklanan ekonomik ve sosyal dezavantajların ortadan kaldırılmasına, yeni eğitim olanakları sağlanarak istihdamın güçlendirilmesine, özellikle yeni ürün, üretim sistemi ve teknoloji kullanan sektörlerde araştırma ve geliştirme programlarının uygulanmasına, aynı üretim alanında faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerin örgütlenmelerine, çevre sorunlarının önlenmesi için sanayinin yeniden yapılanmasına, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) taahhütleri çerçevesinde tarım ürünlerinin desteklenmesine, ülke ürünlerinin uluslararası alanlarda tanıtıma ve pazarlanmasına ilişkin devlet yardımlarını kapsamaktadır.

94/6401 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı çerçevesinde DTM'ce AB ve GATT normlarına uygun olarak hazırlanan devlet yardımları enstrümanları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

²³ 11.01.1995 günü, 22168 sayılı Resmi Gazete

TABLO 2: BAKANLAR KURULU'NUN 94/6401 SAYILI İHRACATA YÖNELİK DEVLET YARDIMLARI KARARI KAPSAMINDA YAYIMLANAN TEBLİĞLER

TEBLİĞ	TEBLİĞ NO
Uluslararası Nitelikteki Yurt İçi İhtisas Fuarlarının Desteklenmesine İlişkin Tebliğ	95/7
Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ	97/5
Araştırma-Geliştirme (AR-GE) Yardımına İlişkin Tebliğ	98/10
İstihdam Yardımı Hakkında Tebliğ	2000/1
Yurt Dışı Fuar Katılımlarının Desteklenmesine İlişkin Tebliğ,	2004/6
Yurtdışında Ofis-Mağaza Açma, İşletme ve Marka Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ	2005/4
Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve TURQUALITY®'nin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ	2006/4
Pazar Araştırması ve Pazarlama Desteği Hakkında Tebliğ	2006/6
Eğitim ve Danışmanlık Yardımı Hakkında Tebliğ	2007/3

Kaynak: DTM

Türkiye’de devlet desteği uygulamaları, 27.12.1994 tarihli ve 94/6401 sayılı İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı kapsamında, prensip olarak gelişmiş ve batılı ülkelerin uygulamalarına paralel bir şekilde ve “bir faaliyetin yapılması” şartına bağlı olarak gerçekleştirilmektedir.

94/6401 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı kapsamında yer alan ihracata yönelik devlet yardımları da dahil olmak üzere Türkiye’de hali hazırda uygulama alanı bulan ihracata yönelik destekler ana başlıkları ile şu şekildedir:²⁴

- Milli katılım düzeyindeki fuarlara katılımın desteklenmesi

²⁴ Meltem, DURAN; “İhracata Yönelik Destekler”, İTO Yayınları, Yayın No: 2004-33, İstanbul, 2004, Sayfa: 10-61

- Yurtiçi uluslararası sanayi ihtisas fuarlarına katılım desteği
- Yurt dışında milli veya bireysel düzeyde gerçekleştirilen fuar katılımının desteklenmesi
- Milli katılım dışındaki yurtdışı fuara katılım desteği
- Yurt dışı daimi sergi katılım desteği
- Uluslararası nitelikteki yurt içi ihtisas fuarlarının desteklenmesi
- Patent, faydalı model belgesi ve endüstriyel tasarım tescili harcamalarının desteklenmesi
- Patent, faydalı model belgesi ve endüstriyel tasarım desteği
- Araştırma-Geliştirme yardımları
- Teknoloji araştırma geliştirme desteği
- Eğitim yardımı
- Eğitim destekleri
- İstihdam yardımı
- Nitelikli eleman istihdamı desteği
- Türk ürünlerinin yurt dışında markalaşması ve Türk malı imajının yerleştirilmesine yönelik faaliyetlerin desteklenmesi
- Yurt dışında ofis-mağaza açma işletme ve marka tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesi
- Marka oluşturma ve tanıtım desteği
- Pazar araştırması desteği

- Yurt dışı Pazar araştırması desteği
- İhracat amaçlı yurtdışı iş gezisi programı katılım desteği
- İhracata yönlendirme desteği
- Bilgi ağları ve E-iş desteği
- İhracata yönelik devlet yardımları kapsamında çevre maliyetlerinin desteklenmesi
- Tarımsal ürünlerde ihracat iadesi yardımları
- DİR
- Hariçte işleme rejimi
- İhracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerde vergi, resim ve harç istisnası
- İhracatta Katma Değer Vergisi (KDV) istisnası
- İhracat finansmanı- Türk Eximbank programları

II. BÖLÜM

DAHİLDE İŞLEME REJİMİ

1. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN TANIMI VE REJİMİN AMACI

DİR; Serbest dolaşımda olmayan eşyanın, işlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanılmasından sonra Türkiye Gümrük Bölgesinden yeniden ihraç edilmesi amacıyla, gümrük vergileri ve ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın ve vergilerinin teminata bağlanması veya serbest dolaşımda bulunan eşyanın işlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanılmasından sonra Türkiye Gümrük Bölgesinden ihraç edilmesi halinde, bu eşyanın serbest dolaşıma girişi esnasında tahsil edilmiş olan ithalat vergilerinin geri verilmesine dayanan bir gümrük rejimidir.²⁵

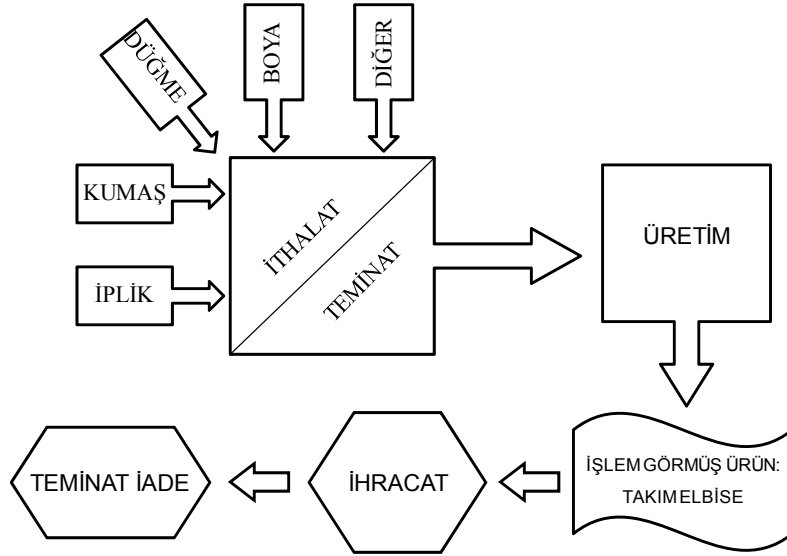
Diğer bir ifade ile dünya piyasa fiyatlarından hammadde temin etmek suretiyle ihracatı arttırmayı, ihraç ürünlerine uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazandırmayı, ihraç pazarlarını geliştirmeyi ve ihraç ürünlerini çeşitlendirmeyi amaçlayan DİR; serbest dolaşımda bulunmayan veya bu amaçla serbest dolaşıma giren ya da eşdeğer eşyanın²⁶ Türkiye Gümrük Bölgesinde bir veya daha fazla işlem görerek işlem görmüş ürünler elde edilmesine imkan veren bir rejim olarak tanımlanabilmektedir.

DİR, yeniden ihraç edilmek koşuluyla, serbest dolaşıma girmiş veya girmemiş eşyanın her türlü işleme faaliyetine tabi tutulmasına imkan sağlayan ekonomik etkili bir gümrük rejimidir.²⁷

²⁵ 04.11.1999 günlü, 23866 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 4458 sayılı Gümrük Kanunu Madde: 108

²⁶ Eşdeğer eşya; işlem görmüş ürünün elde edilmesinde ithal eşyasının yerine kullanılan ve ithal eşyası ile asgari 8'li bazda gümrük tarife istatistik pozisyonu, ticari kalite ve teknik özellikleri itibarıyla aynı kalite ve nitelikleri taşıyan serbest dolaşımda bulunan eşyadır.

²⁷ Ekonomik etkili gümrük rejimi; ihracat, ithalat, yurt içi üretim ve kamu gelirleri gibi ekonominin birçok sektörü üzerinde makro ve mikro düzeyde doğrudan etkileri ve sonuçları olan rejimler olarak ifade edilmekte olup, ekonomik etkili gümrük rejimleri; antrepo rejimi, geçici ithalat rejimi, DİR, gümrük kontrolü altında işleme rejimi ve hariçte işleme rejimidir.

ŞEKİL 1: DAHİLDE İŞLEME REJİMİ

DİR; ihracat sanayilerinin teşvik edilip bunlardan tam olarak faydalanmasına imkan vermekte ve olağan gümrük tarifelerinin ihracat sanayileri açısından kolaylaştırmasını teminat altına almaktadır. Şöyle ki; ihracat sanayicileri yurt içinde belli malzemelerin temininde güçlüklerle karşılaşabilirler ve bu sebeple yurt dışından temin etmek zorunda kalabilirler. Bu durumda ihracatçılar mallarını dünya pazarlarına satarken, ithal etmek zorunda kaldıkları hammaddeleri vergi ödmeden ithal etmek suretiyle dezavantajlı bir durumla karşılaşmayacaklardır.²⁸

DİR; müteşebbislerin yabancı ülkelere getirecekleri ürünleri, Türkiye Gümrük Bölgesinde herhangi bir şekilde işçiliğe tabi tutarak veya Türkiye Gümrük Bölgesinde serbest dolaşımda bulunan eşya ile işledikten sonra yine yabancı ülkelere ihraç edilmesine dayanan gümrük mevzuatının sunduğu en avantajlı rejimdir.

²⁸ Ali, NURAL; Remzi, AKÇİN; “Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri”, Gümrük Kontrolörleri Derneği Yayın No: 7, İstanbul, 1996, Sayfa: 25

DİR’de ithalat vergileri tahsil edilmediği veya tahsil edilenler iade edildiği için bu şekilde işleme faaliyetinden sonra yapılacak yeniden ihraç ile ülke müteşebbisinin yabancı pazarlarda rekabet şansının artırılması amaçlanır.²⁹

Bu rejim, ihraç ürünlerinin üretimi için ithal edilen ve ithali gümrük vergisine tabi girdilere gümrük muafiyeti sağlayan ihracatı teşvik politikası aracıdır. Firmalar, ihraç edilmesi düşünülen malların üretiminde kullanılacak olan hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul, ara malı ve ambalaj malzemeleri ile ilgili olarak başta çeşitli vergisel yüklerden muaf olmak üzere ve devlete ihracat taahhüdünde bulunmak koşuluyla, çeşitli kolaylıklar ve teşviklerden yararlanabilmektedirler.

DİR, 24 Ocak kararları ile ihracata dayalı kalkınma stratejisini benimseyen Türkiye’de 1980’li yılların başından 1996 yılına kadar uygulanan ihracatı teşvik mevzuatının devamı niteliğinde olup, ekonomik konjonktür ve gümrük birliği yükümlülükleri çerçevesinde revize edilerek Topluluk Gümrük Koduna uygun hale getirilmiş bir ihracatı teşvik rejimidir.

DİR ihracat sanayilerinin teşvik edilip, olağan gümrük tarifelerinin ihracat sanayicileri açısından kolaylaştırılmasını sağlamaktadır. Rejim, işleyiş itibariyle yurt içindeki üreticilerin temel ekonomik çıkarlarının olumsuz olarak etkilenmemesini de teminat altına almaktadır.³⁰

AB gümrük mevzuatına uyum çerçevesinde 2000 yılında yürürlüğe giren 4458 sayılı Gümrük Kanunu’nun içerdiği rejimlerden birisi olan DİR, AB’de giderek kullanımı azalan bir teşvik sistemi olmasına karşın, Türkiye’de önemi gittikçe artan ihracat teşvik tedbirlerinin başında gelmektedir.

²⁹ Cahit, GÖKÇELİK; “Gümrük Rejimleri”, Ankara, 2005, Sayfa: 65.

³⁰ Ali, NURAL; “Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri, Dahilde ve Hariçte İşleme Rejimi Kararları”, Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye Dergisi, Sayı:21-22, 1996, Sayfa:113.

2. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ UYGULAMASININ GEREKLİLİĞİ VE ÖNEMİ

İhraç ürünlerine dünya piyasalarında rekabet gücü kazandırmak, bu piyasalardaki ihraç pazarlarını geliştirmek, ihracatı artırmak ve ihraç ürünlerini çeşitlendirmek amacıyla ihracatçıların dünya piyasa fiyatlarından gümrük muafiyetli olarak hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul, değişmemiş eşya ile ambalaj ve işletme malzemeleri ithaline imkan sağlayan DİR, ihracatının sürekli artmasına olanak sağlamasının yanında ekonominin canlılığının korunması ve geliştirilmesi açısından da vazgeçilmez bir uygulamadır.

Türkiye'nin 1979 yılında 2,3 milyar dolar olan ihracatı içerisinde tarım ürünleri ağırlıklı iken, bugün sanayi ağırlıklı ürünlere geçişte ve ihracatın artışında DİR uygulamaları çok önemli bir rol oynamıştır. 1979 yılı ihracatın %58,5'i tarım, %35,8'i sanayi, %5,7'si madencilik ürünlerinden oluşurken, 2006 yılında 85 milyar doları aşan ihracatın %86,2'si sanayi, %11,4'ü tarım ve %2,4'ü madencilik ürünlerinden oluşmaktadır.

2007 yılındaki 107 milyar dolarlık ihracatın %48,8'i olan 52,3 milyar dolarlık kısmı, yine 170 milyar dolarlık ithalatın %14,2'si olan 24,3 milyar dolarlık kısmı DİR kapsamında gerçekleşmiştir.³¹

1996-2007 döneminde, Dahilde İşleme İzin Belgesi (DİİB) kapsamında öngörülen ihracatın tamamına yakınının gerçekleştirilmesi, buna karşın belgelerde öngörülen ithalatın ise %60-80 oranında yapılması, bu kapsamdaki, döviz kullanımının ortalama %46 oranında ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur.³²

³¹ DTM verileri

³² DTM verileri

1996-2007 döneminde toplam 51.197 adet DİİB düzenlenmiştir. 01.01.2008 tarihi itibariyle bu belgelerden 38.505 adedinin taahhüt hesapları kapatılmış, 4.464 adedi iptal edilmiş olup geri kalan 8.228 adedi halen açık durumdadır.³³

3. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN ANA ŞARTLARI

Rejimden beklenen faydanın elde edilebilmesi, bu rejimin yerli üreticileri etkilememesi ve rejimin kötü niyetli olarak kullanılmasının önüne geçilebilmesini teminen, bu rejimden yararlanılabilmesi için bazı temel şartlar ortaya konulmuştur.

Rejimden faydalanılabilmenin temel şartları şöyle sıralanabilir :³⁴

3.1. İşlem Görmüş Ürünlerin Yurt Dışına İhraç Edilme Niyeti: İşlem görmüş ürünlerin yurt dışına ihraç edilme niyeti ve şartı esas olarak DİR'in şartlı muafiyet sisteminde aranmaktadır. Rejimin diğer uygulama şekli olan geri ödeme sisteminde eşya zaten vergileri ödenmek suretiyle serbest dolaşıma girmektedir ve izin sırasında sadece işlem görmüş ürünlerin ihraç etme imkanı ve ihtimalinin olup olmadığı değerlendirilmektedir.

3.2. İşlem Görmüş Ürünler İçerisindeki İthal Eşyasının Tanımlanabilmesi: Hem şartlı muafiyet sisteminde hem de geri ödeme sisteminde ithal edilen eşyanın kullanılarak işlem görmüş ürün elde edildiğinin her halükarda yapılacak kontrollerde anlaşılmasını ifade etmektedir.

3.3. Serbest Bölgeler Hariç Olmak Üzere Türkiye Gümrük Bölgesindeki Üreticilerin Temel Ekonomik Çıkarları İle Türk Malı İmajının Olumsuz Etkilenmemesi : DİR'den yararlanılarak işlem görmüş ürün elde etmek için eşya ithal edilmesinin, yurt içinde aynı nitelikte eşya üreten üreticilerin ekonomik durumlarının bozulmaması veya bu üreticileri olumsuz etkilememesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra, ihracatçının da dünya pazarlarında rekabet gücünü yitirmemesi gerekir. Örnek olarak; işlenecek eşyanın yurt içinde hiçbir şekilde üretilmemesi veya bu eşyanın yeterli

³³ DTM verileri

³⁴ Ali, NURAL; Remzi ,AKÇİN, a.g.e. Sayfa: 27

miktarda üretilmemesi ya da yurt içinde yerleşik üreticiler tarafından uygun bir süre içerisinde üretilmemesi halinde ihracatçı, işlem görmüş ürün elde etmek için ithal eşyasını daha uygun şartlar taşıması durumunda, yurt dışından ithal etmek suretiyle temin ederek bunu üretiminde kullanacak ve yurt içindeki üreticilerin temel ekonomik çıkarları olumsuz etkilenmeyecektir.

Eğer yerli girdi üreticileri ciddi pay kayıplarına maruz kalırlarsa, üretimde uzmanlaşmanın koşullarından biri olan üretim artışı ve bunun arkasından gelen ortalama maliyet düşüşü avantajından yararlanamazlar. Bunun sonucunda yerli girdi üreticileri, haksız rekabetle karşı karşıya kalırlar ve rekabet gücünü kazanamazlar. Böylesi bir durumda ihracatçıların uzun vadede yerli girdi üreticilerini tercih edip ülkenin döviz tasarrufu sağlaması fırsatı da kaçırılmış olacaktır.³⁵

Diğer taraftan Türkiye Gümrük Bölgesindeki üreticilerin temel ekonomik çıkarlarının olumsuz etkilenmediği hallerin tespiti, değerlendirilmesi ve uygulanması büyük önem arz etmekte olup bu husus, rejimden yararlanmak üzere izin belgesi almak üzere başvurulması sonrasında ilgililerce yapılacak değerlendirmeler neticesinde tespit edilebilecektir. Ancak bu tespitlerin yapılması da kolay değildir.

Mevcut uygulamada bu durumlara ilişkin somut belirlemeler yapılmış değildir. Bu belirlemeler için sektör analizlerinin yapılması büyük önem arz etmektedir. Sektör analizleri de sektörün yurt içindeki durumu, ithalat ve ihracatın miktarı, bu ithalat ve ihracatın sektöre etkisinin değerlendirilmesi hususlarını kapsamakta olup bunun için rakamsal bilgilerin elde olması gerekmektedir. Söz konusu analizlerin yapılması rejimin uygulamadaki başarısı için önemlidir. Çünkü bir yandan üreticilerin çıkarlarının olumsuz etkilenmemesi gözetilirken, bir yandan da rejimden beklenen faydanın göz ardı edilmemesi gerekir. Zira yerli üreticilerin çıkarlarının gereğinden fazla korunması ihracat olanaklarını azaltırken hiç gözetilememesi ise üreticileri zor durumda bırakabilecektir.

³⁵ Osman Barbaros, KEMER; “İhracat Teşvikleri Teori ve Uygulama”, 1.Basım, Alfa Yayınları, Bursa, 2003, Sayfa: 71

DİR'e ilişkin Bakanlar Kurulu Kararında ülke içerisindeki üreticilerin temel ekonomik çıkarlarının olumsuz etkilenmemesi şartı getirilmiş olmakla birlikte³⁶; söz konusu kararda bu hükmün, hangi kriterler esas alınarak ne şekilde uygulanacağı belirtilmemiş olduğundan bu rejim kapsamında yapılan ithalatın; aynı malları yurt içinde üreten firmaları olumsuz yönde etkileyip etkilemediği konusunda bir değerlendirme yapılmasında güçlüklerle karşılaşmaktadır. Oysa ki; AB üyesi ülkelerde; söz konusu rejim kapsamında gerçekleştirilen ithalatın yerli üreticilerin çıkarlarına zarar vermemesi yönündeki şartta uygunluk hassasiyetle takip edilmektedir.

Ülke içerisindeki yerli üreticilerin temel ekonomik çıkarlarının olumsuz etkilenmeme şartı DİR'de bir gereklilik olarak ortaya konulmuş iken çeşitli tarife dışı engeller ile de bu şart yerine getirilmeye çalışılmaktadır.

Bu tarife dışı engellerden dampa karşı önlemler, dampa ithalatın, telafi edici önlemler ise sübvansiyonlu (devlet destekli) ithalatın, yerli üretim dalları üzerinde oluşturduğu zarar veya zarar tehdidinin ortadan kaldırılması amacıyla uygulamaya konulmaktadır.

Diğer bir ticaret politikası aracı olan gözetim ve korunma önlemleri ise, ithalat artışlarının yerli sanayinin üzerinde oluşturduğu ciddi zarar veya zarar tehdidinin ortadan kaldırılması temel prensibine dayanmaktadırlar. Diğer bir ifadeyle gözetim ve korunma önlemleri, sanayi dallarının ithalatın oluşturduğu rekabete uyum sağlayabilmeleri, yeniden yapılanmaları ve dolayısıyla rekabet edebilirliklerinin artırılması için vakit kazanmalarına yönelik olarak yürürlüğe girmektedir. Gözetim ve korunma önlemleri, yerli üretim dallarına ithal ürünlerin oluşturduğu rekabete uyum sağlayabilmeleri ve rekabet edebilecek düzeye gelmeleri için zaman kazandırmak amacıyla yürürlüğe konulabilmektedir.

³⁶ 27.01.2005 günlü, 25709 sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan 2005/8391 sayılı Dahilde İşleme Rejim Kararı Madde: 9/b

3.4. Ülke İçerisinde İşleme Faaliyetlerinin Oluşturulması: Rejimden yararlanan kişinin ülke içerisinde bir işleme faaliyeti meydana getirmesi, dolayısı ile gerek istihdam gerekse katma değer yaratma açısından ülke ekonomisine katkıda bulunması gerekecektir.

3.5. Firmaların DİR Kapsamındaki Performansları: Bu husus ancak rejimden faydalanmak üzere başvuru yapan firmanın daha önceden bu rejimden yararlanmış olmasına bağlıdır. Firma daha önceden bu rejimden faydalanmış ise, ihracat taahhütlerinin yerine getirilmesi ve rejimin öngördüğü diğer şartları gerçekleştirme düzeyindeki performansı değerlendirilecektir.

4. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN SAĞLADIĞI AVANTAJLAR VE REJİME YÖNELİK ELEŞTİRİLER

DİR'in sağladığı avantajlar dikkate alındığında bu rejimin önemi çok daha fazla ortaya çıkacaktır. Şöyle ki;

DİR'in avantajları:

- Üçüncü ülkelerden yapılan ithalatta gümrük vergisi, KDV ve diğer vergi, resim ve harçlardan muafiyet,
- AB ülkelerinden ithalde KDV ve diğer vergi, resim ve harçlardan muafiyet,
- İhracat taahhüdünü üçüncü ülkelere yapılan ihracatla yerine getirmek koşulu ile ithalatta kota ve gözetim önlemlerinden muafiyet,
- Dış Ticarete Standardizasyon ve Teknik Düzenlemeler mevzuatına tabi olmama,
- İhracat sayılan satış ve teslimler ile ilgili olarak gümrük vergisi muafiyetli ithalat yapılmasına olanak vermesi,
- Eşdeğer eşya kullanımına olanak vermesi,

- Ödenmiş vergilerin geri alınması,

olarak sayılabilmektedir.

DİR'e yöneltilen eleştiriler ise;

- Kamu gelirlerinin bir kısmından vazgeçiliyor olması,

- Yerli ham madde ve ara malı üreten firmaların, bu ürünlerine yönelik ülke içi talebin daralması nedeniyle zor durumda kalmaları,

şeklinde sıralanabilir.

5. TÜRKİYE'DE DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN GELİŞİM SÜRECİ

5.1. KYOTO SÖZLEMESİ

DGÖ bünyesinde imzalanan bazı uluslararası sözleşmelere Türkiye'de taraf olmuştur. Bunlardan, özellikle "Gümrük Rejimlerinin Basitleştirilmesine ve Ahenkleştirilmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme (Kyoto Sözleşmesi)" 18.05.1973 tarihinde Kyoto'da imzalanmış ve yasal prosedürünün tamamlanmasından sonra 25.09.1974 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, 27.09.1994 tarihli ve 4035 sayılı Kanunla taraf olunması uygun bulunan, Kyoto Sözleşmesi ve 6 ekini itirazi kayıtlarla 22.04.1995 tarihinde kabul etmiştir.

Kyoto Sözleşmesi'nin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren taraf ülkelerin Sözleşme eklerine çok sayıda rezerv koymaları nedeniyle Sözleşme ve Eklerinde değişiklik yapılması zorunlu hale geldiğinden DGÖ bünyesinde "Revize Kyoto Sözleşmesi Çalışma Grubu" oluşturulmuştur. Revizyon çalışmaları 4 yıllık bir çalışma neticesinde Nisan 1999'da tamamlanmış olup, Revize Sözleşme, kabul edilmesi zorunlu olan Ana Metin ve Genel Ek ile taraf olunması ihtiyari olan 10 Özel Ek'ten oluşmuştur.

Revize Edilmiş Kyoto Konvansiyonu, uluslararası ticaret düzeyindeki gelişmelere paralel olarak Kyoto Konvansiyonunun gelişen ticaret ortamına ve hukuki

mevzuata uyarlanması neticesinde oluşturulmuş ve DGÖ'nün 151 üyesi tarafından oybirliği ile kabul edilerek uygulamaya konulmuştur. Revize Edilmiş Kyoto Konvansiyonu gümrük idarelerinin modernizasyonu ve gümrük işlemlerinin basitleştirilip yeknesaklığının sağlanması, gümrük otoritelerinin işlem ve denetim etkinliklerinin artırılması konularında 600'den fazla standart ve tavsiye kararı içeren çok kapsamlı uluslararası kurallar bütünlüğü olarak yürürlüğe girmiştir.³⁷

Kyoto Konvansiyonu'nun F nolu Eki DİR'e ayrılmıştır. Söz konusu sözleşmede DİR'e ilişkin bazı tanımlamalar ve özellikler belirlenmiştir.³⁸ Buna göre;

- Vergi muafiyeti sağlayan gümrük işlemlerinden birisi olan DİR; ulusal mevzuatlarda, belirli bir işleme faaliyetine tabi tutulacak malların ithalatında uygulanacak vergilerde koşullu olarak muafiyet sağlanmasına ilişkin düzenlemeler olarak tanımlanmıştır.

- Dahilde işlemede genel kural ithal edilen mallarla ilgili gümrük vergilerinde ve katma değer vergisinde şartlı muafiyet sağlanması olup, üretimin ardından belirli bir süre içerisinde üretim işlemi sonucu elde edilen ve nihai ürün olarak adlandırılan ürünün ihraç edilmesi gerekmektedir.

- DİR'in temel amacı, yerli girişimcilerin kendi ürünlerini dış piyasada rekabetçi fiyatlarla satmak suretiyle ekonomik büyüme ve yerli işgücüne daha fazla iş imkanı sağlanması olanağının ortaya çıkarılmasıdır.

- Dahilde işleme faaliyetinin pek çok faydası olup, temel faydası, üretilen ya da işlenen ürünün hammaddesinin ithalatında gümrük vergisi ve diğer vergilerin ödenmemesidir.

Ülke için temel yararı ise bu işleme faaliyetinin ekonomi için canlandırıcı bir etkisinin olmasıdır.

³⁷ Ozan, DİRİÖZ; "DGÖ ve Dünya Ticaret Düzenine Olan Etkileri", Gümrük Dünyası Dergisi, Gümrük Kontrolörleri Yayını, 2007, Ankara, Sayı: 52, Sayfa: 5

³⁸ World Customs Organization; "Kyoto Convention, Guidelines to Specific Annex F, Chapter 1", Sayfa: 1-5.

5.2 TÜRKİYE İLE AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDA GÜMRÜK BİRLİĞİNİ TESİS EDEN 1/95 SAYILI ORTAKLIK KONSEY KARARI

Türkiye ile Avrupa Topluluğu³⁹ (AT) arasındaki ilişkiler, 12.09.1963 tarihinde imzalanarak 01.12.1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşması ile başlamış bulunmaktadır. Ankara Anlaşması'nda, Türkiye ile AT arasında kurulan ortaklığın, Türkiye'nin tam üyeliği yönünde ki nihai amacının üç dönemden geçerek gerçekleşmesi öngörülmüştür. Bu üç dönem; hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönemdir. Geçiş döneminde Türkiye ile AT arasındaki ilişkiler, Ankara Anlaşmasının yanı sıra, 23.11.1970'de imzalanan ve 01.01.1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol uyarınca düzenlenmiştir. Geçiş döneminde, taraflar arasında sanayi ürünlerini konu alan bir gümrük birliğinin tedricen gerçekleştirilmesi, işçilerin karşılıklı olarak serbest dolaşımının sağlanması, tarım ürünlerinde giderek genişleyecek bir tercihli ticaret rejiminin uygulanması, Katma Protokolün belirlediği alanlarda Türkiye ile AT arasında mevzuat ve politikaların yaklaştırılması ile şartların elverdiği ölçüde, hizmetlerin serbest dolaşımı süreçlerinin başlatılması öngörülmüştür.

Ankara Anlaşması'nın 2. Maddesinde Türkiye ile AT arasında ileri bir tarihte gümrük birliğinin başlaması öngörülmüş, 10 maddesi ile de; Topluluk üyesi ülkeler ile Türkiye arasındaki ticarete gümrük vergileri ve eş etkili vergi ve resimler ile diğer mali yükümlülüklerin, miktar kısıtlamaların yasaklanması, bunun yanında Türkiye'nin üçüncü ülkelerle olan ticari ilişkilerinde Topluluğun ortak gümrük tarifesini uygulamayı ve AT'ce dış ticaret konusunda uygulamakta olduğu diğer mevzuata uyumlaştırmanın sağlanmasını kapsamaktadır. Geçiş döneminde Türkiye ile topluluk arasındaki ilişkiler beklendiği hızda gerçekleşmemiş, özellikle 1980'li yıllarda ilişkiler donma noktasına gelmiş, 1990'lı yıllarda ilişkilerde canlanmanın başlaması ile birlikte 1993 yılında

³⁹ 25.03.1957 tarihli Roma Anlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu kurulmuş olup, 07.02.1992 tarihinde Maastricht'de imzalanan anlaşma ile Avrupa Birliği'ne dönüşmüş ve Avrupa Birliği Antlaşmasının yürürlüğe girdiği 01.11.1993'ten bu yana, Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Topluluğu olarak anılmaktadır. Daha fazla bilgi için bkz: <http://www.dpt.gov.tr/abigm/Yayinlar/KIAN.pdf>, Erişim: 17.05.2008.

Türkiye-AT Gümrük Birliği Yönlendirme Komitesi kurularak bu komitede hazırlanan Ortaklık Konseyi Kararı 06.03.1995 tarihli 1/95 sayılı Karar ile Topluluk ile Türkiye arasında sanayi ürünlerini kapsamak üzere gümrük birliği sağlanmıştır.

1/95 sayılı Ortaklık Konsey Kararı (OKK)'da, Türkiye ile AT arasındaki gümrük birliğinin tam olarak işlemeye başlaması için, Türkiye'nin gümrükler ve dış ticaret mevzuatı konularında yerine getirmesi gerekli uyum çalışmaları yanında, rekabet hukuku, fikri ve sınai haklar, sınai mevzuat alanlarında mevzuatını AT hukuk düzenine yaklaştırması için göz önünde tutması gerekli AT mevzuatı da belirtilmektedir. Kararda, Türkiye'nin yukarıda anılan alanlardaki mevzuat yaklaştırmasının önemli bir bölümünü 31.12.1995 tarihine kadar tamamlamak durumunda olduğu belirtilmektedir. OKK'nın diğer önemli bir bölümü de, gümrük birliğinin 1996 yılı ve sonrasında sağlıklı biçimde işlemesi için alınması gerekli tedbirler ile izlenmesi gerekli usulleri tespit etmekte, bu amaçla, ortaklığın kurumsal veçhelerini, özellikle danışma prosedürleri açısından takviye edici yeni düzenlemeler getirmektedir.⁴⁰

95/7603 sayılı Karar ile 01.01.1996 tarihi itibarıyla, 12 ve 22 yıllık listelerde yer alan ürünlerde, Topluluğa karşı gümrük vergileri kaldırılmış ve üçüncü ülkelere karşı Türk gümrük tarifesinin, Topluluk ortak gümrük tarifesine uyumu sağlanmıştır. 1993 yılı İthalat Rejimi'yle ilk kez topluluk çıkışlı bazı tarım ürünlerine tanınan tavizli rejim, 1994 yılında oranlar itibarıyla iyileştirilmiştir. Topluluk ile Türkiye arasındaki tarım tavizleri görüşmelerine 1996 yılında da devam edilmiştir. Sanayi ürünleri ithalatından alınan Toplu Konut Fonu (TKF) kesintileri de 01.01.1996 tarihi itibarıyla kaldırılmıştır. Tarım ürünleri ithalatından alınan TKF kesintileri de 1997 İthalat Rejimi Kararı ile kaldırılmıştır.⁴¹

01.01.1996 tarihi itibari ile gümrük birliğine girilmesi, beraberinde gümrük mevzuatının uyumlaştırılmasını gerektirmiştir. O tarih itibari ile 1973 yılından beri yürürlükte bulunan 1615 sayılı Gümrük Kanunu ve Bu kanunun uygulanmasını ilişkin

⁴⁰ <http://www.die.gov.tr/PROJECTS/GUMRUK/ek.html>, Erişim 12.12.2007

⁴¹ <http://www.die.gov.tr/PROJECTS/GUMRUK/ek.html>, Erişim 12.12.2007

Gümrük Yönetmeliği yürürlükte bulunmakta idi. Söz konusu mevzuatın topluluk mevzuatına uyumunun sağlanması amacıyla öncelikli olarak yeni bir gümrük kanunu çıkarılması öncesinde 1615 sayılı Gümrük Kanunu'nun bazı maddelerinde değişiklik yapan 564 sayılı Kanun Hükmünde Kararname çıkarılmıştır. Söz konusu değişiklikler yeterli olmamış yeni bir gümrük kanununa ihtiyaç duyulmuştur. Böylece AB Gümrük Kanunu ile tam olarak uyumun sağlandığı 4458 sayılı Gümrük Kanunu⁴² 05.02.2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

5.3. 1/95 SAYILI KARAR'IN TEMEL İLKELERİ

Söz konusu Karar da; Ankara Anlaşması'nın 5 Maddesinde belirtildiği üzere gümrük birliği ile son dönemecine girilmesi ilkesinden hareket edildiği, böylece iki tarafın karşılıklı yükümlülüklerini yerine getirmesi ile geçiş döneminin tamamlanacağı ve gümrük birliğinin Ankara Anlaşması ile Katma Protokol çerçevesinde etkili biçimde işleyişi için gerekli yöntemlerin geliştirilmesinin yolunu açacağı vurgulanmıştır.

Söz konusu karar; sanayi mallarının serbest dolaşımı, Türkiye ile Topluluk arasında, ithalat ve ihracatta alınan gümrük vergileri ile eş etkili vergi ve resimlerin kaldırılması, genel ahlak, kamu düzeni ve kamu güvenliği, insanların bitkilerin ve hayvanların sağlığının ve yaşamının korunması, sanat değeri veya tarihi ya da arkeolojik değer taşıyan ulusal varlıkların veya sınai ya da ticari mülkiyetin korunması gerekçesiyle getirilen kısıtlamalar hariç olmak üzere taraflar arasında ithalat ve ihracatta uygulanan miktar kısıtlamaları ile her türlü eş etkili önlemin yasaklanması, Türkiye'nin Topluluk üyesi olmayan ülkelerle ilgili olarak Topluluğun bu konuya ilişkin çeşitli yönetmeliklerle belirlenen ticaret politikasına esas itibariyle benzeyen hükümleri ve uygulama önlemlerini yürürlüğe koyması, Türkiye'nin tekstil ve hazır giyim ticareti ile ilgili anlaşmalar ve düzenlemeler dahil olmak üzere tekstil sektöründe, Topluluğun ticaret politikası ile esas itibariyle aynı politikaları uygulaması, Türkiye'nin Topluluk üyesi olmayan ülkeler bakımından ortak gümrük tarifesine uyum sağlaması, tarafların

⁴² 4458 sayılı Gümrük Kanunu 04.11.1999 günlü, 23866 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak 05.02.2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

aralarında tarım ürünlerinin serbest dolaşımın sağlanması konusundaki ortak hedefin belirlenmesi ve tarım ürünlerinde serbest dolaşıma erişilebilmesi açısından süreye gerek duyulduğu, fikri, sınai ve mülkiyet haklarının yeterli ve etkili bir şekilde korunmasına yönelik tedbirler alınması, Topluluk ile Türkiye arasında bilgi alış verişinin gerçekleşeceği, gümrük birliğinin etkin şekilde işlemesi yönünde görüş bildirileceği Gümrük Birliği Ortak Komitesi'nin kurulması, gümrük birliğinin işleyişi ile doğrudan ilgili alanlarda⁴³ Türkiye mevzuatının Topluluk mevzuatına uyumlu hale getirilmesi esaslarını taşımaktadır.⁴⁴

5.4. TÜRKİYE'DE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ'NİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

1970'li yıllarda Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı döviz darboğazının önüne geçebilmek ve buna paralel olarak da ekonomik kalkınmayı sağlayabilmek amacıyla, 1980'li yılların başından itibaren alınan bir dizi karar ile ihracata dayalı büyüme modeli benimsenerek ihracatta artışlar elde edilmiştir. Bununla beraber, birçok sektörde hammadde ve ara madde fiyatlarının dünya fiyatlarına göre daha fazla olması, ihracat artışının önünde bir engel teşkil etmiştir. Bu bağlamda; ihracat için gerekli bulunan üretimin yapılabilmesi ve Türk sanayinin uluslararası rekabet gücünü kazanabilmesi için bu aşamada ihracatı teşvik edici birtakım düzenlemelerin yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu düzenlemeler çerçevesinde, 1984 yılından sonra, İhracatı Teşvik veya İhracatı ve Döviz Kazandırıcı Faaliyetleri Teşvik adı altında Bakanlar Kurulu Kararları yayımlanmıştır. Teşvikler, ihracatı teşvik belgesi kapsamında değerlendirilmiş ve bu belge üzerinden de teşvik izninin verilmesi, taahhüt hesaplarının kapatılması ve takip ve değerlendirilmesi, sırasıyla Devlet Planlama Teşkilatı, Hazine Müsteşarlığı ve DTM'ce yürütülmüştür.

⁴³ Gümrük birliğinin işleyişiyle doğrudan ilgili alanlar; ticaret politikası, üçüncü ülkelerle imzalanan ve sanayi ürünleri itibarıyla ticari boyutu olan anlaşmalar, sanayi ürünleri ticaretindeki teknik engellerin kaldırılmasına ilişkin mevzuat, rekabet, sınai ve fikri mülkiyet hukuku ile gümrük mevzuatıdır.

⁴⁴ Türkiye-AB Arasında Gümrük Birliğini Tesis Eden 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Karar Metninden derlenmiştir.

Diğer taraftan; gerek DTÖ ve GATT⁴⁵ gerekse Gümrük Birliği Anlaşması'ndan kaynaklanan yükümlülükler çerçevesinde uygulama alanı bulan doğrudan nakit yardımları kapsamındaki ihracat teşviklerinin kaldırılması gerekmekte idi. Gelişen söz konusu koşullar altında, Türkiye'deki ihracatın teşviki ve geliştirilmesine yönelik politikalar ve uygulamalar, 1996 yılı başında köklü bir değişime uğramıştır.

13.06.1994 tarihli 94/5782 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile İhracatı Teşvik Kararı Resmi Gazete yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.⁴⁶ Söz konusu İhracatı Teşvik Kararı ile ihracatı artırmak, ödemeler dengesini iyileştirmek, Türk ihraç ürünlerine uluslararası piyasada rekabet gücü kazandırmak, kapasite kullanım oranını artırmak, ihraç pazarlarını geliştirmek, ihraç ürünlerini çeşitlendirmek ve döviz giderlerini azaltmak amaçlanmıştır.

94/5782 sayılı İhracatı Teşvik Kararı, 25.12.1995 günlü 95/7615 sayılı Dahilde İşleme Rejim Kararının Resmi Gazetede⁴⁷ yayımlanması ile yürürlükten kaldırılmıştır. Söz konusu DİR Kararı ile de üretiminde ithal girdi kullanılan mamullerin ihracı, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerin belirlenmesi ve bu husustaki tedbirlerin düzenlenmesi ve yürütülmesi amaçlanmıştır.

Türkiye'nin ihracat yapısı incelendiğinde, birçok alanda yurt içi üretimin yeterli düzeyde olmaması veya yurt içi tedarikçi firmaların, ihracatçıların ihtiyaç duyduğu ham ve yarı mamulleri istenilen nitelik, kalite ve fiyata sağlayamaması nedeniyle, ihracatın büyük ölçüde ithalata bağımlı olduğu görülmektedir. Uluslararası taahhütler nedeniyle doğrudan teşviklerin uygulanmamasının bir sonucu olarak, ihracatçı firmaların girdi maliyetlerinin düşürülmesine yönelik, rekabet gücünü artırıcı yöntemlerin kullanılması, ülke ihracatının geliştirilmesi bakımından büyük önem

⁴⁵ Türkiye, 1947'de imzalanan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasına (GATT) 21.12.1953 tarih ve 6202 sayılı Yasa ile taraf olmuştur. Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesini ve düzenli işleyişini amaçlayan bir anlaşma niteliğindeki GATT, kurumsal bir yapıya kavuşturularak 01.01.1995 tarihi itibarıyla DTÖ'ye dönüştürülmüştür.

⁴⁶ 16.08.1994 günlü, 22023 sayılı Resmi Gazete

⁴⁷ 31.12.2005 günlü, 22510 sayılı Resmi Gazete

kazanmıştır. Bu bağlamda, DİR, ihracatçı firmalarının dünya piyasalarında rekabet gücünün artırılması ve ihracatın geliştirilmesi amacıyla, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de geniş çapta uygulama alanı bulan teşvik araçlarından biri olmuştur.⁴⁸

DİR uygulamasına ilk olarak yer verilmiş bulunan 95/7615 sayılı DİR Kararı 99/13819 sayılı Karar⁴⁹ ile, anılan karar da halen yürürlükte bulunan 2005/8391 sayılı Karar⁵⁰ ile yürürlükten kaldırılmıştır. 2005/8391 sayılı DİR Kararı ile bu karara dayanılarak çıkarılan 2005/1 DİR Tebliği⁵¹ ve 2006/12 sayılı DİR Tebliği⁵² halihazırda uygulanmakta olan rejimin çerçevesini oluşturmaktadır.

Bunların yanında, DİR; AB Gümrük Kanunu olan Gümrük Kodu’nda olduğu gibi 1615 sayılı Gümrük Kanunu’nun yerine 05.02.2000 tarihinde yürürlüğe giren 4458 sayılı Gümrük Kanunu ve bu kanunun uygulanmasına dair Gümrük Yönetmeliği’nde de yer almıştır.

DİR’e ilişkin hükümler 4458 sayılı Gümrük Kanunu’nun 108-122. maddelerinde, Gümrük Yönetmeliği’nin ise 347-398. maddelerinde yer almaktadır.

6. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ İLE BAKANLAR KURULU KARARLARI VE DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI’NCA YAYIMLANAN TEBLİĞLER

DİR, 22510 sayılı, 31.12.1995 günlü Resmi Gazete yayımlanan 95/7615 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve 22514 sayılı, 05.01.1996 günlü Resmî Gazetede yayımlanan 96/1 sayılı DİR Tebliği ile uygulamaya konulmuş olup, bugün itibari ile yerlerine çıkarılan bakanlar kurulu kararı ve tebliğler ile söz konusu karar ve tebliğ yürürlükten kaldırılmıştır.

⁴⁸ Fatih, ACAR; “DİR’in Yasal Mevzuat ve Fiili Uygulamalar Açısından Değerlendirilmesi”, Vergi Sorunları Dergisi, Yıl:23, Sayı 144, Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını, Ankara, 2000 Sayfa: 26

⁴⁹ 31.12.1999 günlü, 23923 sayılı Resmî Gazete

⁵⁰ 27.01.2005 günlü, 25709 sayılı Resmî Gazete

⁵¹ 27.01.2005 günlü, 25709 sayılı Resmî Gazete

⁵² 20.12.2006 günlü, 26382 sayılı Resmî Gazete

Halihazırda 27.01.2005 günlü, 25709 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2005/8391 sayılı Dahilde İşleme Rejim Kararı ve bu karara istinaden 20.12.2006 günlü, 26382 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2006/12 sayılı DİR Tebliği ve 27.01.2005 günlü, 25709 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 2005/1 sayılı DİR Tebliği yürürlükte bulunmaktadır.

TABLO 3: DAHİLDE İŞLEME REJİMİNE İLİŞKİN YAYIMLANAN BAKANLAR KURULU KARARLARI

BAKANLAR KURULU KARARI	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı
95/7615 sayılı Dahilde İşleme Rejim Kararı	31.12.1995	22510
Dahilde İşleme Rejimi Kararının Yürürlüğe Konulmasına Dair Karar 99/13819	31.12.1999	23923
Dahilde İşleme Rejimi Kararı 2005/8391	27.01.2005	25709

TABLO 4: DAHİLDE İŞLEME REJİMİNE İLİŞKİN DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI'NCA YAYIMLANAN TEBLİĞLER

TEBLİĞ	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı
Dahilde İşleme Rejimi Tebliği İhracat. 1996/1	05.01.1996	22514
Dahilde İşleme Rejimi Tebliği İhracat. 2000/4	08.02.2000	23958
Dahilde İşleme İzni Hakkında Tebliğ İhracat. 2000/6	11.03.2000	23990
Dahilde İşleme Rejimi Tebliği İhracat. 2001/4	16.10.2001	24555
Dahilde İşleme İzni Hakkında Tebliğ İhracat. 2001/7	31.10.2001	24569
Dahilde İşleme Rejimi Tebliği İhracat. 2002/6	27.09.2002	24889
Dahilde İşleme Rejimi Tebliği İhracat: 2005/1	27.01.2005	25709
Dahilde İşleme Rejimine İlişkin İşlemlerin Bilgisayar Veri İşleme Tekniği Yoluyla Yapılmasına Dair Tebliğ İhracat: 2005/9	03.08.2005	25895
Dahilde İşleme Rejimi Tebliği İhracat: 2006/12	20.12.2006	26382
Dahilde İşleme Rejimine İlişkin İşlemlerin Bilgisayar Veri İşleme Tekniği Yoluyla Yapılmasına Dair Tebliğ İhracat: 2007/2	01.04.2007	26480

6.1. 2005/8391 SAYILI DAHİLDE İŞLEME REJİM KARARI

Bu Karar; Dünya piyasa fiyatlarında hammadde temin etmek suretiyle ihracatı artırmak, ihraç ürünlerine uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazandırmak, ihraç pazarlarını geliştirmek ve ihraç ürünlerini çeşitlendirmek amacıyla hazırlanmıştır.

Söz konusu Karar'da; DİR tedbirlerinin şartlı muafiyet sistemi ve geri ödeme sisteminden oluştuğu, şartlı muafiyet sisteminin, dahilde işleme izin belgesi/dahilde işleme izni kapsamında ihracı taahhüt edilen işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılan ve serbest dolaşımda bulunmayan hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ile değişmemiş eşya, ambalaj ve işletme malzemesinin, Türkiye Gümrük Bölgesinde (serbest bölgeler hariç) yerleşik firmalarca, ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın, vergisi teminata bağlanmak suretiyle ithal edilmesi ve ihracat taahhüdünün gerçekleşmesini müteakip, alınan teminatın iade edilmesi şeklinde açıklanmış, geri ödeme sisteminin ise; dahilde işleme izin belgesi/dahilde işleme izni kapsamında serbest dolaşıma giren hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ile değişmemiş eşya, ambalaj ve işletme malzemesinden elde edilen işlem görmüş ürünün ihracı halinde, ithalat esnasında alınan verginin geri ödenmesi olduğu öngörülmüştür.

Karar hükümlerine göre ihracatın gerçekleştirilmesi, DİİB'de/Dİİ'de (Dahilde İşleme İzni)ihracı taahhüt edilen işlem görmüş ürünün, DİR Kararı ile ihracat rejimi ve gümrük mevzuatı hükümleri çerçevesinde Türkiye Gümrük Bölgesi dışına veya serbest bölgelere ihraç edilmesi anlamına gelmektedir.

6.2. 2005/1 SAYILI DAHİLDE İŞLEME TEBLİĞİ

2006/12 sayılı Dahilde İşleme Tebliğinde⁵³ yer aldığı üzere; “2006/12 sayılı Tebliğ’in yayımı tarihinden önce düzenlenen DİİB’in/Dİİ’nin düzenledikleri tarihte yürürlükte bulunan tebliğ hükümleri; anılan DİİB’e/Dİİ’ye uygulanır” hükmü gereğince ve de 2006/12 sayılı Tebliğin 20.12.2006 tarihinden itibaren elektronik ortamda düzenlenen Dahilde İşleme İzin Belgelerine ilişkin esaslara yer vermesi nedeniyle,

⁵³ 20.12.2006 günlü, 26382 sayılı Resmi Gazete

elektronik ortamda düzenlenmeyen Dahilde İşleme İzin Belgelerine yönelik hükümler içeren 2005/1 sayılı Dahilde İşleme Tebliği⁵⁴ ile 2006/12 sayılı Tebliğ birlikte yürürlükte bulunmakta olup, yine 2006/12 sayılı Tebliğ' hükmü gereğince henüz ihracat taahhüdü kapatılmamış olan dahilde işleme izin belgelerine/dahilde işleme izinlerine, 2005/1 sayılı Tebliğ'in lehe olan hükümleri, elektronik ortam uygulaması ile çelişmediği müddetçe uygulanacaktır.

6.3. 2006/12 SAYILI DAHİLDE İŞLEME TEBLİĞİ

Esas itibari ile 2005/1 sayılı DİR Tebliğinin yerini alan 2006/12 sayılı Tebliğ ile 2005/8391 sayılı DİR Kararına istinaden dahilde işleme tedbirlerinin uygulama usul ve esaslarını belirlemek amacıyla hazırlanmıştır.

6.4. 2007/2 SAYILI DAHİLDE İŞLEME REJİMİNE İLİŞKİN İŞLEMLERİN BİLGİSAYAR VERİ İŞLEME TEKNİĞİ YOLUYLA YAPILMASINA DAİR TEBLİĞ

2007/2 sayılı bu tebliğ⁵⁵; DİR'e ilişkin işlemlerin bilgisayar veri işleme tekniği yoluyla yapılmasına yönelik uygulama usul ve esaslarını belirlemesi amacıyla yayımlanmıştır.

Hali hazırda DİİB başvuru sürecinden taahhütlerin kapatılma sürecine kadarki evre elektronik ortamda yürütülmekte ve takip edilmektedir.

7. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ TEDBİRLERİ

DİR, ithal eşyaların gümrük vergileri ve diğer mali yükleri ile ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmadan yurt içinde işleme faaliyetlerine tabi tutulmasına ve bu faaliyetler sonucu elde edilen işlem görmüş ürünlerin ihraç edilmelerine ya da ithal eşyasının vergileri ödenerek serbest dolaşıma girdikten sonra yurt içinde işleme faaliyetlerine tabi tutularak elde edilen işlem görmüş ürünlerin ihraç edilmesi halinde

⁵⁴ 27.01.2005 günlü, 25709 sayılı Resmi Gazete

⁵⁵ 01.04.2007 günlü, 26480 sayılı Resmi Gazete

vergilerinin geri ödenmesine imkan veren ekonomik etkili bir gümrük rejimi olarak tanımlanmasından da hareketle söz konusu rejim iki ana temel üzerine kurulmuştur.

Bunlar; Şartlı Muafiyet Sistemi ve Geri Ödeme Sistemidir.

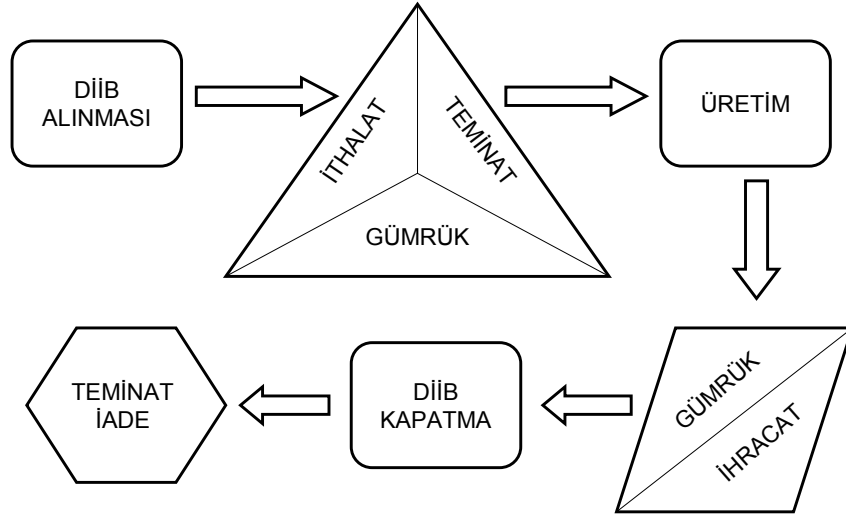
7.1. ŞARTLI MUAFİYET SİSTEMİ

DİİB veya Dİİ kapsamında ihracı taahhüt edilen işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılan ve serbest dolaşımda olmayan hammadde, yardımcı malzeme, yarı mamul, mamul ile değişmemiş eşya, ambalaj ve işletme malzemesinin, Türkiye Gümrük Bölgesinde yerleşik firmalarca, ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın, vergileri teminata bağlanmak suretiyle ithal edilmesi ve ihracat taahhüdünün gerçekleşmesini müteakiben alınan teminatın iade edilmesine dayalı bir sistemdir. Bu kapsamda yapılacak işletme malzemesi ithalatında KDV ve Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) tahsil edilir ve ticaret politikası önlemleri uygulanır.

İşletme malzemesi ile ilgili bu yönde uygulama yapılmasının nedeni, işletme malzemesinin işlem görmüş ürünün bünyesine girmemekle birlikte bu ürünün üretilmesi için gerekli malzemelerden olması, işlem görmüş ürün bünyesine girmemesi nedeniyle de ihraç edilmeyip yurt içinde bırakılmasıdır.

KDV oranlarının yüksek olduğu Türkiye’de dolaylı bir vergi olan KDV, hem iç ticaret hem de dış ticarete önemli bir karar değişkeni olarak kalmaya devam etmektedir.⁵⁶ Şartlı muafiyet sistemi çerçevesinde bu verginin teminata bağlanarak ihraç edilecek ürünün üretiminde kullanılmak üzere hammadde, yardımcı malzeme, yarı mamul, mamul ve ambalaj malzemesi ithal edilerek bu ürünlerin yurt içinde üretimde kullanılması ve üretim sonucunda elde edilen işlem görmüş ürünün ihraç edilmesi sonrasında teminatın çözülmesi ihracatın desteklenmesinde önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁵⁶ Talha, APAK;“DİR Kararı ve Tebliği ile İhracatın Devletçe Desteklenmesinin Usul ve Esasları”, Mali Çözüm Dergisi, Sayı: 68, <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/68MaliCozum/10%20talha%20apak.pdf>, Erişim: 10.10.2007

ŞEKİL 2: ŞARTLI MUAFİYET SİSTEMİ

İşlem görmüş ürünlerin üretiminde gerekli olan hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ve ambalaj malzemeleri, şartlı muafiyet kapsamında ithal edilebileceği gibi bu konuda yapılan düzenlemeler çerçevesinde yurt içinden de temin edilebilir. DİİB kapsamında ihraç edilmek üzere temin edilen eşya ikinci işlem görmüş ürünlere ilişkin hükümler hariç olmak üzere ithal eşyası gibi değerlendirilir. DİİB kapsamındaki yurt içi alımının belge süresi içerisinde gerçekleştirilmesi gerekir. Ancak, işlem görmüş ürünün, ihracatın gerçekleştiğinin belgelenmesi kaydıyla yurt içi alıma izin verilen hallerde, süresi sona eren DİİB kapsamında da yurt içi alımı yapılabilir.⁵⁷

7.1.1. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNDE ÖNCEDEN İHRACAT UYGULAMASI

DİİB kapsamında önceden ihracat yapılmasına, daha sonra ise girdilerin ithalatının DİR kapsamında gerçekleştirilmesine izin verilmektedir.

⁵⁷ Talha, APAK; a.g.m.

Önceden ihracat yapılması kapsamına ihracata konu işlenmiş ürün bünyesine giren eşdeğer eşya ile yurt içi alımlar girmektedir.⁵⁸

Buna göre şartlı muafiyet sistemi çerçevesinde DİİB kapsamında işlem görmüş ürünün elde edilmesi için ithal eşyasının yerine eşdeğer eşya olarak, gümrük tarife istatistik pozisyonu, ticari kalite ve teknik özellikleri itibariyle aynı kalite ve nitelikleri taşıyan serbest dolaşımdaki eşya kullanılabilir. Eşdeğer eşya kullanımı çerçevesinde, belge kapsamında önceden ihracat işleminden sonra ithalat yapılabileceği gibi, ithal eşyası ile serbest dolaşımdaki eşya birlikte de kullanılabilir. İthal eşyasının ithalatından önce eşdeğer eşyadan elde edilen işlem görmüş ürünün ihraç edilmesi halinde buna tekabül eden ithalatın DİİB süresi sonuna kadar yapılması gerekmektedir. Keza bu kapsamda yapılacak ithalat sırasında 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu (ÖTVK) gereğince tahsili gereken özel tüketim vergisi hariç olmak üzere (ki kanun gereği bu verginin alınması gereken hallerde verginin tahsili gerekmektedir) katma değer vergisi ve gümrük vergisi teminata bağlanacaktır.

Önceden ihracat uygulaması kapsamına giren diğer bir unsur da yurt içi alımlardır.

Bu çerçevede; DİİB kapsamında ihracı taahhüt edilen işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılan hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul, değişmemiş eşya ve ambalaj malzemeleri, şartlı muafiyet sistemi kapsamında ithal edilebileceği gibi, 2006/12 sayılı DİR Tebliği'ni hükümleri çerçevesinde yurt içinden de temin edilebilir. DİİB kapsamında; katma değer vergisinde tecil-terkin sistemine istinaden eşya alımı ve T.C. Şeker Kurumunca tespit edilen şeker fabrikalarından alım yapılabilir. Belge kapsamında ihraç edilmek üzere yurt içinden temin edilen eşya, 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu (KDVK) ve 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu hükümleri saklı kalmak kaydıyla ithal eşyası gibi değerlendirilecektir. DİİB ile

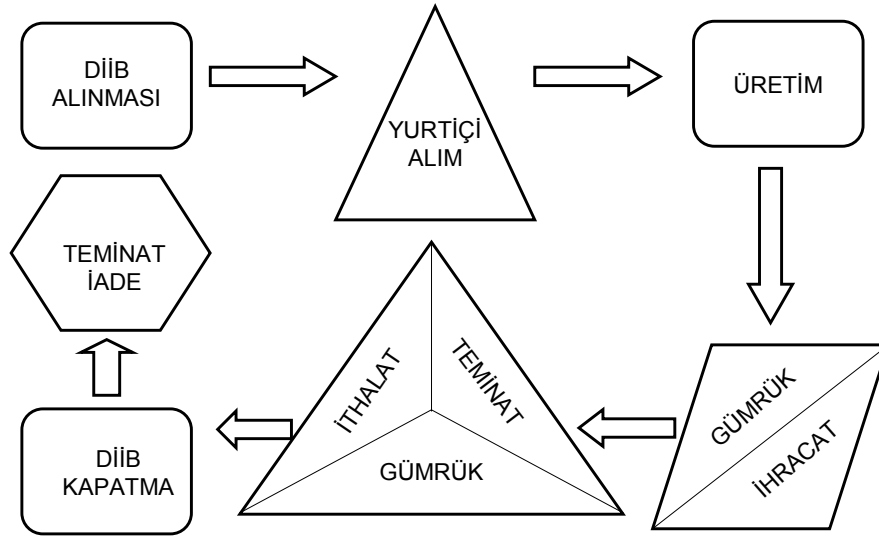
⁵⁸ Önceden ihracat uygulamasına ilişkin esaslar 27.01.2005 günlü 25709 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 2005/8391 sayılı DİR Kararı'nın 5. Maddesi ile 20.12.2006 günlü, 26382 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2006/12 sayılı DİR Tebliği'nin 6 ve 7. Maddelerinde gösterilmiştir.

yurt içinden mal alımı yapıldığında belge sahibi firmalar, tecil-terkin sistemi sayesinde KDV yükü ile karşı karşıya kalmamaktadırlar.

7.1.1.1. EŞDEĞER EŞYA KULLANIMI

Şartlı muafiyet sistemi kapsamında belge sahibi firmalara eşdeğer eşya kullanımı imkanı tanınmıştır.

Eşdeğer eşya; işlem görmüş ürünün elde edilmesinde ithal eşyasının yerine kullanılan ve ithal eşyası ile asgari 8’li bazda gümrük tarife istatistik pozisyonu, ticari kalite ve teknik özellikleri itibarıyla aynı kalite ve nitelikleri taşıyan serbest dolaşımda bulunan eşya olarak ifade edilebilmekle birlikte; belirlenecek özel hallerde eşdeğer eşyanın ithal eşyasından daha kaliteli veya daha ileri bir imalat aşamasında olmasına izin verilebilir.⁵⁹

ŞEKİL 3: EŞDEĞER EŞYA

Eşdeğer eşya uygulaması çerçevesinde; DİİB kapsamında önceden ihracat

⁵⁹ 4458 Sayılı Gümrük Kanunu, Madde: 109.

işleminde sonra ithalat yapılabileceği gibi, ithal eşyası ile serbest dolaşımdaki eşya birlikte kullanılabilir. İthal eşyasının ithalatından önce eşdeğer eşyadan elde edilen işlem görmüş ürünlerin ihracı halinde bu ihracata tekabül eden kısım kadar ithalatı, söz konusu DİİB’de belirtilen süre sonuna kadar yapabilir. Önceden ihracat işleminden sonra ithal edilen eşya, izin belgesi sahibi firma tarafından serbestçe kullanılabilir.⁶⁰

Eşdeğer eşyadan elde edilen işlem görmüş ürünün ihracatından önce ithal eşyasının girmesi halinde, işlem görmüş ürünün elde edilmesi için kullanılan eşdeğer eşya kadar ithal eşyanın bu rejimden yararlandığının kontrolü amacıyla Gümrük Yönetmeliği’nin 40 no’lu ekinde yer alan INF 9 Formu kullanılır. Bir asıl, üç örnek olmak üzere dört nüshadan oluşan form eşyanın girişinin yapılacağı gümrük idaresine sunulur.⁶¹

İthal eşyasının ithalinden önce eşdeğer eşyadan elde edilen işlem görmüş ürünlerin ihracı halinde, buna tekabül eden ithalat, belge süresi sonuna kadar yapılabilir. İşlem görmüş ürünlerin eşdeğer eşyadan elde edildiği durumlarda, gümrük işlemlerinde ithal eşyası eşdeğer eşya, eşdeğer eşya ise ithal eşyası olarak değerlendirilir.

Eşdeğer eşyadan elde edilen işlem görmüş ürünlerin ihracından sonra buna tekabül eden oranda ithal edilen eşya, belge sahibi firma tarafından serbestçe kullanılabilir. Ancak, ihracatı gerçekleştirilmeyen ithal eşyasının, işlem görmüş ürün veya değişmemiş eşya olarak belge sahibi firma ve/veya yan sanayici firmanın stoklarında bulundurulması zorunludur. Önceden ihracat konusu işlem görmüş ürünlerin ihracat vergisine tabi eşdeğer eşyadan elde edilmesi halinde, eşdeğer eşyaya tekabül eden ithalatın yapılmasından sonra iade edilmek üzere ihracat vergisi kadar teminat alınır.

⁶⁰ Mehmet, ŞENSOY; “İhracat Teşvikleri Kapsamında Dahilde İşleme İzininin Yeri ve Önemi”, Marmara Üniversitesi S.B.E. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, Sayfa: 49.

⁶¹ Ece, ÖNAL; “DİR’in Ülkemiz Açısından Önemi ve Ülkemizdeki Uygulamaların AB ile Mukayesesi”, İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği Raportörlük Tezi, Ankara, 2007, Sayfa: 26.

7.1.1.2. ŞEKER FABRİKALARINDAN VE TOPRAK MAHSULLERİ OFİSİNDEN YAPILAN YURTIÇİ ALIMLAR

DİR kapsamında yurt içinden girdi temininin bir yöntemi eşdeğer eşya kullanımı iken diğer bir yöntem de yurt içi alımlarıdır.

Eşdeğer eşya kullanılması halinde kullanılan eşdeğer eşya kadar gümrük muafiyetli eşya ithalatı söz konusu iken yurt içi alım uygulamasında böyle bir hak bulunmamaktadır. Yurtiçi alımlarda dünya fiyatlarından eşya temini yapılmakta yerli firmaların uluslararası piyasalarda rekabet edebilirliği artırılmakta ve bu süreçte söz konusu olan KDV'ye ilişkin işlemler ise tecil-terkin yoluyla tahsil edilmeksizin işlemler ikmal edilmektedir.⁶²

Türkiye Şeker Fabrikalarından C Şekeri⁶³ alımları ile Toprak Mahsulleri Ofisi'nden (TMO) hububat⁶⁴ alımlarında, söz konusu kurumların elinde bulunan yurt içi talep üzerindeki stok fazlalıklarının, bu mamulleri üretiminde girdi olarak kullanan imalatçı ve imalatçı-ihracatçılara dünya piyasası fiyatlarından satışı sureti ile hem bu mamulleri üretimde girdi olarak kullanmak sureti ile elde olunan katma değerün ülkede kalması hem de bu mamullerin yurt içinden temini yolu ile bunların ithalinin azaltılması amacı ile DİİB kapsamında yurt içinden alım imkanı tanınmıştır.

Bu kapsamda 2006/12 sayılı DİR Tebliği'nin 7. Maddesi çerçevesinde; söz konusu kurumlardan belge kapsamında alım yapılabilmektedir. Belge kapsamında ihraç edilmek üzere yurt içinden temin edilen eşya, DİR uygulamaları açısından 3065 sayılı KDVK ve 4760 sayılı ÖTVK hükümleri saklı kalmak kaydıyla ithal eşyası gibi değerlendirilmektedir.

⁶² Yakup, SEFER; Şenay ,SAĞLAM; “DİR, Rejimin Sorunları ve Çözüm Önerileri”; Gümrük Dergisi, Ankara, 2004, Sayfa: 81

⁶³ C Şekeri; Yurt içi talebe göre üretilen ve iç pazara verilebilen şeker miktarı ile bu miktarın belli bir oranına tekabül eden ve güvenlik payı için bulundurulmak üzere üretilen şeker dışında üretilip yurt içinde pazarlamayan şeker ifade etmektedir.

⁶⁴ Hububat; içeriğinin büyük bir kısmı nişastadan oluşan, öğütüldüğünde un ve kepek elde edilen, ayrıca protein, yağ ve mineral maddeleri içeren, yetiştirilmesi için belirli sıcaklık ihtiyacı olan ürün grubu olup, bu grup içine buğday, arpa, çavdar, yulaf, çeltik, mısır girmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz.; “2006 Yılı Hububat Raporu”, TMO, Ankara, 2007

DİİB sahibi ihracatçıların ihraç edilecek ürünlerin üretiminde kullanılmak üzere yurt içinde teslimi ÖTV'ye tabi bir hammadde, yarı mamul veya mamulleri yurt içindeki bir üretici veya ithalatçıdan satın almaları halinde, ürünlere tekabül eden ÖTV'yi ödeyerek bu malları satın almak zorunda kalmaktadırlar. Buna karşılık ithalatı ÖTV kapsamına giren aynı ürünün ihracatçı tarafından DİİB kapsamında ithal edilmesi halinde ise ÖTV ertelenmektedir.⁶⁵

İzin belgesi kapsamında yurt içi alım yapılmasının DİR ile öngörülen amaçlardan uzaklaşmasına neden olması yanında; AB üyelik müzakerelerinde de bu hususa ilişkin olarak AB'ce çeşitli eleştiriler getirilerek, rejimin AB'de kullanımı ile uyumlaştırılması taleplerinin gündeme gelmesi ile birlikte yurt içi alımlar ile ilgili olarak çeşitli düzenlemelere gidilmiştir.

Bu çerçevede; 2006/10506 sayılı 2005-2006 Dönemi Hububat Ürünü Alımı ve Satımı Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı⁶⁶ ile 10.06.2006 tarihinden itibaren TMO'ca üretiminde hububat kullanılarak elde edilen ürünlerin imalatçı-ihracatçılara, ihracattan sonra stoklar ölçüsünde hububat satışı yapabileceği hükmü getirilmiştir.

TMO bu satışlarda, ilgili İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği'nin (İBGS) ihracat gerçekleştirmelerine ilişkin bilgilerini esas almak sureti ile satışları gerçekleştirmektedir.

Yine bu kapsamda yapılacak satışların uygulama esasları ile satışa konu ürünün fiyatı, dünya fiyatları da dikkate alınarak TMO tarafından tespit edilmektedir.

2006/10506 sayılı 2005-2006 Dönemi Hububat Ürünü Alımı ve Satımı Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı'nın Resmi Gazetede yayımlandığı 10.06.2006 tarihinden önce ise; DİİB'e sahip Türkiye'de yerleşik kişi ve kuruluşlara, TMO tarafından DİR hükümlerine uygun olarak belgelerinde yer alan ve üretiminde hububat

⁶⁵ Mustafa Kemal, BULUT; "DİR Kapsamında İhraç Edilecek Malların Üretiminde Kullanılan Malların Yurt İçinde Tesliminde Özel Tüketim Vergisi Uygulaması Üzerine Değerlendirme", Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 273, İstanbul, 2004, Sayfa: 153

⁶⁶ 10.06.2006 günlü, 26194 sayılı Resmi Gazete

kullanılarak elde etmiş oldukları ürünler için yapmış oldukları ihracatlarının karşılığında hububat satışı yapılmakta idi.

Bu tarih itibari ile TMO'ca ihracat karşılığında hububat satışı için DIİB aranılması uygulamasından vazgeçilmiş bulunmaktadır.

Yine; 21.12.2006 tarihli ve 26383 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Şeker Kurulu'nun "İmalatçı-İhracatçıların Şekerli Mamul İhracatı Karşılığında C Şekeri Taleplerinin Karşılanması Şartları ve Uygulama Esaslarına Dair Karar"ı ile de önceden şeker temin edilerek şekerli mamul ihracatının gerçekleştirilmesi temeline dayalı DİR yerine, şekerli mamul ihracatının yapılmasını müteakip yurt içinden C şeker teminine olanak sağlayan yeni bir düzenleme yürürlüğe girmiştir.

Bu yeni düzenleme ile birlikte yurt içi şeker alımlarında DİR uygulaması terk edilerek şekerli mamul ihracatının gerçekleşmesi sonrasında yurt içinden C şekerini temin edilmesi yöntemine geçilmiştir.

Bu suretle hem DİR'in gerçek amacı dışında kullanılmasının önüne geçilmekte hem de üretim fazlası şekerin imalatçı ihracatçı firmalara dünya fiyatlarından tahsisi sağlanmaktadır.

İmalatçı-İhracatçıların Şekerli Mamul İhracatı Karşılığında C Şekeri Taleplerinin Karşılanması ve Uygulama Esaslarına Dair Karar ile üretim fazlası olması nedeni ile yurt içinde pazarlanamayıp ihraç edilmesi gereken C tipi şekerin imalatçı-ihracatçıların şeker taleplerinin karşılanması suretiyle yurtdışı edilmesi amaçlanmaktadır.

Bu karar kapsamında; C şekerini satışı, ihracatın fiilen gerçekleştirilerek uygun biçimde belgelendirilmesi sonrasında yapılmaktadır.

İmalatçı-ihracatçıların C şekerini hakediş miktarları, ürünler bazında belirlenmiş ve üretim için gerekli şeker kullanım oranları ile imalatçı-ihracatçının kapasite raporları esas alınmak suretiyle, Şeker Kurumu'nca hesaplanmaktadır.

Diğer taraftan bazı ürünlerin ihracatı karşılığında C Şekeri tahsis edilmemekte olup bu ürünler şunlardır: Meyve özü konsatrelere, meyve özü şurupları, meyve aromalı içecekler, meyveli şuruplar, meyveli içecekler, üzüm ve pekmez şurupları, meyve suyu ve meyve nektarıdır.

C Şekeri satışına esas teşkil eden Tahsisat Belgesi, ihracatın gerçekleştiğinin ilgili İBGS'in bildirim üzerine Şeker Kurumu'nca düzenlenmektedir. Söz konusu Tahsisat Belgesi ekinde imalatçı ihracatçı firmaya ait kapasite raporu, İBGS'in bildirimleri ekte olup, düzenlenen Tahsisat Belgesi imalatçı ihracatçıya gönderilir.

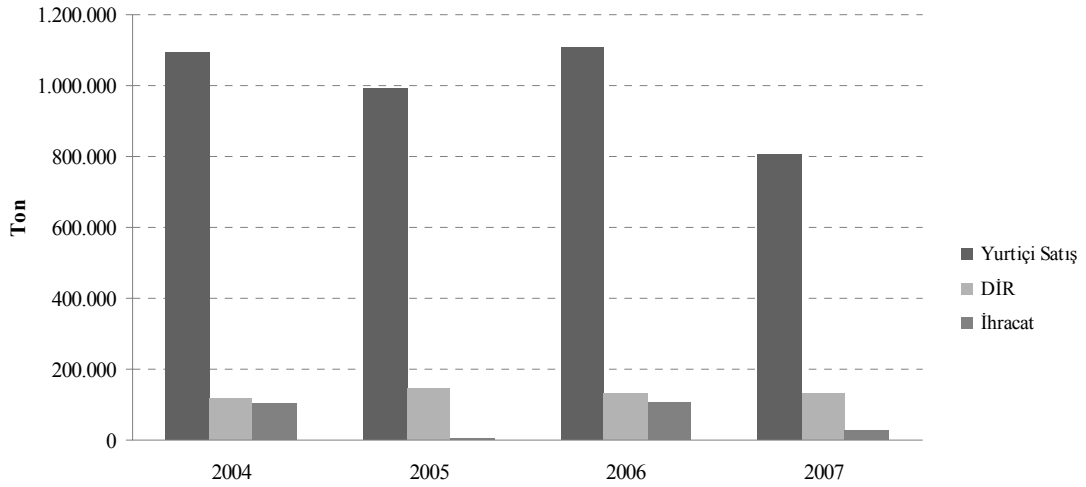
Tahsisat belgesi kapsamında satışı yapılan C Şekerin satış fiyatı yurt içi satış fiyatı olmayıp Londra Borsasında oluşan Beyaz Şeker Vadeli İşlem Fiyatlarının esas alınması neticesinde tespit edilecek fiyat olacaktır.

Dünya fiyatlarına göre şeker teslim alınması firmalar için üretimlerinde kullanacakları şekeri uygun fiyatla almak sureti ile önemli maliyet avantajları elde etmelerine olanak sağlayacaktır.

TABLO 5: TÜRKİYE ŞEKER FABRİKALARI A.Ş. TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN SATIŞLAR

Yıl	Yurtiçi Satış	DİR	İhracat	Ton
2004	1.091.357	114.135	100.020	
2005	991.439	144.467	2.487	
2006	1.106.228	131.425	106.256	
2007	803.319	132.255	29.526	

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

GRAFİK 2: TŞFAŞ TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN SATIŞLAR

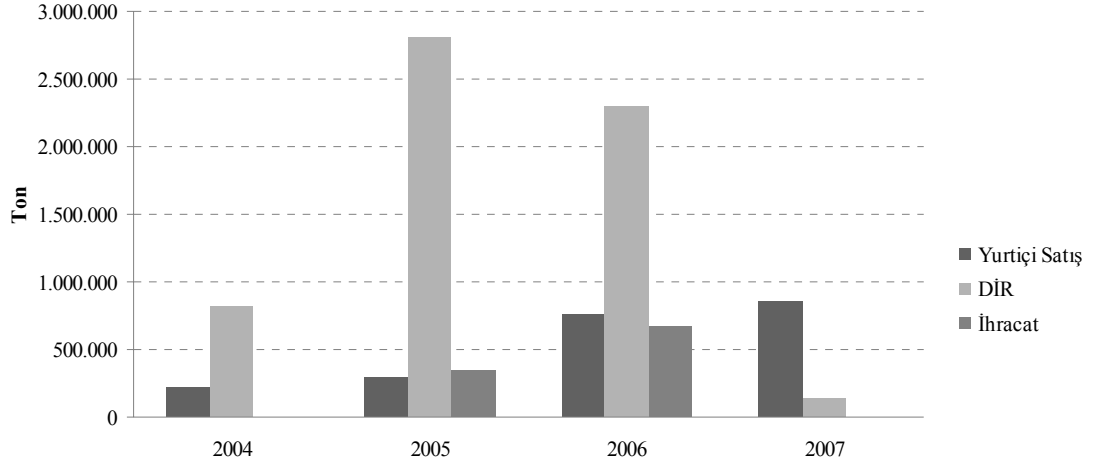
Yukarıda yer alan tablo ve grafikten de görüldüğü üzere; Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi'nce (TŞFAŞ) 2004 yılında gerçekleştirilen toplam satışların, %83,6'sını yurt içi satışlar, %8,74'ünü DİR kapsamında satışlar, %7,66'sını ise TŞFAŞ'nca doğrudan veya temsilci aracılığı ile gerçekleştirilen ihracatlar oluşturmaktadır. 2005 yılında ihracatta önemli düşme olmuş ihracatın payı yurt içi satışlar ile DİR kapsamında satışlar arasında paylaşılmış ve bu yıl toplam satışların %87,09'unu yurt içi satışlar, %12,69 unu ise DİR kapsamında gerçekleştirilen satışlar oluşturmuştur. İhracat edilen şekerin payı ise %0,22 de kalmıştır. 2006 yılı içerisinde ihracatın yeniden yükseldiği görülmüş ve toplam satışların, %82,31'ini yurt içi satışlar, %9,78'ini DİR kapsamında satışlar ve %7,91'ini ise ihracat oluşturmuştur.

Şeker Kurulu'nun 21.12.2006 tarihli "İmalatçı-İhracatçıların Şekerli Mamul İhracatı Karşılığında C Şekerli Taleplerinin Karşılama Şartları ve Uygulama Esaslarına Dair Karar"ı ile DİR kapsamında satış yerine firmalar tarafından önce şekerli mamul ihracatının gerçekleşmesi sonrasında, ihracatı gerçekleştirilen mamulün üretiminde kullanılan şeker oranına göre bu firmalara şeker satışı uygulaması geçilmesi ile birlikte, bu kapsamda firmalara yapılan satış oranı %13,70, yurt içi satışlar ise %83,24 oranında gerçekleşirken, ihracat oranı ise %3,06'da kalmıştır.

TABLO 6: TOPRAK MAHSULLERİ OFİSİ TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN SATIŞLAR

Yıl	Yurtiçi Satış	DİR	Buğday/Ton
			İhracat
2004	214.770	822.046	0
2005	292.063	2.800.223	344.775
2006	750.947	2.291.629	667.885
2007	853.734	140.028	0

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

GRAFİK 3: TMO TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN SATIŞLAR

TMO tarafından 2004 yılında gerçekleştirilen toplam hububat satışının 1.036.816 ton olduğu, bu hububat satışının %20,71'ini yurt içi satışlar, %79,29'unu ise DİR kapsamındaki satışların oluşturduğu, 2004 yılı içerisinde TMO tarafından doğrudan veya temsilci vasıtasıyla herhangi bir ihracatın gerçekleşmediği görülmüştür. 2005 yılında gerçekleştirilen toplam 3.437.061 ton hububat satışının %8,50 ini yurt içi satışlar, %81,47 sini DİR kapsamındaki satışlar oluşturmuş, bu yıl içerisinde %10,03 oranında da ihracat gerçekleşmiştir.

10.06.2006 tarihinden itibaren 2006/10506 sayılı “2005-2006 Dönemi Hububat Ürünü Alımı ve Satımı Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı” ile TMO’ca üretiminde hububat kullanılarak elde edilen ürünlerin imalatçı-ihracatçılara, ihracattan sonra stoklar ölçüsünde hububat satışı yapabileceği hükmü getirilmesi ile birlikte, 2006 yılı içerisinde DİR kapsamında satışların önceki yıla göre düştüğü görülmüş ve bu yıl içerisinde, gerçekleşen 3.710.461 ton toplam satışın %20,24’ünü yurt içi satışlar, %61,76’sını DİR kapsamında satışlar, %18’ini de ihracat oluşturmuştur. 2007 yılında ise 993.762 ton satışın %85,91’ini yurt içi satışlar %14,09’unu da DİR kapsamı satışlar oluşturmuş, 2004 yılında olduğu gibi bu yıl içinde de TMO tarafından doğrudan yada temsilci yoluyla gerçekleşen ihracat olmamıştır.

7.1.2. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNDE KDV TECİL-TERKİN SİSTEMİ

Reel sektöre katkı amacıyla ihracatın artırılmasını teşvik eden uygulamalardan biri de DİR kapsamında ihraç edilecek malların üretiminde kullanılacak maddelerin DİİB sahibi firmalara 3065 sayılı KDVK’nun 11/1-c Maddesi kapsamında teslimi şartıyla tanınan KDV istisnasıdır.⁶⁷

3065 sayılı KDVK’nun 11/1-c Maddesi ile ihraç edilmek şartı ile imalatçılar tarafından teslim edilen mallara ait KDV’nin ihracatçılar tarafından ödenmeyeceği hüküm altına alınmıştır. Bu durumda tarh ve tahakkuk eden vergi tecil olunarak teslim tarihini takip eden ay başından itibaren 3 ay içerisinde ihracatın gerçekleşmesi halinde vergi terkin olunmaktadır.

DİİB kapsamında ihraç etmek amacı ile işlenmiş ürün bünyesine giren maddelerin ithalinde vergi muafiyeti sağlanmış olması, ihraç edilecek malın üretimine ilişkin ham ve yardımcı maddeleri yurt içinden temin ederken KDV ödeyen imalatçılar aleyhine haksız rekabete yol açmakta idi. Bu durumun önlenmesi amacıyla, Katma Değer Vergisi Kanunu’na Geçici 17. Madde eklenmiştir.

⁶⁷ Fatih, ACAR; “Dahilde İşleme ve Geçici Kabul Rejimi Kapsamında Yurtiçi Teslimlerde Uygulanacak KDV İstisnası”, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 154, Temmuz 2001, Sayfa: 43

29.07.1998 tarihinde yürürlüğe giren ve 31.12.2008 tarihine kadar uygulanacak olan maddenin sunuluş gerekçesi ise şöyledir:

“Dahilde işleme ve geçici kabul rejimi⁶⁸ kapsamında ithal edilen maddeler için KDV'nin ödenmemesi, yurt içinde üretilen emsali mallara ise KDV uygulanması yerli mallar aleyhine rekabet eşitsizliği oluşturmaktadır. Yapılan düzenlemeler ile bu eşitsizliği gidermek üzere dahilde işleme ve geçici kabul rejimi kapsamında ihraç edilecek malların üretiminde kullanılacak maddelerin tesliminde de 2008 yılı sonuna kadar tescil terkin uygulaması getirme konusunda Bakanlar Kuruluna yetki verilmektedir”⁶⁹

KDVK'nun Geçici 17. Maddesi ile DİR kapsamında ihraç edilecek malların üretiminde kullanılacak maddelerin 31.12.2008 tarihine kadar tesliminde KDVK'nun 11/1-c Maddesi hükümlerine göre işlem yaptırma konusunda Bakanlar Kurulu'na yetki verilmiştir. Bu yetki uyarınca 16.04.2001 günlü, 2001/2325 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile DİİB kapsamında ihraç edilecek ürünlerin imalinde kullanılacak maddelerin DİİB'e sahip mükelleflere tesliminde KDVK'nun 11/1-c Maddesinde düzenlenen tecil-terkin sistemine göre işlem yapılması kararlaştırılmıştır.

Daha önce Bakanlar Kurulunca yayımlanan 98/11766 ve 2000/1162 sayılı Kararlar ve bunlara istinaden yayımlanan 71 ve 75 seri numaralı KDV Genel Tebliğlerine göre önceden sadece tekstil ve hazır giyim sektörü ile demir-çelik, otomotiv ve otomotiv yan sanayi sektörlerinde uygulanan bu madde, 16.05.2001 tarihli Resmi Gazete yayımlanan 2001/2325 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve bu karara ekli kararın 1. maddesi ile tüm sektörlerde uygulanabilir hale gelmiştir.⁷⁰

Yapılan bu düzenlemeler ile;

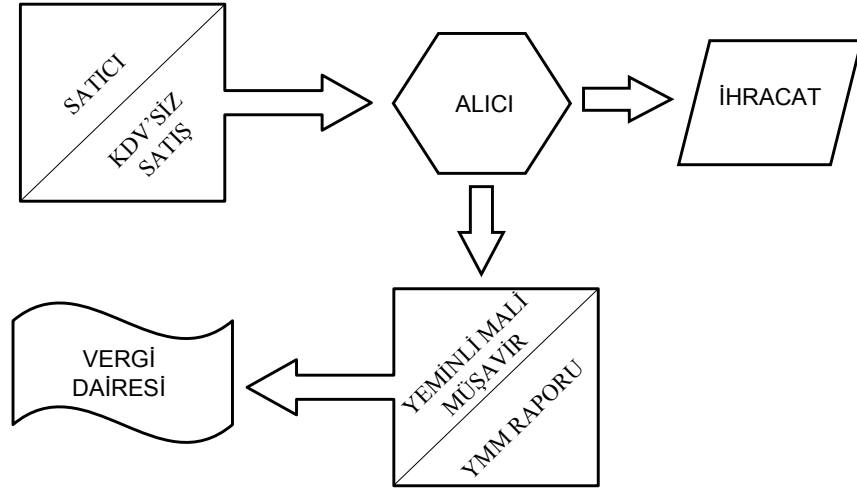
⁶⁸ Geçici kabul rejimi, mülga 1615 sayılı Gümrük Kanunu'nda yer alan bir rejim olup 04.02.2000 tarihinde yürürlüğe giren 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nda sayılan rejimler arasında bulunmamakta ve hali hazırda uygulanmamaktadır.

⁶⁹ Mehmet, TAN; Mehmet YAŞAR; “Dahilde İşleme ve Geçici Kabul Rejimlerinde KDVK Geçici 17. Madde Uygulamasında Satıcının İmalatçı Olma Durumu ve Uygulamaya İlişkin Birkaç Husus”, Vergi Sorunları Dergisi, Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını, Sayı: 170; Ankara, 2002, Sayfa: 38

⁷⁰ Mehmet, TAN; Mehmet YAŞAR; a.g.m. Sayfa: 38

DİR kapsamında belge sahibi ihracatçıların yurt içinden KDV ödemeksizin ham ve yardımcı madde tedarik edebilmeleri nedeniyle, KDV problemleri çözülerek bu firmalar için ek finansman yaratılması yanında, yurt içinde faaliyet gösteren ham ve yardımcı madde tedarikçisi firmaların yurt dışındaki rakipleri gibi bu kapsamdaki ihracatçılara KDV'siz mal satabilmektedirler. KDV açısından yurt içinden mal temin etme ile ithalat yapma arasında fark olmaması, ithalatın azalmasına ve dış ticaret dengesine olumlu yansımaya yol açacaktır.⁷¹

DİİB kapsamında KDV Tecil-Terkin uygulamasının işleyişi aşağıdaki gibidir:

ŞEKİL 4: KDV'DE TECİL – TERKİN SİSTEMİ

Kaynak: Şaban ÖZDEMİR, "Dahilde İşleme Rejimi-Sunum", Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ankara, 2007, Slayt:32

DİİB'e sahip KDV mükellefleri, bu belgelerde kayıtlı maddeleri, KDVK'nun 11/1-c Maddesinde hükme bağlanan tecil-terkin sisteminden yararlanarak teslim alabileceklerdir.

⁷¹ İhsan, ÜNLÜSAN; "Dahilde İşleme veya Geçici Kabul İzin Belgesi Sahibi İhracatçılar İçin Alternatif KDV Çözümleri", Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 163, Ankara, 2002, Sayfa: 56

Ancak bu kapsamda gerekleŖecek teslimler nedeniyle düzenlenecek faturalarda her bir mal türüne iliŖkin KDV hariç bedelin 2.500 YTL (tekstil-hazır giyim sektöründe pamuk, yn, iplik ve kumaŖ dıŖındaki mallarda 500 YTL)'yi aŖması zorunludur.

Sahip olunan DİİB kapsamında mal alımında KDV tecil-terkin sistemi kapsamında iŖlem yapılmasını isteyen ihracatlar söz konusu izin belgesini mal aldıkları firmalara ibraz ederek, hesaplanan verginin kendilerinden tahsil edilmemesini talep edeceklerdir. Bu durumda iŖlem yapan satıcılar tarafından öncelikle talep edilen malın, belgedeki cins ve miktarlara uygun olup olmadığı, daha önce satın alınan miktarlar da göz önüne alınıp belirlenerek düzenlenen faturada toplam bedel üzerinden hesaplanan KDV alıcıdan tahsil edilmeyecektir.

Alıcının ibraz edeceği DİİB'in "İthal Edilen Maddelerle İlgili Bilgiler" bölümü satıcılar tarafından gerekleŖen teslimine uygun Ŗekilde doldurularak imzalanacak ve kaŖe basılacaktır.

Tecil-terkin uygulaması kapsamında teslim edilen mallar için düzenlenen faturaya; "KDVK'nun Geçici 17. Maddesi hükmü gereğince katma değer vergisi tahsil edilmemiŖtir." ibaresi yazılacaktır. Kapsama giren ve girmeyen teslimlerin birlikte yapılması halinde, tecil-terkin uygulanabilecek ve uygulanamayacak olan mallar için ayrı ayrı fatura düzenlenmesi gerekmektedir.

Tecil-terkin kapsamında satın alınan maddelerle imal edilen malların süresi içerisinde ihraç edildiği, yeminli mali mŖavirlerce düzenlenecek rapor ile tespit edilecektir. İmalat kayıtlarındaki bilgiler esas alınarak üretim analizi ve randıman hesapları da yapılmak suretiyle düzenlenecek bu raporlara ayrıca ilgili gümrük idaresinden teyidi alınan ihracat gümrük beyannamesinin onaylı bir örneğinin de eklenmesi gerekmektedir.

İhracatın yapıldığı her dönem için ayrı ayrı düzenlenecek bu raporların ikiŖer rneği ihracatın yapıldığı ayı izleyen 3 ay içerisinde ilgili satıcılara bağlı oldukları vergi

dairesine ibraz etmek üzere teslim edilecektir. Bu suretle satıcılar tarafından tecil edilmiş bulunan verginin terkinin sağlanacaktır.

Tecil-terkin uygulaması kapsamında satın alınan mallardan üretilen malların izin belgesinde öngörülen süre ve şartlara uygun olarak ihraç edilmemesi halinde; zamanında alınmayan vergi, tecil tarihinden itibaren vergi ziyayı cezası da uygulanmak suretiyle gecikme faizi ile birlikte alıcıdan tahsil edilecektir.

TABLO 7: GENEL TECİL-TERKİN SİSTEMİ İLE DİİB KAPSAMINDAKİ TESCİL-TERKİN UYGULAMASININ KARŞILAŞTIRILMASI

DİİB'E GÖRE TECİL-TERKİN UYGULAMASI	GENEL TECİL-TERKİN UYGULAMASI
DİİB'nin süresine kadar gerçekleşmelidir	İhracat, mal teslimini izleyen ay başından itibaren 3 ay içerisinde gerçekleşmelidir
İhracat süresinde gerçekleşmezse vergi ziyayı cezası uygulanacak ve gecikme faizi alınacak	İhracat süresinde gerçekleşmezse, hesaplanan gecikme zammı %50 fazlasıyla alınacak
Yaptırım alıcıya uygulanacak	Yaptırım satıcıya uygulanacak
Malların işlendikten sonra ihracı esastır	Malların teslim alındığı şekliyle ihracı esastır
Alıcı, satıcı ve aracı ihracatçı sistemin taraflarıdır	İmalatçı ve ihracatçı sistemin taraflarıdır.
Asgari fatura tutarı belirlenmiştir	Herhangi bir alt sınır öngörülmemiştir
Terkin işlemi için YMM raporu anılmaktadır	Terkin işleminde YMM raporu aranılmamaktadır

Kaynak: Doğan ERDEM, "Sorular ve Cevaplarıyla DİİB ile Yurtiçi Emtia Alımında KDV İstisnası", Vergi Sorunları Dergisi, Sayı:158, Sayfa:63 ve Yılmaz ÇAKAN, "Dahilde İşleme ve Geçici Kabul Rejimi Çerçevesinde Yapılan Teslimlerde Tecil-Terkin, İade Uygulaması ve Uygulamaya İlişkin Bazı Sorunlar", Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 274, Haziran 2004, Sayfa: 118

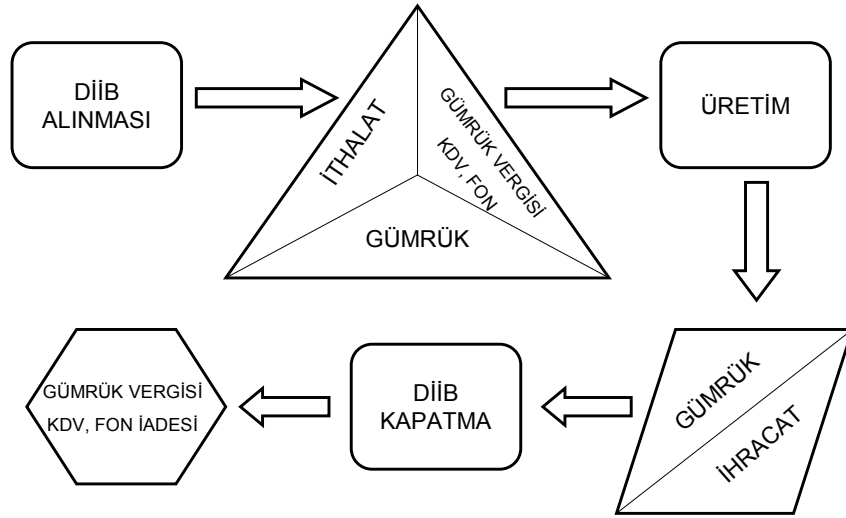
KDVK'nun Geçici 17. maddesi ile tecil-terkin uygulamasında ihracat süresi olarak, Kanun'un 11/1-c Maddesinde yer alan 3 aylık süre yerine DİR'de öngörülen sürelerin esas alınacağı belirtilmiştir.

Buna göre; DİİB kapsamında yurt içinden ihraç edilecek işlem görmüş ürünün imalinde kullanılmak üzere mal tesliminde, alıcılar (ihracatçı) satıcılara teslim alınan mala ilişkin KDV ödemeyeceği gibi, bu verginin terkin edilebilmesinde ihracat için öngörülen süre 3 ay olmayıp DİİB süresi olacaktır. Genel olarak da izin belgesi süresinin

3 aydan çok daha uzun süreli olduğu düşünüldüğünde (ki bu süre 12 ayı bulabilmektedir) KDV ödenmeksizin mal teslim alınmasında DİR'den faydalanılmasının finansman açısından çok faydalı olduğu görülmektedir. Keza söz konusu rejimden sıkça yararlanılmasında rejimin bu yönüyle kullanılma amacı ön plana çıkmaktadır.

7.2. GERİ ÖDEME SİSTEMİ

DİİB/Dİİ kapsamında serbest dolaşıma giren hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ile değişmemiş eşya, ambalaj ve işletme malzemesinden elde edilen işlem görmüş ürünün ihracı halinde, ithalat esnasında alınan verginin geri ödenmesidir.⁷²

ŞEKİL 5: GERİ ÖDEME SİSTEMİ

Bu kapsamda, geri ödeme sisteminde; şartlı muafiyet sisteminden farklı olarak ithal edilen eşya için gümrük idaresince, ticaret politikası önlemleri uygulanır ve eşyanın

⁷² İşletme malzemesine ilişkin tahsil olunan KDV ve ÖTV geri verme işlemine tabi tutulmamaktadır.

ithali için öngörülen dış ticarete teknik düzenlemeler ve standardizasyon mevzuatı dahil diğer işlemlerin tamamlanması şartı aranır.

A.TR dolaşım belgesi eşliğinde AB'ye üye ülkelere ihraç edilecek işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılacak hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ile değişmemiş eşyanın gümrük vergisinin tahsil edilmesi ve diğer vergilerin teminata bağlanması suretiyle ithalatına izin verilebilir. Geri ödeme sisteminden yararlanmak için, DİİB/Dİİ alınması ve eşyanın geri ödeme sistemi kapsamında olduğunun gümrük idaresince ithalat esnasında belgeye/izne ilişkin gümrük beyannamesine kaydedilmesi zorunludur.⁷³

Yine geri ödeme sisteminde serbest dolaşıma giriş beyannamesi, izinde belirtilen gümrük idaresine verilir.

Geri ödeme sistemi ile şartlı muafiyet sistemi arasındaki temel fark; geri ödeme sisteminde, dahilde işleme faaliyetine tabi tutulan eşya, daha önce ticaret politikası önlemlerine tabi olarak serbest dolaşıma sokulmuş eşyadır ve işleme faaliyeti sonrasında ihraç edilmesi halinde bu eşyanın serbest dolaşıma girişinde tahsil edilmiş olan ithalat vergileri geri verilmektedir. Oysa, şartlı muafiyet sisteminde, DİR'e tabi tutulacak eşya serbest dolaşıma sokulmamakta, bu nedenle ithalat politikası önlemlerine tabi olmamakta ve ithalat vergileri ödenmemektedir. Bunun yerine ithalat vergileri teminata bağlanmaktadır. Teminata bağlanan bu vergiler ise işleme faaliyetinden sonra gerçekleştirilen ihracat sonrasında iade edilmektedir. Bu sebeple geri ödeme yöntemine göre alınan vergiler, vergi niteliği açısından vergi olmaktan ziyade nakdi teminat unsuru niteliğini taşımaktadır.⁷⁴

8. DAHİLDE İŞLEME İZİNİ

DTM tarafında verilmekte olan dahilde işleme izin belgeleri dışında kalmak üzere Gümrük Müdürlükleri tarafından bazı durumlarda Dİİ verilebilmektedir.

⁷³ Kaydedilecek ibare şu şekildedir: 'Dahilde İşleme/ Geri Ödeme Sistemindeki Eşya'

⁷⁴ Ufuk, SELEN; "Dış Ticaret Yardım Unsuru Olarak DİR", Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F.Dergisi, Sayı:10, Antalya, 2005, Sayfa: 196.

Gümrük Müdürlükleri tarafından verilen dahilde işleme izin uygulaması ilk olarak İhracat-2000/6 Sayılı Dİİ Hakkında Tebliğ⁷⁵ ile uygulama alanı bulmuştur.

Söz konusu Tebliğ'de Dİİ; ihraç ürünlerinin bünyesinde kullanılan yardımcı maddeler ile tamir edilmek, yenilenmek, monte edilmek ve benzeri bir işlem görmek üzere getirilen eşyanın, gümrük muafiyetli ithaline imkan sağlayan ve gümrük idarelerince gümrük beyannameleri üzerinden verilen izin olarak tanımlanmıştır.

İhracat-2000/6 Sayılı Dİİ Hakkında Tebliğ, İhracat-2001/7 sayılı Dİİ Hakkında Tebliğ⁷⁶ ile yürürlükten kaldırılmış, 2001/7 sayılı Tebliğ ile Dİİ kapsamı genişletilerek, izin süresi de işlem ve eşya ayırımı yapılmaksızın azami 12 ay olarak ve ek süre verilmesi de azami izin süresi kadar olarak belirlenmiştir.

İhracat-2001/7 sayılı Dİİ Hakkında Tebliğ ise İhracat-2005/1 sayılı DİR Tebliği⁷⁷ ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu uygulama ile birlikte gümrük idarelerince verilmekte olan Dİİ, DİR içerisinde yer almıştır.

Bu tebliğle Dİİ kapsamına giren işlemlerin kapsamı genişletilmiştir.

Dİİ daha sonra da 2006/1 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği'ni içerisinde yer almıştır.

⁷⁵ 11.03.2000 günlü, 23990 sayılı Resmi Gazete

⁷⁶ 31.10.2001 günlü, 24569 sayılı Resmi Gazete

⁷⁷ 27.01.2005günlü, 25709 sayılı Resmi Gazete

III. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ UYGULAMALARININ SONUÇLARI

Türkiye’de 1980 başlarından itibaren ihracata dayalı büyüme modelini benimsemiş olması ile birlikte bu model kapsamında ihracatın artırılması ve bu artışın da süreklilik kazanması hedeflenmiştir.

İhracat artışının sağlanması ve bunun da sürekli bir hal alması için de ihraç ürünlerine dünya piyasalarında rekabet gücü kazandıran politikaların ortaya konulma ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

İhracata yönelik teşviklerin başında gelen DİR; ihraç ürünlerine dünya piyasasında rekabet gücü kazandıran ve ihracatın ana ekseninde yer alan bir uygulamadır. Bu teşvik sisteminin uygulamaya başlandığı 1996 yılından itibaren sistemden yararlanan firma sayısı ve alınan dahilde işleme izin belge sayısı ile gerçekleştirilen ihracat miktarı sürekli bir artış göstermiştir. Bu artış paralelinde DİR uygulaması Türkiye’de, ihracatçılar ve ekonomi açısından vazgeçilmez bir uygulama halini almıştır.

1. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN TÜRKİYE DIŞ TİCARETİ İÇERİSİNDEKİ YERİ VE İHRACAT ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

İhracatın artmasında ve sürdürülebilir bir durum almasında DİR’in büyük bir önemi bulunmaktadır.

Direkt parasal ödeme şeklindeki nakit teşvikler 1994 yılı sonunda imzalanan DTÖ Anlaşmasına taraf olunması ve AB ile Gümrük Birliği sürecine gidilmesi nedeniyle uygulanabilir olmaktan çıkmıştır.

1994 yılı sonu itibari ile her ne kadar ihracatın doğrudan parasal ödemeler ve ya benzer teşvik uygulamaları hususlarında kısıtlamalar getirilmiş olsa da; ihracata

dayalı büyüme politikalarından vazgeçilmemiş ve farklı ihracatı teşvik enstrümanları ile ihracatın arttırılması sağlanmıştır.

1996 yılı itibari ile uygulamaya konulan ihracat teşviklerinin başında DİR gelmektedir.

TABLO 8: DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARETİNDEKİ YERİ

Yıl	İhracat				İthalat			
	Genel		DİİB		Genel		DİİB	
	Dünya	AB	Dünya	AB	Dünya	AB	Dünya	AB
2003	47.252.836	25.898.731	24.113.432	13.982.301	69.339.692	33.494.705	11.543.926	6.198.438
2004	63.167.153	34.451.047	34.115.634	19.786.764	97.539.766	45.443.720	16.355.722	7.970.820
2005	73.476.408	38.394.518	37.775.069	21.119.596	116.774.151	49.220.093	17.256.937	7.868.021
2006	85.534.676	44.004.199	43.693.175	24.628.455	139.576.174	55.068.396	18.798.731	8.580.806
2007	107.153.918	54.686.103	52.373.927	29.775.597	169.986.851	63.527.234	24.286.390	10.582.678
Toplam	376.584.991	197.434.599	192.071.236	109.292.712	593.216.634	246.754.148	88.241.706	41.200.763

Kaynak: DTM

Türkiye ihracatı 2003 yılında 47,3 milyar doları seviyesinde iken bunun %51'lik kısmı olan 24,1 milyar doları DİR kapsamında yapılmıştır. 2004 yılında ihracat 63.1 milyar dolar olarak gerçekleşirken bunun %54'lük kısmı olan 34,1 milyar doları DİR kapsamında gerçekleşmiştir. Aynı şekilde, 2005 yılında, ihracat 73,5 milyar dolar olmuş ve bunun %51,4'lük kısmı olan 37,8 milyar dolarlık ihracat DİR kapsamında gerçekleştirilmiştir. 2006 yılında gerçekleştirilen 85,5 milyar dolarlık ihracatın yine %51'lik kısmı olan 43,5 milyar doları DİR kapsamında olmuştur. Son olarak 2007 yılında 107,2 milyar dolarlık ihracatın %48,9'lık kısmı olan 52,4'lük kısmını DİR kapsamında gerçekleştirilmiştir.

2003 yılında 69,3 milyar dolar seviyesinde olan ithalatın %16,6'lık kısmına tekabül eden 11,5 milyar doları DİR kapsamında yapılmıştır. 2004 yılındaki 97,5 milyar dolarlık ithalatın %16,8'i olan 16,4 milyar dolarlık kısmı DİR kapsamında gerçekleşirken 2005 yılında DİR kapsamında gerçekleştirilen ithalatın genel ithalata oranında gerileme olmuş ve 116,8 milyar dolarlık genel ithalatın %14,8'lik kısmı olan 17,3 milyar dolarlık kısmı DİR kapsamında gerçekleşmiştir. DİR kapsamında gerçekleşen ithalatın genel ithalatın içindeki payındaki düşme 2006 yılında da devam etmiş ve bu yıl içerisindeki 139,6 milyar dolarlık ithalatın %13,5'lik kısmı olan 18,8 milyar dolarlık kısmı DİR kapsamında yapılmıştır. 2007 yılında DİR kapsamında

yapılan ithalatın genel ithalatın içindeki payında bir miktar yükselme gözlemlenmiş ve bu yıl içerisindeki 170 milyar dolarlık ithalatın %14,3'lük kısmı olan 24,3 milyar doları DİR kapsamında yapılmıştır.

Bu verilere göre son 5 yıllık döneme denk gelen 2003-2007 arasındaki toplam ihracatın % 51'i; ithalatın ise % 14,9'u DİR kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Yine 2003-2007 döneminde, DİR kapsamında, 88,2 milyar dolarlık ithalata karşılık olarak 192,1 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirilmiş olup, DİR kapsamında gerçekleştirilen ithalatın bu kapsamda gerçekleştirilen ihracata oranı olan Döviz Kullanım Oranı (DKO) %46 olarak gerçekleşmiştir.

Mevzuat hükümleri gereğince⁷⁸, DKO her bir DİİB bazında maksimum %80 olacağı öngörülmüş olmakla birlikte, son beş yıl içerisinde, toplamda bu oranın %46 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu oranın her 0,46 dolarlık ithalata karşılık 1 dolarlık ihracatı ifade ettiği dikkate alındığında DİR'in ihracata katkısının ne denli önemli olduğu çok daha açık bir biçimde görülmektedir.

Diğer taraftan DKO'nun hesaplanmasında yurt içi alımların dikkate alınmıyor olması da bu oranın düşük olmasına neden olmuştur. Buradan da DİİB kapsamında öngörülen ithalatların bir bölümünün gerçekleştirilmeyerek bunun yerine yurt içi alımlarına yönelindiği sonucuna varılmaktadır.

2. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN TÜRKİYE'NİN AB İLE OLAN TİCARETİNDEKİ YERİ

Yukarıda yer alan (Tablo 8: DİR'in Türkiye'nin Dış Ticaretindeki Yeri) tablosunun incelenmesinden de görüldüğü üzere;

2003 yılında genel ihracat içerisinde AB'ye yapılan ihracatın payı %54,8 iken DİİB kapsamında gerçekleştirilen genel ihracat içerisinde AB'ye yapılan ihracat %58 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2004 yılında da AB'ye yapılan ihracatın genel ihracat

⁷⁸ 2005/8391 sayılı Dahilde İşleme Rejim Kararı Madde: 9

içerisindeki payı %54,5 iken DİİB kapsamında AB'ye yapılan ihracatın payı genel ihracat içerisinde önceki yıla paralel olarak yine %58 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2005 yılına gelindiğinde; AB'nin genel ihracat içerisindeki payı %52,3 olarak gerçekleşirken DİİB kapsamındaki payı %56 seviyesinde olmuştur. 2006 yılında da AB'ye yapılan ihracat genel ihracat içerisinde %51,4'lük bir pay alırken, DİİB kapsamındaki payı %56,9 olarak gerçekleşmiştir. Son olarak 2007 yılında AB'ye yönelik ihracatın payı %51 iken DİİB kapsamında gerçekleşen ihracatın payı %56,9 olarak gerçekleşmiştir.

Son 5 yıl içerisinde AB'den gerçekleştirilen ithalat değerleri incelendiğinde de DİİB kapsamında gerçekleşen ithalatın oranının genel ithalat oranının üstünde yer aldığı görülmüştür.

Şöyle ki; 2003 yılında AB'den gerçekleştirilen genel ithalatın toplam gerçekleştirilen ithalat içerisindeki payı %48,3 oranında kalırken DİİB kapsamında gerçekleştirilen ithalat %53,7 oranında olmuştur. 2004 yılında AB'den genel ithalatın payı; %46,6 olurken, bu oran DİİB kapsamında gerçekleştirilen ithalatta %48,8 olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılında ise genel ithalatın payında düşme görülmüş ve AB'den yapılan ithalat %42,1 olarak gerçekleşirken DİİB kapsamında bu oran %45,6 düzeyinde olmuştur. 2006 yılında da AB'den gerçekleşen ithalatın oranındaki düşüş devam ederek %39,5 seviyesinde olmuştur. DİİB kapsamında AB'den yapılan ithalatın oranı ise önemli bir değişme göstermemiş ve % 45,6 olarak oluşmuştur. Son olarak 2007 yılında ise; AB'den yapılan ithalatın toplam ithalat içerisindeki oranı %37,4 olarak gerçekleşirken DİİB kapsamındaki ithalat oranı %43,6 oranında gerçekleşmiştir.

3. 1996-2007 ARASINDA DÜZENLENEN DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGELERİ

TABLO 9: DÜZENLENEN DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGELERİ - D1 (1996-2007)

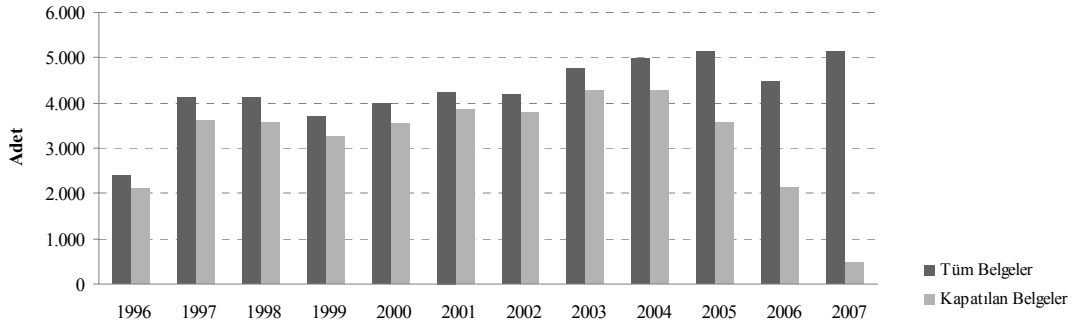
1.000 Dolar

YIL	TÜM BELGELER			KAPALI BELGELER						ORANLAR			
	Belge Adedi	Öngörülen İhracat	Öngörülen İthalat	Belge Adedi	Öngörülen İhracat	Öngörülen İthalat	Gerçekleşen İhracat	Gerçekleşen İthalat	Net İhracat	Belge Kapatma (%)	İhracat Gerçekleşme (%)	İthalat Gerçekleşme (%)	Döviz Kullanım (%)
1996	2.382	8.922.490	5.049.826	2.099	8.216.746	4.667.135	6.996.103	3.073.899	3.922.204	88,12	85,14	65,86	43,94
1997	4.108	14.713.246	8.282.201	3.618	13.554.995	7.607.811	11.354.653	5.123.214	6.231.440	88,07	83,77	67,34	45,12
1998	4.119	13.747.242	7.853.782	3.559	12.852.238	7.359.724	10.531.068	4.418.278	6.112.791	86,40	81,94	60,03	41,95
1999	3.700	12.278.889	6.876.806	3.252	11.339.426	6.402.098	9.673.067	4.708.293	4.964.774	87,89	85,30	73,54	48,67
2000	3.979	14.007.651	8.100.718	3.550	13.408.641	7.772.003	11.772.562	5.450.409	6.322.153	89,22	87,80	70,13	46,30
2001	4.242	15.581.192	9.211.825	3.871	14.830.563	8.698.294	13.711.447	6.312.852	7.398.595	91,25	92,45	72,58	46,04
2002	4.174	19.102.861	11.809.517	3.805	17.919.473	11.029.032	18.537.059	8.217.799	10.319.260	91,16	103,45	74,51	44,33
2003	4.769	26.797.485	17.055.999	4.277	24.955.275	15.833.265	26.106.379	12.310.132	13.796.247	89,68	104,61	77,75	47,15
2004	4.968	34.044.087	22.422.794	4.274	26.882.047	17.732.271	27.350.065	14.475.289	12.874.776	86,03	101,74	81,63	52,93
2005	5.150	37.741.723	24.615.778	3.586	18.863.919	12.547.408	18.498.509	9.242.735	9.255.773	69,63	98,06	73,66	49,96
2006	4.461	36.649.256	24.526.874	2.124	9.291.401	6.393.129	9.017.220	5.044.801	3.972.419	47,61	97,05	78,91	55,95
2007	5.145	45.853.826	30.174.788	490	2.111.772	1.557.632	2.027.984	1.259.692	768.292	9,52	96,03	80,87	62,12
Toplam	51.197	279.439.947	175.980.909	38.505	174.226.496	107.599.803	165.576.115	79.637.392	85.938.723	75,21	95,03	74,01	48,10

Kaynak: DTM

Dİİ belgeleri ile ilgili olarak DTM'den elde edilen veriler yukarıdaki gibi olup, söz konusu verilerin detaylı olarak incelemesi çalışmamızın bundan sonraki kısmında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

3.1 VERİLEN VE KAPATILAN DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGELERİ

GRAFİK 4: YILLAR İTİBARIYLA VERİLEN BELGE VE KAPATILAN BELGE ADEDİ

DİR uygulamasının başladığı tarih olan 1996 yılından bugüne değin, söz konusu uygulamanın her geçen yıl artarak işlerlik kazandığı bu durumun verilen izin belgesi sayısına da yansdığı görülmektedir.

Verilen belgelerin kapatılma oranları incelendiğinde de; son üç yıl dışında; kapanma oranlarının %86-%91 arasında olduğu görülmektedir. Kapatılmayan belgelerin ise; iptal edilen belgeler ile rejim hükümlerinden kaynaklanan hakların kötüye kullanıldığı tespit edilmesi neticesinde bunların yargıya intikal etmiş olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

3.2. İPTAL EDİLEN BELGE SAYISI

TABLO 10: İPTAL EDİLEN DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGELERİ (D1)

1.000 Dolar

Yıl	Adet	Öngörülen İhracat	Öngörülen İthalat
1996	275	691.479	375.117
1997	466	1.076.541	629.063
1998	532	849.736	464.200
1999	433	532.333	290.112
2000	415	505.837	265.194
2001	357	431.712	230.957
2002	338	341.470	195.828
2003	411	477.553	284.530
2004	395	507.246	290.879
2005	509	548.779	334.299
2006	185	376.647	245.966
2007	148	264.656	147.813

Kaynak: DTM

DİR uygulamasının başladığı 1996 yılından 2007 yılı sonuna kadar toplam 4464 adet izin belgesinin iptal edildiği görülmekte olup, iptal edilen iznin belgelerine tekabül eden ihracat değeri toplamı 6,60 milyar dolar iken ithalat toplamı ise 3,8 milyar dolar olmuştur.

En fazla izin belgesinin iptal edildiği yıl 1998 iken en az iptalin gerçekleştiği yıl 2007 olmuştur.

Dikkat edileceği üzere DİİB'lerin elektronik ortamda verilmeye ve takip edilmeye başlanıldığı yıl olan 2006'da ve devamında 2007'de izin belgelerinin iptalinde de çok önemli düşüş olduğu görülmektedir. 2005 yılında 509 belge iptal edilmiş iken 2006 yılında bu sayı 185'e 2007 yılında ise 148'e gerilemiştir.

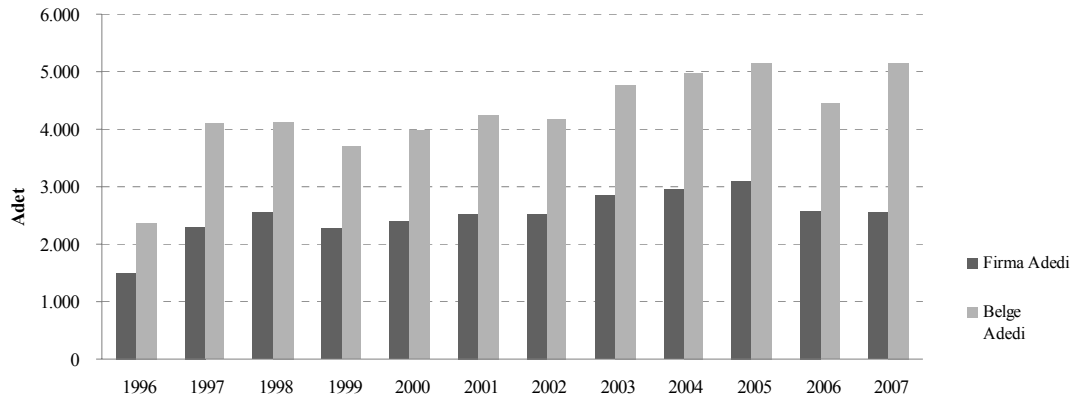
3.3. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNDEN YARARLANAN FİRMALAR

TABLO 11: DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ (D1) ALAN FİRMA SAYISI

1.000 Dolar

Yıl	Firma Adedi	Belge Adedi	Öngörülen İhracat	Öngörülen İthalat
1996	1.502	2.382	8.922.490	5.049.826
1997	2.290	4.108	14.713.246	8.282.201
1998	2.542	4.119	13.747.242	7.853.782
1999	2.269	3.700	12.278.889	6.876.806
2000	2.405	3.979	14.007.651	8.100.718
2001	2.533	4.242	15.581.192	9.211.825
2002	2.521	4.174	19.102.861	11.809.517
2003	2.846	4.769	26.797.485	17.055.999
2004	2.940	4.968	34.044.087	22.422.794
2005	3.102	5.150	37.741.723	24.615.778
2006	2.564	4.461	36.649.256	24.526.874
2007	2.553	5.145	45.853.826	30.174.788
Toplam	30.067	51.197	279.439.947	175.980.909

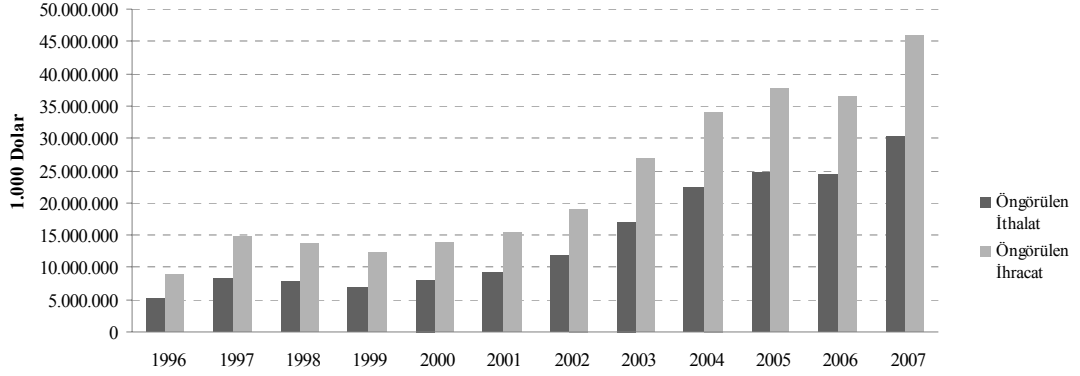
Kaynak: DTM

GRAFİK 5: DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ ALAN FİRMA SAYISI VE BELGE ADEDİ

1996 yılında 1502 firmaya toplam 2.382 DİİB verilmiş iken firma ve belge sayısında genel olarak bir artış gözlemlenmiş ve 2007 yılında 2.553 firmaya toplam 5.145 DİİB verilmiştir. 1996-2007 yılları arasında firma başına ortalama 1,5 ila 2 arasında belge verildiği anlaşılmıştır.

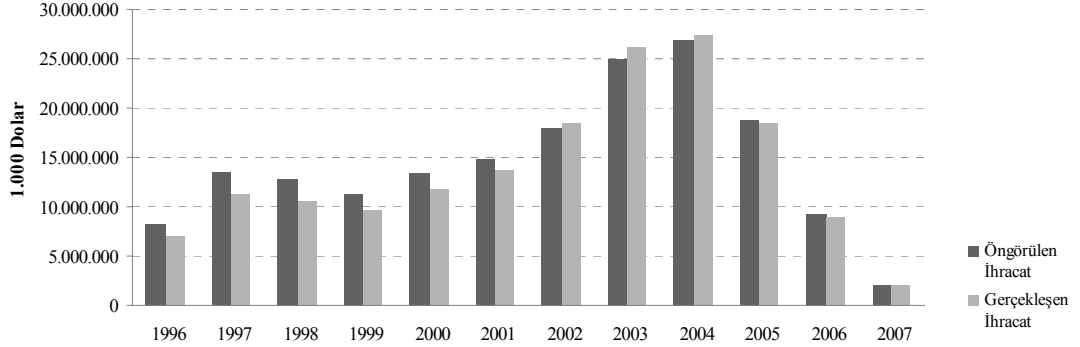
3.4. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN İTHALAT VE İHRACAT

GRAFİK 6: DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN İTHALAT VE İHRACAT

1996 yılında 2.382 adet DİİB’de toplam öngörülen ithalat 5.049.826.000 dolar, toplam öngörülen ihracat ise 8.922.490.000 dolar olarak belirlenmiş buna göre öngörülen DKO %56,5 olmuştur. Yıllar itibari ile öngörülen ithalat ve ihracatlarda artış olduğu gözlemlenmiş ve 2007 yılında 5.145 adet DİİB’de toplam öngörülen ithalat 30.174.788.000 dolar, toplam öngörülen ihracat ise 45.853.826.000 dolar olarak belirlenmiş buna göre öngörülen DKO %65,8 olmuştur. DİİB kapsamındaki CIF ithal tutarının FOB ihraç tutarına olan yüzde oranı olarak ifade edilen DKO ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde maksimum %80 olarak belirlenmiştir. 1996 yılında %56,5 iken bu oran ilerleyen yıllarda yükseliş göstermiş ve 2007 yılında %65,8’e ulaşmıştır. Bu da DİİB kapsamında gerçekleşen ihracata karşılık gelen ithalatın yükselmeye başladığı anlamına gelmektedir.

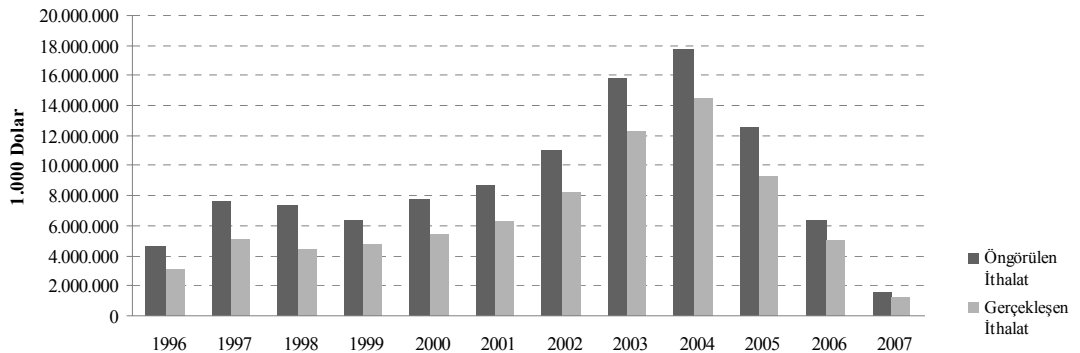
3.5. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN VE GERÇEKLEŞEN İHRACAT

GRAFİK 7: DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN VE GERÇEKLEŞEN İHRACAT

DİİB’de öngörülen ihracat ile gerçekleşen ihracat değerleri incelendiğinde; yıllar itibari ile öngörülen ihracatın gerçekleşme oranının minimum %81,9 olduğu, 2002 yılında ise DİR kapsamında gerçekleşen ihracatın öngörülen ihracatın üzerine çıktığı, bu durumun 2003 ve 2004 yıllarında da devam ettiği görülmüştür. 2002 yılında öngörülen ihracatın gerçekleşme oranı %103,4 iken, 2003 yılında bu oran %104,6; 2004 yılında ise %101,7 olarak gerçekleşmiştir.

3.6. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN VE GERÇEKLEŞEN İTHALAT

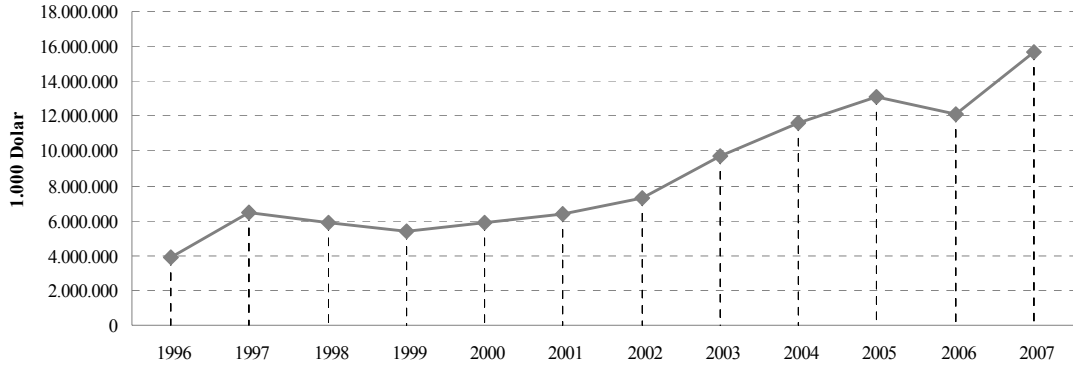

GRAFİK 8: DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN VE GERÇEKLEŞEN İTHALAT

DİR kapsamında öngörülen ithalat ile gerçekleşen ithalat karşılaştırıldığında; gerçekleşen ithalat öngörülene göre daha düşük kalmış olup, öngörülen ithalatın gerçekleşme oranı minimum %60 iken maksimum %81,6 olmuştur.

Öngörülen ithalatın gerçekleşme oranlarının düşük kalmasının ana sebebi; DİİB ile rejim hükümleri çerçevesinde ithalat yapma yerine belli miktarlarda yurt içi alımlarının kullanılmasıdır.

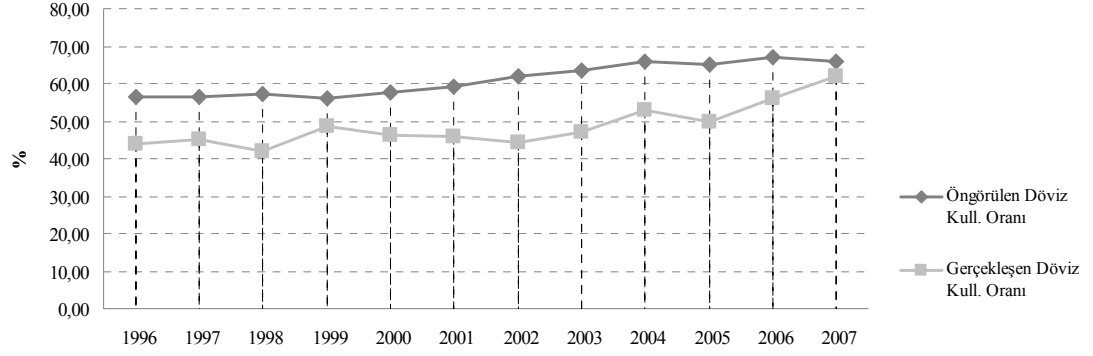
3.7. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN NET İHRACAT

GRAFİK 9: DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN NET İHRACAT

DİR kapsamında gerçekleştirilen ihracattan bu kapsamda gerçekleştirilen ithalatın çıkarılması ile elde edilen net ihracat değerlerine bakıldığında; 2000 yılından itibaren yükselme görüldüğü, sadece 2006 yılında net ihracatın bir önceki yıla göre düştüğü anlaşılmıştır.

3.8. ÖNGÖRÜLEN VE GERÇEKLEŞEN DÖVİZ KULLANIM ORANI

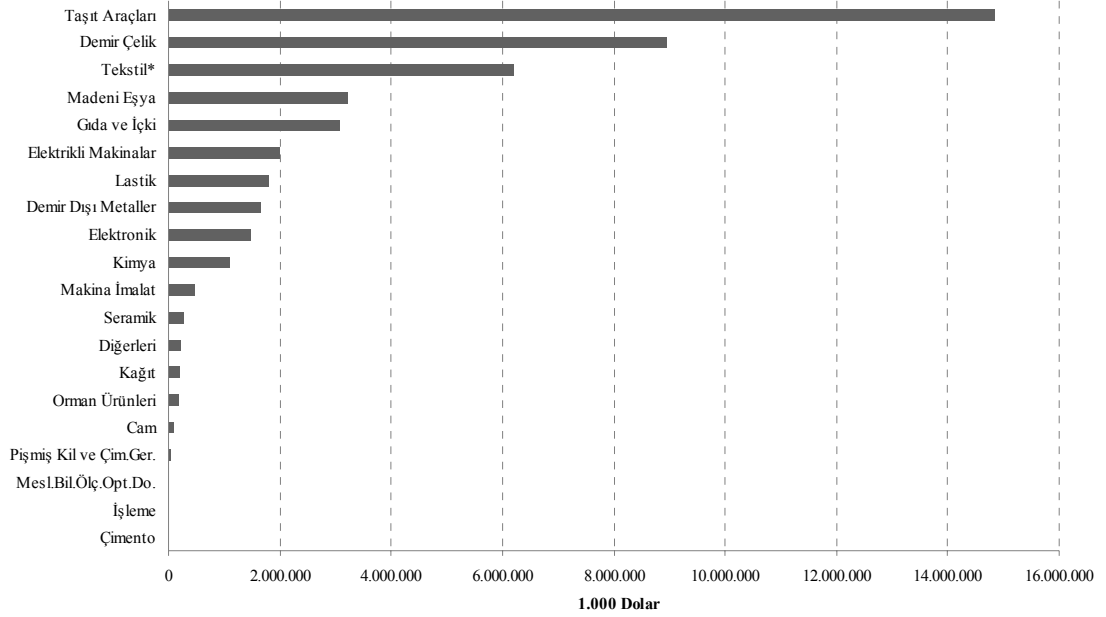
GRAFİK 10: ÖNGÖRÜLEN VE GERÇEKLEŞEN DÖVİZ KULLANIM ORANI

DİR'in uygulama alanı bulduğu 12 yılın öngörülen ve gerçekleşen döviz kullanım oranları incelendiğinde, 12 yılın aritmetik ortalamalarının, öngörülen DKO'da %61, gerçekleşen DKO'da ise %48,7 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Dolayısı ile öngörülen DKO'da 1 birimlik ihracat gerçekleştirmek için 0.61 birim ithalat yapılması öngörülmüş iken, gerçekleşen DKO'ya bakıldığında 1 birimlik ihracat için 0.48 birim ithalat yapıldığı anlaşılmaktadır.

4. 2007 YILINDA SEKTÖRLER İTİBARIYLA DAHİLDE İŞLEME REJİMİ

4.1 ÖNGÖRÜLEN İHRACAT

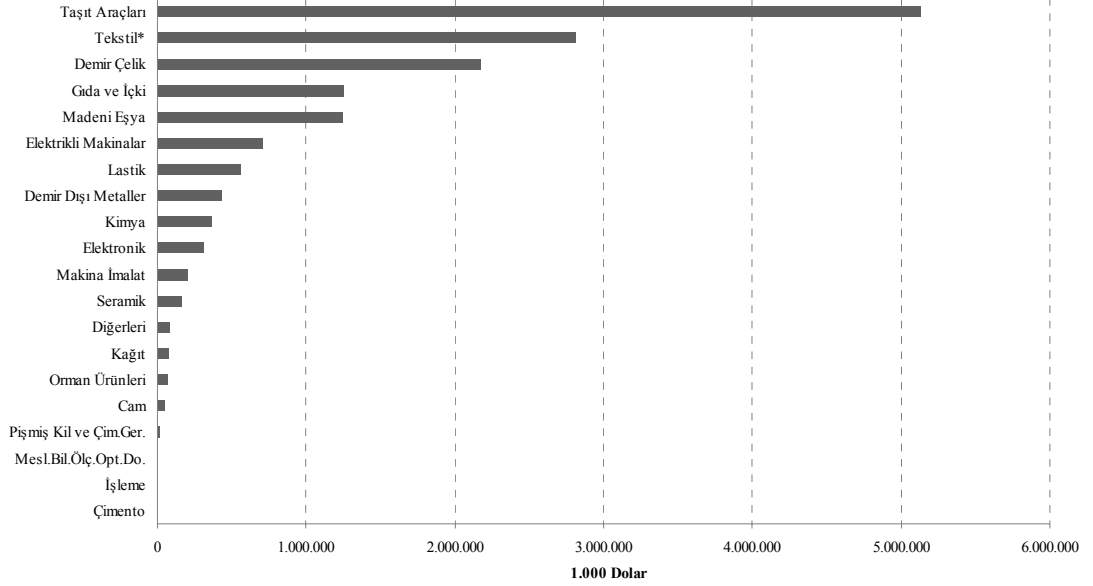
GRAFİK 11: SEKTÖRLER İTİBARIYLA DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA
ÖNGÖRÜLEN İHRACAT (2007)

*Deri ve Kösele ile Dokuma ve Giyim

2007 yılında verilen dahilde işleme izin belgeleri sektörler bazında incelendiğinde, öngörülen ihracat değerleri açısından ilk sırada taşıt araçlarının (otomotiv), ikinci sırada demir çeliğin, üçüncü sırada ise tekstil sektörünün geldiği görülmektedir.

2007 yılında DİR kapsamında taşıt araçları sektöründe öngörülen ihracat 14.830.416.000 dolar iken, ithalat 9.702.833.000 dolar; demir çelik sektöründe öngörülen ihracat 8.941.548.000 dolar, ithalat 6.765.341.000 dolar, tekstil sektöründe öngörülen ihracat 6.204.555.000 dolar, ithalat ise 3.388.214.000 dolar'dır.

4.2. ÖNGÖRÜLEN NET İHRACAT

GRAFİK 12: SEKTÖRLER İTİBARIYLA DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN NET İHRACAT (2007)

*Deri ve Kösele ile Dokuma ve Giyim

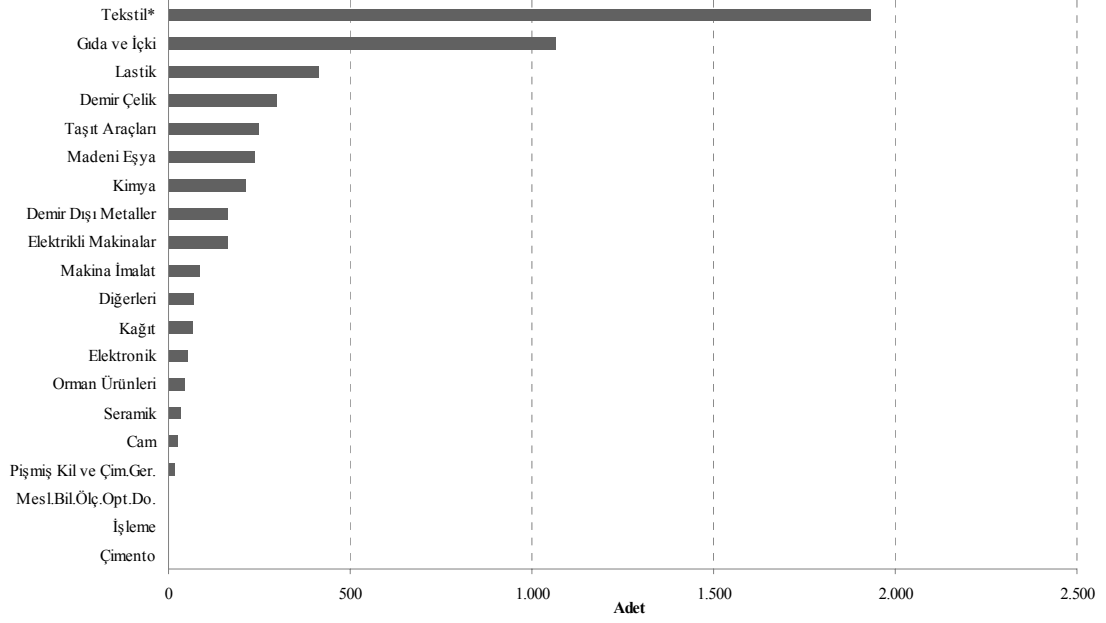
Öngörülen ihracat ile ithalat farkı olarak ifade edilebilen öngörülen net ihracat değerleri açısından 2007 yılı için taşıt araçları sektörü 5.127.583.000 dolar net ihracat ile birinci sırada iken 2.816.340.000 dolar net ihracat ile tekstil sektörü ikinci sırada, 2.176.207.000 dolar ile demir çelik sektörü üçüncü sıradadır.

2007 yılı için öngörülen ihracat rakamları açısından demir çelik sektörü tekstil sektörünün önünde iken net ihracatta ise tekstil sektörünün demir çelik sektörünün önünde yer aldığı görülmektedir.

Bu durumun ana sebebi, DKO'dur.

Demir çelik sektöründe öngörülen DKO %75,6 iken bu oran tekstil sektöründe %54,6'dır. Dolayısı ile demir çelik sektöründe DİR kapsamında bir birim ihracat yapmak için 0.75 birim ithalat yapmak gerekirken, tekstil sektöründe bir birim ihracat yapmak için 0.54 birim ithalat yapmak gerekmektedir.

4.3. VERİLEN BELGE SAYISI

GRAFİK 13: SEKTÖRLER İTİBARIYLA DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA VERİLEN TOPLAM BELGE (2007)

*Deri ve Kösele ile Dokuma ve Giyim

2007 yılında verilen dahilde işleme izin belgelerine bakıldığında; en fazla belge verilen sektörler sıralamasında birinci sırada tekstil sektörü, ikinci sırada gıda ve içki, üçüncü sırada ise lastik sektörünün yer aldığı görülmektedir.

2007 yılında tekstil sektöründe verilen belge sayısı 1932 iken bu sayı, gıda ve içki sektöründe 1067, lastik sektöründe 411, demir çelik sektöründe 298, taşıt araçları sektöründe ise 248 adet olarak gerçekleşmiştir.

2007 yılında tekstil sektöründe 1932 adet belge üzerinden bir belgeye düşen ortalama ihracat 3.241.470 dolar iken taşıt araçları sektöründe bir belgeye düşen ortalama ihracat değeri 56.800.100 dolar'dır.

IV. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİNDE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ

1. AVRUPA TOPLULUĞU GÜMRÜK KODU VE UYGULAMA YÖNETMELİĞİ

01.01.1958 tarihinde yürürlüğe giren Roma Antlaşması, 1993 yılında Avrupa Birliği adını alacak olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kuruluş anlaşmasıdır.

Roma Antlaşması'nın orijinal metni öncelikle, AET'yi kuran ülkelerin temel entegrasyon modeli olarak benimsedikleri Ortak Pazar'ın oluşturulmasına yönelik hükümler içermektedir. Bu çerçevede ilk olarak malların serbest dolaşımının sağlanması için, başta miktar kısıtlamaları ve gümrük tarifeleri olmak üzere üye ülkeler arasında ticareti kısıtlayıcı tüm engellerin kaldırılması ve üçüncü ülkelere karşı Ortak Gümrük Tarifesi benimsenmesi yoluyla bir Gümrük Birliği oluşturulması öngörülmüştür. Bunun yanı sıra mallar, hizmetler, kişiler ve sermayenin serbest dolaşımının tam olarak sağlanması için, üye ülkelerin bu konulardaki mevzuatlarının ve politikalarının uyumlaştırılmasını öngören hükümler de Antlaşma'da yer almıştır.⁷⁹

Roma Anlaşması'ndan 10 yıl sonra yani 1968 yılında, Ortak Gümrük Tarifesi (OGT)'nin uyulamaya başlaması ancak her üye ülkenin gümrük mevzuatının farklılık göstermesi malların serbest dolaşım ilkesinin geçerliliği ile çelişmesine neden olmuştu.

Bu durum karşısında Roma Anlaşması ile başlayan 20 yıllık uyumlaştırma süreci sonunda tüzük ve yönetmelik çıkarılarak ortak bir gümrük mevzuatı oluşturulmaya çalışıldı ve yapılan çalışmalar neticesinde 1990 yılında Avrupa Konseyine sunulan öneri 1992 yılında benimsendi.

Yapılan çalışmalar neticesinde 900'den fazla maddesi ve 100'ü aşkın ekleriyle Topluluk Resmi Gazetesinin 700 sayfasını dolduran bir Komisyon Tüzüğü hazırlanmış oldu. Bunlarla birlikte Kurucu anlaşma olan Roma Anlaşmasınının 28, 100/a ve 113.

⁷⁹ <http://www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=1260>, Erişim: 10.12.2007

Maddelerine dayanılarak hazırlanan Gümrük Kodu'nu oluşturan 2913/92 sayılı Konsey ve Gümrük Kodu Uygulama Yönetmeliği'ni oluşturan 2454/93 sayılı Komisyon Tüzüğü, 01.01.1994 tarihinde yürürlüğe girdi.⁸⁰

Türkiye ile AB arasında 06.03.1995 tarihinde imzalanan 1/95 sayılı Ortak Konsey Kararı'nın 28. maddesinde Türkiye'nin gümrük hükümleri açısından uyum sağlayacağı hususlar sayılırken de uyumlaştırmanın 2913/92 sayılı Topluluk Gümrük Kodu ve 2454/93 sayılı Gümrük Kodu Uygulama Yönetmeliği şeklinde atıf yapılmıştır.⁸¹

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 28. Maddesinde Türk gümrük mevzuatının diğer konuları yanında f bendinde ekonomik etkili gümrük düzenlemelerinin (ki bu düzenlemeler içerisine DİR de girmektedir) AB mevzuatı ile uyumlu hale getirilmesi zorunlu kılınmıştır.

2000 yılında yürürlüğe giren 4458 sayılı Gümrük Kanunu hükümleri ile AB Gümrük Kanunu olarak ifade edilebilen 2913/92 sayılı Gümrük Kodu uyumluluk göstermekle birlikte, uygulamaya ilişkin olmak üzere 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun uygulanmasına dair Gümrük Yönetmeliği, AB ile Türkiye'nin ekonomik yapısı ve gelişmişlik düzeyindeki farklılıktan ötürü 2454/93 sayılı Komisyon Yönetmeliği ile farklılıklar arz etmektedir.

⁸⁰ Didem, DİRLİK; "Gümrük Birliği Süreci ve Türk Gümrük Mevzuatının Avrupa Topluluğu Gümrük Mevzuatına Uyumlaştırılması", Gümrük Müsteşarlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı Yayını, Yayın No:1998/1, Ankara, 1998, Sayfa: 47

⁸¹ Türkiye-AB Arasında Gümrük Birliğini Tesis Eden 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı Madde 28/1: "Bu Kararın yürürlüğe girdiği tarihte Türkiye, Topluluk Gümrük Kodunu ihdas eden 12.10.1992 tarih ve (EEC) 2913/92 sayılı Konsey Yönetmeliği ile onun uygulama hükümlerini belirleyen 02.07.1993 tarih ve (EEC) 2454/93 sayılı Komisyon Yönetmeliğini temel alan aşağıdaki konulara ait hükümleri kabul eder.a. Malların menşei, b. Malların gümrük değeri, c. Malların Gümrük Bölgesine girişi, d. Gümrük beyannamesi, e. Serbest dolaşıma giriş, f. Ekonomik etkisi olan gümrük işlemleri ve erteleme rejimi g. Malların dolaşımı, h. Gümrük borcu, i. İtiraz hakkı."

2. MODERNİZE GÜMRÜK KODU

(EC) 450/2008 sayılı Modernize Gümrük Kodu (Modernised Customs Code-Community Customs Code)⁸², AB Resmi Gazetesinde yayımlanmasının ardından 24.06.2008 tarihinde yürürlüğe girmesi ile beraber (EEC) 2913/92 sayılı Gümrük Kodu yürürlükten kaldırılmıştır.

Modernize Gümrük Koduyla DİR ile ilgili olarak getirilen yenilikler arasında; yeniden ihracat maksadına gerek kalmadığından hareketle, dahilde işleme askıya alma rejiminin benimsendiği ve geri ödeme sisteminin terk edildiği görülmektedir.

Modernize Gümrük Kodu'nun "Dahilde İşleme" başlıklı 168. Maddesine göre; Topluluk dışı eşyalar, DİR kapsamında, ithalat vergilerine; yürürlükteki ilgili diğer hükümlerde öngörülen diğer masraflara; eşyaların Topluluk Gümrük Bölgesine giriş çıkışını yasaklamadıkları müddetçe ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmadan Topluluk Gümrük Bölgesi dahilinde bir veya daha fazla işleme uygulamasında kullanılabilir.

DİR, üretim malzemelerinin kullanımı saklı kalmak kaydıyla, yalnızca rejime tabi tutulan eşyaların işlenmiş ürünler içinde teşhis edilebildiği hallerde, onarım veya imha dışındaki durumlar söz konusu olduğunda kullanılabilir.

Yine DİR, serbest dolaşıma giriş için talep edilen teknik gerekliliklerin karşılanmasını sağlayacak işlemlerden geçmesi amaçlanan eşyalar ve mutata elleçleme biçimlerine tabi tutulmak zorunda olan eşyalar için de kullanılabilir.

169. Madde'ye göre ise, Gümrük Makamları, Kodun 138. Madde'si⁸³ uyarınca DİR'in ibra edileceği süreyi belirlemektedirler. Bu süre Topluluk dışı eşyaların bu rejime tabi tutulduğu tarihten itibaren işlemeye başlar ve işleme uygulamalarının yürütülmesi ve rejimin ibra edilmesi için gereken süreyi de kapsar. Gümrük Makamları

⁸² Official Journal of the European Union, L 145, 04.06.2008

⁸³ Madde 138; bir özel rejim, rejime tabi tutulan eşyalar ya da işlenmiş ürünler müteakip gümrük rejimine tabi tutulduğunda, Topluluk Gümrük Bölgesinden çıkarıldığında ya da hiçbir atık bırakmamak üzere imha edildiğinde veya devlete terk edildiğinde sonlandırılır.

izin belgesi sahibinin belirlenmiş usuller çerçevesinde talep etmesi halinde belirlenen süre makul bir süre uzatılabilecektir.

170. Maddesinde; Gümrük makamları tarafından verilen izin belgesi çerçevesinde, DİR'e tabi tutulan eşyaların tamamı veya bir kısmı ya da işlenmiş ürünler, hariçte işleme rejimiyle ilgili olarak belirlenen şartlara uygun olarak, Topluluk Gümrük Bölgesinin dışında ileri işleme yapılması amacıyla geçici olarak yeniden ihraç edilebileceği hüküm altına alınmıştır.

3. AB ÜLKELERİ İLE TÜRKİYE'DEKİ DAHİLDE İŞLEME REJİMİ UYGULAMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

DİR kapsamındaki ihracatın genel ihracat içerisindeki payı yaklaşık %50-54 aralığında iken, AB'ye üye ülkelerde bu oran %3-7 aralığındadır.

DİR kapsamındaki ihracatın genel ihracat içerisindeki payının AB ülkelerine kıyasla bu derecede yüksek olmasının nedenleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir;⁸⁴

- AB ülkelerinde KDV tecil-terkin otomatik olarak gerçekleştirilirken Türkiye'de bu ancak DİR kapsamında gerçekleştirilebilmektedir.

- AB üyesi ülkelerde birlik üyesi ülkelere gerçekleştirilen ithalata DİR uygulanmaz iken Türkiye'de hem AB ülkelerinden gerçekleştirilen ithalat, hem de üçüncü ülkelere gerçekleştirilen ithalat DİR kapsamında yapılabilmektedir.

- Yine en önemli nedenlerden birisi; genel olarak AB ülkelerinde sermaye ve teknoloji yoğun bir üretim yapılırken Türkiye'de ağırlıklı olarak emek yoğun ve fason üretim yapılmaktadır. Bu durum ise DİR kullanımını arttırıcı yönde bir etkiye neden olmaktadır.

⁸⁴ Coşkun, ŞENOL; "Türkiye'nin İhracatı Üzerine Bir Değerlendirme", Gümrük Dünyası Dergisi Sayı:54, Gümrük Kontrolörleri Derneği Yayını, 2007 ve DTM'ce yapılan çalışmalar esas alınmıştır.

- Türkiye’de enerji ve işçilik üzerindeki vergi yükünün fazla olması ihracatçıları dünya fiyatları ile rekabet edebilmek için ucuz girdiyi ithalat yoluyla sağlamaya yönlendirmektedir. Bu çerçevede de; DİR kapsamında gerçekleştirilen ithalat ile girdi maliyetlerinin azaltılması amaçlanmaktadır.

- Firmalar, ihraç etmek üzere ürettikleri ürünlerin bünyesinde kullanmak üzere vadeli akreditif veya mal mukabili ödeme şekillerinden birisi yoluyla ithal yaptıklarında %3 oranında Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu (KKDF) ile karşı karşıya kalmaktadır. Oysa DİR kapsamında gerçekleştirilen bu türden ithalatlara KKDF’ndan istisna getirilmiştir.

- Tek bir pazar ve siyasi, birlik olmaları münasebeti ile AB ülkelerinin birbirlerinden gerçekleştirdikleri alışveriş ihracat veya ithalat sayılmaz iken hali hazırda sayıları 27’e ulaşmış olan Birlik üyeleri ile Türkiye’nin gerçekleştirdiği dış ticaret, ihracat ve ithalat rakamlarının yükselmesine neden olmaktadır.

- Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.’nin şekerli mamul ihracatçısı üreticilerin ihtiyacı olan şekeri, TMO’nun ise un ve unlu mamul ihracatçısı üreticilerin ihtiyacı olan buğday ve mısırı stoklarından doğrudan satması gerekirken, bu satışları ancak dahilde işleme izin belgeleri kapsamında gerçekleştirmektedir. Bu durum hem DİİB kullanımını artırmakta hem de bu kurumların görev zararları bu rejime mal edilmektedir. Oysa her iki kurumun da rejim kapsamında yapmış oldukları teslimatlar görev zararını azaltmaktadır. İlaveten şeker ve hububata ihracatçılar tarafından kazandırılan katma değer ülkede kalmaktadır. Ancak 2006/10506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı çerçevesinde 10.06.2006 tarihinden itibaren doğrudan TMO tarafından satışların ve 12.12.2006 tarihli ve 1 sayılı Şeker Kurulu Kararı çerçevesinde ise 21.12.2006 tarihinden itibaren beyaz kristal şeker için doğrudan Türkiye Şeker Kurumunca tespit edilen şeker fabrikaları tarafından satışların DİİB aranmaksızın yapılabilmesi kararlaştırılmıştır.

- Türkiye’de iç piyasadaki bazı faaliyetler ihracat sayılmaktadır. DİR uygulamasında, AB’ye üye ülkeler uygulamasından farklı olarak, ihracat teşvik

sisteminin önemli unsurlarından birisi olan ihracat sayılan satış ve teslimlere ilişkin uygulama da yer almaktadır. Bu çerçevede, yurt içinde satışı ihracat sayılan mamullerin üretiminde kullanılan hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ile ambalaj ve işletme malzemelerinin DİİB kapsamında gümrük muafiyetli olarak ithali mümkün bulunmaktadır. Böyle bir uygulama AB ülkelerinde söz konusu değildir.

- AB'ye üye ülkeler arasında yapılan ticarete KDV yükü yoktur. Buna mukabil, ihracatçıların AB'den ithal ettikleri gümrük vergisi olmayan hammadde ve yarı mamullerin KDV'sine nakit ödememek için DİR ile muafiyet sağlanmaktadır.

V. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE DAHİLDE İŞLEME UYGULAMALARI SONUÇLARI

1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TOPLULUK İÇİ VE DIŞI GENEL DİŞ TİCARETİ

TABLO 12: AB'NİN TOPLULUK İÇİ VE DIŞI GENEL DİŞ TİCARETİ

Ülke / Dönem	Dış Ticareti	2004	2005	2006
AB (25) Dışı Ticaret	İthalat	1.032.372.359	1.183.780.096	1.353.521.280
	İhracat	969.273.553	1.071.857.664	1.180.898.304
	Toplam	2.001.645.912	2.255.637.760	2.534.419.584
AB (25) İç Ticaret	İthalat	1.950.630.164	2.091.559.424	2.347.995.136
	İhracat	2.028.505.188	2.164.205.568	2.427.802.624
	Toplam	3.979.135.352	4.255.764.992	4.775.797.760
AB Toplam Dış Ticaret	İthalat	2.983.002.523	3.275.339.520	3.701.516.416
	İhracat	2.997.778.741	3.236.063.232	3.608.700.928
	Toplam	5.980.781.264	6.511.402.752	7.310.217.344
AB Dışı Ticaretin Toplam Dış Ticaret İçindeki Payı (%)	İthalat	34,61	36,14	36,57
	İhracat	32,33	33,12	32,72
AB İç Ticaretin Toplam Dış Ticaret İçindeki Payı (%)	İthalat	65,39	63,86	63,43
	İhracat	67,67	66,88	67,28
AB'nin Türkiye ile Ticareti	İthalat	30.945.627	33.561.420	38.538.108
	İhracat	38.008.621	41.303.965	46.457.124
Türkiye'nin AB'nin Dış Ticaretindeki Payı	İthalat	3,00	2,84	2,85
	İhracat	3,92	3,85	3,93

Kaynak: Eurostat

Kaynak: Eurostat⁸⁵

AB'nin birlik üyesi ülkeler nezdinden yapmış olduğu iç ticaret ve birlik üyesi olmayan ülkeler ile yapmış olduğu dış ticaret toplamı 2004 yılında 5.980.781.264.000 Avro iken bu değer 2005'de %8,8, 2006 yılında da %12,26 oranında artarak 2006 yılı sonunda 7.310.217.344.000 Avro'ya ulaşmıştır. AB toplam ticaretinin büyük kısmı AB içi ticarettir. AB dışı ticarettir.

⁸⁵ AB'nin dış ticaret ve DİR'e ilişkin verileri; AB resmi istatistik kurumu olan Eurostat tarafından yayınlanan "Intra and Extra EU Trade Data Combined Nomenclature-Comext Monthly Data"; Eurostat Statistical Books; başlıklı CD de yer alan bilgiler ile Ece, ÖNAL; "DİR'in Ülkemiz Açısından Önemi ve Ülkemizdeki Uygulamaların AB ile Mukayesesi", İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği Raportörlük Tezinde yer alan bilgilerden yararlanılarak tablolaştırılmıştır.

AB'nin Türkiye'ye yaptığı ihracat ve Türkiye'den yapmış olduğu ithalat değerleri yıllar itibari ile artış göstermekle birlikte Türkiye'den yapmış olduğu ithalat %3'den 2005 yılında %2,84'e düşmüş 2006 yılında da %2,85 olmuştur. Keza 2004 yılında %3,92 olan Türkiye'ye yapmış olduğu ihracatın payı, 2005 yılında %3,85'e düşmüş ve 2006 yılında da %3,93'e yükselmiştir.

2. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA YAPILAN İTHALATIN GENEL İTHALAT İÇİNDEKİ YERİ

TABLO 13: AB ÜLKELERİNİN DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDAKİ İTHALATININ GENEL İTHALAT VE AB DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDAKİ GENEL İTHALATA ORANI (2005)

ÜLKE	Geri Ödeme Kapsamında DİR	Şarh Muafiyet Kapsamında DİR	Toplam DİR	Genel İthalat	1.000 Avro	
					DİR'in Genel İthalat İçindeki Payı	DİR'in Toplam AB DİR'indeki Payı (%)
Fransa	563.196	17.677.942	18.241.138	133.451.216	13,67	30,52
Hollanda	542.191	1.162.289	1.704.480	148.438.304	1,15	2,85
Almanya	334.278	7.861.240	8.195.518	226.189.200	3,62	13,71
İtalya	3.221	4.868.443	4.871.664	130.746.808	3,73	8,15
İngiltere	1.616.811	12.279.412	13.896.223	181.654.576	7,65	23,25
İrlanda	278.885	299.925	578.810	18.383.688	3,15	0,97
Danimarka	286.527	398.234	684.761	17.691.910	3,87	1,15
Yunanistan	0	500.782	500.782	19.293.896	2,60	0,84
Portekiz	3.470	477.007	480.477	11.604.866	4,14	0,80
İspanya	3.060	953.869	956.929	84.040.688	1,14	1,60
Belçika	74.093	2.066.806	2.140.898	72.562.160	2,95	3,58
Lüksemburg	2.303	64.584	66.887	4.788.033	1,40	0,11
İsveç	1.119.395	196.159	1.315.554	26.618.854	4,94	2,20
Finlandiya	250.544	589.774	840.318	16.200.766	5,19	1,41
Avusturya	82.225	1.616.641	1.698.866	21.571.132	7,88	2,84
Malta	16.534	37.438	53.972	723.877	7,46	0,09
Estonya	174	348.129	348.304	1.963.126	17,74	0,58
Letonya	0	107.198	107.198	1.735.857	6,18	0,18
Litvanya	2.309	230.218	232.527	5.087.438	4,57	0,39
Polonya	95.680	1.401.522	1.497.202	20.595.980	7,27	2,51
Çek Cumhuriyeti	12.891	172.510	185.401	11.690.207	1,59	0,31
Slovakya	513.486	80.150	593.635	6.311.617	9,41	0,99
Macaristan	168.558	343.752	512.310	17.270.870	2,97	0,86
Slovenya	76	48.146	48.222	3.554.101	1,36	0,08
Kıbrıs	1.716	5.895	7.611	1.610.906	0,47	0,01
AB (Kaydı)	5.971.622	53.788.068	59.759.690	1.183.780.096	5,05	100,00

Kaynak: Eurostat

2005 yılı itibari ile 25 üye ülkeye sahip AB'de⁸⁶, bu yıl içerisinde DİR kapsamında gerçekleştirilen ithalat⁸⁷ 59.759.69.000 Avro olup, bunun %67,4'ü Fransa, İngiltere ve Almanya tarafından gerçekleştirilmiştir. Söz konusu üç ülkenin genel ithalat toplamı ise AB genel ithalatının %45,7'sini oluşturmaktadır. DİR kapsamındaki ithalat

⁸⁶ Bulgaristan ve Romanya'nın 01.01.2007 tarihindeki üyelikleri ile birlikte halihazırda AB'ye üye ülke sayısı 27'dir.

⁸⁷ Mevzuat gereğince üye ülkelerin AB içerisinden DİR kapsamında ithalat yapmaları mümkün olmadığından, DİR kapsamında yapılan ithalatların tamamı AB dışındadır.

oranının genel ithalat oranının üzerinde olmasının sebebi ise; Fransa'nın DİR kapsamındaki ithalatının genel ithalat içerisindeki payının %13,67 gibi yüksek bir oranda olmasıdır.

Yukarıda yer alan tabloda dikkat çeken bir durum da Estonya'nın DİR kapsamında gerçekleştirdiği ithalatın genel ithalat içerisindeki %17,74'lük pay ile üye ülkeler arasında en yüksek orana sahip olmasıdır. Ancak rakamsal olarak bu değerin çok yüksek olmaması nedeni ile AB'de DİR kapsamında yapılan ithalat içerisinde yüksek bir pay almayarak %0,58'de kalmaktadır.

DİR kapsamında yapılan ithalatın gerçekleşen genel ithalata oranı açısından bakıldığında en yüksek değere sahip ülkenin Estonya olduğu, ardından %13,67 ile Fransa ve %9,41 ile Slovakya'nın geldiği görülmektedir.

TABLO 14: AB ÜLKELERİNİN DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDAKİ İTHALATININ GENEL İTHALAT VE AB DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDAKİ GENEL İTHALATA ORANI (2006)

ÜLKE	Geri Ödeme Kapsamında DİR	Şarh Muafiyet Kapsamında DİR	Toplam DİR	Genel İthalat	DİR'in Genel İthalat İçindeki Payı	DİR'in Toplam AB DİR'indeki Payı (%)
Fransa	609.774	5.664.261	6.274.035	134.770.976	4,66	12,19
Hollanda	711.662	1.421.332	2.132.995	167.399.488	1,27	4,14
Almanya	612.854	6.823.773	7.436.626	267.674.784	2,78	14,44
İtalya	44.027	4.433.130	4.477.156	155.784.240	2,87	8,70
İngiltere	1.910.856	12.411.914	14.322.770	203.801.440	7,03	27,82
İrlanda	183.864	332.275	516.139	18.432.020	2,80	1,00
Danimarka	298.317	465.281	763.599	19.344.426	3,95	1,48
Yunanistan	0	685.170	685.170	22.731.980	3,01	1,33
Portekiz	170	101.702	101.872	12.985.987	0,78	0,20
İspanya	576	3.400.819	3.401.395	99.247.088	3,43	6,61
Belçika	169.842	2.284.032	2.453.874	80.219.928	3,06	4,77
Lüksemburg	19.420	49.835	69.255	6.318.544	1,10	0,13
İsveç	761.545	236.446	997.991	30.745.076	3,25	1,94
Finlandiya	328.833	108.736	437.570	19.912.838	2,20	0,85
Avusturya	88.201	2.000.871	2.089.072	23.747.800	8,80	4,06
Malta	18.915	48.941	67.856	1.024.725	6,62	0,13
Estonya	789	1.017.739	1.018.528	2.747.099	37,08	1,98
Letonya	0	133.854	133.854	2.169.423	6,17	0,26
Litvanya	904	294.133	295.037	5.775.432	5,11	0,57
Polonya	139.061	2.085.814	2.224.875	28.054.308	7,93	4,32
Çek Cumhuriyeti	66.441	222.173	288.615	14.829.038	1,95	0,56
Slovakya	703.547	68.179	771.726	9.123.452	8,46	1,50
Macaristan	134.109	319.733	453.842	20.383.678	2,23	0,88
Slovenya	355	68.688	69.043	4.479.711	1,54	0,13
Kıbrıs	917	2.809	3.725	1.817.789	0,20	0,01
AB (Kaydı)	6.804.979	44.681.636	51.486.615	1.353.521.280	3,80	100,00

Kaynak: Eurostat

2006 yılında AB'de DİR kapsamındaki ithalatın toplam değeri 51.486.615.000 Avro olmuş ve bu ithalatın %54,4'ü İngiltere, Almanya ve Fransa tarafından

gerçekleştirilmiştir. Bu üç ülkenin genel ithalatının AB genel ithalatına oranı ise %44,7'dir.

2005 yılında Fransa'nın DİR kapsamında yapmış olduğu ithalat genel ithalatının %13,67'sini oluştururken 2006 yılında bu oran %4,66'a düşmüş, bunun sonucunda da Fransa'nın AB genelindeki toplam DİR ithalatının payı 2005 yılında %30,52'i iken 2006 yılında bu oran %12.19'a düşmüştür.

Dikkat çeken diğer bir husus da; bu yıl içerisinde Estonya'nın DİR kapsamında gerçekleştirdiği ithalatın genel ithalatının %37,08'ini oluşturmasıdır. DİR kapsamında gerçekleştirilen ithalatın ülke içerisinde işlem görmüş ürün haline getirilip ihraç edildiği hususundan hareket edildiğinde Estonya'nın ihracatının ana dayanağının DİR kapsamında gerçekleştirdiği ithalat olduğu anlaşılmaktadır. DİR kapsamındaki ithalatın genel ithalata oranı AB genelinde %3,8 iken bu oran Avusturya'da %8,8 İngiltere'de ise %7'dir.

3. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA YAPILAN İHRACATIN GENEL İHRACAT İÇİNDEKİ YERİ

TABLO 15: AB ÜLKELERİNİN DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDAKİ İHRACATININ GENEL İHRACAT VE AB DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDAKİ GENEL İHRACATA ORANI (2005)

1.000 Avro

ÜLKE	Geri Ödeme Kapsamında DİR	Şarh Muafiyet Kapsamında DİR	Toplam DİR	Genel İhracat	DİR'in Genel İhracat İçindeki Payı	DİR'in Toplam AB DİR'indeki Payı (%)
Fransa	491.481	17.614.818	18.106.299	138.529.136	13,07	15,83
Hollanda	499.578	1.657.475	2.157.053	67.140.888	3,21	1,89
Almanya	5.267.079	33.895.648	39.162.727	285.862.272	13,70	34,24
İtalya	0	5.228.061	5.228.061	122.169.840	4,28	4,57
İngiltere	10.179	18.877.418	18.887.597	132.898.768	14,21	16,52
İrlanda	207.744	2.174.949	2.382.693	32.072.436	7,43	2,08
Danimarka	230.169	513.315	743.484	20.241.582	3,67	0,65
Yunanistan	0	494.028	494.028	6.523.385	7,57	0,43
Portekiz	5.012	315.197	320.210	6.213.417	5,15	0,28
İspanya	160	3.657.614	3.657.774	43.582.196	8,39	3,20
Belçika	579.082	5.930.067	6.509.148	63.378.760	10,27	5,69
Lüksemburg	0	80.822	80.822	1.564.225	5,17	0,07
İsveç	5.282.568	863.908	6.146.476	43.578.248	14,10	5,37
Finlandiya	330.277	884.871	1.215.147	23.329.894	5,21	1,06
Avusturya	1.670.554	2.636.812	4.307.366	30.698.304	14,03	3,77
Malta	0	0	0	885.959	0,00	0,00
Estonya	0	227.612	227.612	1.359.642	16,74	0,20
Letonya	0	104.903	104.903	980.757	10,70	0,09
Litvanya	5.165	215.403	220.569	3.286.539	6,71	0,19
Polonya	466.834	2.320.169	2.787.003	16.393.362	17,00	2,44
Çek Cumhuriyeti	9.337	295.453	304.790	9.984.497	3,05	0,27
Slovakya	652.876	84.687	737.563	3.766.150	19,58	0,64
Macaristan	412.170	80.361	492.531	11.906.841	4,14	0,43
Slovenya	0	71.938	71.938	5.177.396	1,39	0,06
Kıbrıs	2.501	17.584	20.085	333.154	6,03	0,02
AB (Kaydı)	16.122.766	98.243.112	114.365.878	1.071.857.664	10,67	100,00

Kaynak: Eurostat

2005 yılı içerisinde 25 üye ülke tarafından gerçekleştirilen 1.071.857.664.000 Avro değerindeki genel ihracatın 114.365.878.000 Avroluk kısmı DİR kapsamında gerçekleşmiştir. DİR kapsamında en fazla ihracat 285.862.272.000 Avro ile Almanya tarafından gerçekleştirilirken bu ülkeyi sırası ile Fransa ve İngiltere takip etmiştir. Bu üç ülkenin DİR kapsamında gerçekleştirmiş olduğu ihracat AB genelinde DİR kapsamında gerçekleştirilen ihracatın %66,59'unu oluşturmaktadır. Keza Almanya'nın DİR kapsamındaki ihracatı tüm üye ülkelerin yaptığı ihracatın 1/3'ünü oluşturmaktadır.

TABLO 16: AB ÜLKELERİNİN DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDAKİ İHRACATININ GENEL İHRACAT VE AB DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDAKİ GENEL İHRACATA ORANI (2006)

1.000 Avro

ÜLKE	Geri Ödeme Kapsamında DİR	Şartlı Muafiyet Kapsamında DİR	Toplam DİR	Genel İhracat	DİR'in Genel İhracat İçindeki Payı	DİR'in Toplam AB DİR'indeki Payı (%)
Fransa	493.967	6.508.303	7.002.269	138.758.768	5,05	6,74
Hollanda	833.770	1.587.142	2.420.912	77.553.752	3,12	2,33
Almanya	5.732.182	34.674.864	40.407.046	330.430.240	12,23	38,91
İtalya	0	5.094.282	5.094.282	136.666.112	3,73	4,91
İngiltere	4.487	17.883.730	17.888.217	133.492.744	13,40	17,22
İrlanda	198.482	1.622.327	1.820.809	32.294.658	5,64	1,75
Danimarka	287.741	430.576	718.317	21.663.318	3,32	0,69
Yunanistan	0	485.139	485.139	7.794.788	6,22	0,47
Portekiz	424	190.312	190.737	7.878.116	2,42	0,18
İspanya	75	4.226.134	4.226.209	48.257.616	8,76	4,07
Belçika	675.996	5.974.498	6.650.493	69.233.568	9,61	6,40
Lüksemburg	0	71.335	71.335	1.902.618	3,75	0,07
İsveç	2.612.791	1.097.058	3.709.849	47.211.512	7,86	3,57
Finlandiya	276.539	406.100	682.639	26.390.598	2,59	0,66
Avusturya	1.722.784	3.624.484	5.347.268	33.346.944	16,04	5,15
Malta	4.172	3.800	7.972	1.057.237	0,75	0,01
Estonya	0	820.266	820.266	2.564.949	31,98	0,79
Letonya	0	116.445	116.445	1.357.593	8,58	0,11
Litvanya	5.072	221.557	226.629	4.142.078	5,47	0,22
Polonya	491.901	2.881.508	3.373.409	19.905.392	16,95	3,25
Çek Cumhuriyeti	35.478	393.916	429.395	12.146.230	3,54	0,41
Slovakya	1.390.807	117.679	1.508.486	4.960.509	30,41	1,45
Macaristan	466.606	82.991	549.597	15.392.660	3,57	0,53
Slovenya	181	90.411	90.593	6.162.251	1,47	0,09
Kıbrıs	1.112	12.351	13.463	334.094	4,03	0,01
AB (Kaydı)	15.234.565	88.617.210	103.851.775	1.180.898.304	8,79	100,00

Kaynak: Eurostat

* İngiltere'nin DİR verileri 2006 Ocak-Kasım 11 Aylık

2006 yılında Fransa'nın DİR kapsamındaki ihracatı ithalatında olduğu gibi düşüş göstermiş, 2005 yılında genel ihracatının %13,07'si DİR kapsamında gerçekleşirken 2006 yılında bu oran %5,05'e düşmüştür. Bu düşüş neticesinde de Fransa'nın AB genelindeki DİR kapsamındaki ihracat oranı 2006 yılında %15,83'den, %6,74'e düşmüştür. Almanya'nın ise DİR kapsamındaki ihracatı genel ihracatına nazaran daha az yükselme göstermekle birlikte AB genelindeki DİR kapsamı ihracatı %34,24'ten %38,91'e yükselmiştir. Bu durumun sebebi; 2005 yılında AB toplam DİR kapsamındaki ihracatın 114.365.878.000 Avro olmasına karşın 2006 yılında genel ihracatın yükselmesine rağmen DİR kapsamındaki ihracatın 103.851.775.000 Avroya gerilemesidir.

2006 yılında AB genelinde DİR kapsamındaki ihracatın %56,13'ü Almanya ve İngiltere tarafından gerçekleştirilmiştir.

4. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA YAPILAN İHRACAT VE İTHALAT

TABLO 17: DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA YAPILAN İHRACAT VE İTHALAT DEĞERLERİ

1.000 Avro

YIL	İhracat			İthalat		
	Genel İhracat	DİR İhracatı	Genel İhracat İçindeki Payı (%)	Genel İthalat	DİR İthalatı	Genel İthalat İçindeki Payı (%)
2005	1.071.857.664	114.365.878	10,67	1.183.780.096	59.759.690	5,05
2006	1.180.898.304	103.851.775	8,79	1.353.521.280	51.486.615	3,80

Kaynak: Eurostat

AB'de 2005 yılındaki toplam ihracat olan 1.071.857.664.000 Avro'nun %10,67'si ne karşılık gelen 114.365.878.000 Avroluk kısmı DİR kapsamında gerçekleşirken bu yıl içerisindeki toplam 1.183.780.096.000 Avro değerindeki genel ithalatın %5,05'lik kısmı olan 59.759.690.000 Avro tutarında DİR kapsamında ithalat yapılmıştır.

2006 yılında ise AB'de genel ihracat yaklaşık %10 oranında artarak 1.180.898.304.000 Avro'ya ulaşırken bu yıl içerisinde DİR kapsamında gerçekleştirilen ihracat %9 oranında düşerek 103.851.775.000 Avro olarak gerçekleşmiştir.

Bu yıl içerisinde ihracatta olduğu gibi genel ithalat da yükselirken DİR kapsamında gerçekleştirilen ithalatın düştüğü görülmüş, genel ithalat %14,3 oranında yükselerek 1.353.521.280.000 Avro'ya ulaşırken, DİR kapsamında gerçekleştirilen ithalat ise %13,8 oranında düşerek 51.486.615.000 Avro olarak gerçekleşmiştir.

5. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ SİSTEMLERİNİN KULLANIM ORANLARI

TABLO 18: AB'DE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ SİSTEMLERİNİN KULLANIM ORANLARI

1.000 Avro

Sistem / Yıl	İhracat		İthalat	
	2005	2006	2005	2006
Geri Ödeme	16.122.766	15.234.565	5.971.622	6.804.979
Şartlı Muafiyet	98.243.112	88.617.210	53.788.068	44.681.636
Toplam DİR	114.365.878	103.851.775	59.759.690	51.486.615
Geri Ödeme %	14,10	14,67	9,99	13,22
Şartlı Muafiyet %	85,90	85,33	90,01	86,78

Kaynak: Eurostat

DİR kapsamında ithalat yapılırken vergilerin teminata alınması ve ihracat gerçekleştirildikten sonra bu teminatın çözümlenmesine dayalı şartlı muafiyet sistemi ile ithalat yapılırken vergilerin alınması ve ihracat gerçekleştirildikten sonra da alınan bu vergilerin iadesine dayalı geri ödeme sisteminin kullanım oranlarına bakıldığında; 2005 yılında DİR kapsamındaki ithalatın %90,01'inin şartlı muafiyet, %9,99'unun ise geri ödeme sistemi kapsamında gerçekleştirildiği, 2006 yılında ise DİR kapsamındaki ithalatın %86,78'inin şartlı muafiyet, %13,22'sinin ise geri ödeme sistemi kapsamında gerçekleştirildiği görülmektedir.

Vergilerin ödenmekle birlikte ihracattan sonra geri alınmasına dayanan geri ödeme sistemi yerine vergilerin ödenmeyip teminata bağlanması bu yolla da finansman giderlerin azaltılmasına dayanan şartlı muafiyet sistemi Türkiye'de olduğu gibi AB'de de çok büyük oranda kullanılmaktadır.

Keza şartlı muafiyet sisteminin çok daha yaygın bir şekilde kullanılır olması sonucunda; hazırlanmış bulunan Modernize Gümrük Kodunda geri ödeme sistemine yer verilmeyerek sadece şartlı muafiyet sisteminin kullanılması esas alınmıştır.⁸⁸

⁸⁸ Official Journal of the European Union, L 145, 04.06.2008

6. DÖVİZ KULLANIM ORANI

TABLO 19: DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN AB ÜLKELERİNE SAĞLADIĞI DÖVİZ GİRDİSİ VE DÖVİZ KULLANIM ORANI (2005)

Ülke / Rejim	DİR Toplam İhracat	DİR Toplam İthalat	Döviz Girdisi	DİR DKO (%)
Fransa	18.106.299	18.241.138	-134.839	100,74
Hollanda	2.157.053	1.704.480	452.573	79,02
Almanya	39.162.727	8.195.518	30.967.209	20,93
İtalya	5.228.061	4.871.664	356.397	93,18
İngiltere	18.887.597	13.896.223	4.991.374	73,57
İrlanda	2.382.693	578.810	1.803.883	24,29
Danimarka	743.484	684.761	58.724	92,10
Yunanistan	494.028	500.782	-6.754	101,37
Portekiz	320.210	480.477	-160.268	150,05
İspanya	3.657.774	956.929	2.700.845	26,16
Belçika	6.509.148	2.140.898	4.368.250	32,89
Lüksemburg	80.822	66.887	13.935	82,76
İsveç	6.146.476	1.315.554	4.830.921	21,40
Finlandiya	1.215.147	840.318	374.829	69,15
Avusturya	4.307.366	1.698.866	2.608.500	39,44
Malta	0	53.972	-53.972	
Estonya	227.612	348.304	-120.691	153,03
Letonya	104.903	107.198	-2.295	102,19
Litvanya	220.569	232.527	-11.958	105,42
Polonya	2.787.003	1.497.202	1.289.801	53,72
Çek Cumhuriyeti	304.790	185.401	119.389	60,83
Slovakya	737.563	593.635	143.928	80,49
Macaristan	492.531	512.310	-19.779	104,02
Slovenya	71.938	48.222	23.716	67,03
Kıbrıs	20.085	7.611	12.475	37,89
AB (Kaydi)	114.365.878	59.759.690	54.606.189	52,25

Kaynak: Eurostat

2005 yılında AB genelinde DİR kapsamında 114.365.878.000 Avro ihracata karşılık 59.759.690.000 Avro ithalat gerçekleşmiş ve 54.606.189 Avro net ihracat gerçekleştirilerek döviz girişi sağlanmıştır. Buna paralel olarak da 2005 yılında AB genelinde DKO %52,25 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye mevzuatı çerçevesinde her bir DİİB bazında DKO %80 olarak belirlenmiş iken bu oranın bazı AB ülkelerinde %100'ün üzerinde gerçekleştirildiği görülmüştür. Oranın %100'ün üzerinde gerçekleşmesi DİR kapsamında gerçekleştirilen ithalatın ihracattan fazla olması sonucunda ortaya çıkmakta olup bu durum da; DİR

kapsamında ülkeye döviz girişi olması yerine ülkeden döviz çıkması sonucunu doğurmaktadır.

Bu bağlamda; 2005 yılında DİR kapsamında ithalatı ihracatından en fazla yüksek ülke Portekiz olmuş, bu ülkeyi Fransa ve Estonya takip etmiştir.

2005 yılında DİR kapsamında en fazla döviz girdisi sağlayan ülke %20,93'lük DKO ile birlikte Almanya olmuştur. Yaklaşık 30 milyar Avro'luk döviz girişi AB genelinde sağlanan toplam döviz girdisinin %56'sını oluşturmaktadır.

TABLO 20: DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN AB ÜLKELERİNE SAĞLADIĞI DÖVİZ GİRDİSİ VE DÖVİZ KULLANIM ORANI (2006)

	DİR Toplam İhracat	DİR Toplam İthalat	Döviz Girdisi	DİR DKO (%)
Fransa	7.002.269	6.274.035	728.235	89,60
Hollanda	2.420.912	2.132.995	287.917	88,11
Almanya	40.407.046	7.436.626	32.970.419	18,40
İtalya	5.094.282	4.477.156	617.126	87,89
İngiltere *	17.888.217	14.322.770	3.565.447	80,07
İrlanda	1.820.809	516.139	1.304.670	28,35
Danimarka	718.317	763.599	-45.282	106,30
Yunanistan	485.139	685.170	-200.031	141,23
Portekiz	190.737	101.872	88.865	53,41
İspanya	4.226.209	3.401.395	824.814	80,48
Belçika	6.650.493	2.453.874	4.196.619	36,90
Lüksemburg	71.335	69.255	2.080	97,08
İsveç	3.709.849	997.991	2.711.857	26,90
Finlandiya	682.639	437.570	245.070	64,10
Avusturya	5.347.268	2.089.072	3.258.196	39,07
Malta	7.972	67.856	-59.884	851,17
Estonya	820.266	1.018.528	-198.262	124,17
Letonya	116.445	133.854	-17.409	114,95
Litvanya	226.629	295.037	-68.408	130,18
Polonya	3.373.409	2.224.875	1.148.534	65,95
Çek Cumhuriyeti	429.395	288.615	140.780	67,21
Slovakya	1.508.486	771.726	736.760	51,16
Macaristan	549.597	453.842	95.755	82,58
Slovenya	90.593	69.043	21.550	76,21
Kıbrıs	13.463	3.725	9.737	27,67
AB (Kaydi)	103.851.775	51.486.615	52.365.161	49,58

Kaynak: Eurostat

* İngiltere DİR İhracat Verileri 2006 Ocak-Kasım 11 Aylık

2006 yılında ise AB genelinde DİR kapsamında 52.365.161.000 Avro net ihracat ve döviz girişi sağlanmıştır. Bu yıl içinde AB genelinde DKO ise %49,58 olarak gerçekleşmiştir.

2006 yılında da önceki yıl da olduğu gibi DİR kapsamında en yüksek döviz girişi yine Almanya'da gerçekleşmiş bu ülkede 2006 yılında net ihracat 32.970.419.000 Avro olmuştur. Keza AB genelindeki toplam döviz girişi olan 52.365.161.000 Avro'nun %63'ü Almanya'da oluşmuştur. Bu yıl içerisinde Almanya'da DKO ise %18,40 olarak gerçekleşmiştir.

2005'den farklı olarak 2006 yılında Fransa'da DİR kapsamındaki ihracat ithalattan daha fazla olmuş ve buna paralel olarak da 728.235.000 Avro döviz girişi sağlanmıştır.

Bu yıl içerisinde DİR kapsamında ithalatı ihracatından en fazla olan ülke 200.031.000 Avro ile Yunanistan olmuş ve bu ülkede DKO %141,23 olarak gerçekleşmiştir.

7. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TÜRKİYE'DEN DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRDİĞİ İTHALAT VE İHRACAT

TABLO 21: AB'İN TÜRKİYE'DEN DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA YAPMIŞ OLDUĞU İHRACAT VE İTHALAT

YIL	İhracat			İthalat		
	DİR	Türkiye'ye	DİR/Genel İhracat (%)	DİR	Türkiye'den	DİR/Genel İthalat (%)
2005	1.216.621	41.882.768	2,90	536.826	33.616.596	1,60
2006	748.380	46.457.124	1,61	356.696	38.538.108	0,93

Kaynak: Eurostat

AB mevzuatı çerçevesinde birliğe üye ülkelerden DİR kapsamında ithalat yapılması mümkün değilken, Türkiye'nin üye ülke olmamakla birlikte 1996 yılı başından itibaren gümrük birliğine girmesi AB'den DİR çerçevesinde ithalatı mümkün kılmıştır.

2005 yılında AB'den Türkiye'ye yapılan 41.882.768.000 Avro tutarındaki ihracatın %2,9'una tekabül eden 1.216.621.000 Avroluk kısmı DİR kapsamında gerçekleşmiştir.

2005 yılında Türkiye'den yapılan 33.616.596.000 Avro tutarındaki genel ithalatın %1,6'lık kısmına denk gelen 536.826.000 Avro DİR kapsamında yapılmıştır.

2006 yılında AB üyesi ülkelerin Türkiye'ye genel ihracatı da Türkiye'den genel ithalatı da artmasına karşın DİR kapsamında yapılan ihracatın da ithalatın da düştüğü görülmektedir.

2006 yılında DİR kapsamında Türkiye'ye yapılan ihracatın genel ihracat içindeki payı %2,9'dan %1,61'e düşerek 748.380.000 Avro olarak gerçekleşmiştir.

2006 yılında DİR kapsamında Türkiye'den yapılan ithalatın genel ithalat içindeki payı da %1,6'dan %0,93'e düşerek 356.696.000 Avro olarak gerçekleşmiştir.

VI. BÖLÜM

TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜ

Gelişme yolundaki bir çok ülkede tekstil ve hazır giyim sektörü, sanayileşmenin ilk adımını oluşturmuş ve sanayileşme çabası içerisine giren ülkelerin bu çabalarını gerçekleştirebilmesinde kilit rol üstlenmiştir. Bu sektör hem genel ihracat içerisindeki payı hem de üretim sürecinde yaratılan katma değer bakımından ekonomik kalkınma sürecindeki ülkeler açısından vazgeçilmez bir sektör olmuştur. Ekonomik gelişmenin ve refahın artmasının temelini oluşturan sanayileşmede itici güç olan tekstil ve hazır giyim sektörü Türkiye’de de 1980’li yıllardan itibaren benimsenen ihracata dayalı büyüme modelinin başarıyla uygulanabilmesinde önemli bir unsur olmuştur.

Tekstil ve özellikle hazır giyim sektörü, Türkiye gibi yoğun genç nüfusa sahip ülkelerde önemli bir istihdam kaynağı olma özelliğine sahiptir. Sektörün üretim ve ticareti uzun yıllar boyunca ağırlıklı olarak gelişmiş ülkelerde yoğunlaşmıştır. Üretimde ve ticarete az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin payı ise günümüzde sürekli artmaktadır. Tekstil üretimi elyaf üreticisi ülkelere, hazır giyim üretimi ise işgücü maliyetlerinin ucuz olduğu ülkelere kaymaktadır. Ekonomik kalkınmanın ileri aşamasına geçmiş gelişmiş ülkelerde tekstil ve hazır giyim sektörünün imalat sanayi üretimi içindeki payı sürekli azalırken, gelişmekte olan ülkelerde sektörün imalat sanayi üretimi içindeki payı artmaktadır. Özellikle hazır giyim ticaretinde en önemli ihracat pazarları gelişmiş ülkeler olup bunun süreceği de beklenilmektedir.⁸⁹

1. DÜNYADA TEKSTİL VE HAZIR GİYİM TİCARETİ

1.1. DÜNYADA GENEL MAL TİCARETİ İLE TEKSTİL VE HAZIR GİYİM TİCARETİNİN İZLEDİĞİ SEYİR

Dünya toplam mal ticareti, son 40 yılda 48 kat büyümesine karşın, tekstil ve hazır giyim ticareti bu dönem zarfında 60 kat büyümüştür. Geçen 40 yıllık dönem

⁸⁹ DTM; “Tekstil-Hazır Giyim Deri ve Deri Mamulleri Sektör Raporu”, DTM Yayını, Ankara, 2004, Sayfa: 84

boyunca hazır giyim ticareti, aynı dönem zarfında tekstil ticaretinden %57 daha fazla büyümüştür.

Tekstil ve hazır giyim sektörlerinin, özellikle de hazır giyim sektörünün emek yoğun bir sektör olması, gelişmekte olan ülkelere önemli bir avantaj sağlamıştır. Günümüzde tekstil ihracatının %50'sini, hazır giyim ihracatının ise %70'ini geliştirmekte olan ülkeler yapmaktadır.⁹⁰

2006 yılında tüm dünyada mal ihracatı, bir önceki yıla göre %8'lik bir artış göstermiştir. Bu yıl içerisinde toplam mal ihracatı, 11,783 trilyon dolar olarak gerçekleşmiş, en fazla ihracat yapan ülke; önceki yıla göre %15'lik bir artış ile 1,112 trilyon dolarlık ihracat yapan Almanya olurken; bunu 1,038 trilyon dolarlık ihracat ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve 968,9 milyar dolarlık ihracat ile Çin izlemiştir. 2006 yılında en fazla ithalat yapan ülke ise 1,914 trilyon dolar ile ABD olurken onu 908,6 milyar dolar ile Almanya ve 791,5 milyar dolar ile Çin izlemiştir.

2006 yılında tüm dünyada tekstil ihracatı 219 milyar dolar, hazır giyim ihracatı ise 311 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Tekstil ihracatı toplam mal ihracatının %1,9'unu oluştururken, hazır giyim ihracatı, toplam mal ihracatının %2,6'sını oluşturmuştur.⁹¹

DTÖ verilerine göre 2006 yılında dünya tekstil ve hazır giyim ticaretinin hacmi %10 oranında artmıştır. Hazır giyim, toplam tekstil ve hazır giyim ticaretinin %60'ını oluştururken %12 oranında büyüme kaydetmiş, tekstil ticareti ise %7 oranında büyümüştür. AB ve ABD'nin 2000-2006 yıllarında koyduğu kotalara rağmen, Çin dünya hazır giyim pazarından ilave %12'lik bir pay elde ederek dünya piyasasının %31'ini ele geçirmiştir. 2006 yılında Çin'in ihracatı %29 oranında artmıştır. Ancak, Çin'in dünya hazır giyim ihracatındaki payı yükselmekle birlikte ihraç mallarındaki çeşitliliğinin

⁹⁰ Nevzat, SAYGILIOĞLU; "Tekstil Sektörünün Dış Ticarete Karşılaştığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri", Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası Yayını, İstanbul, 2006, Sayfa: 7

⁹¹ World Trade Organization, "International Trade Statistics 2007", Switzerland, 2007, Sayfa: 43

artması sonucunda hazır giyimın toplam ticareti içindeki payı düşüş göstermektedir. Bu oran 2000 yılında %14 iken 2006 yılında %10'a gerilemiştir.

AB, tekstil ihracatında 2005 yılında kaydedilen %4 oranındaki küçülmenin ardından 2006 yılında küçük bir artışla % 3 oranında bir büyüme kaydetmiştir. Çin 2005 yılında %23 oranında büyüme kaydetmiş ve ihracatını da %19 oranında artırmıştır. Çin, 2000 ve 2006 yılları arasında dünya tekstil ticaretindeki payını %10'dan %22'ye ulaştırarak iki katından fazla artırmıştır. Diğer taraftan Kore Cumhuriyeti, pazardaki payının üçte ikisinden fazlasını kaybetmiştir. Pakistan, 2000-2006 yılları arasında ortalama yıllık %9 oranındaki büyüme ile istikrarlı bir şekilde pazardaki payını artırmıştır. Rusya Federasyonu'nun ithalattaki büyüme hızı 2005 yılında %25 ve 2006 yılında %26'ya ulaşırken, tekstil için büyüyen bir pazar haline gelmiştir. 2000-2006 yıllarında dünya ihracatı ve ithalatı içindeki payı eşit durumda olan Türkiye, tekstil ihracat ve ithalatını sırasıyla %13 ve %14 oranında artırmıştır.⁹²

⁹² World Trade Organization; "International Trade Statistics 2007", Switzerland, 2007, Sayfa: 41

TABLO 22: İLK 15 TEKSTİL İHRACATÇI ÜLKE

İhracatçılar	Miktar (2006) Milyar Dolar	Dünya İhracatındaki Payı (%)			
		1980	1990	2000	2006
AB (25)	71,21	-	-	35,6	32,6
Çin (1)	48,68	4,6	6,9	10,2	22,3
Hong Kong, Çin (2)	13,91	3,2	7,9	8,5	6,4
ABD	12,67	6,8	4,8	6,9	5,8
Güney Kore	10,11	4,0	5,8	8,0	4,6
Tayvan, Çin	9,76	3,2	0,9	7,5	4,5
Hindistan (3) (4)	9,33	2,4	2,1	3,8	4,3
Türkiye (4)	7,59	0,6	1,4	2,3	3,5
Pakistan	7,47	1,6	2,6	2,9	3,4
Japonya	6,93	9,3	5,6	4,4	3,2
Endonezya	3,61	0,1	1,2	2,2	1,6
Tayland	2,88	0,6	0,9	1,2	1,3
Kanada	2,37	0,6	0,7	1,4	1,1
Meksika (1)	2,19	0,2	0,7	1,6	1,0
Birleşik Arap Emirlikleri (4) (5)	1,89	0,1	0	0,8	0,9
Toplam	210,60				

Kaynak: World Trade Organization; "International Trade Statistics 2007"

(1) Serbest bölgelerden yapılan sevkiyatlar dahil

(2) Hong Kong, Çin tarafından yapılan ihracatın 13,38 Milyar Dolar'lık bölümü yeniden ihracattır

(3) Veriler mali yıla aittir

(4) DTÖ Tahmini

(5) 2005 yılına ait veri

2006 yılı verilerine göre, dünyada başlıca tekstil ihracatı yapan ülkelerin AB, Çin, Hong Kong (çok büyük bölümü yeniden ihracat olmak üzere) ABD, Güney Kore, Tayvan, Hindistan ve Türkiye olduğu görülmektedir.

Türkiye dünya tekstil ihracatında 1980 yılında %0,6'lık bir paya sahipken, bu oran 1990 yılında %1,4'e, 2000 yılında %2,3'e ve 2006 yılında da %3,5'e yükselmiştir.

TABLO 23: İLK 15 TEKSTİL İTHALATÇI ÜLKE

İthalatçılar	Miktar (2006) Milyar Dolar	Dünya İthalatındaki Payı (%)			
		1980	1990	2000	2006
AB (25)	70,43	-	-	32,9	30,7
ABD	23,50	4,5	6,2	9,5	10,2
Çin (1) (6)	16,36	1,9	4,9	7,6	7,1
Hong Kong, Çin (2)	13,97	5,2	9,4	8,2	6,1
Japonya	6,18	3,0	3,8	2,9	2,7
Meksika (1) (7)	5,95	0,2	0,9	3,5	2,6
Türkiye (4)	4,69	0,1	0,5	1,3	2,0
Kanada (7)	4,38	2,3	2,2	2,5	1,9
Güney Kore	3,91	0,7	1,8	2,0	1,7
Rusya Federasyonu (4) (7)	3,61	-	-	0,8	1,6
Romanya	3,33	-	0,1	1,0	1,4
Birleşik Arap Emirlikleri (4) (5)	3,30	0,8	0,9	1,2	1,4
Viyetnam (4) (5)	3,13	-	-	0,8	1,4
Tayland	2,06	0,3	0,8	1,0	0,9
Hindistan (3) (4)	1,99	0,1	0,2	0,3	0,9
Toplam	166,79				

Kaynak: World Trade Organization; "International Trade Statistics 2007"

(1) Serbest bölgelerden yapılan sevkiyatlar dahil

(2) Hong Kong, Çin tarafından yapılan ithalatın 13,39 Milyar Dolar'lık bölümü yeniden ihracata yöneliktir

(3) Veriler mali yıla aittir

(4) DTÖ Tahmini

(5) 2005 yılına ait veri

(6) 206 yılında Çin, yaptığı tekstil ithalatını 3,2 Milyar Dolar olarak bildirmiştir.

(7) İthalatlar FOB değer üzerindedir

2006 yılında dünyanın önde gelen tekstil ithalatçısı ülkelere bakıldığında da; bu ülkelerin AB, ABD, Çin, Hong Kong (büyük bölümü yeniden ihracata yönelik yapılan ithalat olmak üzere), Japonya, Meksika ve Türkiye olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin tekstil ihracatının belirli oranda ithalata dayanması sebebiyle, yıllar itibari ile ihracattan alınan paydaki yükselmeye paralel olarak ithalatta da yükselme olduğu görülmektedir. Tekstil ithalatında Türkiye'nin aldığı pay 1980 yılında %0,1 iken bu oran 1990 yılında %0,5'e, 2000 yılında %1,3'e ve 2006 yılında da %2'ye yükselmiştir.

TABLO 24: İLK 15 HAZIR GİYİM İHRACATÇI ÜLKE

İhracatçılar	Miktar (2006) Milyar Dolar	Dünya İhracatındaki Payı (%)			
		1980	1990	2000	2006
Çin (1)	95,40	4,0	8,9	18,2	30,6
AB (25)	83,40	-	-	26,9	26,8
Hong Kong, Çin (2)	28,40	12,3	14,2	12,2	9,1
Türkiye (3)	11,90	0,3	3,1	3,3	3,8
Hindistan (3) (4)	10,20	1,7	2,3	3,1	3,3
Bangladeş (3) (4) (5)	7,80	0	0,6	2,1	2,8
Meksika (1)	6,30	0	0,5	4,4	2,0
Endonezya	5,70	0,2	1,5	2,4	1,8
ABD	4,90	3,1	2,6	4,4	1,6
Vietnam (5)	4,80	-	-	0,9	1,7
Romanya	4,40	-	0,3	1,2	1,4
Tayland	4,30	0,7	2,6	1,9	1,4
Pakistan	3,90	0,3	0,9	1,1	1,3
Fas (1)	3,20	0,3	0,7	1,2	1,0
Tunus (3)	3,20	0,8	1,0	1,1	1,0
Toplam	277,80				

Kaynak: World Trade Organization; "International Trade Statistics 2007"

(1) Serbest bölgelerden yapılan sevkiyatlar dahil

(2) Hong Kong, Çin tarafından yapılan ihracatın 21,7 Milyar Dolar'lık bölümü yeniden ihracattır

(3) DTÖ tahmini

(4) Veriler mali yıla aittir

(5) 2005 yılına ait veri

2006 yılında dünyada gerçekleştirilen hazır giyim ihracatları incelendiğinde; en fazla ihracat gerçekleştiren ülkelerin Çin, AB, Hong Kong (büyük bölümü yeniden ihracat olmak üzere), Türkiye ve Hindistan olduğu görülmektedir.

Türkiye hazır giyim ihracatında 1980 yılında %0,3'lük bir paya sahipken - ki bu pay aynı tarihteki tekstil ihracatından alınan %0,6'nın altında kalmakta idi- zamanla hızlı bir artış gösterip tekstil ihracatından alınan payın üzerine çıkmıştır. Hazır giyim ihracatından alınan pay 1990 yılında %3,1, 2000 yılında %3,3 ve 2006 yılında da %3,8 oranında gerçekleşmiştir.

TABLO 25: İLK 15 HAZIR GİYİM İTHALATÇI ÜLKE

İthalatçılar	Miktar (2006) Milyar Dolar	Dünya İthalatındaki Payı (%)			
		1980	1990	2000	2006
AB (25)	141,20	-	-	39,7	43,6
ABD	83,00	16,4	24	32,2	25,6
Japonya	23,90	3,6	7,8	9,5	7,4
Hong Kong, Çin	18,90	-	-	-	5,8
Rusya Federasyonu (2) (5)	8,10	-	-	1,3	2,5
Kanada (5)	6,80	1,7	2,1	1,8	2,1
İsviçre	4,70	3,4	3,1	1,5	1,4
Güney Kore	3,70	0,0	0,1	0,6	1,2
Avustralya (5)	3,30	0,8	0,6	0,9	1,0
Meksika (1) (5)	2,50	0,3	0,5	1,7	0,8
Singapur	2,50	0,3	0,8	0,9	0,8
Türkiye (2)	2,40	0,0	0,0	0,1	0,7
Norveç	2,00	1,7	1,1	0,6	0,6
Birleşik Arap Emirlikleri (2) (4)	2,00	0,6	0,5	0,4	0,6
Çin (1)	1,70	0,1	0,0	0,6	0,5
Toplam	306,70				

Kaynak: World Trade Organization; "International Trade Statistics 2007"

- (1) Serbest bölgelerden yapılan sevkiyatlar dahil
(2) DTÖ Tahmini
(3) Veriler mali yıla aittir.
(4) 2005 yılına ait veri
(5) İthalatlar FOB değer üzerindedir

2006 yılında dünyada en fazla hazır giyim ithalatı yapan ülkelerin ise; AB, ABD, Japonya, Hong Kong ve Rusya Federasyonu olduğu görülmektedir.

Türkiye, tekstil ve hazır giyim ihracatlarına göre hazır giyim ithalatında gerilerde kaldığı görülmüştür. 2006 yılında 2,4 milyar dolarlık hazır giyim ithalatı ile %0,7'li bir pay sahibi olunmuştur.

2006 yılı verilerine göre dünyada tekstil ihraç eden ülkeler içerisinde %3,5'lik pay ile Türkiye 8., hazır giyim ihraç eden ülkeler içerisinde de %3,8'lik pay ile 4. sırada bulunmaktadır.

Yine 2006 yılı verilerine göre dünyada tekstil ithal eden ülkeler içinde %2'lik pay ile 7., hazır giyim ithal eden ülkeler içinde de %0.7'lik pay ile 12. sırada bulunmaktadır.

Türkiye'nin tekstil ithalatından aldığı payın hazır giyim ithalatından aldığı payına göre oldukça yüksek olmasının ana nedeni, gerçekleştirilen tekstil ithalatının büyük ölçüde hammadde ithalatından oluşmasıdır.

Türkiye AB ülkelerine yapılan tekstil ve hazır giyim ihracatında da Çin'in ardından 2. sırada gelmektedir.

Konuya DİR açısından bakıldığında ise; 2006 yılında gerçekleştirilen toplam ihracatın %51'nin DİR kapsamında gerçekleştirildiği ve DİR kapsamında gerçekleştirilen bu ihracatın %56,3'ünün AB'ye yapıldığı görülmektedir. Dikkat edileceği gibi DİR kapsamında gerçekleştirilen ihracat oranından çok daha fazla bir oranda DİR kapsamında AB'ye ihracatın gerçekleştirilmiş olması, dünya genelinde tekstil ihracatı sıralamasında 8., hazır giyim sıralamasında ise 4. sırada yer alınmasına karşın AB'ye gerçekleştirilen ihracatta Çin'in ardından 2. sırada yer alınması sonucunu beraberinde getirmiştir.

2007 yılında AB'ye en fazla tekstil ve hazır giyim ihraç eden ilk 30 ülke içerisinde Türkiye, 16,555 milyar dolarlık ihracat ile %14,75'lik bir paya sahip bulunmaktadır.

2007 yılında Türkiye'nin tekstil ve hazır giyim ihracatı 23,945 milyar dolar olarak gerçekleşirken, bunun %41'ini teşkil eden 9,802 milyar dolarlık kısmı DİR kapsamında gerçekleşmiş bulunmaktadır. Bunun da yaklaşık 5,5 milyar dolarını DİR kapsamında AB ülkelerine yapılan tekstil ve hazır giyim ihracatı oluşturmaktadır.

Keza, Türkiye'nin 2007 yılında gerçekleştirdiği tekstil ve hazır giyim ihracatının %69'unu AB'ye yapmıştır.

1.2. TEKSTİL VE HAZIR GİYİM ANLAŞMASI VE SÖZ KONUSU ANLAŞMA SONRASI DÖNEMDE DÜNYADA TEKSTİL VE HAZIR GİYİM TİCARETİ

ABD ve Avrupa'da tekstil ve hazır giyim sektörlerinin korunması uzun bir dönem öncesine dayanmaktadır. Şöyle ki; 1950'lerde Japonya, Hong Kong, Çin, Pakistan ve Hindistan ABD'ne yapacakları ihracat ile ilgili olarak kısıtlamalara gitmişlerdir. Daha sonra da 1962 yılında Uzun Dönemli Uluslararası Pamuklu Tekstili Ticareti Anlaşması (Long Term Agreement Regarding International Trade in Cotton Textile, LTA) GATT kapsamında imzalanmıştır. LTA'nın yerini, 1974 yılında Çoklu Lif Anlaşması (Multi Fiber Agreement, MFA) alıncaya kadar pek çok kez müzakere edilmiştir. MFA, insan yapımı lifler ve yünü de içine alan çoklu kısıtlamaları içermektedir. MFA, piyasa düzensizliklerinin önlenmesini teminen ticaretin serbestleşmesi amaçlamıştır. 1970'li yıllarda sayısal ticaret politikası analizi yöntemleri çok gelişmiş olmadığından piyasa düzensizliği teşhisi ve bunun nedenleri iyi bir şekilde analiz edilememiştir. Sonuç olarak gelişmekte olan pek çok ülkenin ihracatı ABD'ye ve Avrupa'ya yönelmiştir. 1981 yılına gelindiğinde ABD'ye yapılan tekstil ve hazır giyim ihracatının %80'i karşılıklı kota anlaşmalarına konu olmuştur. MFA 1994 yılında sonra erdiğinde AB, Avusturya, Kanada, Finlandiya, Norveç ve ABD kota uygulamaktaydı. Söz konusu kotalar özellikle gelişmekte olan ülkelerden yapılan ithalat için uygulanmaktaydı. MFA yerini 1995 yılında DTÖ'nün kurulmasıyla Tekstil ve Hazır Giyim Anlaşması'na (Agreement on Textiles and Clothing, ATC) bırakmıştır. ATC, MFA'nın bir uzantısı olmayıp, MFA ile tekstil ve hazır giyim uluslararası ticaret sistemine tam entegrasyonunun sağlanmasına kadarki geçiş sürecini sağlayan bir anlaşmadır. ATC, tam entegrasyonun 10 yıllık bir geçiş süresinin ardından 2005 yılında tamamlanmasını öngörmekteydi. Kanada, AB, Norveç ve ABD, MFA dönemindeki kotalarını bu döneme taşımışlardır. Kısıtlama yapan ülkelere yapılan tekstil ve hazır giyim ithalatı artmış gelişmekte olan ülkelerin pazar payı 1995-2002 döneminde artış

göstermiştir. Geçiş dönemi, MFA kısıtlamalarını sürdüren 4 ülke için en hassas konularda kısıtlamaları devam ettirmek için uygun bir dönem olmuştur.⁹³

Uruguay Round'un⁹⁴ Tekstil ve Hazır Giyim Anlaşması kapsamındaki kota sınırlamalarının kalkmasından hemen sonra Amerikan ve Avrupa endüstrilerince ithalatın kısıtlanması ile ilgili olarak kampanyalar yürütülmeye başlanmıştır. Bu kampanyalar neticesinde ABD ve AB, Çin'in DTÖ'ye katılmasına ilişkin protokoldeki hükümler çerçevesinde Çin menşeli bazı tekstil ürünleri ile ilgili olarak kotaların yeniden konulması ile ilgili anlaşmaya varılması yönünde bu ülkeye baskı yapmışlardır. Söz konusu anlaşmalar çerçevesinde, Çin menşeli bazı tekstil ürünlerinin ABD'ye yapılacak ihracatına 2008 yılı sonuna kadar, AB'ye yapılacak ihracatına ise 2007 yılı sonuna kadar anlaşmada belirlenen miktarlarda kota uygulanması kararlaştırılmıştır.⁹⁵

Tekstil ve Hazır Giyim Anlaşması'nın sona ermesinden sonra başlayan dünya tekstil ve hazır giyim ticaretindeki yapısal değişim halen devam etmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki ihracatçılar ve doğu Asya'daki ileri gelişmişlik düzeyine sahip ülkeler ile birlikte Orta Amerika ve Akdeniz bölgesindeki ülkeler pazar paylarını kaybetmektedirler. Çin'in ihracatı 2005 yılındaki kısıtlamalara rağmen tüm temel ihraç pazarlarında ihracatı artış göstermektedir. Bazı küçük ihracatçıların tekstil ve hazır giyim ihracatındaki payları Çin'den dahi fazla artış göstermiştir. Az gelişmiş ülkelerin ABD ve AB'ye yaptıkları ihracat da 2006 yılında artış göstermiştir.⁹⁶

Çin'den Kanada, ABD ve AB'ye yapılan tekstil ve hazır giyim ihracatının yıllık büyüme hızı bu üç pazar için kabaca 2005 yılından 2006 yılına yarıya inmiştir. Diğer

⁹³ Hildegunn Kyvik, NORDAS; "The Global Textile and Clothing Industry Post the Agreement on Textiles and Clothing", Paper No:5, World Trade Organization Publication, 2004, Sayfa: 13

⁹⁴ Uruguay Round; temel özelliği, gümrük vergilerinin azaltılmasının yanı sıra, dünya ticaretindeki kural ve disiplinlerin güçlendirilmesine yönelik tüm ülkelerin taraf olduğu 29 anlaşma ve uzlaşmanın bir paket halinde kabul edilmesine dayanan ve 1986 yılında başlayıp 1993 yılında sonuçlanarak 1995 yılında yürürlüğe giren müzakere sürecidir.

⁹⁵ International Textiles and Clothing Bureau ; "Us/Eu Agreements With China To Limit Imports Of Textiles From China", <http://www.itcb.org/Multilateral.htm>; Erişim: 02.03.2008

⁹⁶ World Trade Organization; "Six Decades of Multilateral Trade Cooperation: What Have We Learnt?", World Trade Report 2007, Sayfa: 8.

tarafından bu üç ekonominin Çin'den yaptığı genel ithalatın toplamı 2005 yılında %41, 2006 yılında ise %15 oranında artış olmuştur.

İthalattaki bu gelişmeler, ABD ve AB'nin 2005 yılında uygulamaya koydukları kotaların Çin'den yapılan tekstil ithalatında kısıtlayıcı etkisinin olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan, Çin'den Kanada'ya yapılan ithalat artış hızındaki düşüş yeni kota uygulaması olmamasına rağmen ABD ile aynıdır.

Belli başlı dört büyük gelişmiş pazarın (Japonya dahil) yaptığı tekstil ve hazır giyim ithalatı 2006 yılında %5,5 oranında artarak 350 milyar dolara ulaşmıştır. ABD'nin %4'den az olan ithalat büyüme hızına rağmen bu artış oranı bir önceki yıla göre bir miktar yüksektir.

Tersine, NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması) içi tekstil ve hazır giyim toplam ithalatı düşmekte, AB içi ithalat ise durağandır. ABD'nin CAFTA (Orta Amerika Serbest Ticaret Anlaşması) üyelerinden, Dominik Cumhuriyetinden ve Sahra Altı Afrika'dan ithalatı sırasıyla %7 ve %10 oranında azalmıştır.

ABD ithalatının en büyük düşüş kaydettiği alan Asya'nın daha gelişmiş ekonomilerden yapılan ithalattır. (%14 oranında düşüş) (örneğin Hong Kong, Çin, Çin Taipesi ve Kore Cumhuriyeti). ABD'nin AB'den yaptığı ithalat halen Hindistan'dan yapılanın üzerindedir.

Bu üretici ülkelerden yapılan ithalattaki düşüşler altı Asya ülkesinden yapılan ve artış oranı çift haneli olan ithalat ile dengelenmiştir. Çin'den yapılan ithalat %15 oranında artarken ve ABD'nin toplam tekstil ve hazır giyim ithalatının %30'unu oluştururken, Endonezya, Vietnam, Bangladeş ve Kamboçya'dan yapılan tekstil ve hazır giyim ithalatındaki artış Çin'deki artışın önüne geçmiştir. ABD'nin başlıca ithalat kaynağı olan Hindistan'dan ithalat, Çin'den yapılan ithalatın artış oranından az olmak üzere, 2006 yılında %12 oranında artmıştır.

1.3. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE TEKSTİL VE HAZIR GİYİM TİCARETİ

AB'nin tekstil ve hazır giyim ithal ettiği ülkelere bakıldığında; en çok ithalat yaptığı 30 ülkeden 2000 yılında gerçekleştirdiği ithalat 52,285 milyar dolar iken bu rakam geçen 7 yıl içerisinde %105 oranında artarak 107,765 milyar dolara yükselmiştir.

İthalatın yapıldığı ülkeler bazında durum incelendiğinde; 2000 yılında Çin'den gerçekleştirilen 9,090 milyar dolarlık ithalat 7 yıl içerisinde %306 lık bir artış ile 36,886 milyar dolara ulaşmıştır. Bu ülkeden gerçekleştirilen ithalattaki en çarpıcı artış, tekstil ürünlerine uygulanan kotaların kısmi olarak gevşetildiği ve bir önceki yıla nazaran %42'lik artışın olduğu 2005 yılıdır. 2007 yılı itibari ile AB'nin tekstil ve hazır giyim ithalatı gerçekleştirdiği ilk 30 ülke içerisinde Çin'in aldığı pay %32,87 olmuştur.

AB'nin 2007 yılı itibari ile tekstil ve hazır giyim ithalatı yaptığı ikinci ülke ise Türkiye'dir. 2007 yılında %14,75'lik bir paya sahip olan Türkiye'nin AB'ye ihraç ettiği tekstil ve hazır giyim miktarı 16,555 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

2007 yılında AB'nin tekstil ve hazır giyim ithalat ettiği ülkeler sıralamasında Çin ve Türkiye'yi sırası ile 8,449 milyar dolar ve %7,53'lük payla Hindistan, 6,341 milyar dolar ve %5,65'lik pay ile Bangladeş izlemektedir.

AB'nin 2007 yılında tekstil ve hazır giyim ithalatı gerçekleştirdiği ilk 30 ülkenin payı bu kapsamdaki ithalatın %96,02'sini oluşturmaktadır.

TABLO 26: AB'NİN TEKSTİL VE GİYİM İTHALATINDA İLK 30 İHRACATÇI ÜLKE (1995-2007)

Milyon Dolar

İhracatçı Ülke	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2007 içindeki Pay (%)
Çin	5.959	6.605	7.249	7.533	8.577	9.090	9.428	11.121	14.580	18.202	25.902	29.470	36.886	32,87
Türkiye	5.530	5.760	6.134	6.823	6.992	7.019	7.498	8.824	11.221	12.963	13.506	14.152	16.555	14,75
Hindistan	3.831	3.833	3.659	3.637	3.681	3.790	3.859	3.936	4.706	5.508	6.531	7.504	8.449	7,53
Bangladeş	1.380	1.568	1.767	1.942	2.019	2.516	2.660	2.729	3.666	4.843	4.623	6.066	6.341	5,65
Romanya	1.359	1.539	1.784	2.200	2.439	2.595	3.230	3.799	4.702	5.245	4.984	5.008	4.364	3,89
Tunus	2.404	2.526	2.415	2.686	2.696	2.552	2.796	2.975	3.358	3.524	3.335	3.391	3.898	3,47
Fas	2.264	2.223	2.232	2.377	2.353	2.290	2.483	2.598	2.938	3.169	2.955	3.108	3.617	3,22
Pakistan	1.553	1.608	1.605	1.640	1.602	1.570	1.629	1.882	2.365	2.886	2.508	2.874	3.329	2,97
Hong Kong, Çin	3.399	3.234	3.016	2.982	3.063	2.975	2.396	2.267	2.445	2.514	2.176	3.201	2.331	2,08
Endonezya	1.969	1.969	2.197	2.209	2.148	2.289	2.170	1.953	2.064	2.175	1.953	2.290	2.228	1,99
İsviçre	2.354	2.087	1.773	1.781	1.743	1.607	1.570	1.548	1.852	1.926	1.781	1.804	2.151	1,92
Bulgaristan	413	460	544	661	699	795	1.000	979	1.295	1.565	1.608	1.836	1.858	1,66
ABD	2.212	2.326	2.378	2.279	2.036	1.953	1.777	1.559	1.480	1.407	1.511	1.673	1.749	1,56
Vietnam	373	469	577	618	702	769	754	726	685	906	966	1.440	1.744	1,55
Tayland	1.127	1.092	1.117	1.107	1.206	1.230	1.097	1.125	1.275	1.453	1.322	1.457	1.495	1,33
Sri Lanka	622	653	691	731	775	831	737	741	833	1.046	1.038	1.269	1.491	1,33
Güney Kore	1.078	1.060	1.403	1.523	1.779	1.929	1.704	1.629	1.736	1.786	1.360	1.353	1.423	1,27
Mısır	576	533	647	569	524	563	488	509	610	759	752	857	999	0,89
Japonya	906	805	836	915	967	880	770	706	696	718	683	712	839	0,75
Tayvan	766	819	1.135	1.164	1.224	1.161	1.020	973	1.018	939	840	907	808	0,72
Kamboçya	57	110	161	171	243	263	356	404	480	646	594	694	716	0,64
Mayratus	612	654	692	675	677	638	611	594	635	651	559	622	663	0,59
Makedonya	274	234	219	264	276	249	266	223	287	347	371	458	646	0,58
Hrvatistan	629	573	546	570	556	501	543	524	591	650	575	553	607	0,54
Ukrayna	218	236	255	313	346	382	418	451	530	622	621	593	577	0,51
Malezya	604	629	642	592	572	539	468	487	472	496	495	565	444	0,40
İsrail	564	567	544	520	536	458	364	339	373	404	389	399	414	0,37
Sırbistan										211	228	306	409	0,36
Macao, Çin	542	604	661	587	564	600	546	471	515	533	400	476	382	0,34
Madagaskar	140	166	198	224	240	251	249	140	152	210	237	301	352	0,31
İlk 30 Ülke Toplamı	43.715	44.942	47.077	49.293	51.235	52.285	52.887	56.212	67.560	78.304	84.803	95.339	107.765	96,02

Kaynak: International Textiles and Clothing Bureau

2. TÜRKİYE'DE TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜ

2.1. TÜRKİYE'DE TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yılları olan 1920'lerden 1950'lere kadar tekstil sanayinde devlet hakimiyeti bulunuyordu. 1950'lerde sentetik elyaf üretimi başlayıncaya kadar da tekstil üretimi pamuğa dayalı bir görünüm sergiliyordu.

Özel sektör 1960'larda pamuk ipliği üretimi ile sanayiye ilk adımını atmış, daha sonra da 1970'lerde sentetik iplik üretmeye başlamıştır. Cumhuriyetin ilk 30 yılında sadece elyaf ihracatı yaparken diğer taraftan iplik, kumaş ve giyim eşyası ithalatı yapılmıştır. Daha sonra 1950'lerden itibaren tekstil ürünleri ve 1970'lerde ise giyim eşyası ihracatına başlanılmıştır.

Ucuz işçilik yanında düşük hammadde maliyetinden yararlanan ve devlet teşvikleri ile desteklenen sanayi hızla gelişmiş, bunun sonucunda 1980'lerde ve 1990'ların başlarında ihracatta büyük gelişmeler sağlanmıştır.

Ülkenin coğrafi konumu, navlun giderlerinin düşüklüğü ve teslim sürelerinin kısa olması Uzakdoğu'daki rakipleri karşısında ek bir avantaja sahip olmasına olanak tanımıştır.⁹⁷

Tekstil ve hazır giyim sektörü özellikle 1980'li yılların başından itibaren kazandırdığı katma değer, istihdam, net döviz girdisi ve uluslararası pazarlara açılma başarısı ile Türkiye ekonomisinde özel öneme sahip bir duruma gelmiştir.

Tekstil sektörü, gerek ihracat, gerek istihdam, gerekse katma değer bakımından Türkiye için büyük önem taşımaktadır. İç ve dış gelişmelerden çok çabuk ve çok derin şekilde etkilenen bu sektör, toplam ihracat içerisindeki payının oldukça yüksek olması sebebi ile tüm ihracatı da önemli ölçüde etkilemektedir.

⁹⁷ Recep, SAFEL; "Sektör Araştırmaları Serisi" No:12, İstanbul, 1998 Sayfa:42

AB ülkelerine yapılan tekstil ve hazır giyim ihracatında Türkiye, Çin'in hemen ardından gelmektedir. Ülkeler bazında ise Almanya, ABD, İngiltere, Fransa, Hollanda ve Rusya Türkiye'nin en önemli pazarları arasında yer almaktadır.⁹⁸

Tekstil sektörü ile ilgili 2005 yılına ilişkin çeşitli veriler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

TABLO 27: TEKSTİL SEKTÖRÜ İLE İLGİLİ 2005 YILINA İLİŞKİN GENEL VERİLER

	%
GSMH İçerisindeki Payı	11
Sanayi Üretimi İçerisindeki Payı	14
İmalat Sanayi Üretimi İçerisindeki Payı	16
İstihdam İçerisindeki Payı	11
Sanayi İçerisindeki İstihdam Payı	28
Toplam İhracat İçerisindeki Payı	38
Toplam İthalat İçerisindeki Payı	8,2

Kaynak: DTM

Yukarıdaki verilerden de görüldüğü üzere, tekstil sektörünün, özellikle ihracat bakımından Türkiye ekonomisinin en önemli sektörlerinden biri konumunda olması sektörünün önemini çok açık olarak ortaya koymaktadır.

Dünya tekstil sektörü, son yıllarda hızlı bir dönüşüm yaşamış, küreselleşme sürecinden diğer sektörler göre daha fazla etkilenmiştir. Dünya tekstil sektörü özellikle önemli boyutlardaki fiyat rekabetinin etkisiyle gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere ve üretimde kullanılan işgücü, sermaye ve diğer girdilerin zenginliği ve ucuzluğu gibi nedenlerle değişik bölgelere kaymıştır.

⁹⁸ Öz İplik-İş Sendikası; "Tekstil Sektörü- Sorunlar ve Çözüm Önerileri", Ankara, Mart 2005, Sayfa: 4

Türk tekstil sektörünün dış rekabet gücü hızla azalmaktadır. Hong Kong, Çin, Güney Kore gibi ülkeler dünya tekstil ihracatında da ithalatında da ilk sıralarda yer almaktadır.

Tekstil sanayinin temel işlevi hazır giyim ve hazır giyim sanayinin hammaddesini oluşturan kumaş üretimidir. Tekstil kavramı, dar anlamda hazır giyim sanayinde kullanılan kumaşı, geniş anlamda ise büro ve konutlarda iç döşemelerde kullanılan kumaşlar ile endüstriyel kumaşları kapsar. Bunun yanı sıra iplik yapmaya uygun liflerden elde edilmiş iplikler ile dokunarak veya örülerek veya terbiye işlemlerinden geçtikten sonra giysi veya diğer amaçlar için kullanılmaya hazır hale getirilen ürünler, endüstriyel ipler ve kablolar ile bunların hammaddesi durumundaki liflerin üretimi de tekstil sanayinin konuları arasında yer almaktadır.⁹⁹

Tekstil ve hazır giyim sanayileri bir arada değerlendirildiğinde hammadde ve elyaf üretimi ile başlayıp iplik ve dokuma aşamalarından geçerek hazır giyim ve sınai kullanıma yönelik nihai ürün arzıyla kapanan bütünsel bir üretim sürecini oluşturmaktadır.¹⁰⁰

3. TEKSTİL VE HAZIR GIYİM SEKTÖRÜNDE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ

Dahilde işleme izin belgeleri, gümrük idarelerine tanına sınırlı durumlara ilişkin bazı istisnalar¹⁰¹ haricinde, DTM’ce verilmektedir. Belge kapsamında yapılan ithalat ve ihracatlarla ilgili fiili uygulamalar ise gümrük idarelerince yerine getirilmektedir. DTM bazı görevler ile ilgili olarak ihracatçı birliklerine yetki devri

⁹⁹ Aynur, ÇIRAY; “AB’nin Tekstil Alanındaki Düzenlemeleri İle Türkiye’nin Bu Düzenlemelere Sağladığı Uyumun Türk Tekstil Sektörü Üzerindeki Etkileri”, Gümrük Uzmanlık Tezi, Ankara, 1998, Sayfa: 20

¹⁰⁰ Aynur, ÇIRAY, a.g.e., Sayfa: 21

¹⁰¹ 27.01.2005 günlü, 25709 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2005/1 Sayılı DİR Tebliği 14. Maddesinde sayılan durumlarda ilgili gümrük idaresince Dİİ verilebilmektedir.

yapmıştır. İthalat ve ihracatın tamamlanması sonrasında dahilde işleme izin belgeleri de İhracatçı Birlikleri tarafından kapatılmaktadır.¹⁰²

Dış piyasalarda rekabetin giderek kızıştığı, iç piyasada da düşük kıymetli olarak uzak doğudan yapılan ithalatın hızla arttığı bir ortamda DİR, hazır giyim için bir teşvik unsuru iken, tekstil için bir tehdit haline gelebilmektedir.

1997 sonrası, özellikle tekstil ithalatındaki birim fiyatlarda önemli düşüşler kaydedilmiştir. İthalatın zaten hazır giyime göre fazla olduğu tekstil sanayinde, ihracat daralmasına paralel olarak uzak doğu Asya ülkelerinden çok düşük fiyatla yapılan ithalat, sektörü iç piyasada zorlamaya başlamıştır. Genelde sübvansiyonlu olan bu ithalatın yarattığı haksız rekabetin önlenmesi için; tekstil firmalarının, DİİB ile yapılan dış ticarete denetimin artmasını giderek daha kuvvetle savunduğu görülmektedir.

Sektör ihracatının %75'ni oluşturan hazır giyim sanayinde pazar daralmasının tekstil ihracatında düşüşten (%4.2) daha yüksek olarak %6 olması krizin önemine dikkat çekmektedir. Bu durumda, özellikle maliyet unsurlarındaki avantaj kaybı nedeniyle pazarı daralan hazır giyim sektörü için DİR, maliyetleri aşağı çekmede hayati önem taşıyan bir unsur halinde ortaya çıkmaktadır.

İç piyasalardaki durgunluk ve dış satışlarda Asya ülkeleri rekabeti karşısında hazır giyim sektörü için tekstil hammaddesini ucuz almak şartı giderek artan bir önem arz etmektedir. Hazır giyim firmaları için önemli ölçüde maliyetleri indirmeyi sağlayan DİR ile yapılan ithalat, tekstil firmaları için yarattığı zorluklar sebebiyle rekabet tehdidi olarak nitelendirilebilmektedir.

2007 yılında Türkiye'nin 107,15 milyar dolarlık toplam ihracatının %48,8'ini oluşturan 54,686 milyar dolarlık kısmı DİR kapsamında gerçekleşmiş iken, aynı yıl içerisindeki 23,945 milyar dolarlık tekstil ve hazır giyim ihracatının %41'i olan 9,802 milyar dolarlık kısmı DİR kapsamında gerçekleştirilmiştir.

¹⁰² Nevzat, SAYGILIOĞLU; a.g.e. Sayfa: 129

2007 yılında Türkiye'nin 169,986 milyar dolarlık toplam ithalatının %14,2'lik kısmı olan 24,286 milyar doları DİR kapsamında gerçekleştirilmişken, aynı yıl içindeki 11,522 milyar dolarlık tekstil ve hazır giyim ithalatının %16,6'lık kısmı DİR kapsamında gerçekleştirilmiştir.

TABLO 28: TEKSTİL SEKTÖRÜNDE * DÜZENLENEN DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGELERİ- D1 (1996-2007)

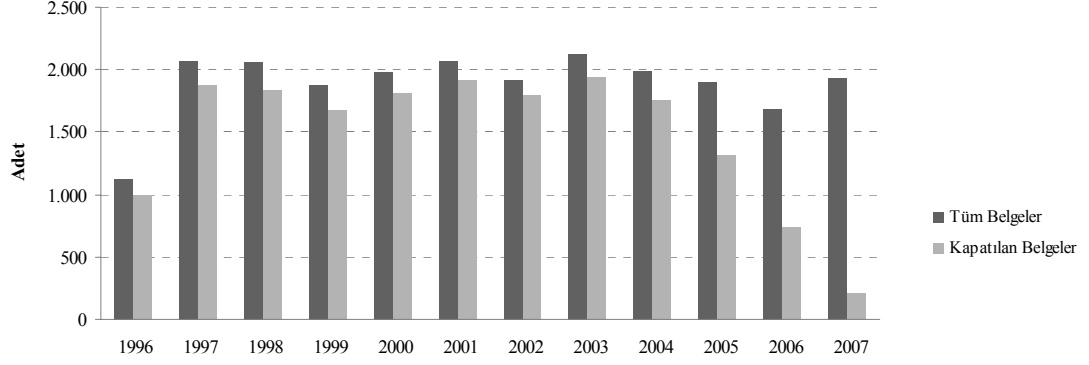
1.000 Dolar

YIL	TÜM BELGELER				KAPALI BELGELER						ORANLAR			
	Belge Adedi	Öngörülen İhracat	Öngörülen İthalat	Öng. Döviz (%) Kullanım	Belge Adedi	Öngörülen İhracat	Öngörülen İthalat	Gerçekleşen İhracat	Gerçekleşen İthalat	Net İhracat	Belge Kapatma (%)	İhracat Gerçekleşme (%)	İthalat Gerçekleşme (%)	Döviz Kullanım (%)
1996	1.118	2.814.471	1.446.545	51,40	993	2.578.137	1.329.288	2.220.887	809.908	1.410.979	88,82	86,14	60,93	36,47
1997	2.068	5.632.887	2.915.752	51,76	1.872	5.192.637	2.675.446	4.335.331	1.611.544	2.723.787	90,52	83,49	60,23	37,17
1998	2.062	5.342.271	2.739.562	51,28	1.838	4.927.490	2.536.979	4.250.391	1.401.244	2.849.147	89,14	86,26	55,23	32,97
1999	1.871	4.475.073	2.328.006	52,02	1.682	4.203.123	2.189.743	3.387.833	1.834.812	1.553.021	89,90	80,60	83,79	54,16
2000	1.976	4.960.976	2.591.403	52,24	1.822	4.717.340	2.462.183	4.046.477	1.618.998	2.427.479	92,21	85,78	65,75	40,01
2001	2.077	4.810.264	2.492.925	51,83	1.920	4.611.922	2.400.838	4.218.116	1.639.912	2.578.204	92,44	91,46	68,31	38,88
2002	1.924	5.235.967	2.914.580	55,66	1.790	5.035.957	2.809.698	5.223.531	1.865.208	3.358.323	93,04	103,72	66,38	35,71
2003	2.126	6.412.930	3.558.848	55,49	1.939	6.122.627	3.390.169	6.539.373	2.349.885	4.189.488	91,20	106,81	69,31	35,93
2004	1.994	6.634.936	3.773.095	56,87	1.764	5.813.262	3.345.942	6.560.827	3.572.929	2.987.898	88,47	112,86	106,78	54,46
2005	1.894	6.677.176	3.778.799	56,59	1.322	3.774.250	2.172.441	3.914.409	1.404.743	2.509.666	69,80	103,71	64,66	35,89
2006	1.691	5.539.802	2.926.580	52,83	739	1.468.801	830.626	1.513.440	649.950	863.490	43,70	103,04	78,25	42,95
2007	1.932	6.204.555	3.388.214	54,61	207	281.205	168.461	305.429	146.081	159.348	10,71	108,61	86,72	47,83
Toplam	22.733	64.741.307	34.854.309	53,84	17.888	48.726.752	26.311.814	46.516.045	18.905.215	27.610.830	78,69	95,46	71,85	40,64

Kaynak: DTM

*Deri ve Kösele ile Dokuma ve Giyim Alt Sektörleri

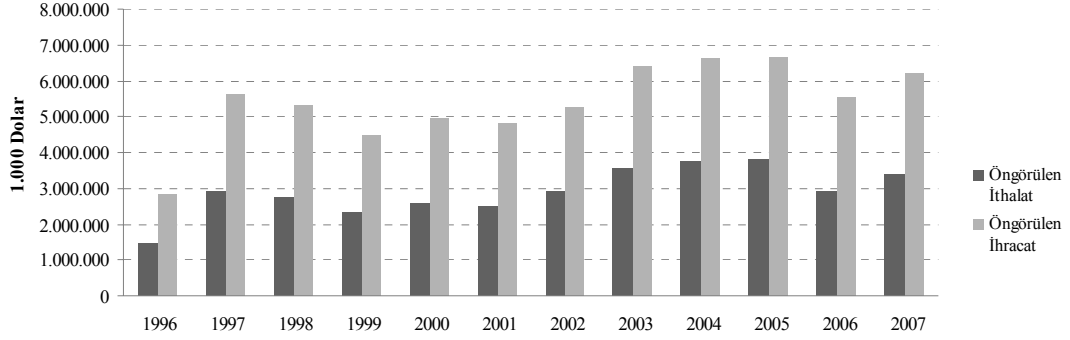
3.1. TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNDE VERİLEN VE KAPATILAN DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGE SAYILARI

GRAFİK 14: TEKSTİL SEKTÖRÜNDE YILLAR İTİBARIYLA VERİLEN BELGE VE KAPATILAN BELGE ADEDİ

Tekstil sektöründe 1996 yılından 2007 yılı sonuna kadar toplam 22.733 adet DİİB verilmiş olup, bu belgelerden 17.888 adedi kapatılmıştır. Yıllık ortalama verilen belge sayısı 1.895 olup, 2.126 adetle en fazla 2003 yılında, 1.118 adet ile de en az 1996 yılındadır.

3.2. TEKSİL SEKTÖRÜNDE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN İTHALAT VE İHRACAT

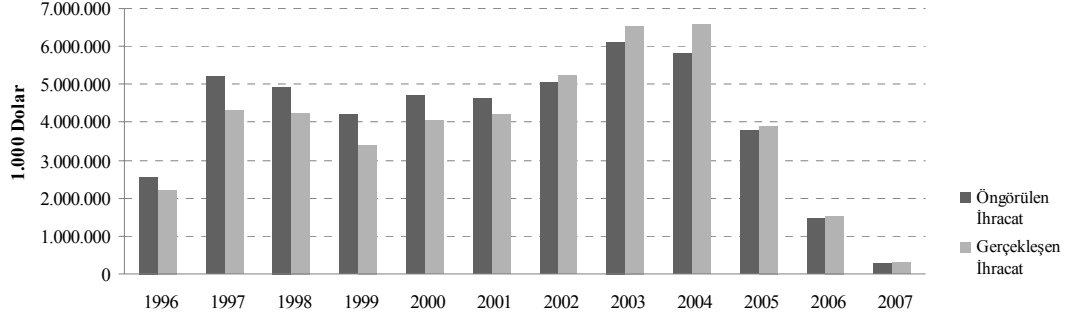
GRAFİK 15: TEKSİL SEKTÖRÜNDE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN İTHALAT VE İHRACAT

DİR kapsamında tekstil sektöründe verilmiş bulunan dahilde işleme izin belgelerinde kayıtlı olduğu üzere öngörülen ithalat ve ihracat değerleri incelendiğinde, 1996 yılından 2007 yılı sonuna kadar verilmiş olan DİİB toplamında 34.854.309.000 dolar ithalat öngörülmüş iken buna karşılık toplam 64.741.307.000 dolar ihracat öngörülmüştür.

1996 yılında tekstil sektöründe DİR kapsamında öngörülen ithalat 1.446.545.000 dolar iken bu yıl içinde öngörülen ihracat 2.814.471.000 dolar olup yıllar itibari ile hem ithalat hem de ihracatta genel olarak bir artış eğilimi gözlemlenmiş ve 2007 yılında öngörülen ithalat 3.388.214.000 dolar, öngörülen ihracat ise 6.204.555.000 dolar olmuştur.

Yıllar itibari ile öngörülen döviz kullanım oranlarına bakıldığında ise; 1996 yılında bu oranın %51,3 olduğu, 2004 yılında bu oranın %56,8 e ulaştığı, 2007 yılında ise %54,6 olduğu görülmüştür.

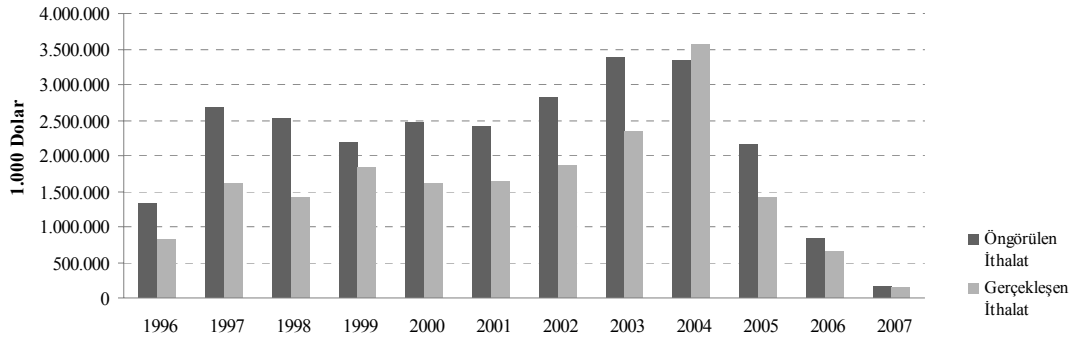
3.3. TEKSTİL SEKTÖRÜNDE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN VE GERÇEKLEŞEN İHRACAT

GRAFİK 16: TEKSTİL SEKTÖRÜNDE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN VE GERÇEKLEŞEN İHRACAT

Tekstil sektöründe öngörülen ihracatın gerçekleşme durumu incelendiğinde; 1996 yılında ihracatın gerçekleşme oranı %86,1 iken 2002 yılından itibaren ihracatın gerçekleştirme oranının öngörülenin üzerine çıktığı görülmüştür.

3.4. TEKSTİL SEKTÖRÜNDE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN VE GERÇEKLEŞEN İTHALAT

GRAFİK 17: TEKSTİL SEKTÖRÜNDE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN VE GERÇEKLEŞEN İTHALAT

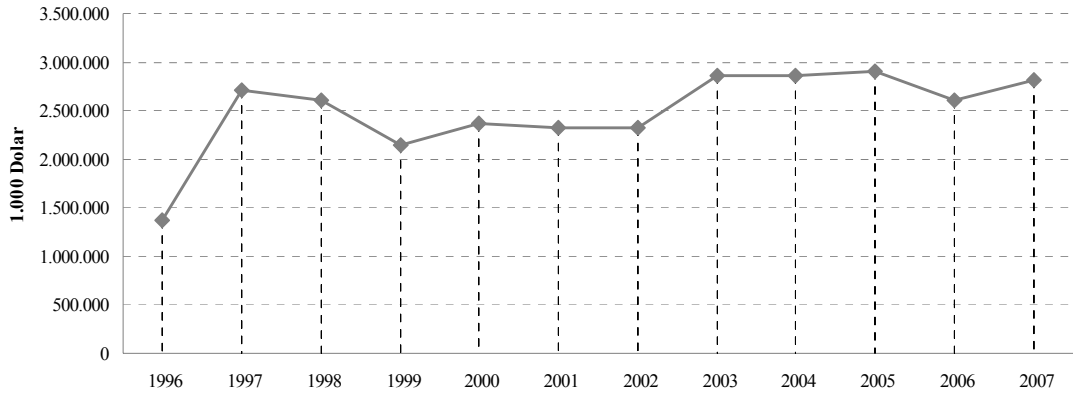
DİR kapsamında tekstil sektöründe belge kapsamında öngörülen ithalatın gerçekleştirme durumu incelendiğinde, ihracata nazaran ithalatın gerçekleştirme oranının

daha düşük kaldığı, sadece 2004 yılında belge kapsamında öngörülen ithalattan daha fazla miktarda ithalatın gerçekleştirildiği gözlenmiştir.

1996 yılında belge kapsamında gerçekleştirilen ithalatın gerçekleşme oranı % 60,9 iken bu oran 2004 yılında %106'ya ulaşmıştır.

Belge kapsamında öngörülen ithalatın gerçekleşme oranının ihracat göre daha düşük düzeyde kalmasının ana sebebi; belge kapsamında yurt içi alımlarının da yapılmış olmasıdır.

3.5. TEKSTİL SEKTÖRÜNDE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN NET İHRACAT

GRAFİK 18: TEKSTİL SEKTÖRÜNDE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN NET İHRACAT

DİR kapsamında ülkeye net döviz girişi olarak da ifade edebileceğimiz; belge kapsamında gerçekleştirilen ihracat ile ithalat farkına karşılık gelen net ihracat, 1996 yılından 2007 yılı sonuna kadar toplam 29.886.998.000 dolar olmuştur.

En düşük net ihracat, DİR uygulamasının başladığı 1996 yılında 1.367.925.000 dolar ile en yüksek net ihracat ise 2005 yılında 2.898.377.000 dolar ile gerçekleşmiştir.

3.6. 2007 YILI TEKSTİL VE HAZIR GİYİM İHRACAT VE İTHALATI

TABLO 29: 2007 YILI TEKSTİL VE HAZIR GİYİM İHRACAT VE İTHALATI

1.000 Dolar

Fasıl	Fasılların Açıklamaları	İhracat		İthalat	
		Genel	DİB	Genel	DİB
41	Ham postlar, deriler (kürkler hariç) ve köseleler	120.162	26.161	609.642	131.504
42	Deri eşya, saraciyeye eşyası, seyahat eşyası, bağırsaktan eşya	409.463	226.988	470.842	19.190
43	Postlar, kürkler, taklit kürkler ve mamülleri	171.400	104.805	119.411	71.638
50	İpek	3.239	424	39.480	4.858
51	Yün, kıl, at kılı, bunların iplik ve dokumaları	228.992	132.010	472.748	164.191
52	Pamuk	1.611.306	386.409	2.829.539	612.667
53	Dokumaya elverişli bitkisel lifler, kağıt ipeği ve dokumaları	31.280	8.616	188.511	28.477
54	Dokumaya elverişli suni ve sentetik lifler	1.253.260	608.798	1.576.328	279.650
55	Sentetik ve suni devamsız lifler	1.045.084	696.139	1.879.114	281.917
56	Vatka, keçe, dokunmamış mensucat, özel iplik, sicim ve mamülleri	205.557	120.146	378.723	30.546
57	Halılar ve diğer dokumaya elverişli maddeden yer kaplamaları	991.594	398.694	192.767	6.071
58	Öze dokunmuş mensucat, dantela, duvar halıları, işlemeler	653.842	199.314	230.072	103.684
59	Emdirilmiş, sıvanmış, kaplanmış mensucat, bunlardan teknik eşya	316.031	243.014	221.790	41.909
60	Örme eşya	1.011.908	203.371	223.453	48.477
61	Örme giyim eşyası ve aksesuarları	8.022.459	2.388.435	539.045	18.444
62	Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları	5.444.416	2.834.258	857.974	50.380
63	Mensucattan mamul diğer eşya, kullanılmış eşya, paçavralar	2.109.187	1.173.671	123.552	15.831
64	Ayakkabılar, getrler, tozluklar vb eşya aksamı	316.650	51.262	569.929	3.784
	Genel Toplam	23.945.829	9.802.517	11.522.918	1.913.216

Kaynak: DTM

2007 yılı içerisinde tekstil ve hazır giyim toplam ihracatının 23.945.829.000 dolar, ithalatın ise 11.522.918.000 dolar olduğu görülmektedir. Aynı yıl içerisinde DİR kapsamında gerçekleştirilen tekstil ve hazır giyim ihracatının bu kapsamdaki toplam içerisindeki payı %40,9'una tekabül etmek üzere 9.802.517.000 dolar ve DİR kapsamında tekstil ve hazır giyim ithalatının bu kapsamdaki toplam ithalat içerisindeki payı %16,6'sına tekabül etmek üzere 1.913.216.000 dolar olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin 2007 yılındaki genel ihracatı 107.153.918.000 dolar ve bunun %48,9'u olan 52.373.927.000 dolarlık kısmı DİR kapsamında gerçekleştirilmişken, aynı yıl içerisindeki 169.986.851.000 dolarlık genel ithalatın %14,3'ü olan 24.286.390.000 dolarlık kısmı DİR kapsamında gerçekleştirilmiştir.

2007 yılı içerisinde genel ihracat içerisindeki DİR'in payı %48,9 iken; tekstil ve hazır giyim ihracatı içerisindeki DİR'in payı %40,9 olarak gerçekleşmiştir. Benzer şekilde; aynı yıl içerisinde genel ithalat içerisinde DİR kapsamındaki ithalatın payı %16,6 iken bu oran tekstil ve hazır giyim ithalatında %14,3 olarak gerçekleşmiştir.

2007 yılında tekstil ve hazır giyim sektörü ihracatı içerisinde en fazla 61. fasılda yer alan “Örme giyim eşyası ve aksesuarları” cinsinde eşyada gerçekleştirildiği, bu fasılda gerçekleştirilen ihracatın 8.022.459.000 dolar, bu fasılda DİR kapsamındaki ihracatın ise 2.388.435.000 dolar olduğu görülmektedir.

2007 yılında bahse konu sektörde en fazla ithalatın ise 52. fasılda yer alan “pamuk” cinsi eşyada yapıldığı, bu fasılda DİR kapsamında yapılan ithalatın ise 612.667.000 dolar olduğu görülmektedir.

VII. BÖLÜM

TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNDE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ UYGULAMALARININ ETKİSİ VE ÖNEMİNİN TESPİTİNE YÖNELİK ANKET ÇALIŞMASI

1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırma ile Türkiye ihracatının temel taşlarından olan tekstil ve hazır giyim sektöründe faaliyet gösteren ihracatçı firmaların karşı karşıya oldukları sorunların neler olduğu ile bunların hangi önemde oldukları, ihracat teşvik tedbirlerinin başında gelen DİR'den ve rejim kapsamına giren sistemlerden ne düzeyde yaralandıkları, rejimin sağladığı avantajlar ile rejimin dezavantajlarının neler olduğu ve bunların hangi önemde olduğu, bu teşvik tedbiri dışında kalan diğer teşviklerden yararlanıp yararlanılmadığı, ihracatçıların ithalat ve ihracat işlemleri sırasında gümrük idarelerinde karşılaştıkları sorunlar, firmaların rejim kapsamında gerçekleştirdiği ithalat ve ihracat ile genel olarak yaptıkları ithalat ve ihracatların miktarları ve bunlar arasında ilişki olup olmadığı, ihracatçı firmaların çalıştırdıkları kişi sayısı dikkate alınarak ölçekleri ve buna göre DİR'den yararlanma düzeyleri ve 2006 yılından beri DİR'in bilgisayar veri işleme tekniği ile uygulanması konusundaki düşünceleri ortaya konulmaya çalışılarak, dış ticaret firmaların genel olarak DİR'e bakış açıları ve söz konusu rejim ile ilgili düşüncelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE VERİLERİN ANALİZİ

2.1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmada anket yöntemi kullanılmış olup, anket; tekstil ve hazır giyim sektöründe faaliyet gösteren dış ticaret firmalarına uygulanmıştır. DTM verilerinden; 2007 yılında tekstil ve hazır giyim sektöründe 873 firma adına DİİB düzenlenmiş olduğu tespit olunmuştur. Yaklaşık 300 firmaya gönderilen anket; 88'i DİİB almış, 8'i de DİİB

almamakla birlikte Dİİ' den yararlanmış toplam 96 firma ile bu rejimden yararlanmayan 12 firma olmak üzere toplam 108 firma tarafından cevaplandırılmıştır.

2007 yılında DİİB alan tekstil ve hazır giyim sektöründeki firma sayısı (N=evren) 873 iken buradan basit tesadüfi örnekleme yoluyla seçilen DİİB almış firma sayısı (n=örneklem) 88 dir.

Buna göre; n/N

$88/873 = 0.10$ olarak bulunmuş olup buna göre evrenin %10'u örneklem olarak seçilmiştir.¹⁰³

Anket sorularının hazırlanmasında; konuya ilişkin literatür bilgilerinden yararlanılmış ve ankette; sıralı seçenekli kapalı uçlu, sırasız seçenekli kapalı uçlu, yarı kapalı uçlu, bir adet de açık uçlu soru tiplerinde olmak üzere toplam 20 soru kullanılmıştır.

2008 yılı Ocak ayı içerisinde, faks veya posta yoluyla firmalara gönderilmiş olan anket, firma ortakları veya dış ticaret bölümü yetkililerince cevaplandırılmıştır. Cevaplanan anketler de tarafımıza faks veya posta yoluyla ulaşmıştır.

2.2. VERİLERİN ANALİZİ

Anket formunda yer alan sorulara firmaların vermiş olduğu cevaplardan elde edilen veriler, SPSS (Statistical Program for Social Scientists) yardımı ile tasnif edilerek oluşturulan veri tabanının kullanılması yoluyla analiz edilmiştir.

Alınan cevaplar tek tek tablolaştırılmış ve aralarında ilişki olabilecek veriler çapraz tablolama yapılarak bunlar arasında istatistik düzeyde ilişki olup olmadığı test edilmiş ve elde edilen bilgiler yorumlanmıştır.

¹⁰³ Daha fazla bilgi için bkz: http://www.baskent.edu.tr/~matemel/courses/ornekleme_notlari.doc, Erişim 15.05.2008

3. ANALİZ SONUÇLARI

3.1. ŞEHİRLERE GÖRE DAĞILIM

TABLO 1: FİRMALARIN ŞEHİRLERE GÖRE DAĞILIMI

Şehir	Sıklık	%	Kümülatif %
İstanbul	26	24,07	24,07
İzmir	16	14,81	38,89
Bursa	15	13,89	52,78
Gaziantep	11	10,19	62,96
Kahramanmaraş	11	10,19	73,15
Kayseri	7	6,48	79,63
Antalya	5	4,63	84,26
Denizli	4	3,70	87,96
Isparta	3	2,78	90,74
Eskişehir	2	1,85	92,59
Adana	1	0,93	93,52
Aksaray	1	0,93	94,44
Ankara	1	0,93	95,37
Hatay	1	0,93	96,30
Kırşehir	1	0,93	97,22
Manisa	1	0,93	98,15
Osmaniye	1	0,93	99,07
Yozgat	1	0,93	100,00
Toplam	108	100,00	

Ankete katılan firmalar faaliyet gösterilen şehirler bazında tasnif edildiğinde; ilk beş sırada, İstanbul, İzmir, Bursa, Gaziantep ve Kahramanmaraş'ın olduğu görülmektedir.

Ankete katılan 108 firmanın 18 şehre dağılmış olduğu ve ilk beş sıradaki şehirde faaliyet gösteren firmaların, toplamın %73,15'ini oluşturduğu görülmektedir.

3.2. PERSONEL SAYISI

**TABLO 2: 'FİRMADA ÇALIŞAN PERSONEL SAYISI NEDİR?'
SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER**

Personel Sayısı	Sıklık	%	Kümülatif %
1-10	3	2,78	2,78
10-50	11	10,19	12,96
50-100	30	27,78	40,74
100 den fazla	64	59,26	100,00
Toplam	108	100,00	

108 firmanın %59,26'sını oluşturan 64'ünde 100'den fazla personel çalıştığı, fazla personel çalışan şirketlerin de ağırlıklı olarak imalatçı oldukları düşünüldüğünde, söz konusu firmaların imalatçı-ihracatçı oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan ankete katılan firmalardan sadece 3'ünde 10'dan daha az personel çalıştığı tespit olunmuştur.

Analiz sonuçlarının değerlendirildiği ileriki bölümlerde de görüleceği üzere; ankete katılan 108 firmadan 96'sının DİR'den (DİİB veya Dİİ) yararlandığı hususu göz önüne alındığında genel olarak personel sayısının fazla olduğu; dolayısı ile çoğunlukla imalatçı-ihracatçı firmaların söz konusu rejimden yararlandığı anlaşılmaktadır.

3.3. 2007 YILINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İHRACAT MİKTARI

TABLO 3: 'FİRMANIZ TARAFINDAN 2007 YILINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İHRACAT MİKTARI NEDİR?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER

İhracatMiktari	Sıklık	%	Kümülatif %
0	1	0,93	0,93
250.000 Dolardan az	13	12,04	12,96
250.000-500.000 Dolar	8	7,41	20,37
500.000-1.000.000 Dolar	6	5,56	25,93
1.000.000-3.000.000 Dolar	13	12,04	37,96
3.000.000-5.000.000	9	8,33	46,30
5.000.000-10.000.000 Dolar	16	14,81	61,11
10.000.000-25.000.000 Dolar	22	20,37	81,48
25.000.000 Dolardan fazla	20	18,52	100,00
Toplam	108	100,00	

Ankete katılan firmaların %20,37'si olan 22 adedinin 10.000.000-25.000.000 dolar ihracat yaptığı, 25.000.000 dolardan fazla ihracat yapan firma sayısının da 20 olduğu görölmektedir.

1.000.000 dolardan fazla ihracat yapan firma sayısı ise 88 olup %74,07'lik bir oranı teşkil etmektedir.

3.4. 2007 YILINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İTHALAT MİKTARI

TABLO 4: 'FİRMANIZ TARAFINDAN 2007 YILINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İTHALAT MİKTARI NEDİR?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER

İthalat Miktarı	Sıklık	%	Kümülatif %
0	4	3,70	3,70
250.000 Dolardan az	17	15,74	19,44
250.000-500.000 Dolar	12	11,11	30,56
500.000-1.000.000 Dolar	10	9,26	39,81
1.000.000-3.000.000 Dolar	13	12,04	51,85
3.000.000-5.000.000 Dolar	12	11,11	62,96
5.000.000-10.000.000 Dolar	14	12,96	75,93
10.000.000-25.000.000 Dolar	14	12,96	88,89
25.000.000 Dolardan fazla	12	11,11	100,00
Toplam	108	100,00	

Ankete katılan firmaların 2007 yılında gerçekleştirdikleri ithalat incelendiğinde; 4 firmanın bu yıl içerisinde ithalatının bulunmadığı, 17 firmanın 2007 yılı ithalatının 250.000 dolardan az olduğu, geri kalan 87 firmanın ise ankette belirlenen aralıklarda yaklaşık eşit dağılım gösterdiği belirlenmiştir.

1.000.000 dolardan daha fazla ithalat yapan firma sayısının ise 65 olduğu görülmektedir.

3.5. TEKSTİL İHRACATÇILARIN SORUNLARI VE ÖNEM DERECESİ

TABLO 5: 'TEKSTİL İHRACATÇISININ KARŞI KARŞIYA KALDIĞI SORUNLARI ÖNEM SIRASINA GÖRE NUMARALANDIRINIZ'* SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER

Sorun / Öncelik Sırası	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Devlet teşviklerinin yetersizliği	20	10	16	10	8	2	3	2	3	2	1
Bürokratik engeller	20	20	8	11	8	4	2	2	5	1	0
Gümrüklerden yaşanan sorunlar	9	12	12	10	6	1	7	6	0	5	2
Türk parasının aşırı değerli olması	37	15	8	7	14	4	0	1	1	2	2
Hammadde temininde yaşanan güçlükler	2	9	11	12	10	4	6	5	3	1	6
Üretim maliyetlerinin yüksekliği	14	26	13	9	3	18	3	3	0	1	0
Dünya ticaretindeki rekabetin yüksekliği	4	6	11	8	11	8	15	5	2	2	2
Teknoloji yetersizliği	0	1	1	0	3	6	6	17	9	10	3
Finansman maliyetlerinin yüksekliği	0	2	13	5	9	5	6	9	16	1	3
Pazar bulmada yaşanan güçlükler	0	0	3	9	3	10	4	5	9	16	3
Lojistik ve nakliyede yaşanan güçlükler	0	0	1	2	2	2	6	0	6	13	26
Bunların dışında kalan diğer maddeler hakkında fikrimiz yo	0	5	9	23	29	42	48	51	52	52	58
Herhangi bir fikrimiz yok	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Toplam	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108

*En önemli görülen avantaj için 1 vermek sureti ile sıralama yapılmıştır

TABLO 6: 'TEKSTİL İHRACATÇISININ KARŞI KARŞIYA KALDIĞI SORUNLARI ÖNEM SIRASINA GÖRE NUMARALANDIRINIZ' SORUSUNA İLİŞKİN AĞIRLIKLANDIRMA ÇALIŞMASI *

Öncelik Sırası /Sorun	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	PUAN
Devlet teşviklerinin yetersizliği	20,00	9,09	13,09	7,27	5,09	1,09	1,36	0,73	0,82	0,36	0,09	59,00
Bürokratik engeller	20,00	18,18	6,55	8,00	5,09	2,18	0,91	0,73	1,36	0,18	0,00	63,18
Gümrüklerden yaşanan sorunlar	9,00	10,91	9,82	7,27	3,82	0,55	3,18	2,18	0,00	0,91	0,18	47,82
Türk parasının aşırı değerli olması	37,00	13,64	6,55	5,09	8,91	2,18	0,00	0,36	0,27	0,36	0,18	74,55
Hammadde temininde yaşanan güçlükler	2,00	8,18	9,00	8,73	6,36	2,18	2,73	1,82	0,82	0,18	0,55	42,55
Üretim maliyetlerinin yüksekliği	14,00	23,64	10,64	6,55	1,91	9,82	1,36	1,09	0,00	0,18	0,00	69,18
Dünya ticaretindeki rekabetin yüksekliği	4,00	5,45	9,00	5,82	7,00	4,36	6,82	1,82	0,55	0,36	0,18	45,36
Teknoloji yetersizliği	0,00	0,91	0,82	0,00	1,91	3,27	2,73	6,18	2,45	1,82	0,27	20,36
Finansman maliyetlerinin yüksekliği	0,00	1,82	10,64	3,64	5,73	2,73	2,73	3,27	4,36	0,18	0,27	35,36
Pazar bulmada yaşanan güçlükler	0,00	0,00	2,45	6,55	1,91	5,45	1,82	1,82	2,45	2,91	0,27	25,64
Lojistik ve nakliyede yaşanan güçlükler	0,00	0,00	0,82	1,45	1,27	1,09	2,73	0,00	1,64	2,36	2,36	13,73
Bunların dışında kalan diğer maddeler hakkında fikrimiz yo	0,00	4,55	7,36	16,73	18,45	22,91	21,82	18,55	14,18	9,45	5,27	139,27
Herhangi bir fikrimiz yok	2,00	1,82	1,64	1,45	1,27	1,09	0,91	0,73	0,55	0,36	0,18	12,00
Toplam	108,00	98,18	88,36	78,55	68,73	58,91	49,09	39,27	29,45	19,64	9,82	

*Öncelik Sırasına Göre Hesaplanan Katsayı

1 0,90909 0,81818 0,72727 0,63636 0,54545 0,45455 0,36364 0,27273 0,18182 0,09091

TABLO 7: ÖNEM SIRASINA GÖRE TEKSTİL İHRACATÇISININ KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR

Öncelik Sırası	Sorun
1	Türk parasının aşırı değerli olması
2	Üretim maliyetlerinin yüksekliği
3	Bürokratik engeller
4	Devlet teşviklerinin yetersizliği
5	Gümrüklerden yaşanan sorunlar
6	Dünya ticaretindeki rekabetin yüksekliği
7	Hammadde temininde yaşanan güçlükler
8	Finansman maliyetlerinin yüksekliği
9	Pazar bulmada yaşanan güçlükler
10	Teknoloji yetersizliği
11	Lojistik ve nakliyede yaşanan güçlükler

Literatür taraması sonucunda belirlenmiş olan tekstil ihracatçılarının karşı karşıya bulunduğu sorunlar, ankete katılanlara yöneltilmiş ve bu sorunların öncelik sıralamasının yapılması istenilmiştir.

Elde edilen veriler önem derecesine göre belirlenen katsayılar ile çarpılarak sorunların öncelik sıralaması yapılmıştır.

Sıralamaya göre; tekstil firmalarının öncelikli sorununun “Türk parasının aşırı değerli olması” olduğu görülmektedir. Ankete katılan firmalardan 37’si ihracatta karşılaştıkları birinci öncelikli sorunun “Türk parasının aşırı değerli olması”nı belirtmişlerdir. Zaman zaman tekstil firmalarının çeşitli platformlarda da bu sorunu öncelikli olarak gördüklerini belirttikleri gözlemlenmiş; yapılan anket çalışmasında da paralel bir durum ortaya çıkmıştır.

3.6. GÜMRÜKLERDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

TABLO 8: 'İHRACAT YAPILMASI SIRASINDA GÜMRÜKLERDE YAŞADIĞINIZ SORUNAR NELERDİR?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER

Sorun	Evet	Hayır	%	
			Evet	Hayır
İşlerin yoğun olması	55	53	50,93	49,07
Sıklıkla kıymet aratırmasına gidilmesi	20	88	18,52	81,48
Fazla mesai ücretlerinin yüksek olması	54	54	50,00	50,00
GTİP'nunun tespitinde sıkıntı yaşanması	35	73	32,41	67,59
Nitelikli memur eksikliği	42	66	38,89	61,11
Memur sayısının yetersiz olması	41	67	37,96	62,04
Güm.Kanunundan kaynaklanan cezalarının yüksekliği	39	69	36,11	63,89
Kaçakçılıkla Mücadele Kanunundan kaynaklanan zorluklar	16	92	14,81	85,19
Bilgi İşlem (BİLGE) aşamasında kaynaklanan sorunlar	35	73	32,41	67,59

Ankete katılan firmaların %50.93'ü “Gümrük idarelerinde işlemlerin yoğun olması”nı, %50'si gümrüklerde mevzuat dahilinde uygulama alanı bulan “Fazla mesai ücretlerinin yüksekliği”ni sorun olarak görmekte iken, “Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’ndan kaynaklanan zorlukları” sorun olarak sadece %14,81'i görmektedirler.

3.7. İHTACAT TEŞVİK TEDBİRLERİNDEN YARARLANMA

TABLO 9: 'BUGÜNE KADAR İHRACATA YONELİK DEVLET TEŞVİKLERİNDEN YARARLANDINIZ MI?'SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER

	Sıklık	%
Evet	99	91,67
Hayır	9	8,33
Toplam	108	100,00

108 firmanın %91,67'sini oluşturan 99 adedinin bugüne kadar en az bir çeşit “İhracata Yönelik Devlet Teşvikleri”nden yararlandığı, sadece %8,33 oranını oluşturan 9 adedinin ise bugüne kadar herhangi bir teşvikten yararlanmadığı anlaşılmıştır.

%91,67'lik gibi yüksek bir oranda teşviklerden yararlanılmış olması; bu teşviklerin ihracatçı firmalar için ne denli önemli olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

3.8. YARARLANILAN İHRACATI TEŞVİK TEDBİR TÜRLERİ

TABLO 10: 'İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİNDEN YARARLANDINIZ MI?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER

İhracatı Teşvik Tedbiri	Evet	Hayır	%	
			Evet	Hayır
Milli katılım düzeyindeki fuarlara katılımın desteklenmesi	10	98	9,26	90,74
Yurtiçi uluslararası sanayi ihtisas fuarlarına katılım desteği	6	102	5,56	94,44
Yurt dışında milli veya bireysel düzeyde gerçekleştirilen fuar katılımının desteklenmesi	19	89	17,59	82,41
Milli katılım dışındaki yurtdışı fuara katılım desteği	11	97	10,19	89,81
Yurt dışı daimi sergi katılım desteği	4	104	10,19	89,81
Uluslararası nitelikteki yurtiçi ihtisas fuarlarının desteklenmesi	3	105	2,78	97,22
Patent, faydalı model belgesi ve endüstriyel tasarım tescilli harcamalarının desteklenmesi	2	106	1,85	98,15
Patent, faydalı model belgesi ve endüstriyel tasarım desteği	2	106	1,85	98,15
Araştırma-Geliştirme yardımları	6	102	5,56	94,44
Teknoloji araştırma geliştirme desteği	1	107	0,93	99,07
Eğitim yardımı	1	107	0,93	99,07
Eğitim destekleri	2	106	1,85	98,15
İstihdam yardımı	8	100	7,41	92,59
Nitelikli eleman istihdamı desteği	8	100	7,41	92,59
Türk ürünlerinin yurt dışında markalaşması ve Türk malı imajının yerleştirilmesine yönelik faaliyetlerin desteklenmesi	8	100	7,41	92,59
Yurt dışında ofis-mağaza açma işletme ve marka tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesi	3	105	2,78	97,22
Marka oluşturma ve tanıtım desteği	6	102	5,56	94,44
Pazar araştırması desteği	5	103	4,63	95,37
Yurt dışı Pazar araştırması desteği	1	107	0,93	99,07
İhracat amaçlı yurtdışı iş gezisi programı katılım desteği	1	107	0,93	99,07
İhracata yönlendirme desteği	8	100	7,41	92,59
Bilgi ağları ve E-iş desteği	3	105	2,78	97,22
İhracata yönelik devlet yardımları kapsamında çevre maliyetlerinin desteklenmesi	1	107	0,93	99,07
Tarımsal ürünlerde ihracat iadesi yardımları	0	108	0,00	100,00
Dahilde işleme rejimi	96	12	88,89	11,11
Hariçte işleme rejimi	10	98	9,26	90,74
İhracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerde vergi, resim ve harç istisnası	16	92	14,81	85,19
İhracatta Katma Değer Vergisi (KDV) istisnası	41	67	37,96	62,04
İhracat finansmanı- Türk Eximbank programları	33	75	30,56	69,44

108 firmanın 99 adedinin ihracat teşvik tedbirlerinden yararlanmış olduğunun tespiti yanında, bu teşvik tedbirlerinin neler olduğu ve hangi ağırlıkta kullanıldığını araştırıldığında; firmaların %88,89 unun yani 96'sının "DİR" teşviğinden yararlanmış olduğu görülmüştür. En fazla yararlanan teşvik tedbiri DİR iken bunu %37,96'lık bir oranla "İhracatta KDV istisnası" takip etmektedir. En fazla yararlanan teşvik tedbirlerinin 3. sırasında ise "İhracat finansmanı-Türk Eximbank programları" gelmektedir.

Anketin tekstil firmalarına uygulanmış olması nedeniyle "Tarımsal ürünlerde ihracat iadesi yardımları"ndan hiçbir firmanın yararlanmamış olduğu, bunun dışında en az yararlanan teşviklerin "Teknoloji araştırma geliştirme desteği", "Eğitim yardımı", "Yurt dışı pazar araştırması desteği", "İhraç amaçlı yurt dışı iş gezisi programı katılım desteği" ve "İhracata yönelik devlet yardımları kapsamında çevre maliyetlerinin desteklenmesi" olduğu ve bu teşviklerden sadece 1'er firmanın yararlandığı anlaşılmıştır.

3.9. TEŞVİK TEDBİRLERİNİN ÖNEM DERECESESİ

İhracat teşviklerinin firmalar açısından önem derecesinin tespiti amacıyla anket cevaplarından öncelikli olarak veriler elde edilmiş, elde edilen bu verilerin önem derecesine göre belirlenen katsayılar ile çarpılması sonucunda firmalar açısından teşvik tedbirlerinin önem dereceleri tespit edilmiş olup, buna ilişkin tablolar da aşağıda gösterilmiştir.

TABLE 11: "İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİNİ ÖNEM SIRASINA GÖRE NUMARALANDIRINIZ" SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER

Tedbir / Öncelik Sırası	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	
Milli katılım düzeyindeki fuarlara katılımın desteklenmesi	3	1	1	4	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Yurtiçi uluslararası sanayi ihtisas fuarlarına katılım desteği	1	0	1	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Yurt dışında mali veya bireysel düzeyde gerçekleştirilen fuar katılımının desteklenmesi	4	3	0	0	2	1	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Milli katılım dışındaki yurtdışı fuara katılım desteği	4	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Yurt dışı daimi sergi katılım desteği	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Uluslararası nitelikteki yurtiçi ihtisas fuarlarının desteklenmesi	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Patent, faydalı model belgesi ve endüstriyel tasarım tescilli harcamalarının desteklenmesi	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Patent, faydalı model belgesi ve endüstriyel tasarım desteği	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Araştırma-Geliştirme yardımları	1	1	1	2	3	0	2	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Teknoloji araştırma geliştirme desteği	0	0	1	0	1	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Eğitim yardımı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Eğitim destekleri	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
İstihdam yardımı	2	2	1	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nitelikli eleman istihdamı desteği	1	4	0	0	2	2	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
İmajının yerleştirilmesine yönelik faaliyetlerin desteklenmesi	1	2	4	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Yurt dışında ofis-mağaza açma işletme ve marka tanıtım faaliyeti	1	0	2	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Marka oluşturma ve tanıtım desteği	0	0	1	4	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pazar araştırması desteği	1	1	2	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Yurt dışı Pazar araştırması desteği	0	2	0	1	2	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
İhracat amaçlı yurtdışı iş gezisi programı katılım desteği	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
İhracata yönlendirme desteği	4	1	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bilgi ağları ve E-iş desteği	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
İhracata yönelik devlet yardımları kapsamında çevre maliyetlerinin desteklenmesi	0	0	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tarım ürünlerinde ihracat idadesi yardımları	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dahilde işleme rejimi	44	18	8	5	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hariçte işleme rejimi	0	2	2	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
kazandıracı hizmet ve faaliyetlerde vergi, resim ve harç istisnası	0	7	8	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
İhracatta Katma Değer Vergisi (KDV) istisnası	11	19	12	5	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
İhracat finansmanı- Türk Eximbank programları	7	7	13	5	5	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bunların dışında kalan diğer maddeler hakkında fikrimiz yok	0	15	29	46	59	73	79	84	85	86	86	86	86	86	86	86	86	86	86	87	87	87	87	87	87	87	87	87	87	87
Herhangi bir fikrimiz yok	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21
Toplam	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	

*En önemli görülün avantaj için 1 vermek sureti ile sıralama yapılmıştır

Tablo 12: 'İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİNİ ÖNEM SIRASINA GÖRE NUMARALANDIRINIZ' SORUSUNA İLİŞKİN AĞIRLIKLANDIRMA ÇALIŞMASI *

Tedbir / Öncelik Sırası	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	PUAN
Milli katılım düzeyindeki fuarlara katılımın desteklenmesi	3,00	0,97	0,93	3,59	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,62	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	9,10
Yurtiçi uluslararası sanayi ihisas fuarlarına katılım desteği	1,00	0,00	0,93	1,79	0,00	0,83	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	4,55
Yurt dışında mali veya bireysel düzeyde gerçekleştirilen fuar katılımının desteklenmesi	4,00	2,90	0,00	0,00	1,72	0,83	0,79	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,59	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	10,83
Milli katılım dışındaki yurtdışı fuara katılım desteği	4,00	0,00	0,00	0,00	0,86	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	4,86
Yurt dışı daimi sergi katılım desteği	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,83	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,55	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	2,38
Uluslararası nitelikteki yurtiçi ihisas fuarlarının desteklenmesi	0,00	0,00	0,00	0,00	0,86	0,83	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,69
Patent, faydalı model belgesi ve endüstriyel tasarım tescilli harcamalarının desteklenmesi	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,79	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,52	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,31
Patent, faydalı model belgesi ve endüstriyel tasarım desteği	0,00	0,97	0,00	0,00	0,00	0,00	0,79	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,76
Araştırma-Geliştirme yardımları	1,00	0,97	0,93	1,79	2,59	0,00	1,59	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,48	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	9,34
Teknoloji araştırma geliştirme desteği	0,00	0,00	0,93	0,00	0,86	1,66	0,79	0,76	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	5,00
Eğitim yardımı	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Eğitim destekleri	0,00	0,00	0,00	0,00	0,86	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,86
İstihdam yardımı	2,00	1,93	0,93	1,79	0,86	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,45	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	7,97
Nitelikli eleman istihdam desteği	1,00	3,86	0,00	0,00	1,72	1,66	0,00	0,00	0,72	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	8,97
İmajının yerleştirilmesine yönelik faaliyetlerin desteklenmesi	1,00	1,93	3,72	0,90	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	7,55
Yurt dışında ofis-mağaza açma işletme ve marka tanıtım faaliyeti	1,00	0,00	1,86	1,79	0,86	0,83	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	6,34
Marka oluşturma ve tanıtım desteği	0,00	0,00	0,93	3,59	1,72	0,83	0,79	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	7,86
Pazar araştırması desteği	1,00	0,97	1,86	0,90	0,86	0,00	0,00	0,00	0,72	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	6,31
Yurt dışı Pazar araştırması desteği	0,00	1,93	0,00	0,90	1,72	0,83	0,00	0,76	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	6,14
İhracata amaçlı yurtdışı iş gezisi programı katılım desteği	0,00	0,00	0,00	1,79	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,79
İhracata yönlendirme desteği	4,00	0,97	0,00	0,00	1,72	0,83	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	7,52
Bilgi ağları ve E-İş desteği	0,00	0,97	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,41	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,38
İhracata yönelik devlet yardımları kapsamında çevre maliyetlerinin desteklenmesi	0,00	0,00	0,93	0,90	0,00	0,00	0,00	0,76	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	2,59
Tarımsal ürünlerde ihracat idadesi yardımları	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,00
Dahilde işleme rejimi	44,00	17,38	7,45	4,48	0,00	0,83	0,00	0,00	0,00	0,00	0,66	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	74,79
Haricete işleme rejimi	0,00	1,93	1,86	1,79	0,86	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	6,45
kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerde vergi, resim ve harç istisnası	0,00	6,76	7,45	1,79	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	16,00
İhracatta Katma Değer Vergisi (KDV) istisnası	11,00	18,34	11,17	4,48	1,72	0,00	0,79	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	47,52
İhracat finansmanı- Türk Eximbank programları	7,00	6,76	12,10	4,48	4,31	0,83	0,00	0,00	0,00	0,69	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	36,17
Bunların dışında kalan diğer maddeler hakkında fikrimiz yok	0,00	14,48	27,00	41,24	50,86	60,41	62,66	63,72	61,55	59,31	56,34	53,38	50,41	47,45	44,48	41,52	38,55	35,59	33,00	30,00	27,00	24,00	21,00	18,00	15,00	12,00	9,00	6,00	3,00	1006,97
Herhangi bir fikrimiz yok	21,00	20,28	19,55	18,83	18,10	17,38	16,66	15,93	15,21	14,48	13,76	13,03	12,31	11,59	10,86	10,14	9,41	8,69	7,97	7,24	6,52	5,79	5,07	4,34	3,62	2,90	2,17	1,45	0,72	315,00
Toplam	108,00	104,28	100,55	96,83	93,10	89,38	85,66	81,93	78,21	74,48	70,76	67,03	63,31	59,59	55,86	52,14	48,41	44,69	40,97	37,24	33,52	29,79	26,07	22,34	18,62	14,90	11,17	7,45	3,72	

*Öncelik Sırasına Göre Hesaplanan Katsayı

1 0,96552 0,93103 0,89655 0,86207 0,82759 0,7931 0,75862 0,72414 0,68966 0,65517 0,62069 0,58621 0,55172 0,51724 0,48276 0,44828 0,41379 0,37931 0,34483 0,31034 0,27586 0,24138 0,2069 0,17241 0,13793 0,10345 0,06897 0,03448

TABLO 13: ÖNEM SIRASINA GÖRE İLK ON İHRACATI TEŞVİK TEDBİRİ

Öncelik Sırası	İhracatı Teşvik Tedbiri
1	Dahilde işleme rejimi
2	İhracatta Katma Değer Vergisi (KDV) istisnası
3	İhracat finansmanı- Türk Eximbank programları
4	Yurt dışında milli veya bireysel düzeyde gerçekleştirilen fuar katılımının desteklenmesi
5	Araştırma-Geliştirme yardımları
6	Milli katılım düzeyindeki fuarlara katılımın desteklenmesi
7	Nitelikli eleman istihdamı desteği
8	İstihdam yardımı
9	Marka oluşturma ve tanıtım desteği
10	Türk ürünlerinin yurt dışında markalaşması ve Türk malı imajının yerleştirilmesine yönelik faaliyetleri

Yukarıda yer alan tablodan görüleceği üzere; ihracatçı firmalar tarafından en önemli görülen teşviğin DİR olduğu; bunu da sırası ile İhracatta KDV istisnası ve Türk Eximbank programlarının takip ettiği görülmektedir.

Dikkate edileceği üzere; en fazla yararlanan teşvikler ile teşviklerin önem sırasının paralellik arz ettiği, en fazla yararlanan teşvik tedbirlerinin ilk üçünün aynı zamanda en önemli görülen ilk üç teşvik türü olduğu anlaşılmaktadır.

3.10. DAHİLDE İŞLEME İZNİNDEN YARARLANMA

TABLO 14: 'DAHİLDE İŞLEME İZNİNDEN YARARLANDINIZ MI?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER

	Sıklık	%
Evet	64	59,26
Hayır	44	40,74
Toplam	108	100,00

2006/12 sayılı DİR Tebliği'nin 14. Maddesinde belirtilen işlemlere ilişkin olmak üzere Gümrük Müdürlüklerince verilen Dİİ'den ankete katılan 108 firmadan %59,26 oranını oluşturan 64'ünün yararlanmış olduğu, %40,74'ü olan 44 firmanın ise Dİİ'den yararlanmamış olduğu anlaşılmaktadır.

Dİİ'den yararlanmanın, DİİB'den yararlanmaya nazaran daha düşük olduğu; bunun ana nedenin de, söz konusu tebliğde Dİİ'den yararlanabilecek işlemlerin sınırlandırılmış olması ve kapsamının dar tutulması olduğu düşünülmektedir.

Daha önceki mevzuat hükümlerinde söz konusu kapsam çok daha dar tutulurken 2006/12 sayılı tebliğ ile kapsam genişletilmiş bu durumda Dİİ'den yararlanmayı arttırmış olmakla birlikte kapsamın daha da genişletilmesinin bu uygulamadan daha fazla yararlanılmasına olanak sağlayacağı kanaatine ulaşılmıştır.

3.11. DAHİLDE İŞLEME İZİNİ İŞLEM TÜRLERİ

TABLO 15: 'HANGİ TÜR DAHİLDE İŞLEME İZİNİNDEN YARARLANDINIZ?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER

Dahilde İşleme İzin Türleri	Evet	Hayır	%	
			Evet	Hayır
Elyaf, iplik, ham ve mamul mensucat (astar dahil) gibi temel tekstil hammaddeleri ile tekstil ve deri kimyasal maddeleri dışında kalan yardımcı maddelerin (tela, etiket, düğme, fermuar, çitçit, rivet, askı, kuşgözü, şerit, kordela, lastik vb.) 50.000 ABD Dolarına kadar yapılacak ithalatını müteakip, ihraç ürünlerinin elde edilmesinde kullanılması	49	59	45,37	54,63
Kıymetli maden ve taşların, 32 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında Karar hükümleri çerçevesinde ithalatını müteakip, işlendikten sonra ihraç edilmek üzere işçiliğe tabi tutulması	0	108	0,00	100,00
Eşyanın korunması, görünüş ya da satış kalitesinin iyileştirilmesi, yeniden dağıtım veya yeniden satış için hazırlanmasına yönelik işlemler	4	104	3,70	96,30
Eşyanın montajı, kurulması, diğer eşyayla birleştirilmesi, bir araya getirilmesi veya ihraç edilecek eşyanın tamamlanması dahil olmak üzere işçiliğe tabi tutulması	7	101	6,48	93,52
Eşyanın yenilenmesi ve düzenli hale getirilmesi dahil olmak üzere tamir edilmesi veya boyanması	9	99	6,48	93,52
Eşyanın elden geçirme ve ayarlar da dahil olmak üzere onarımı	4	104	3,70	96,30
Eşyanın baskı işlemine tabi tutulması, asorti edilmesi, etiketlenmesi, ambalajlanması, temizlenmesi, elenmesi, fiziksel boyutunun değiştirilmesi, kavrulması veya kabuğundan ayrılması	9	99	8,33	91,67
Fide ithalatını müteakip, ihraç edilmek üzere kesme çiçek yetiştirilmesi	0	108	0,00	100,00
Filmaşın ithalatını müteakip, ihraç edilmek üzere çivi ve tel üretimi	0	108	0,00	100,00
Rulo sacın ithalatını müteakip, ihraç edilmek üzere kesilmiş sac elde edilmesinde kullanılması	0	108	0,00	100,00
Bedelsiz olarak ithal edilen eşyanın işleme faaliyetine tabi tutulması (Tarım ürünlerindeki bedelsiz ithalat ve tekstil ve konfeksiyon ürünlerinde 150.000 Euroyu aşan bedelsiz ithalat hariç olmak üzere)	11	97	10,19	89,81

2006/12 sayılı DİR Tebliği'nin 14. Maddesinde sayılan işlemler çerçevesinde Dİİ'den yararlanılma durumları incelendiğinde; 49 firmanın "Elyaf, iplik, ham ve mamul mensucat (astar dahil) gibi temel tekstil hammaddeleri ile tekstil ve deri kimyasal maddeleri dışında kalan yardımcı maddelerin (tela, etiket, düğme, fermuar, çitçit, rivet, askı, kuşgözü, şerit, kordela, lastik vb.) 50.000 dolara kadar yapılacak ithalatını müteakip, ihraç ürünlerinin elde edilmesinde kullanılması" işlemi kapsamında Dİİ'den

yararlandığı görülmüştür. En fazla yaralanılan bu işlem türünü sırasıyla “Eşyanın yenilenmesi ve düzenli hale getirilmesi dahil olmak üzere tamir edilmesi veya boyanması” işlemi ve “Eşyanın baskı işlemine tabi tutulması, asorti edilmesi, etiketlenmesi, ambalajlanması, temizlenmesi, elenmesi, fiziksel boyutunun değiştirilmesi, kavrulması veya kabuğundan ayrılması” işlemi takip etmektedir.

3.12. ONAYLANMIŞ KİŞİ STATÜ BELGESİNE SAHİP OLMA

TABLO 16: 'ŞİRKETİNİZİN ONAYLANMIŞ KİŞİ STATÜ BELGESİNE SAHİP OLUP OLMADIĞI İLE VARSA ŞİRKETİNİZ HANGİ SINIF ONAYLANMIŞ KİŞİ STATÜ BELGESİ SAHİBİDİR?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER

Sınıf	Sıklık	%	Kümülatif %
A sınıfı onaylanmış kişi statü	5	4,63	4,63
B sınıfı onaylanmış kişi statü	13	12,04	16,67
C sınıfı onaylanmış kişi statü	2	1,85	18,52
Belge sahibi olmama	48	44,44	62,96
Bilgi sahibi değilim	20	18,52	81,48
Belirtmek istemiyorum	20	18,52	100,00
Toplam	108	100,00	

Çeşitli gümrük işlemlerinde basitleştirilmiş usullerden yararlanma gibi avantajları yanında, DİR kapsamında şartlı muafiyet sistemi kapsamında indirimli teminat uygulamasından da yararlanılmasına olanak tanıyan ve ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde belirlenmiş bulunan genel ve özel şartları taşıyan firmalara Gümrük Müsteşarlığınca verilen Onaylanmış Kişi Statü Belgesine (OKSB) sahip olma durumları incelendiğinde; ankete katılan firmaların sadece %4,63'üne tekabül eden 5'nin A sınıfı OKSB sahibi olduğu, bu sayının B sınıfı için 13, C sınıfı için ise 2 olduğu görülmektedir. 48 firma onaylanmış kişi statü belge sahibi değilken, %18,52'lik kısmı oluşturan 20 firma ise OKSB hakkında bilgi sahibi olmadıklarını beyan etmiştir.

3.13. DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ ALMA

TABLO 17: 'BUGÜNE KADAR DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ ALDINIZ MI?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER

	Sıklık	%
Evet	88	81,48
Hayır	20	18,52
Toplam	108	100,00

DTM’ce 2005/8391 sayılı DİR Kararı ile 2006/12 sayılı DİR Tebliği hükümleri çerçevesinde bilgisayar veri işleme tekniği ile verilen DİİB alınması durumu incelendiğinde; ankete katılan 108 firmadan %81,48’ini oluşturan 88 adedinin DİİB aldığı, 20 adedinin ise bugüne kadar DİİB almadığı görülmektedir.

3.14. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ SİSTEM VE UYGULAMALARINDAN YARARLANMA

TABLO 18: 'DAHİLDE İŞLEME REJİMİ SİSTEM VE UYGULAMALARININ HANGİLERİNDEN YARARLANDINIZ?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER

DİR Sistem ve Uygulamaları	Evet	Hayır	%	
			Evet	Hayır
Şartlı Muafiyet	87	21	80,56	19,44
Geri Ödeme	3	105	2,78	97,22
Eşdeğer Eşya	7	101	6,48	93,52
Yurtiçi Alımı	18	90	16,67	83,33

DİİB alan 88 firmadan 87’sinin şartlı muafiyet sistemi kapsamında söz konusu belgeyi kullandığı, 2 firmanın hem şartlı muafiyet he de geri ödeme istemini kulandığı 1 firmanın ise sadece geri ödeme sistemi kapsamında işlemleri gerçekleştirdiği görülmektedir.

Anket sonuçları da; AB uygulamalarına paralel olarak Türkiye’de de şartlı muafiyet sistemi kullanımının geri ödeme sistemine nazaran çok daha ağırlıklı olarak tercih edildiğini göstermektedir.

Geri ödeme sistemi ithalat sırasında ödenen vergilerin ihracat sonrasında geri alınmasına dayanırken şartlı muafiyet sisteminde vergilerin ödenmeyip teminata bağlanıyor olması; bu durumun da finansal yük açısından şartlı muafiyet sisteminin geri ödeme sistemine göre daha az yük getiriyor olması firmaların ağırlıklı olarak şartlı muafiyet sistemine yönelmeleri sonucunu beraberinde getirmektedir.

Yine DİR kapsamında eşdeğer eşya ile yurt içi alım uygulamalarından yararlanma oranları incelendiğinde; firmaların %16,67’sinin yurt içi alımdan, %6,48’inin ise eşdeğer eşya uygulamasından yararlandığı görülmektedir.

Yurtiçi alım uygulaması iki kısımdan oluşmakta olup; birincisi TŞFAŞ’dan alınan C tip şeker ve TMO’dan alınan hububatın işlem görmüş ürün bünyesinde kullanılması uygulaması olup, AB müzakere sürecinde mevzuatın uyumlaştırması kapsamında söz konusu alımların DİİB ile yapılması uygulamasından vazgeçilmiş bulunmaktadır.

Araştırmamız kapsamındaki anketin tekstil firmalarına yönelik olarak uygulanmış olduğu göz önüne alındığında yukarıda geçen uygulamadan ankete katılan firmaların yararlanmış olması mümkün bulunmamaktadır.

Yurtiçi alım uygulamasının ikinci kısmını ise KDV tecil-terkin uygulaması oluşturmaktadır. Şöyle ki; KDV Kanunu’nun Geçici 17. Maddesi hükmü gereğince DİİB kapsamında işlem görmüş ürün bünyesinde kullanılmak ve belge süresi içerisinde ihraç edilmek üzere yurt içinden yapılan alımlar tecil edilmekte ve ihracat gerçekleşmesi sonrasında da terkin edilmektedir.

Buna göre ankete katılan firmaların %16,67’sinin söz konusu KDV tecil-terkin uygulaması kapsamında yurt içi alımından yararlanmış olduğu anlaşılmaktadır.

3.15. ALINAN VE KAPATILAN DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ

TABLO 19: 'ŞİMDİYE KADAR KAÇ ADET DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ ALDINIZ VE BUNLARIN KAÇ ADEDİ KAPANDI?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER

Alınanlar			Kapananlar		
Adet	Sıklık	%	Adet	Sıklık	%
0	20	18,50	0	20	18,50
1	3	2,80	1	4	3,70
2	7	6,50	2	1	0,90
3	3	2,80	3	3	2,80
4	5	4,60	4	2	1,90
5	2	1,90	5	2	1,90
6	3	2,80	6	2	1,90
8	4	3,70	7	3	2,80
9	3	2,80	8	1	0,90
10	4	3,70	9	3	2,80
12	1	0,90	10	4	3,70
13	2	1,90	11	2	1,90
14	1	0,90	12	1	0,90
15	3	2,80	17	2	1,90
18	1	0,90	18	1	0,90
20	3	2,80	19	1	0,90
21	2	1,90	20	3	2,80
22	2	1,90	21	1	0,90
25	2	1,90	25	1	0,90
26	1	0,90	55	1	0,90
28	1	0,90	72	1	0,90
31	1	0,90	95	2	1,90
36	1	0,90	Hepsi	18	16,70
60	1	0,90	Hiçbiri	2	1,90
89	1	0,90			
90	1	0,90			
100	2	1,90			
175-200	1	0,90			

Ankete katılan 108 firmanın 20 tanesinin DİİB almadığı görülmekle birlikte 7 firmanın 2 kez DİİB aldığı, 2 firmanın 100 adet DİİB aldığı, 1 firmanın da tam sayı belirtmemekle birlikte 175 ila 200 arasında DİİB aldığı görülmektedir.

18 firmanın almış olduğu tüm DİİB'lerin kapandığı, 2 firmanın almış olduğu DİİB'lerin tümün açık olduğu geri kalanların ise bir kısmının açık olduğu bir kısmının ise kapanmış olduğu görülmektedir.

3.16. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA YAPILAN İTHALAT

TABLO 20: 'DAHİLDE İŞLEME KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRİLMİŞ OLDUĞUNUZ TOPLAM İTHALAT MİKTARI NE KADARDIR?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER

İthalat Miktarı	Sıklık	%	Kümülatif %
100.000 Dolardan az	9	8,33	8,33
100.000-250.000 Dolar	8	7,41	15,74
250.000-500.000 Dolar	10	9,26	25,00
500.000-1.000.000 Dolar	6	5,56	30,56
1.000.000-5.000.000 Dolar	26	24,07	54,63
5.000.000-10.000.000 Dolar	10	9,26	63,89
10.000.000 Dolardan fazla	19	17,59	81,48
Dahilde işleme kapsamında ithalat yapılmadı	20	18,52	100,00
Toplam	108	100,00	

DİİB almış ve bu kapsamda ithalat yapmış firmaların gerçekleştirdiği ithalat incelendiğinde; en yoğun sıklığın 26 firma ile 1.000.000-5.000.000 dolar aralığında olduğu, bunu 19 firma ile 10.000.000 dolardan fazla ithalat yapılmasının izlediği görülmektedir. 9 firmanın ise DİR kapsamındaki ithalatlarının 100.000 dolardan daha az olduğu anlaşılmaktadır.

3.17. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA YAPILAN İHRACAT

TABLO 21: 'DAHİLDE İŞLEME KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRİLMİŞ OLDUĞUNUZ TOPLAM İHRACAT MİKTARI NE KADARDIR?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER

İhracat Miktarı	Sıklık	%	Kümülatif %
100.000 Dolardan az	7	6,48	6,48
100.000-250.000 Dolar	8	7,41	13,89
250.000-500.000 Dolar	7	6,48	20,37
500.000-1.000.000 Dolar	7	6,48	26,85
1.000.000-5.000.000 Dolar	21	19,44	46,30
5.000.000-10.000.000 Dolar	10	9,26	55,56
10.000.000 Dolardan fazla	28	25,93	81,48
Dahilde işleme kapsamında ihracat yapılmadı	20	18,52	100,00
Toplam	108	100,00	

DİİB almış ve bu kapsamda ihracat yapmış firmaların gerçekleştirmiş olduğu ihracat rakamları incelendiğinde; 28 firmanın 10.000.000 dolardan fazla ihracat yaptığı, 7 firmanın ise ihracatlarının 100.000 dolardan az olduğu görülmektedir.

3.18. İNDİRİMLİ TEMİNATTAN YARARLANMA

TABLO 22: 'DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA İNDİRİMLİ TEMİNAT UYGULAMASINDAN YARARLANDINIZ MI?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER

	Sıklık	%	Kümülatif %
Evet	46	42,59	42,60
Hayır	28	25,93	68,50
Konu hakkında bilgi sahibi değilim	34	31,48	100,00
Toplam	108	100,00	

DİR kapsamında ve şartlı muafiyet sistemi içerisinde indirimli teminattan yararlanma oranlarına bakıldığında; 46 firmanın indirimli teminattan yararlandığı, 28 firmanın ise bu imkandan yararlanmadığı görülmektedir. İndirimli teminat hakkında bilgi sahibi olmayan 34 firmadan 20 tanesinin bugüne kadar DİİB almadığı hususu göz önüne alındığında geriye kalan 14 firmanın DİR'den yararlanmış olmasına karşın indirimli teminat uygulamasından bilgi sahibi olmadığı anlaşılmaktadır.

3.19. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN AVANTAJLARI

TABLO 23: 'DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN SAĞLADIĞI AVANTAJLARI ÖNEM SIRASINA GÖRE NUMARALANDIRINIZ'* SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER

Avantaj / Öncelik Sırası	1	2	3	4	5	6	7
İthalatta Gümrük Vergisi ve KDV muafiyeti	84	5	3	3	2	0	0
Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF) muafiyeti	8	46	11	8	3	6	0
Vergi, Resim ve Harç istisnası	3	26	44	6	3	1	1
Ticaret Politikası önlemlerine tabi olmama	0	7	12	24	5	5	9
Yurt içi alımlarda KDV tecil-terkin uygulaması	1	3	3	11	18	12	6
Eşdeğer eşya kullanıma olanak vermesi	0	3	3	7	7	17	17
İthalat sırasında alınması gereken vergilere ilişkin teminat	3	3	6	13	16	6	12
Bunların dışında kalan diğer maddeler hakkında fikrimiz	0	6	17	27	45	52	54
Herhangi bir fikrimiz yok	9	9	9	9	9	9	9
Toplam	108	108	108	108	108	108	108

*En önemli görülen avantaj için 1 vermek sureti ile sıralama yapılmıştır

TABLO 24: 'DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN SAĞLADIĞI AVANTAJLARI ÖNEM SIRASINA GÖRE NUMARALANDIRINIZ' SORUSUNA İLİŞKİN AĞIRLIKLANDIRMA ÇALIŞMASI *

Avantaj / Öncelik Sırası	1	2	3	4	5	6	7	PUAN
İthalatta Gümrük Vergisi ve KDV muafiyeti	84,00	4,29	2,14	1,71	0,86	0,00	0,00	93,00
Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF) muafiyeti	8,00	39,43	7,86	4,57	1,29	1,71	0,00	62,86
Vergi, Resim ve Harç istisnası	3,00	22,29	31,43	3,43	1,29	0,29	0,14	61,86
Ticaret politikası önlemlerine tabi olmama	0,00	6,00	8,57	13,71	2,14	1,43	1,29	33,14
Yurt içi alımlarda KDV tecil-terkin uygulaması	1,00	2,57	2,14	6,29	7,71	3,43	0,86	24,00
Eşdeğer eşya kullanıma olanak vermesi	0,00	2,57	2,14	4,00	3,00	4,86	2,43	19,00
İthalat sırasında alınması gereken vergilere ilişkin teminat	3,00	2,57	4,29	7,43	6,86	1,71	1,71	27,57
Bunların dışında kalan diğer maddeler hakkında fikrimiz	0,00	5,14	12,14	15,43	19,29	14,86	7,71	74,57
Herhangi bir fikrimiz yok	9,00	7,71	6,43	5,14	3,86	2,57	1,29	36,00
Toplam	108,00	92,57	77,14	61,71	46,29	30,86	15,43	

*Öncelik Sırasına Göre Hesaplanan Katsayı

1 0,85714 0,71429 0,57143 0,42857 0,28571 0,14286

**TABLO 25: ÖNEM SIRASINA GÖRE DAHİLDE İŞLEME
REJİMİNİN SAĞLADIĞI AVANTAJLAR**

Önem Sırası	Avantaj
1	İthalatta Gümrük Vergisi ve KDV muafiyeti
2	Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF) muafiyeti
3	Vergi, Resim ve Harç istisnası
4	Ticaret politikası önlemlerine tabi olmama
5	İthalat sırasında alınması gereken vergilere ilişkin teminat
6	Yurt içi alımlarda KDV tecil-terkin uygulaması
7	Eşdeğer eşya kullanıma olanak vermesi

Ankete katılan firmaların DİR'in sağladığı avantajlar konusundaki düşüncelerinden elde edilen veriler, önem derecesine göre belirlenen katsayılarla çarpılarak sonucunda firmaların bu rejim ile ilgili gördükleri avantajlar sıralanmış olup buna göre; firmalar açısından ön önemli avantajın “DİR kapsamında gerçekleştirilen ithalattaki gümrük vergisi ve KDV muafiyeti” olduğu ortaya çıkmıştır. Bu avantajı mal mukabili, kabul kredili ve vadeli akreditif ödeme türleri ile yapılan ithalatlarda ödenmesi gereken “KKDF” nun DİR kapsamındaki ithalatlarda muaf olması” takip etmektedir.

3.20. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN DEZAVANTAJLARI

TABLO 26: 'DAHİLDE İŞLEME REJİMİ İLE İLGİLİ DEZAVANTAJLARI ÖNEM SIRASINA GÖRE NUMARALANDIRINIZ'* SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER

Dezavantaj / Öncelik Sırası	1	2	3	4	5
Kamu gelirlerinin bir kısmından vazgeçiliyor olması	16	13	5	7	12
Ürünlere yönelik iç talebin daralması	23	17	8	6	5
Cezai müeyyidelerin ağır olması	34	17	19	4	0
Denetimlerin yoğun olması	5	9	11	20	13
Prosedürün kapsamlı olması	6	15	16	11	13
Bunların dışında kalan diğer maddeler hakkında fikrimiz	0	13	25	36	41
Herhangi bir fikrimiz yok	24	24	24	24	24
Toplam	108	108	108	108	108

*En önemli görülen avantaj için 1 vermek sureti ile sıralama yapılmıştır

TABLO 27: 'DAHİLDE İŞLEME REJİMİ İLE İLGİLİ DEZAVANTAJLARI ÖNEM SIRASINA GÖRE NUMARALANDIRINIZ' SORUSUNA İLİŞKİN AĞIRLIKLANDIRMA ÇALIŞMASI *

Dezavantaj / Öncelik Sırası	1	2	3	4	5	PUAN
Kamu gelirlerinin bir kısmından vazgeçiliyor olması	16,00	10,40	3,00	2,80	2,40	34,60
Ürünler'e yönelik iç talebin daralması	23,00	13,60	4,80	2,40	1,00	44,80
Cezai müeyyidelerin ağır olması	34,00	13,60	11,40	1,60	0,00	60,60
Denetimlerin yoğun olması	5,00	7,20	6,60	8,00	2,60	29,40
Prosedürün kapsamlı olması	6,00	12,00	9,60	4,40	2,60	34,60
Bunların dışında kalan diğer maddeler hakkında fikrimiz	0,00	10,40	15,00	14,40	8,20	48,00
Herhangi bir fikrimiz yok	24,00	19,20	14,40	9,60	4,80	72,00
Toplam	108,00	86,40	64,80	43,20	21,60	

**Öncelik Sırasına Göre Hesaplanan Katsayı*

1 0,8 0,6 0,4 0,2

**TABLO 28: ÖNEM SIRASINA GÖRE DAHİLDE İŞLEME
REJİMİ İLE İLGİLİ DEZAVANTAJLAR**

Önem Sırası	Dezavantaj
1	Cezai müeyyidelerin ağır olması
2	Ürünlere yönelik iç talebin daralması
3	Kamu gelirlerinin bir kısmından vazgeçiliyor
4	Prosedürün kapsamlı olması
5	Denetimlerin yoğun olması

DİR'in getirdiği dezavantajların öncelik sıralamasına göre belirlenmesi sonucunda da; firmaların söz konusu rejim ile ilgili gördükleri en önemli dezavantajın cezai müeyyidelerin ağırlı olduğu anlaşılmıştır.

DİR mevzuatı çerçevesinde mevzuat hükümlerin ihlal edilmesi halinde işlenen fiile göre Gümrük Kanunu'ndan veya Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'ndan ileri gelen cezai yaptırımlarla karşı karşıya kalınabilmektedir. Bu cezaların ağır görülmesi firmaların rejimle ilgili öncelikli dezavantajını oluşturmaktadır.

İkinci öncelikli dezavantaj ise; DİR kapsamında yapılan ithalatın yerli üretim üzerinde olumsuz etki göstermesinden hareketle “ürünlere yönelik iç talebin daralması” olarak ortaya çıkmaktadır.

Diğer taraftan özellikle 01.01.2006 tarihi itibari ile DİR işlemlerinin bilgisayar veri işleme yoluyla yapılmaya başlamış olması prosedüründe kolaylaşmasına neden olmuştur. Bu duruma paralel olarak da, prosedürün dezavantaj olarak görülmesi 4. sırada yer almıştır.

**3.21. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNE İLİŞKİN İŞLEMLERİN
BİLGİSAYAR VERİ İŞLEME YOLUYLA YAPILMASI
HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER**

**TABLO 29: 'DAHİLDE İŞLEME REJİMİNE İLİŞKİN İŞLEMLERİN
BİLGİSAYAR VERİ İŞLEME YOLUYLA YAPILMASI UYGULAMASI
HAKKINDAKİ GÖRÜŞÜNÜZ NEDİR?' SORUSUNA İLİŞKİN VERİLER**

Görüş	Sıklık	%	Kümülatif %
Son derece olumlu	73	67,59	67,59
Kısmen olumlu	20	18,52	86,11
Önceki uygulama ile aynı	1	0,93	87,04
Olumsuz	1	0,93	87,96
Bu konuda fikir sahibi değiliz	13	12,04	100,00
Toplam	108	100,00	

01.01.2006 tarihinden itibaren DİR'e ilişkin işlemler bilgisayar veri işleme tekniği ile yerine getirilmektedir. Bu yolla DTM tarafından işlemlerin takibi hem daha kolay hem de çok daha sağlıklı hale gelmişken firmalar için de başta belge alım için gerekli prosedür kolaylaşmış hem de önemli zaman tasarrufu sağlanmıştır.

Anket çalışması kapsamında firmaların DİR işlemlerinin bilgisayar veri işleme tekniği ile yapılması hususundaki görüşlerine başvurulmuş, 73 firma bu uygulamayı son derece olumlu bulurken, 20 firma kısmen olumlu bulmuş ve sadece 1 firma bu uygulamayı olumsuz bulmuştur. Uygulamayı olumsuz bulan firmanın gerekçesi ise, "belge kapsamında gerçekleştirilen ithalat sırasında elektronik ortamda yapılan bir hatanın ihracat taahhüdüne sayılmaması sonucunu ortaya çıkardığı" hususudur.

3.22. DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ İLE DAHİLDE İŞLEME İZİNİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

TABLO 30: DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ İLE DAHİLDE İŞLEME İZİNİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

	Dahilde İşleme Rejimi İzin Belgesi aldınız mı?		Toplam	
	Evet	Hayır		
Dahilde İşleme İzninden Yararlandınız mı?	Evet	56	8	64
	Hayır	32	12	44
Toplam		88	20	108

DİR kapsamına giren DİİB ile Dİİ birlikte değerlendirildiğinde; ankete katılan firmalardan 56'sının hem DİİB'den, hem de Dİİ'den yararlandığı görülmektedir. 8 firma Dİİ'den yararlanırken DİİB almamış, 32 firma ise DİİB almasına karşın Dİİ'den yararlanmamıştır. 12 firma ise ne DİİB'den ne de Dİİ'den yararlanmıştır.

Yukarıdaki veriler çerçevesinde DİİB ile Dİİ arasında istatistiki açıdan ilişki olup olmadığı iki değişken arasındaki pearson korelasyon katsayısı ile incelenebilmektedir.

Pearson korelasyon katsayısı, iki değişken arasındaki ilişkiyi göstermekte olup, katsayı (+1)'e yaklaştıkça doğru ve kuvvetli bir ilişkiden (-1)'e yaklaştıkça da ters ve kuvvetli ilişkiden söz etmek mümkün olacaktır. Katsayının 0'a yaklaşması ise değişkenler arasındaki ilişkinin zayıflığını veya ilişki olmadığını göstermektedir.¹⁰⁴

SPSS ile yapılan çalışma neticesinde; DİİB ile Dİİ arasındaki pearson korelasyon katsayısı 0,0187 olarak tespit edilmiş buna göre söz konusu iki değişken arasında istatistiki açıdan ilişki bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

¹⁰⁴ Daha fazla bilgi için bkz: <http://80.251.40.59/education.ankara.edu.tr/aksoy/eay/eay/b0506/iyilmaz.doc>, Erişim: 15.05.2008

3.23. ÇALIŞAN PERSONEL SAYISI İLE GERÇEKLEŞTİRİLEN İHRACAT ARASINDAKİ İLİŞKİ

TABLO 31: ÇALIŞAN PERSONEL SAYISI İLE GERÇEKLEŞTİRİLEN İHRACAT ARASINDAKİ İLİŞKİ

	Firmada çalışan personel sayısı nedir?	Firmada çalışan personel sayısı nedir?				Toplam
		1-10	10-50	50-100	100 den fazla	
Firmanız tarafından 2007 yılında gerçekleştirilen ihracat miktarı nedir?	0	0	0	1	0	1
	250.000 Dolar	2	3	6	2	13
	250.000-500.000 Dolar	0	3	3	2	8
	500.000-1.000.000 Dolar	0	1	2	3	6
	1.000.000-3.000.000 Dolar	0	1	7	5	13
	3.000.000-5.000.000 Dolar	0	1	3	5	9
	5.000.000-10.000.000 Dolar	0	1	5	10	16
	10.000.000-25.000.000 Dolar	1	1	3	17	22
25.000.000 Dolardan fazla	0	0	0	20	20	
Toplam		3	11	30	64	108

Çalışan personel sayısı ile 2007 yılında gerçekleştirilen ihracat rakamları birlikte değerlendirildiğinde; 25.000.000 dolardan daha fazla ihracat yapan firmaların tamamında 100 den fazla personel çalıştığı, keza 10.000.000-25.000.000 dolar arasında ihracat gerçekleştiren 22 firmadan 17 tanesinde 100 den fazla personel çalıştığı görülmektedir.

Söz konusu iki değişken arasında ilişki bulunup bulunmadığı incelendiğinde; SPSS çalışması sonucunda bu iki değişken arasındaki pearson korelasyon katsayısı 0,52 olarak bulunmuştur. Buna göre , “Firmada çalışan personel sayısı” ve “Firma tarafından 2007 yılında gerçekleştirilen ihracat miktarı” arasında kuvvetli olmayan ilişkinin olduğu ve katsayının pozitif çıkmış olması nedeniyle doğru orantılı bir ilişkinin bulunduğu söylenebilmektedir. Pozitif ilişki olduğu için firmada çalışan personel sayısı arttıkça gerçekleştirilen ihracat miktarının da arttığı söylenebilmektedir.

3.24. ÇALIŞAN PERSONEL SAYISI İLE GERÇEKLEŞTİRİLEN İTHALAT ARASINDAKİ İLİŞKİ

TABLO 32: ÇALIŞAN PERSONEL SAYISI İLE GERÇEKLEŞTİRİLEN İTHALAT ARASINDAKİ İLİŞKİ

		Firmada çalışan personel sayısı nedir?				Toplam
		1-10	10-50	50-100	100 den fazla	
Firmanız tarafından 2007 yılında gerçekleştirilen ithalat miktarı nedir?	0	1	0	2	1	4
	250.000 Dolar	2	4	7	4	17
	250.000-500.000 Dolar	0	3	5	4	12
	500.000-1.000.000 Dolar	0	2	4	4	10
	1.000.000-3.000.000 Dolar	0	1	5	7	13
	3.000.000-5.000.000 Dolar	0	0	3	9	12
	5.000.000-10.000.000 Dolar	0	0	3	11	14
	10.000.000-25.000.000 Dolar	0	1	1	12	14
25.000.000 Dolardan fazla	0	0	0	12	12	
Toplam		3	11	30	64	108

2007 yılında 25.000.000 dolardan fazla ithalat yapan 12 firmanın tamamında 100'den fazla personel çalıştığı görülmektedir. Benzer şekilde 10.000.000-25.000.000 arasında ithalat yapan 14 firmanın 12'sinde 100'den fazla personelin çalıştığı, 5.000.000-10.000.000 arasında ithalat yapan 14 firmanın 11 tanesinde 100'den fazla personel çalıştığı görülmektedir.

Yukarıda çalışan personel sayısı ile gerçekleştirilen ihracat arasında pozitif bir ilişkinin bulunduğu tespit edilmişti.

Benzer şekilde "Firmada çalışan personel sayısı" ve "Firma tarafından 2007 yılında gerçekleştirilen ithalat miktarı" arasında ilişki incelendiğinde; bu iki değişken arasında pearson korelasyon katsayısının 0,534 olduğu tespit edilmiş olup, bu da yukarıdaki duruma benzer bir şekilde, iki değişken arasında pozitif ancak kuvvetli olmayan bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür.

3.25. ÇALIŞAN PERSONEL SAYISI İLE DAHİLDE İŞLEME REJİMİNDEN YARARLANMA ARASINDAKİ İLİŞKİ

**TABLO 33: ÇALIŞAN PERSONEL SAYISI İLE DAHİLDE İŞLEME
REJİMİNDEN YARARLANMA ARASINDAKİ İLİŞKİ**

	İhracata yönelik devlet teşviklerinden 'Dahilde işleme rejimi ' teşvikinden yararlandınız mı?		Toplam	
	Evet	Hayır		
Firmada çalışan personel sayısı nedir?	1-10	2	1	3
	10-50	9	2	11
	50-100	25	5	30
	100 den fazla	60	4	64
Toplam		96	12	108

Ankete katılan 108 firmadan 12 tanesinin DİR'den yararlanmadığı (ne DİİB aldığı ne de Dİİ'den yararlandığı) anlaşılmaktadır. Bu firmaların çalışan personel sayısı açısından değerlendirmeye tabi tutulduğunda; 12 firmadan 4 tanesinde çalışan personel sayısının 100'den fazla, 5 tanesinde 50-100 arasında, 2 tanesinde 10-50 arasında, 1 tanesinde de 1-10 arasında olduğu görülmektedir.

Çalışan personel sayısı ile Dİİ'den yararlanma değişkenleri arasındaki pearson korelasyon katsayısının 0,076, çalışan personel sayısı ile DİİB alma arasındaki pearson korelasyon katsayısı 0,234 olarak tespit edilmiştir. Bu değerler söz konusu değişkenler arasında güçlü ilişki olmadığını dolayısı ile bu değişkenler arasında bir bağlantı olmadığını göstermektedir.

3.26. İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİ İLE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

TABLO 34: İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİ İLE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

	İhracata yönelik devlet teşviklerinden ' Dahilde işleme rejimi ' teşvikinden yararlandınız mı?		Toplam
	Evet	Hayır	
Bu güne kadar ihracata yönelik devlet teşviklerinden yararlandınız mı?	96	3	99
	0	9	9
Toplam	96	12	108

Ankete katılan 108 firmadan 99'unun ihracata yönelik teşviklerden en az birinden yararlanmış olduğu, 9 firmanın ise bu güne kadar herhangi bir teşvik tedbirinden yararlanmamış olduğu görülmektedir.

DİR teşviğinden yararlanmayan firma sayısının 12 olduğu göz önüne alındığında 3 firmanın DİR dışında kalan başkaca teşviklerden yararlandığı anlaşılmaktadır.

Söz konusu iki değişken arasındaki ilişki incelendiğinde; pearson korelasyon katsayısının 0,853 olduğu tespit edilmektedir.

DİR'in ihracata yönelik teşvik tedbirlerinden birisi olduğu da göz önüne alındığında, pearson katsayısının yüksekliği iki değişken arasındaki kuvvetli ilişkinin varlığını doğrulamaktadır.

3.27. ONAYLANMIŞ KİŞİ STATÜ BELGESİ İLE İNDİRİMLİ TEMİNAT ARASINDAKİ İLİŞKİ

TABLO 35: ONAYLANMIŞ KİŞİ STATÜ BELGESİ İLE İNDİRİMLİ TEMİNAT ARASINDAKİ İLİŞKİ

		Dahilde İşleme Rejimi kapsamında indirimli teminat uygulamasından yararlandınız mı?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilgi Sahibi Değilim	
Şirketinizin Onaylanmış Kişi Statü belgesine sahip olup olmadığı ile varsa hangi sınıf onaylanmış kişi statü belgesi sahibidir?	A sınıfı onaylanmış kişi statü belgesi	3	0	2	5
	B sınıfı onaylanmış kişi statü belgesi	12	0	1	13
	C sınıfı onaylanmış kişi statü belgesi	2	0	0	2
	Herhangi bir onaylanmış kişi statü belgesi konusunda	20	17	11	48
	Onaylanmış kişi statü belgesi konusunda	2	8	10	20
	Belirtmek istemiyorum	7	3	10	20
Toplam		46	28	34	108

Şartlı muafiyet sistemi kapsamında indirimli teminat uygulamasından yararlanılabilmeye imkan tanıyan unsurlardan birisi de OKSB sahipliği olup, ankete katılan firmaların 5 adedinin A, 13 adedinin B ve 2 adedinin de C OKSB sahibi olduğu, bu firmalardan da 17 tanesinin indirimli teminat uygulamasından yararlandığı görülmektedir.

İndirimli teminat uygulamasından faydalanan 46 adet firmanın herhangi bir OKSB bulunmayan 20 tanesinin ise başka şartlar çerçevesinde indirimli teminattan yararlandığı görülmektedir.

OKSB ile indirimli teminat uygulaması değişkenleri arasındaki ilişki incelendiğinde; söz konusu iki değişken arasındaki pearson korelasyon katsayısı 0,345 olup bu sonuç da iki değişken arasında güçlü bir ilişkinin bulunmadığı göstermektedir.

3.28. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ İLE GERÇEKLEŞTİRİLEN İHRACAT ARASINDAKİ İLİŞKİ

TABLO 36: DAHİLDE İŞLEME REJİMİ İLE GERÇEKLEŞTİRİLEN İHRACAT ARASINDAKİ İLİŞKİ

		İhracata yönelik devlet teşviklerinden 'Dahilde işleme rejimi ' teşvikinden yararlandınız mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
	0	1	0	1
Firmanız tarafından 2007 yılında gerçekleştirilen ihracat miktarı nedir?	250.000 Dolar	7	6	13
	250.000-500.000 Dolar	7	1	8
	500.000-1.000.000 Dolar	6	0	6
	1.000.000-3.000.000 Dolar	11	2	13
	3.000.000-5.000.000 Dolar	8	1	9
	5.000.000-10.000.000 Dolar	14	2	16
	10.000.000-25.000.000 Dolar	22	0	22
	25.000.000 Dolardan fazla	20	0	20
	Toplam	96	12	108

DİR'den yararlanan 96 firmadan 2007 yılı içerisinde 20 tanesi 25.000.000 dolardan daha fazla, 22 tanesi 10.000.000-25.000.000 dolar arasında ihracat gerçekleştirdiği, 1 firmanın ise 2007 yılında herhangi bir ihracat yapmadığı anlaşılmaktadır.

DİR'den yararlanma değişkeni ile 2007 yılında gerçekleştirilen toplam ihracat değişkeni arasındaki ilişki incelendiğinde; iki değişken arasındaki pearson korelasyon katsayısı 0,35 olarak tespit edilmiş olup, bu değer söz konusu iki değişken arasında güçlü bir ilişkinin bulunmadığını göstermektedir.

3.29. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ İLE GERÇEKLEŞTİRİLEN İTHALAT ARASINDAKİ İLİŞKİ

TABLO 37: DAHİLDE İŞLEME REJİMİ İLE GERÇEKLEŞTİRİLEN İTHALAT ARASINDAKİ İLİŞKİ

		İhracata yönelik devlet teşviklerinden ' Dahilde işleme rejimi ' teşvikinden yararlandınız mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
	0	1	3	4
Firmanız	250.000 Dolar	13	4	17
tarafından 2007	250.000-500.000 Dolar	10	2	12
yılında	500.000-1.000.000 Dolar	10	0	10
gerçekleştirilen	1.000.000-3.000.000 Dolar	13	0	13
ithalat miktarı	3.000.000-5.000.000 Dolar	11	1	12
nedir?	5.000.000-10.000.000 Dolar	13	1	14
	10.000.000-25.000.000 Dolar	13	1	14
	25.000.000 Dolardan fazla	12	0	12
	Toplam	96	12	108

Yukarıdaki duruma benzer şekilde; DİR teşviğinden yararlan 96 firmadan 2007 yılı içerisinde 12 tanesi 25.000.000 dolardan daha fazla, 13 tanesi 10.000.000-25.000.000 dolar arasında ithalat gerçekleştirmiş olup, söz konusu 96 firmadan 1 tanesinin ise 2007 yılında herhangi bir ithalat gerçekleştirmediği anlaşılmaktadır.

DİR'den yararlanma değişkeni ile 2007 yılında gerçekleştirilen toplam ithalat değişkeni arasındaki ilişki incelendiğinde; iki değişken arasındaki pearson korelasyon katsayısı 0,302 olarak tespit edilmiş olup, bu değer de söz konusu iki değişken arasında güçlü bir ilişkinin bulunmadığını göstermektedir.

3.30. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İTHALAT İLE İHRACAT ARASINDAKİ İLİŞKİ

TABLO 38: DAHİLDE İŞLEME REJİMİ KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İTHALAT İLE İHRACAT ARASINDAKİ İLİŞKİ

	Dahilde işleme izin belgesi kapsamında gerçekleştirilen ihracat miktarı ne kadardır?								Toplam
	100.000 Dolardan az	100.000- 250.000 Dolar	250.000- 500.000 Dolar	500.000- 1.000.000 Dolar	1.000.000- 5.000.000 Dolar	5.000.000- 10.000.000 Dolar	10.000.000 Dolardan fazla	İhracat yapılmadı	
100.000 Dolardan az	6	3	0	0	0	0	0	0	9
Dahilde işleme izin belgesi	100.000-250.000 Dolar	0	3	3	0	0	2	0	8
250.000-500.000 Dolar	1	1	2	4	1	1	0	0	10
kapsamında	500.000-1.000.000 Dolar	0	0	1	3	1	1	0	6
gerçekleştirilen	1.000.000-5.000.000 Dolar	0	0	0	0	17	5	4	26
ithalat miktarı	5.000.000-10.000.000 Dolar	0	1	1	0	1	1	6	10
ne kadardır?	10.000.000 Dolardan fazla	0	0	0	0	1	0	18	19
İthalat yapılmadı		0	0	0	0	0	0	20	20
Toplam		7	8	7	7	21	10	28	108

DİİB alıp, bu kapsamda ithalat ve ihracat yapan 88 firmadan 18 tanesinin ithalat ve ihracatının 10.000.000 dolardan fazla olduğu, yine 17 tanesinin ithalat ve ihracatlarının 1.000.000-5.000.000 dolar arasında olduğu, 6 firmanın ise ithalat ve ihracatlarının 100.000 dolardan az olduğu görülmektedir.

DİR kapsamında gerçekleştirilen ihracat değişkeni ile yine DİR kapsamında gerçekleştirilen ithalat değişkeni arasındaki ilişki incelendiğinde; iki değişken arasındaki pearson korelasyon katsayısı 0,888 olarak tespit edilmiş olup, bu değer de söz konusu iki değişken arasında güçlü bir ilişkinin bulunduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

4. ANKET SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırma kapsamında anket çalışması, tekstil ve hazır giyim sektöründe faaliyet gösteren 108 adet dış ticaret şirketine uygulanmıştır.

108 firmadan 99 tanesi en az bir ihracata yönelik devlet teşviğinden yararlanmış, bu teşvik tedbirlerinden birisi olan DİR'den yararlanan firma sayısı ise 96 olarak gerçekleşmiştir. DİR, DTM tarafından verilen DİİB ve gümrük müdürlüklerince verilen Dİİ'den oluşmakta olup, anket uygulan firmalardan 88 adedi DİİB almış, DİİB almamış firmalardan 8 adedi ise Dİİ'den yararlanmıştır.

Uzun süreden beri çeşitli platformlarda ve genelde tüm ihracatçıların özelde de tekstil sektöründeki faaliyet gösteren firmaların ihracatla ilgili olarak karşı karşıya kaldıkları en önemli sorunların başında “Türk parasının aşırı değerli” olması dile getirilmiş olup, yapılan anket çalışmasında da karşılaşılan öncelikli sorunun bu durum olduğu tespit edilmiştir.

Dünya pazarlarında söz sahibi olunabilmesi ve rekabet gücünün kazanılmasının başında kaliteli üretimin yanında düşük maliyetlerle üretim yapılabilmesi gelmektedir. Bu duruma paralel olarak, anket çalışmasında elde edilen sonuçlara göre tekstil ihracatçısı firmaların 2. öncelikli sorunu da üretim maliyetlerinin yüksekliği.

Ihracat yapılması sırasında gümrüklerde yaşanan sorunların başında gümrük idarelerindeki işlemlerde yoğunluk yaşanması ile burada gerçekleştirilen işlemlerin mesai saatleri dışına kalması halinde ödenmesi gereken fazla mesai ücretlerinin yüksekliği gelmektedir.

Gümrük idarelerinin tamamına yakınının otomasyona geçmesi ve işlemlerin BİLGE (Bilgisayarlı Gümrük Etkinlikleri) olarak adlandırılan sistem üzerinden yürütülmeye başlanması işlemlerin hızlanması ve yoğunluğun azalmasına katkı sağlamış olmasına karşın, ihracatçı firmaların halen gümrüklerdeki iş yoğunluğunu öncelikli sorunlar arasında gördükleri anlaşılmaktadır.

Ihracata yönelik teşvik tedbirlerinden en fazla yararlanan tedbirin DİR olduğu görülmektedir. Türkiye’de gerçekleştirilen toplam ihracatın %50’sini aşkın kısmının DİR kapsamında yapıldığı göz önüne alındığında; yapılan anket çalışmasında DİR’den sıkça yararlandığı ve en önemli ihracat teşviği olarak görüldüğü beklenen bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır.

108 firmanın %59,26’sını oluşturan 64 tanesinin gümrük idarelerince verilen DİR’den yararlanmış olduğu tespit edilmiştir. DİR’e ilişkin karar ve tebliğ hükümler çerçevesinde belirlenen işlemler kapsamında olmak üzere yararlanılabilen bu uygulamanın kapsamı önceki uygulamalara nazaran genişletilmiş olmakla birlikte halen

kapsamın dar olduğu düşünölmekte ve uygulama alanının genişletilmesi halinde ihracatçı firmalar tarafından çok daha fazla kullanılacağı düşünölmektedir.

Şartlı muafiyet sistemi kapsamında indirimli teminat uygulamasından yararlanabilmenin yöntemlerinden birisi de Gümrük Müsteşarlığınca verilen OKSB olup A, B ve C türlerinde verilen bu belgeye ankete katılan firmalardan 20'sinin sahip olduğu görölmektedir. OKSB sahibi firmalardan 17 tanesinin bu kapsamda indirimli teminat uygulamasından yararlandığı tespit edilmiştir.

DİİB alan 88 firmadan 87 tanesinin şartlı muafiyet sistemi kapsamında ithalat yaptığı, 1 tanesinin sadece geri ödeme sistemi kapsamında ithalat yaptığı 2 tanesinin de her iki sistemi de kullandığı anlaşılmaktadır. Bu durum da iki sistem arasında şartlı muafiyet sisteminin fazlasıyla tercih edildiğini açık olarak göstermektedir.

İhracatçı firmaların DİR ile ilgili gördükleri en önemli avantaj, bu kapsamda gerçekleştirilen ithalatlarda gümrük vergisi ve KDV muafiyeti olup, ikinci önemli görölen avantaj ise, kimi ödeme şekiller kapsamında yapılan ithalatlarda eşya kıymetinin %3 kadar ödenmesi gereken KKDF'nin DİR kapsamındaki ithalatlarda ödenmemesidir.

Firmalar tarafından DİR ile ilgili görölen en önemli dezavantaj; mevzuat hükümleri çerçevesinde taahhütlerin yerine getirilmemesi halinde karşı karşıya kalınan müeyyidelerin ağır olmasıdır. DİR ile ilgili olarak taahhütlerin yerine getirilmemesi halinde işlenen fiilin niteliğine göre 4458 sayılı Gümrük Kanunu ile 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu hükümleri çerçevesinde müeyyidelerle karşı karşıya kalınabilmektedir.

DİR'e ilişkin işlemlerin 01.01.2006 tarihinden itibaren bilgisayar veri işleme tekniğı yoluyla yapılmış olması hem gerçekleştirilen işlemlerin takibinin daha sağlıklı bir hale gelmesi hem de söz konusu rejimden yararlanan firmalar açısından başta zaman tasarrufu olmak üzere çeşitli kolaylıklar kazandırmış olup, yapılan anket çalışmasında da ekseriyetle firmaların mevcut uygulamayı son derece yararlı buldukları anlaşılmıştır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Ekonomik gelişme ve kalkınmaya dayalı modellerin başında ihracata dayalı büyüme modeli gelmektedir. Bu model ile ihracat artışının sağlanması ve bu artışın süreklilik kazanması hedeflenmektedir.

İhracata dayalı büyümenin benimsendiği tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de bu modelin başarı ile uygulanmasının temelinde, ihracat artışı sağlamaya yönelik teşvikler yer almaktadır.

Yine tüm ülkelerin dünya pazarlarından pay kapma savaşı verdiği ve rekabetin her geçen gün çok daha fazla kızıştığı günümüzde; ihracatı artırmak ve bu artışa süreklilik kazandırmak, yeni pazarlar bulabilmek yanında mevcut pazarları kaybetmemek için kaliteli üretimin yanı sıra üretim maliyetleri de çok önem kazanmıştır. Kaliteli mal üretimi, teknolojik gelişme ile mümkün iken ucuz mal üretimi de girdi maliyetlerinin düşürülmesi ile mümkün bulunmaktadır.

İhraç ürünlerinin rekabet edilebilir fiyatlarda olabilmesi için girdi maliyetlerinin düşürülebilmesinde de ihracatın teşvik edilmesi önemli hale gelmiştir.

Türkiye’de de ihracatın artırılması, ihraç mallarına çeşitlilik kazandırılması, bu malların yeni pazarlara ulaştırabilmesi ve mevcut pazarların korunabilmesi bu yolla da ekonomik gelişmenin sağlanabilmesi amaçlarıyla çeşitli teşvik tedbirleri uygulanmıştır.

Özellikle 24 Ocak 1980 tarihinde uygulamaya konulan ekonomik program ile korumacılığa dayanan ithal ikamesi politikalar terk edilerek, ihracata dayalı büyüme modeli benimsenmiş ve bu tarihten sonra da hem ihracatta süreklilik kazanan bir artış gözlenmiş hem de ihraç ürünlerinin niteliğinde sanayi ürünleri lehine bir gelişim kaydedilmiştir.

Bu dönemde ihracata yönelik teşviklere büyük önem verilmiş ve navlun primi ödemesi ya da Destekleme Fiyat İstikrar Fonu ödemesi gibi adlarla nakit teşviklere sıkça başvurulmuştur.

Ancak hem 01.01.1996 tarihi itibariyle AB ile gümrük birliğine girilmesi hem de dünya ticaretine yön veren GATT anlaşması ve sonrasında DTÖ'ye taraf olunması çeşitli mevzuat uyumlaştırmalarını zorunlu hale getirmiş; bu durum da ihracata yönelik nakit teşvikleri yerine faaliyete dayanan teşviklerin uygulanması gerekliliğini gündeme getirmiştir.

Bu uygulamaların sonuçlarından birisi, belki de en önemlisi 01.01.1996 tarihi itibari ile uygulamaya konulan Dahilde İşleme Rejimidir.

İthalat esnasında alınması gereken vergilerin teminata bağlanması ve işlem görmüş ürünün ihracatından sonra teminatların üzülmesi sistemi olan şartlı muafiyet sistemi ile ithalat esnasında tahsil edilen vergilerin işlem görmüş ürünün ihracatından sonra iadesine dayanan geri ödeme sistemi DİR'in iki önemli ayağını oluşturmaktadır. Yine önceden ihracat uygulaması olarak adlandırılan sistem içerisinde yer alan yurt içi alımı ve eşdeğer eşya kullanımı da şartlı muafiyet sistemi kapsamında sıkça kullanılan uygulamalardır.

lke ihracatının %50'sinden fazlasının DİR kapsamında gerçekleştirdiği göz önüne alındığında, halen uygulanmakta olan çok çeşitli teşvikler içerinde DİR'in önemi çok daha fazla açığa çıkmaktadır.

DİR'in uygulama zellikleri Türkiye'de ve AB'de benzerlikler göstermekle birlikte bazı önemli ayrılıklar da mevcuttur.

Genel olarak AB'de, DİR işlemlerine ilişkili izin verilmesi ve takibi gümrük idarelerince yerine getirilirken, Türkiye'de bu durum birden fazla kurum bünyesinde yürütülmektedir. Şöyle ki; söz konusu rejim ile ilgili düzenleme yapma, mevzuat oluşturma, belge düzenleme ve bu izin belgelerinin revize işlemleri DTM'ce yürütülürken, bu belgelerin taahhütlerinin kapama işlemleri ise ihracatı birlikleri genel sekreterliklerince yapılmaktadır. Söz konusu rejim kapsamında gerekleştirdilen ithalat, ihracat işlemleri yanında bazı özel işlemlere konu olmak üzere dahilde işleme izni ile ilgili uygulamalar ise gümrük idarelerince yapılmaktadır.

Türkiye’de, ihracatçıların KDV iadesini çok kısa sürede alamaması ile KDV Kanunu’nda yer alan ihracat istisnasının uygulanabilmesi için ihracatın 3 ay içerisinde yapılmasının gerekliliği, 31.12.2008 tarihine kadar geçerliliği bulunan KDV Kanunu’nun Geçici 17. Maddesi kapsamında, DİİB sahibi firmalara KDV istisnası tanınmış olması, firmaları DİİB vasıtası ile KDV tecil-terkin uygulamasına yönlendirmektedir. Bu da söz konusu uygulamanın fazlası ile kullanılması sonucunu meydana getirmektedir. Oysa AB’de KDV’de tecil-terkin uygulaması belgeye bağlı olmaksızın yapılmaktadır.

İşlem görmüş ürün bünyesine girecek hammadde, yarı mamul veya mamullerin, DİR kapsamında yurda ithali yerine yine DİR kapsamında ve belge süresi içerisinde ihracatın gerçekleşmesi kaydıyla, yurt içinden KDV olmaksızın mal alımına dayanan KDV Tecil Terkin sistemi uygulaması 31.12.2008 tarihinde bitecektir. İşlem görmüş ürün bünyesinde kullanılacak hammadde, yarı mamul veya mamulün ithali yerine yurt içinden temin edilmesine dayanan, böylece de yerli üreticinin ekonomik çıkarlarına zarar vermeyen bu uygulamanın uzatılması hem yerli üreticiler hem de DİR’den yararlanan firmalar açısından büyük önem taşımaktadır.

TMO ve TŞFAŞ’ın elindeki stokların eritilmesi ve bu kuruluşlardan ihracatçı firmaların dünya fiyatlarından hammadde temin edebilmeleri DİR kapsamında değerlendirilmekte idi. Bu uygulama AB’de uygulanmamaktadır. AB ile Türkiye arasında gerçekleştirilmekte olan AB’ye üyelik müzakerelerinde DİR ile ilgili olarak getirilen en büyük eleştirilerin de bu uygulamadan kaynaklanmış olması sonucunda Bakanlar Kurulu Kararları ile bu kurumlardan ihraç amaçlı yurt içi alımlar DİR kapsamından çıkarılmıştır.

DİİB düzenlenmesi esnasında göz önünde bulundurulması gereken şartların başında, iç piyasadaki üretim dengelerinin ve rekabetin bozulmasının önlenmesi gelmektedir. Yerli üreticilerin ekonomik çıkarlarını olumsuz etkilememesi şartı olarak özetlenebilen bu durum için yurt içi üretim miktarı, birim fiyat, kapasite kullanım oranı ile birlikte ithal eşyasının birim fiyatı ve miktarı da dikkate alınarak, iç piyasa dengeleri

üzerindeki muhtemel etkilerinin değerlendirilmesinden sonra belge düzenlenmesi ve belge kapsamında yapılan ithalat ve ihracatın düzenli olarak izlenebilmesi amacı ile Ulusal Program çerçevesinde, AB'nin teknik yardımı ile bir veri tabanı oluşturulması amaçlanmaktadır.

AB'de yerli üreticinin ekonomik çıkarlarına zarar vermeme şartı; belge almak isteyen firmadan ilgili ürün ile ilgili elde edilen çeşitli verilerin ekonomik teste tabi tutulması sonucu belirlenmektedir. Keza hassas ürün olarak adlandırılan çeşitli tarım ürünleri ile ilgili olarak da standart verim oranları tespit edilmiş ve bu tarım ürünlerinin eşdeğer eşya kullanımına, belge sürelerine kısıtlamalar getirilerek bu durum Gümrük Kodu Uygulama Yönetmeliği'nde belirtilmiştir.

Türkiye'de ise yerli üreticilerin ekonomik çıkarlarına zarar vermeme ilkesinin uygulanabilirliğine ilişkin kriterler, Gümrük Kanunu veya Gümrük Yönetmeliği'nde ya da rejime ilişkin Bakanlar Kurulu Karar veya ilgili tebliğlerde belirtilmemiş, bunun yerine DTM'de İhracat Genel Müdürlüğü veya İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliklerince yapılan bazı çalışmalar sonucunda ve olay bazında belirlenmektedir. Oysa yerli üreticiler için dolayısı ile de ülke ekonomisi için önem taşıyan ürünlerin belirlenerek bunlarla ilgili olarak hangi şart ve koşullarda izin verileceği ya da izin verilmeyeceği ilgili Bakanlar Kurulu Kararlarında ya da ilgili tebliğlerde belirtilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

Diğer taraftan kimi işlemlere konu olmak üzere gümrük müdürlüklerince verilen Dİİ, zamanla kapsamı genişletilmiş olsa da, halen DİİB kapsamında gerçekleştirilen ithalat ve ihracatın çok gerisinde kalmıştır. Belge düzenlemesine gerek olmaksızın yararlanılan söz konusu uygulama alanının genişletilmesi, bürokrasiyi azaltması yoluyla firmalara kolaylıklar sağlayabilecektir.

Yapılan araştırma çerçevesinde tekstil ve hazır giyim sektöründe faaliyet gösteren dış ticaret firmaları nezdinde anket çalışması yapılmış olup, bu çalışma neticesinde elde edilen sonuçlara göre;

Ankete katılan firmaların %91,6'sının ihracat yönelik devlet teşviklerinin en az bir türünden yararlanmış olduğu, en fazla yararlanan teşvik tedbirinin ise %88,8 yararlanma oranı ile DİR olduğu, bu firmalardan %91,7'si DİİB almak sureti ile %8,3'ü de Dİİ kapsamında söz konusu teşvik tedbirinden yararlanmıştıır..

DİİB alan firmalar ile bu firmalarda çalışan personel sayısı birlikte değerlendirildiğinde; aralarında güçlü bir ilişki bulunmamakla birlikte genel olarak DİİB alan firmalarda çalışan personel sayısının daha fazla olduğu, fazla personel çalıştıran firmaların imalatçı oldukları da düşünüldüğünde; DİİB alan firmaların çoğunlukla imalatçı-ihracatçı firmalar olduğu anlaşılmaktadır.

Tekstil ve hazır giyim sektöründe faaliyet gösteren firmaların ihracat ile ilgili olarak karşılaştıkları en önemli sorun “Türk parasının aşırı değerli olması” hususu olup, bunu “üretim maliyetlerinin yüksek olması” hususu takip etmektedir.

DİİB alan 88 firmadan 87'sinin şartlı muafiyet sistemi kapsamında, 1'inin ise sadece geri ödeme sistemi kapsamında ithalat yaptığı, 2 firmanın ise her iki sistemi de kullanmış oldu görülmüştür. Bu durum da şartlı muafiyet sistemi kullanımının geri ödeme sistemine kıyasla çok fazla tercih edildiğini açık bir şekilde göstermektedir.

DİR ile ilgili en önemli avantaj, gerçekleşen ithalatlarda “gümrük vergisi ve KDV muafiyeti” sağlanması olup, bu avantajı vadeli akreditif, mal mukabili veya kabul kredili ödeme şekilleri kapsamında yapılan ithalatlarda eşya kıymetinin %3'ü kadar “KKDF'nin ödenmemesi” takip etmektedir.

DİR ile ilgili görülen en önemli dezavantaj ise; taahhütlerin yerine getirilmemesi halinde 4458 sayılı Gümrük Kanunu ile 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu hükümleri çerçevesinde karşı karşıya kalınan cezaların ağır olmasıdır.

Firmalardan %86'sının, DİR'e ilişkin işlemlerin 01.01.2006 tarihinden itibaren bilgisayar veri işleme tekniği yoluyla yapılıyor olmasını olumlu bulduğu tespit edilmiş, hem firmalar açısından başta zaman tasarrufu sağlanması açısından yararları bulunan hem

de söz konusu rejime ilişkin işlemlerin takibinin sağlıklı bir yapıya kavuşması yönünden yararları bulunan bu uygulama, beklenen faydaları sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak;

Dünya pazarlarında rekabet edebilme açısından, ihracatçıların ucuz girdi temin edebilmeleri yolunda DİR'in önemli avantajlar sağladığı noktasından hareketle;

- DİİB düzenlenmesinde, yerli üreticilerin ekonomik çıkarlarına zarar vermeme şartının somut kriterlere bağlanmasının,

- DİİB kapsamında uygulama alanı bulan ve 31.12.2008 tarihinde geçerlilik süresi bitecek olan KDV Tecil-Terkin uygulama süresinin uzatılmasının,

- Gümrük idarelerince verilen Dİİ'nin, uygulama alanının genişletilmesinin,

- AB'de yürürlüğe girecek uygulamaya paralel olarak, DİR kapsamında geri ödeme sisteminin terk edilerek sadece şartlı muafiyet sisteminin kullanılmasının,

Rejimden beklenen faydayı artıracığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAP VE MAKALELER

ACAR, Fatih; “DİR’in Yasal Mevzuat ve Fiili Uygulamalar Açısından Değerlendirilmesi”, Vergi Sorunları Dergisi, Yıl:23, Sayı 144, Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını, Ankara, 2000

ACAR, Fatih; “Dahilde İşleme ve Geçici Kabul Rejimi Kapsamında Yurtiçi Teslimlerde Uygulanacak KDV İstisnası”, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 154, Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını, Ankara, 2001

AKÇİN, Remzi, Mustafa YUNAR; “AB Mevzuatında Gümrük Rejimleri ve Gümrük Rejimleri Beyanları”; Gümrük Kontrolörleri Yayını, İstanbul, 1994

ALPARSLAN, Alaaddin; “Dahilde İşleme”, Araştırmalar 4, Gümrük Kontrolörleri Derneği Yayını, Yayın No: 10, Ankara, 1997

ALTUNYILDIZ, Ziya; Ferudun BAŞER, “Türkiye ve AB’de DİR Uygulamaları”, Dış Ticaret Dergisi, Sayı: 13, Ankara, 1999

ANDERSSON, Jens, Federico BONAGLIA, Kiichiro FUKASAKU and Caroline LESSER, “Trade and Structural Adjustment Policies in Selected Developing Countries”, OECD Development Centre, Working Paper No:245, July 2005

APAK, Talha, “DİR Kararı ve Tebliği ile İhracatın Devletçe Desteklenmesinin Usul ve Esasları”, Mali Çözüm Dergisi, Sayı: 68, İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayını, İstanbul, 2004

BULUT, Mustafa Kemal; “DİR Kapsamında İhraç Edilecek Malların Üretiminde Kullanılan Malların Yurt İçinde Tesliminde ÖTV Uygulaması Üzerine Değerlendirme”; Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 273, Hesap Uzmanları Derneği Yayını, İstanbul, 2004

- BALASSA, Bela; "Export Incentives and Export Performance in Developing Countries: A Comparative Analysis", Review of World Economics, Springer, Vol: 114 (1), 1978
- ÇAKAN, Yılmaz; "DİR ve Geçici Kabul Rejimi Çerçevesinde Yapılan Teslimlerde Tecil-Terkin, İade Uygulaması ve Uygulamaya İlişkin Bazı Sorunlar", Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 274, Gelirler Kontrolörleri Derneği, Ankara, 2004
- ÇIRAY, Aynur; "AB'nin Tekstil Alanındaki Düzenlemeleri İle Türkiye'nin Bu Düzenlemelere Sağladığı Uyumun Türk Tekstil Sektörü Üzerindeki Etkileri", Gümrük Uzmanlık Tezi, Ankara, 1998
- ÇİÇEK, Yaşam; "Türkiye'nin İhracat Yapısı ve Potansiyeli", Gümrükler Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara, 2004
- ÇUKUR, Cengiz; "Türkiye'de DİR'in İşleyişi, Uygulamada Yaşanılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri ile Rejimin AB'deki Uygulaması:İrlanda", Gümrük Uzmanlık Tezi, Ankara, 2004
- DTM; "İhracat Stratejik Planı (2004-2006)", Ankara, 2004
- DTM; "Tekstil-Hazır Giyim Deri ve Deri Mamulleri Sektör Raporu", DTM Yayını, Ankara, 2004
- DİRİÖZ, Ozan; "DGÖ ve Dünya Ticaret Düzenine Olan Etkileri", Gümrük Dünyası Dergisi, Sayı: 52, Gümrük Kontrolörleri Derneği Yayını, Ankara, 2007
- DİRLİK, Didem, "Gümrük Birliği Süreci ve Türk Gümrük Mevzuatının Avrupa Topluluğu Gümrük Mevzuatına Uyumlaştırılması", Gümrük Müsteşarlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı Yayını, Yayın No:1998/1, Ankara, 1998

- DURAN, Meltem; "İhracata Yönelik Destekler",İTO Yayınları, Yayın No: 2004-33, İstanbul, 2004
- ERDEM, Doğan, "Sorular ve Cevaplarıyla DİİB ile Yurtiçi Emtia Alımında KDV İstisnası", Vergi Sorunları Dergisi, Sayı 158, Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını, Ankara, 2001
- Eurostat, "Intra and Extra EU Trade Data Combined Nomenclature-Comext Monthly Data"; Eurostat Statistical Books; July 2007
- GÖKÇELİK, Cahit; "Gümrük Rejimleri", Ankara, 2005
- HM Revenue&Customs "Notice 221 Inward Relief"; September 2007, <http://www.hmrc.gov.uk/>
- İGEME, "DİR'nin Elektronik Ortama Aktarılma Projesi", <http://www.igeme.org.tr>
- "İhracat Teşvik Politikaları", http://www.ekodialog.com/Makaleler/ihrac_tesvik.html
- International Textiles and Clothing Bureau ; "US/EU Agreements With China To Limit Imports Of Textiles From China", <http://www.itcb.org/Multilateral.htm>
- KARLUK, Rıdvan; "Türkiye'de İhracata Yönelik Dış Ticaret Politikası ve İhracatın Yapısal Analizi", Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Yayın No: 237/158, Eskişehir, 1981
- KATHURIA, Sangry,; "Export Incentives, The Impact of Recent Policy Changes", The World Bank, Policy Resarch Working Paper, New Delhi, 1994
- KEMER, Osman Barbaros; "İhracat Teşvikleri Teori ve Uygulama", Alfa Yayınları, 1.Basım, Bursa, 2003
- MAÇ, Mehmet; Eylem YAVUZ; "DİR'de Önceden İhracat"; Vergi Dünyası Dergisi; Sayı:263, Hesap Uzmanları Derneği Yayını, İstanbul, 2003

- MELEMEN, Mehmet; “İhracat Teşviklerinin 1980-94 Yılları Arasında Türkiye Uygulaması Ve AB Üyesi Ülkelerdeki Uygulamalar ile Mukayese Edilmesi”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1995
- MELEMEN, Mehmet; “Hayali İhracat ve Dış Ticarete Usulsüz İşlemler”, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2003
- MOLLASALIHOĞLU, Yavuz; “İhracat Teşvikleri”, Dış Ticaret Dergisi, Sayı: 13, Ankara, 1999
- NURAL, Ali, Remzi AKÇİN, “Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri”, Gümrük Kontrolörleri Derneği Yayın No: 7, İstanbul, 1996
- NURAL, Ali, “Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri, Dahilde ve Hariçte İşleme Rejimi Kararları”, Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye Dergisi, Sayı:21-22, Ankara, 1996
- NORDAS, Hildegunn Kyvik; “The Global Textile and Clothing Industry Post the Agreement on Textiles and Clothing”, Paper No:5, World Trade Organization Publication, 2004
- ODAK, Sabri, “DİR ve Uygulaması”, Mali Çözüm Dergisi, Sayı: 55, İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayını, İstanbul, 2001
- OĞUZ, Binhan; “DİR ve Tekstil Sektörüne Etkileri”, İstanbul Ticaret Odası Yayını, Yayın No:2000-22, İstanbul, 2000
- ÖNAL, Ece; “DİR’in Ülkemiz Açısından Önemi ve Ülkemizdeki Uygulamaların AB ile Mukayese”, İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterlikleri Raportörlük Tezi, Ankara, 2007
- Öz İplik-İş Sendikası, “Tekstil Sektörü- Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Ankara, 2005

- ÖZDEMİR, Şaban, "Dahilde İşleme Rejimi-Sunum", DTM, Ankara, 2007
- SAFEL, Recep, "Sektör Araştırmaları Serisi" No:12, İstanbul, 1998
- SAYGILIOĞLU, Nevzat; "Tekstil Sektörünün Dış Ticarete Karşılaştığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri", Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası Yayını, İstanbul, 2006
- SEFER, Yakup; Şenay SAĞLAM; "DİR, Rejimin Sorunları ve Çözüm Önerileri"; Gümrük Dergisi, Ocak 2004 Sayısı, Gümrük Müfettişleri Derneği Yayını, Ankara, 2004
- SELEN, Ufuk, "Dış Ticaret Yardım Unsuru Olarak DİR", Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:10, Antalya, 2005
- ŞENOL, Coşkun, "DİR'e İlişkin Düzenlemeler İle Rejimin Yerli Üreticiler Üzerindeki Etkileri", Gümrük Dünyası Dergisi, Sayı: 48, Gümrük Kontrolörleri Derneği Yayını, Ankara, 2006
- ŞENOL, Coşkun; "Türkiye'nin İhracatı Üzerine Bir Değerlendirme", Gümrük Dünyası Dergisi, Sayı 54, Gümrük Kontrolörleri Derneği Yayını, Ankara, 2007
- ŞENSOY, Mehmet; "İhracat Teşvikleri Kapsamında Dahilde İşleme İzininin Yeri ve Önemi", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006
- ŞİMŞEK, Muammer; "İhracata Dayalı Büyüme Hipotezinin Türkiye Ekonomisi Verileri İle Analizi, 1960-2002", Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Cilt: 18 Sayı: 2, İzmir, 2003
- TAN, Mehmet, Mehmet YAŞAR, "Dahilde İşleme ve Geçici Kabul Rejimlerinde KDVK Geçici 17.Madde Uygulamasında Satıcının İmalatçı Olma Durumu ve Uygulamaya İlişkin Birkaç Husus", Vergi Sorunları Dergisi, Sayı 170, Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını, Ankara, 2002

- TAŞKIN, M. Murat; “1923-2003 Döneminde Türkiye Cumhuriyeti’nin Dış Ticaret Politikaları”, Dış Ticaret Dergisi Özel Sayı Ekim 2003, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/murat.doc>
- TOKATLIOĞLU, Mircan Yıldız; “Türkiyede Dış Ticaretin Vergilendirilmesi ve AB”, Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:10, Antalya, 2005
- TOROSLU, M. Vefa; “Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebe”, 2. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 1999
- TMO; “2006 Yılı Hububat Raporu”, 2007, Ankara
- Türkiye Dış Ticaret Stratejisi (2005-2010-2015-2023);
- TUTAL, Soner; “İthalatta Gözetim ve Koruma Önlemleri ile Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Gümrük Kontrolörleri Tez Çalışması, Ankara, 1999
- Türkiye İhracatçılar Meclisi ; “İhracatın Görünümü”, İstanbul, 2005
- ÜNLÜSAN, İhsan; “Dahilde İşleme veya Geçici Kabul İzin Belgesi Sahibi İhracatçılar İçin Alternatif KDV Çözümleri”, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 163, Gelirler Kontrolörleri Derneği, Ankara, 2002
- VAROL, Müge, “Cumhuriyetin 80.Yılında 1923-2003 Türk Dış Ticaretinin Gelişiminin Kısa Tarihçesi”; Dış Ticaret Dergisi, Özel Sayı Ekim 2003 <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/muge.doc>
- World Customs Organization; “Kyoto Convention, Guidelines to Specific Annex F, Chapter 1”, Brussels, 1999

World Trade Organization, “International Trade Statistics 2007”; Switzerland, 2007

World Trade Organization, “Six Decades of Multilateral Trade Cooperation: What Have We Learnt?- World Trade Report 2007”, Switzerland, 2007

YAKAL, Ali; “İhracata Yönelik Devlet Yardımları”, Made in Turkey Dergisi, Sayı: 1, Ankara, 2002

YEREBAKAN, Metin; “Türkiye İçin Model Olabilecek Ülkelerde Uygulanan Teşvik Uygulamaları ve Ülkemize Uygulanabilirliği”, İTO Yayınları, Yayın No:2007-51, İstanbul, 2007

İNTERNET ADRESLERİ

<http://www.dtm.gov.tr/>

<http://www.gumruk.gov.tr/>

<http://www.igeme.org.tr/>

<http://www.ikv.org.tr/>

http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/02080101/2328

<http://www.die.gov.tr/PROJECTS/GUMRUK/ek.html>

<http://www.itcb.org/>

<http://www.wto.org/>

<http://www.wcoomd.org/>

<http://epp.Eurostat.ec.Europa.eu/>

<http://Europa.eu/>

<http://www.hmrc.gov.uk/>

http://www.baskent.edu.tr/~matemel/courses/ornekleme_notlari.doc

KANUNLAR

2976 sayılı Dış Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun

3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu

4458 sayılı Gümrük Kanunu

5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu

6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun

TÜRKİYE CUMHURİYETİ RESMİ GAZETELERİ

15.02.1984 günlü, 18813 sayılı Resmi Gazete

16.08.1994 günlü, 22023 sayılı Resmi Gazete

11.01.1995 günlü, 22168 sayılı Resmi Gazete

04.11.1999 günlü, 23866 sayılı Resmi Gazete

31.12.1999 günlü, 23923 sayılı Resmi Gazete

11.03.2000 günlü, 23990 sayılı Resmi Gazete

31.10.2001 günlü, 24569 sayılı Resmi Gazete

31.05.2002 günlü, 24771 sayılı Resmi Gazete

25.01.2005 günlü, 25709 sayılı Resmi Gazete

06.06.2006 günlü, 26190 sayılı Resmi Gazete

10.06.2006 günlü, 26194 sayılı Resmi Gazete

20.12.2006 günlü, 26382 sayılı Resmi Gazete

01.04.2007 günlü, 26480 sayılı Resmi Gazete

AVRUPA BİRLİĞİ RESMİ GAZETELERİ

Official Journal of the European Union, L 302 , 19.10.1992

Official Journal of the European Union, L 253 , 11.10.1993

Official Journal of the European Union ,L 363, 20.12.2006

Official Journal of the European Union, L 145, 04.06.2008

EK: ANKET FORMU

Sayın Yetkili;

Bilindiği üzere, Gümrük rejimlerinden birisi olan Dahilde İşleme Rejimi, ihracatçı firmalara, ihraç mallarında kullanmak üzere dünya piyasa fiyatlarından hammadde temin etmek ve ithalatında vergi muafiyeti sağlamak suretiyle ihracatı artırmak, ihraç ürününe uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazandırmak amacıyla oluşturulmuş bir teşvik tedbiri olup bu rejim kapsamında firmalar, ihraç etmeyi düşündükleri malların üretiminde kullanacakları hammadde, yardımcı malzeme, yarı mamul, mamul ile ambalaj ve işletme malzemesini ihracat taahhüdünde bulunmak şartıyla gümrük vergilerinden muaf olarak ithal edebilmektedirler.

Bu çerçevede; ihracata dayalı büyüme modelini benimsemiş olan ülkemiz açısından ihracatın gelişmesi ve istikrarlı bir hal alabilmesi açısından büyük önem taşıyan “Dahilde İşleme Rejimi” ile ilgili olarak Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı’nda yapmakta olduğum doktora çalışması kapsamında söz konusu gümrük rejiminin tekstil ihracatı üzerindeki etkileri belirlemek ve bu gümrük rejimi ile ilgili görüş ve öneriler oluşturmak amacıyla ekte yer alan “Anket Formu”, doktora tezimin oluşmasında büyük önem taşımakta olup, elde edilen sonuçlar bu doktora tezinde kullanılacaktır.

Ekte yer alan “Anket Formu”nun doldurmak sureti ile doktora tez çalışmama katkıda bulunacağınızı ümit ederek, yardımlarınız için şimdiden teşekkür eder, çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Coşkun ŞENOL
A.Ü. S.B.E. İşletme Anabilim Dalı
Doktora Öğrencisi

Adres:
Coşkun ŞENOL
Anafartalar Cad. No:6 K:12
Ulus/ANKARA

İş Tel: 0312 306 78 10-11

Faks: 0312 306 78 15

E-mail: coskunsbf@yahoo.com

FİRMA BİLGİLERİ

Firma Adı:

Adresi:

Telefonu:

Faksı:

E-Mail Adresi:

Web Sayfası Adresi:

Anketi Dolduran Kişi ve Şirketteki Görevi:

ANKET SORULARI

1. Firmada çalışan personel sayısı nedir?

- a. 1-10
- b. 10-50
- c. 50-100
- d. 100'den fazla

2. Firmanız tarafından 2007 yılında gerçekleştirilen ihracat miktarı nedir?

- a. 0
- b. 250.000 dolardan az
- c. 250.000-500.000 dolar
- d. 500.000-1.000.000 dolar
- e. 1.000.000-3.000.000 dolar
- f. 3.000.000-5.000.000 dolar
- g. 5.000.000-10.000.000 dolar
- h. 10.000.0000-25.000.000 dolar
- ı. 25.000.000 dolardan fazla

3. Firmanız tarafından 2007 yılında gerçekleştirilen ithalat miktarı nedir?

- a. 0
- b. 250.000 dolardan az
- c. 250.000-500.000 dolar
- d. 500.000-1.000.000 dolar
- e. 1.000.000-3.000.000 dolar
- f. 3.000.000-5.000.000 dolar
- g. 5.000.000-10.000.000 dolar
- h. 10.000.0000-25.000.000 dolar
- ı. 25.000.000 dolardan fazla

4. Tekstil ihracatçısının karşı karşıya kaldığı sorunları önem sırasına göre numaralandırınız. (En önemli gördüğünüz sorun için 1 vermek sureti ile sıralama yapınız)

- a. Devlet teşviklerinin yetersizliği
- b. Bürokratik engeller

- c. Gümrüklerde yaşanan sorunlar
- d. Türk parasının aşırı değerli olması
- e. Hammadde temininde yaşanan güçlükler
- f. Üretim maliyetlerinin yüksekliği
- g. Dünya ticaretindeki rekabetin yüksekliği
- h. Teknoloji yetersizliği
- ı. Finansman maliyetlerinin yüksekliği
- i. Pazar bulmada yaşanan güçlükler
- j. Lojistik ve nakliyede yaşanan güçlükler
- k. Diğer sorunlar (Belirtiniz)

5. İhracat yapılması sırasında Gümrüklerde sorunlar yaşıyor ise bu sorunlar aşağıdakilerden hangisi veya hangileridir.

- a. Gümrüklerde işlemlerin yoğun olması
- b. İhraç eşyası ile ilgili olarak sıklıkla kıymet araştırmasına gidilmesi
- c. Fazla mesai ücretlerinin yüksek olması
- d. GTİP'nu tespitinde yaşanan sıkıntılar
- e. Nitelikli memur eksikliği
- f. Memur sayısındaki yetersizlik
- g. Gümrük Kanunu'ndan kaynaklanan cezaların yüksek olması
- h. Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'ndan kaynaklanan sorunlar
- ı. Bilgi işlemde (BİLGE) de yaşanan sıkıntılar
- i. Diğer (Belirtiniz)

6. Bu güne kadar ihracata yönelik devlet teşviklerinden yararlandınız mı?

- a. Evet
- b. Hayır

7. Yararlandı iseniz hangi teşviklerden yararlandınız?

- 1. Milli katılım düzeyindeki fuarlara katılımın desteklenmesi
- 2 Yurtiçi uluslararası sanayi ihtisas fuarlarına katılım desteği
- 3. Yurt dışında milli veya bireysel düzeyde gerçekleştirilen fuar katılımının desteklenmesi
- 4. Milli katılım dışındaki yurtdışı fuara katılım desteği
- 5. Yurt dışı daimi sergi katılım desteği
- 6. Uluslararası nitelikteki yurt içi ihtisas fuarlarının desteklenmesi
- 7. Patent, faydalı model belgesi ve endüstriyel tasarım tescili harcamalarının desteklenmesi
- 8. Patent, faydalı model belgesi ve endüstriyel tasarım desteği
- 9. Araştırma-Geliştirme yardımları
- 10. Teknoloji araştırma geliştirme desteği
- 11. Eğitim yardımı
- 12. Eğitim destekleri
- 13. İstihdam yardımı
- 14. Nitelikli eleman istihdamı desteği

15. Türk ürünlerinin yurt dışında markalaşması ve Türk malı imajının yerleştirilmesine yönelik faaliyetlerin desteklenmesi
16. Yurt dışında ofis-mağaza açma işletme ve marka tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesi
17. Marka oluşturma ve tanıtım desteği
18. Pazar araştırması desteği
19. Yurt dışı Pazar araştırması desteği
20. İhracat amaçlı yurtdışı iş gezisi programı katılım desteği
21. İhracata yönlendirme desteği
22. Bilgi ağları ve E-iş desteği
23. İhracata yönelik devlet yardımları kapsamında çevre maliyetlerinin desteklenmesi
24. Tarımsal ürünlerde ihracat iadesi yardımları
25. Dahilde işleme rejimi
26. Hariçte işleme rejimi
27. İhracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerde vergi, resim ve harç istisnası
28. İhracatta Katma Değer Vergisi (KDV) istisnası
29. İhracat finansmanı- Türk Eximbank programları

8. Yukarda yer alan teşvik tedbirlerinden size göre ön önemli gördüklerinizi numaralarına ve önem sıralarına göre yazınız.

9. 2006/12 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği'nin 14. Maddesi kapsamına giren işlemlere konu olmak üzere gümrük müdürlükleri tarafından verilen dahilde işleme izninden yararlandınız mı?

- a. Evet
- b. Hayır

10. 9. Soruya cevabınız evet ise hangi işlemlere konu eşya için dahilde işleme izninden faydalandınız? Cevabınız hayır ise bir sonraki soruya geçiniz.

- a) Elyaf, iplik, ham ve mamul mensucat (astar dahil) gibi temel tekstil hammaddeleri ile tekstil ve deri kimyasal maddeleri dışında kalan yardımcı maddelerin (tela, etiket, düğme, fermuar, çitçit, rivet, askı, kuşgözü, şerit, kordela, lastik vb.) 50.000 ABD dolarına kadar yapılacak ithalatını müteakip, ihraç ürünlerinin elde edilmesinde kullanılması
- b) Kıymetli maden ve taşların, 32 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında Karar hükümleri çerçevesinde ithalatını müteakip, işlendikten sonra ihraç edilmek üzere işçiliğe tabi tutulması
- c) Eşyanın korunması, görünüş ya da satış kalitesinin iyileştirilmesi, yeniden dağıtım veya yeniden satış için hazırlanmasına yönelik işlemler
- ç) Eşyanın montajı, kurulması, diğer eşyayla birleştirilmesi, bir araya getirilmesi veya ihraç edilecek eşyanın tamamlanması dahil olmak üzere işçiliğe tabi tutulması
- d) Eşyanın yenilenmesi ve düzenli hale getirilmesi dahil olmak üzere tamir edilmesi veya boyanması

- e) Eşyanın elden geçirme ve ayarlar da dahil olmak üzere onarımı
- f) Eşyanın baskı işlemine tabi tutulması, asorti edilmesi, etiketlenmesi, ambalajlanması, temizlenmesi, elenmesi, fiziksel boyutunun değiştirilmesi, kavrulması veya kabuğundan ayrılması
- g) Fide ithalatını müteakip, ihraç edilmek üzere kesme çiçek yetiştirilmesi
- ğ) Filmaşın ithalatını müteakip, ihraç edilmek üzere çivi ve tel üretimi
- h) Rulo sacın ithalatını müteakip, ihraç edilmek üzere kesilmiş sac elde edilmesinde kullanılması
- ı) Bedelsiz olarak ithal edilen eşyanın işleme faaliyetine tabi tutulması (Tarım ürünlerindeki bedelsiz ithalat ve tekstil ve konfeksiyon ürünlerinde 150.000 Avroyu aşan bedelsiz ithalat hariç olmak üzere)

11. Şirketinizin OKSBne sahip olup olmadığı ile varsa hangi sınıf OKSB sahibidir?

- a. A sınıfı OKSB
- b. B sınıfı OKSB
- c. C sınıfı OKSB
- d. Herhangi bir OKSBne sahip bulunmamaktadır.
- e. OKSB konusunda herhangi bir bilgi sahibi değiliz.

12. Bugüne kadar ki zaman zarfında dahilde işleme izin belgesi aldınız mı? (Cevabınız hayır ise 18. soruya geçiniz)

- a. Evet
- b. Hayır

13. Dahilde işleme rejiminde yer alan sistem ve uygulamalardan hangisi veya hangilerinden yararlandınız

- a. Şartlı muafiyet Sistemi
- b. Geri ödeme Sistemi
- c. Eşdeğer eşya kullanımı
- d. Dahilde işleme rejimi kapsamında yurt içi alımı

14. Şimdiye kadar kaç adet dahilde işleme izin belgesi aldınız ve bunlardan kaç adedi kapandı?

15. Dahilde işleme rejimi kapsamında gerçekleştirmiş olduğunuz toplam ithalat miktarı ne kadardır?

- a. 100.000 dolardan az
- b. 100.000-250.000 dolar
- c. 250.000-500.000 dolar
- d. 500.000-1.000.000 dolar
- e. 1.000-5.000.000 dolar
- f. 5.000.000-10.000.000 dolar
- g. 10.000.000 dolardan fazla

16. Dahilde işleme rejimi kapsamında gerçekleştirilen ihracat miktarı ne kadardır ?

- a. 100.000 dolardan az
- b. 100.000-250.000 dolar
- c. 250.000-500.000 dolar
- d. 500.000-1.000.000 dolar
- e. 1.0000-5.000.000 dolar
- f. 5.000.0000-10.000.000 dolar
- g. 10.000.000 dolardan fazla

17. Dahilde işleme rejimi kapsamında indirimli teminat uygulamasından yararlandınız mı?

- a. Evet
- b. Hayır
- c. İndirimli teminat uygulaması konusunda herhangi bir bilgi sahibi değiliz.

18. Dahilde işleme rejimin sağladığı avantajları önem sırasına göre numaralandırınız.

(En önemli gördüğünüz avantaj için 1 vermek sureti ile sıralama yapınız.)

- a. İthalatta Gümrük Vergisi ve KDV muafiyeti
- b. Kabul kredili, mal mukabili ve vadeli akreditifli ödeme şekillerine göre yapılan ithalatlarda Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF) muafiyeti
- c. Vergi, resim ve harç istisnası
- d. Ticaret politikası önlemlerine tabi olmama
- e. Yurt içi alımlarda KDV tecil-terkin uygulaması
- f. Eşdeğer eşya kullanıma olanak vermesi
- g. İthalat sırasında alınması gereken vergilere ilişkin teminat indirimi
- h. Diğer (Belirtiniz)

19. Dahilde işleme rejimi ile ilgili dezavantajları önem sırasına göre numaralandırınız?

(En önemli gördüğünüz dezavantaj için 1 vermek sureti ile sıralama yapınız.)

- a. Kamu gelirlerinin bir kısmından vazgeçiliyor olması
- b. Yerli ham madde ve ara malı üreten firmaların, bu ürünlerine yönelik ülke içi talebin daralması nedeniyle zor durumda kalmaları
- c. İhracat taahhütlerinin yerine getirilememesi halinde karşı karşıya kalınabilecek cezai müeyyidelerin ağır olması
- d. Rejimin doğru bir şekilde işleyişi yönünde gerçekleştirilen denetimlerin yoğun olması
- e. Rejimden yararlanabilmek için gerekli prosedürün kapsamlı olması
- f. Diğer (Belirtiniz)

20. Dahilde işleme rejimine ilişkin işlemlerin bilgisayar veri işleme yoluyla yapılması uygulaması hakkındaki görüşünüz nedir ?

- a. Son derece olumlu
- b. Kısmen olumlu
- c. Önceki uygulama ile kullanım kolaylığı açısından bir fark bulunmamaktadır
- d. Olumsuz. (Cevabınız olumsuz ise nedenlerini belirtiniz)

ÖZET

Ülkelerin dünya pazarlarında söz sahibi olabilmeleri, pazar paylarını artırebilmeleri yanında rekabet güçlerini geliştirebilmelerine bağlıdır, bunun için de ihracat teşvikleri büyük önem taşımaktadır. Ancak küreselleşme ile birlikte uluslararası mal ticareti serbestleşirken, GATT ve DTÖ gibi çeşitli uluslararası anlaşmalar ile bunlara taraf olan ülkelere ihracatı teşvik tedbirlerinde nakit teşviklerin engellenmesi gibi çeşitli sınırlamalar getirilmiştir.

Türkiye'nin hem DTÖ'ye üye olması hem de 01.01.1996 tarihi itibarıyla AB ile gümrük birliği anlaşması yapmasıyla birlikte ihracatı teşvik mevzuatının da bu mevzuatlarla uyumlu hale getirilmesi zorunluluğu doğmuştur. Buna bağlı olarak da önceden uygulama alanı bulan nakit teşvikler kaldırılarak bunun yerine yapılan faaliyetlerin desteklenmesi yoluna gidilmiştir.

Bu bağlamda daha önce ihracatı teşvik belgesi ile sağlanan teşvikler, 01.01.1996 tarihinden itibaren dahilde işleme rejimi (DİR) kapsamındaki teşviklerle sağlanmaya başlanmıştır.

DİR, teminatların alınması kaydıyla ithal eşyaların gümrük vergileri ve diğer mali yükümlülükleri ile ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmadan yurt içinde işleme faaliyetlerine tabi tutulmasına ve bu faaliyetler sonucu elde edilen işlem görmüş ürünlerin ihraç edilmelerine ya da ithal eşyasının vergileri ödenerek serbest dolaşıma girdikten sonra yurt içinde işleme faaliyetlerine tabi tutularak elde edilen işlem görmüş ürünlerin ihraç edilmesi halinde vergilerinin geri ödenmesine imkan veren bir gümrük rejimidir.

ANAHTAR KELİMELELER

Dahilde işleme rejimi, dahilde işleme izin belgesi, Dahilde işleme izni, ihracata yönelik devlet teşvikleri, tekstil ve hazır giyim.

ABSTRACT

For countries having a say in the world markets depends on increasing their market share as well as their competitiveness, therefore export incentives bear great importance. However, with globalization while international trade is liberalized, various constraints are brought such as prevention of cash incentives to the countries which are party to the international agreements like GATT and WTO.

Turkey's membership to WTO and customs union agreement signed with EU as of 01.01.1996 required Turkey to harmonize export incentive legislation with the legislation of these organizations. Thus cash incentives which were implemented before were abolished and instead the activities have started to be supported.

In this context, the incentives which used to be provided through export incentive certificates have started to be given by the incentives within the Inward Processing Regime (IPR) as from 01.01.1996.

IPR is a customs regime in which imported goods are exposed to processing activities within the country, without being exposed to customs duties and other financial obligations and trade policy measures whereas the regime allows the processed goods that are obtained as a result of these activities to be exported or in case processed goods obtained by processing the imported goods which enter free movement after the tax has been paid are exported, the regime allows the taxes to be refunded.

When it is considered that half of the exports are realized within the context of IPR; the regime implemented since 1996 has become an indispensable incentive instrument which is used more each year by the exporting companies.

KEY WORDS

Inward processing regime, inward processing authorization certificate, inward processing authorization, export incentives, textiles and clothing.